CURSUS
THEOLOGICO-MORALIS
Tomus Prior

Quoad ea, quæ Moralis Theologia diſputat de LEGIBUS, de Præceptis Decalogi, de Reſtitutione, ac de Contractibus,

Ad uſum Tyronum elucubratus,

Et in Quotidianis Prælectionibus

A P. DOMINICO VIVA
SOCIETATIS JESU
SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSORE

Suis Auditoribus Traditus

In Palæſtra Collegii Neapolitani ejuſdem Societatis,

Cupientibus, atque inſtantibus Moralis Theologiæ Candidatis,

IN LUCEM PUBLICAM EDITUS, AC DICATUS

EXCELLENTISSIMO PRINCIPI

D. MARCO ANTONIO BORGHESIO
SULMONÆ PRINCIPI, ac ROSSANI, PROREGI JAM NEAPOLITANO, &c.

PARS SECUNDA

DE PRÆCEPTIS DECALOGI.

PATAVII, Ex Typographia Seminarii, MDCCXXXIII.
Apud Joannem Manfrè.
SUPERIORUM PERMISSU, ac PRIVILEGIO.

NAPOLI

INDEX

QUÆSTIONUM, & ARTICULORUM,

qui in hoc Secundo Tractatu Theologico-Morali

DE PRÆCEPTIS DECALOGI

continentur.

QUÆSTIO I.

De Prolegomenis ad Præcepta Decalogi.

ART. I. *De Numero, Ordine, & Diſpenſabilitate Præceptorum Decalogi.* 3

ART. II. *Quanam via Præceptorum tranſgreſſio poſſit de mortali in veniale tranſire, & econtra?* 5

ART. III. *Quinam ad Præcepta teneantur?* 11

ART. IV. *De Intentione requiſita ad obſervantiam Præceptorum.* 15

ART. V. *De Impedimentis non apponendis obſervantiæ Præceptorum.* 20

ART. VI. *De Ignorantia, Metu, & Diſpenſatione excuſantibus a Præceptorum tranſgreſſione, ac de Impotentia excuſante.* 22

QUÆSTIO II.

De Primo Decalogi Præcepto.

Unum cole Deum.

ART. I. *De Virtute Religionis.* 29

ART. II. *De Virtute Theologica Fidei.* 31

ART. III. *De Spe, & Charitate.* 35

ART. IV. *De Oratione, qua Deum colimus.* 37

Digitized by Google

QUÆSTIO III.

De Horis Canonicis.

ART. I. *Quinam ad Horas Canonicas obligentur?* 39
ART. II. *Quodnam Officium recitandum ſit?* 43
ART. III. *Sub qua culpa, & pœna Officium ſit recitandum?* 46
ART. IV. *Quo pacto recitandæ ſunt Horæ Canonicæ?* 49
ART. V. *De Tempore, Loco, & Situ recitationis Horarum.* 53
ART. VI. *De Cauſis excuſantibus ab Horarum recitatione.* 55

QUÆSTIO IV.

De Dei Cultu per Adorationem.

ART. I. *De Adoratione Chriſti Domini, & Euchariſtiæ.* 59
ART. II. *De Adoratione Sanctorum, & Beatorum.* 62
ART. III. *De Adoratione Sacrarum Reliquiarum.* 64
ART. IV. *De Adoratione Sacrarum Imaginum.* 66

QUÆSTIO V.

De Superſtitione. 68

ART. I. *De Superſtitione univerſim, ac in ſpecie Primo de Idololatria.* 69
ART. II. *De Divinatione.* 71
ART. III. *De Vana Obſervatione.* 74
ART. IV. *De Magia.* 77
ART. V. *De Maleficio.* 79

QUÆSTIO VI.

De Irreligioſitate, & in ſpecie de Sacrilegio, Blaſphemia, & Tentatione Dei.

ART. I. *De Sacrilegio.* 82
ART. II. *De Blaſphemia.* 87
ART. III. *De Tentatione Dei.* 91

QUÆ-

Digitized by Google

QUÆSTIO VII.

De Secundo Decalogi Præcepto.

Non aſſumes Nomen Domini Dei tui in vanum.

ART. I. *Quid, & Quotuplex ſit Juramentum?* 94
ART. II. *De Conditionibus requiſitis ad licite jurandum.* 97
ART. III. *De Materia Juramenti.* 100
ART. IV. *De Juramenti Obligatione.* 102
ART. V. *Quomodo quadam celebriora Juramenta interpretanda ſint?* 108
ART. VI. *Quomodo tollatur Juramenti obligatio?* 109
ART. VII. *De Perjurio, ac de aſſueto ad jurandum.* 116
ART. VIII. *De Adjuratione.* 117

QUÆSTIO VIII.

De Voto.

ART. I. *Quid, & Quotuplex ſit votum?* 120
ART. II. *De Materia, & Obligatione Voti.* 123
ART. III. *Quonam pacto tolli poſſit obligatio Voti per diſpenſationem?* 125

QUÆSTIO IX.

De Tertio Decalogi Præcepto.

Diem Sabbati ſanctifices. 129

ART. I. *De Abſtinentia ab operibus ſervilibus die feſto.* 130
ART. II. *De Operibus forenſibus vetitis die feſto.* 132
ART. III. *De Miſſa die feſto audienda.* 137

QUÆ-

QUÆSTIO X.

De Jejunio.

ART. I. *A quibus cibis abſtinendum die Jejunii; Et an etiam a potu?* 143
ART. II. *De unica Refectione, ac de ejus Hora.* 148
ART. III. *De Refectiuncula.* 150
ART. IV. *De Obligatione Jejunii, & non cooperandi cum aliis in illius fractione.* 152
ART. V. *De Infirmitate, & Paupertate a Jejunio excuſantibus.* 155
ART. VI. *De Labore, & Ætate, quæ a Jejunio excuſant.* 157

QUÆSTIO XI.

De Quarto Decalogi Præcepto.

Honora Patrem tuum, & Matrem tuam.

ART. I. *De Obligatione filiorum erga Parentes.* 161
ART. II. *De Obligatione Parentum erga filios.* 164
ART. III. *De Obligatione Conjugum ad invicem.* 166
ART. IV. *De Obligatione Dominorum, Superiorum, & Principum relate ad ſubditos, & ad invicem.* 168
ART. V. *De Obligatione diligendi proximum.* 172
ART. VI. *De Obligatione ſubveniendi proximo in ſuis neceſſitatibus.* 180

QUÆSTIO XII.

De Octavo Decalogi Præcepto.

Non loqueris falſum teſtimonium.

ART. I. *De forma juris a Judice ſervanda.* 186
ART. II. *De Juriſdictione in Judice requiſita.* 190

ART.

Digitized by Google

ART. III. *De Judice in ferenda ſententia.* 192
ART. IV. *De Accuſatore.* 196
ART. V. *De Teſtibus, & Notariis.* 198
ART. VI. *De Reo.* 201
ART. VII. *De Advocato, & Procuratore.* 203

FINIS.

CUR-

Digitized by Google

Digitized by Google

CURSUS THEOLOGICO-MORALIS

Ad uſum Tyronum elucubratus.

PARS SECUNDA.

DE PRÆCEPTIS DECALOGI.

Procemium.

PRæmiſſo jam de Legibus univerſim tractatu, præcipuum Theologiæ Moralis opus aggredimur, explanationem ſcilicet totius legis, quam natura menti humanæ inſcripſit, & Deus lapideis tabulis inſculpſit; ut proinde unicuique non utilis modo, ſed etiam perneceſſaria ſit inſtitutio, quam molimur: Sed Confeſſariis præſertim debet eſſe perfamiliaris; cum enim omnia omnino præcepta in lege naturali fundentur, omnes omnino conſcientiæ caſus ex principiis, quæ paſſim in hoc opere jaciuntur, decidi univerſim poſſunt.

In prima itaque quæſtione præambula examinabimus, quæ ad notitiam horum præceptorum apte acquirendam præmitti debent. Deinde de primo Decalogi præcepto fuſe agemus; atque adeo de Virtute religionis, ejuſque præcipuis actibus, Oratione ſcilicet, & Adoratione, ac de tribus virtutibus Theologalibus, quibus præſertim Deus colitur; Necnon de Vitiis religioni oppoſitis, videlicet de Superſtitione, Blaſphemia, Sacrilegio, &c. Præterea diſceptabimus de ſecundo præcepto, ubi de Voto, & Juramento, necnon de Perfidia, Perjurio, Adjuratione. Tum de tertio præcepto, ubi de Operibus die feſto prohibitis, & de Miſſæ auditione, ac de Jejunio. Poſtmodum de Charitate proximo de-

bita, ac de Honore parentibus, ac majoribus præſtando. Demum de Octavo præcepto, ubi de iis, quæ ad judicia ſpectant, breviter agendum. De ſexto enim, & nono præcepto agendum cum de Matrimonio; De quinto vero, ſeptimo, & decimo dicemus Deo dante cum de Reſtitutione.

QUÆSTIO PRIMA.

De Prolegomenis ad Præcepta Decalogi.

ANtequam ad ſingula Decalogi præcepta deſcendamus; præmittere oportet, Primo, quæ ad numerum, ordinem, & diſpenſabilitatem eorundem pertinent. Secundo, Quoniam eorum tranſgreſſio vel eſt mortalis, vel venialis, agere oportet, quomodo peccatum mortale tranſeat in veniale ratione indeliberationis, aut imperfecti conſenſus, vel ex materiæ parvitate: Et quomodo peccatum veniale poſſit in mortale tranſire, vel ratione contemptus, vel ratione ſcandali, aut periculi incidendi in mortale, aut ratione finis ultimi in eo politi. Tertio diſcutiemus, Quinam ad præcepta teneantur? ubi de pueris, amentibus, ebriis, infidelibus, peregrinis. Quarto, de Modo, quo præcepta ſunt ſervanda; videlicet an cum intentione ſatisfaciendi, & an obligent ad impedimenta removenda? Quinto, Quando ignorantia, metus, impotentia implendi totum præceptum, neceſſitas, diſpenſatio excuſent tranſgreſſorem: Quamvis autem in tractatu de Legibus plurima hiſce de rebus fuſe diſſeruerimus; Nihilominus quia ad hunc etiam tractatum ea apprime pertinent, idcirco operæ pretium eſt celebriora, & uſitatiora hic ſummatim delibare.

ARTICULUS I.

De Numero, Ordine, & Diſpenſabilitate Præceptorum Decalogi.

I. Præcepta Decalogi ſunt Legum Summa, & Epitome. Tria prima, quæ reſpiciunt Dei cultum, dicuntur Primæ tabulæ; reliqua, quæ ad homines referuntur, Secundæ tabulæ appellantur.

II. His decem præceptis corde, ore, & opere ad Deum, & ad homines ordinamur.

III. Cur non plura enumerentur, aut pauciora?

IV. Quare duplici præcepto vetatur Adulterium, ac deſiderare Uxores alienas, & non vetatur pariter duplici præcepto Homicidium, ac deſiderare mortem alterius?

V. Num poſſit Deus in præceptis Decalogi diſpenſare?

VI. Quæ ratione dicatur aliquando Deus in his præceptis diſpenſaſſe?

I. PRæmitto, nomen græcum, Decalogos, ſignificare latine, Decem verba; Et quia Deuter. 40. dicitur, *Oſtendit vobis Deus pactum ſuum, & decem verba, quæ ſcripſit in tabulis lapideis*, Hinc factum eſt, ut nomine Decalogi veniant ea decem verba, quæ locutus eſt Deus Moyſi in monte Sinai, & in duabus lapideis tabulis inſcripſit, ut a populo Hebræo ſervarentur: Hæc autem quia paucis continent, quæ ad hominem recte formandum pertinent, idcirco ab Auguſt. Legum Summa, & Epitome nuncupantur. Ex his tria prima dicuntur primæ tabulæ, ex D. Th. 1. 2. quæſt. 100., utpote quæ ad Dei cultum pertinent; reliqua ſeptem dicuntur ſecundæ tabulæ, utpote quæ ſpectant ad ſocialem cum hominibus vitam peragendam; Utraque natura-

lia ſunt, cum natura ipſa dictante accipiamus; Sunt etiam Divina, cum Deus ea per Angelum promulgarit.

II. Quæritur nunc primo: Quare Divina hæc præcepta numero denario comprehenduntur? Cur non fuerunt ſufficientia duo illa, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*; *& Proximum ſicut teipſum*; aut illa, *Declina a malo, & fac bonum*? Cur non adduntur præcepta Fidei, Spei, & Charitatis; aut præcepta a Chriſto Domino impoſita ſuſcipiendi Baptiſmum, Euchariſtiam &c.?

Reſpondeo cum D. Th. loc. cit., numerum denarium præceptorum fuiſſe convenientiſſimum; iis enim apte ad Deum, & homines ore, corde, & opere ordinamur: Ad Deum enim ordinamur Corde per primum præceptum colendi unum Deum; Ore per ſecundum, non aſſumendo nomen Dei in vanum; Opere per tertium, ſanctificando Sabbata: Præterquamquod fidelitas, reverentia, & obſequium Deo ſupremo Domino debita iiſdem apte præcipiuntur. Deinde ordinamur ad majores per quartum præceptum, honorando parentes; ad reliquos ordinamur opere non occidendo, non mœchando, aut furando; Ore non loquendo falſum teſtimonium, & Corde non concupiſcendo bona, aut uxorem proximi.

III. Verum quidem eſt, in duobus illis præceptis Charitatis univerſam legem pendere; At Deus voluit apertius exprimere in Decalogo quæcunque primo intuitu lex naturalis unicuique dictat, nec voluit ſe extendere ad alia præcepta, quæ ex iis deducuntur, ne multitudo mentem rudium opprimeret. Præcepta vero Fidei, Spei, & Charitatis ex Auguſt. includuntur in primo colendi Deum; non enim Deus aliter colitur, quam fide, ſpe, & charitate. Præcepta demum Chriſti Domini non continentur in Decalogo; cum non ſint naturalia, ſed poſitiva: Eſt quidem naturale præceptum pœnitentiæ; illud tamen in primo Decalogi præcepto includitur, tanquam concluſio in ſuo principio.

IV. Rogabis. Cum præter duo præcepta non furandi, & non mœchandi dentur duo illa alia non concupiſcendi bonum, & uxorem proximi, cur non dantur etiam præter duo illa præcepta non occidendi, & non dicendi falſum teſtimonium, duo alia, videlicet non concupiſcendi mortem alterius, & non optandi falſum teſtimonium?

Reſpondeo cum D. Th., non omnia præcepta naturalia in Decalogo expreſſe contineri, ſed ea, quæ maxime inculcanda erant hominibus; non enim expreſſe in Decalogo prohibetur fornicatio, peccatum contra naturam, mollities, mendacium, ſuperſtitio, tranſgreſſio voti, & alia hujuſmodi; quæ ſane jure naturæ prohibentur, & ad præcepta Decalogi ſolum reducuntur. Quare cum delectatio adulterii, & utilitas divitiarum ſint propter ſe appetibilia, inquantum habeant rationem boni delectabilis, vel utilis, & facile in illa homo inclinetur, contra vero homicidium, & falſitas ſint de ſe odibilia, ideo oportuit illorum etiam concupiſcentiam expreſſe prohibere, non vero iſtorum.

Quæritur ſecundo; An præcepta Decalogi ſint diſpenſabilia?

Reſpondeo cum D. Th. contra nonnullos negative; nemo enim diſpenſare poteſt in præceptis naturalibus ſub iis circumſtantiis, ſub quibus ex ipſa natura rei aliquando præcipiuntur, aut prohibentur. Et ratio D. Th. eſt, quia præcepta Decalogi continent debitum ordinem ad Deum, & ad alios homines; atqui fieri non poteſt, ut Deus velit hominem non de-

debite ad Deum, & alios homines ordinari; ergo nec Deus ipſe poteſt in præceptis Decalogi diſpenſare.

V. Oppones: Deus poteſt diſpenſare univerſim in iis, quæ ſunt juris naturæ; ergo etiam in præceptis Decalogi, licet ſint juris naturæ: Præſertim quia de facto diſpenſavit cum Machabæis in tertio præcepto, permittendo illis, ut in Sabbato operarentur; Cum Abraham in quinto præcepto diſpenſavit, ut filium occideret innocentem; In ſexto cum Oſee, ut aſſumeret ſibi mulierem fornicariam; In ſeptimo cum Hebræis, ut vaſa pretioſa acciperent ab Ægyptiis.

Reſpondeo, Deum non poſſe in iis, quæ juris naturæ ſunt, diſpenſare ſub iis circumſtantiis, ſub quibus aliquid jure naturæ prohibetur, ut fuſe explicabimus in de Matrimonio. Ratio eſt, quia non poteſt Deus mutare naturas rerum, & reddere conveniens rectæ rationi, quod natura ſua eſt diſconveniens; quod autem jure naturæ prohibetur, diſconveniens eſt rectæ rationi; ergo non poteſt Deus in eo diſpenſare, itaut rectæ rationi conveniens evadat. In caſibus autem adductis non diſpenſavit Deus in iis, quæ juris naturæ ſunt ſub iis circumſtantiis, ſub quibus rectæ rationi diſconveniunt: Nam furtum, verbi gratia, eſt intrinſece malum, ſi ſit ablatio rei invito Domino, & occiſio hominis eſt intrinſece mala, ſi fiat auctoritate privata; Fornicatio etiam eſt intrinſece mala, ſi ſit acceſſus ad non ſuam; atque adeo manentibus his circumſtantiis, non poteſt Deus in iis diſpenſare. Quod ſi Deus præcipiat Hebræis, ut vaſa pretioſa accipiant ab Ægyptiis, tunc mutat circumſtantiam in ſurreptione; & quia ſurreptio iſta non eſt invito domino, (ideſt invito Deo rerum omnium domino) ideo talis ſurreptio non eſt furtum; unde non diſpenſavit Deus in præcepto de non furando. Eodem modo fornicatio eſt jure naturæ mala, ſi ſit acceſſus ad non ſuam; Quod ſi Deus dicat Oſeæ, ut aſſumat mulierem fornicariam, mutat circumſtantiam, & dando poteſtatem in corpus mulieris, efficit, ut acceſſus ad illam ſit acceſſus ad ſuam, & conſequenter non eſt fornicarius, nec malus; Neque Deus dicitur diſpenſaſſe in ſexto præcepto. Idem dicas in aliis caſibus; Occiſio enim innocentis non eſt contra jus naturæ, ſi fiat præcipiente Deo, domino vitæ; Nec eſt contra jus naturæ laborare die feſto, ſi id fiat ad obediendum Deo præcipienti; nunquam enim tempus ſanctificatur magis, quam cum Deo obedimus: Quia tamen aliqua ſub quibuſcumque circumſtantiis ſunt intrinſece mala, ut eſt odium, vel contemptus Dei, mendacium, peccatum contra naturam, &c. non vero in aliquibus tantum circumſtantiis, ut occiſio innocentis, ablatio rei alienæ, idcirco illa in nullo caſu poſſunt a Deo præcipi, nec poteſt in iis diſpenſari; poteſt vero in iſtis ſub iis circumſtantiis, ſub quibus non ſunt contra jus naturæ.

ARTICULUS II.

Quanam via Præceptorum tranſgreſſio poſſit de mortali in veniale tranſire, & econtra?

I. *Tranſgreſſio præceptorum Decalogi ſecundum ſe, & ex genere ſuo eſt mortalis.*

II. *Quid importet peccatum eſſe ex genere ſuo mortale, & eſſe ex genere ſuo veniale?*

III. *Plures regulæ recenſentur ad diſcernendum, num peccatum ex genere ſuo ſit mortale, an veniale?*

IV. *Quomodo poſſit peccatum de ſe mortale per accidens in veniale tranſire?*

V. Un-

V. Undenam conjicere poteris, quod cum imperfecta ſolum deliberatione, aut conſenſu peccatum commiſeris?

VI. Num peccet mortaliter, qui plene advertit ad malitiam objecti, præſcindat tamen num ea ſit gravis, an levis?

VII. Non quodvis peccatum ex genere ſuo mortale poteſt ratione parvitatis materiæ tranſire per accidens in veniale.

VIII. Undenam menſuranda ſit hac in re materiæ parvitas, aut magnitudo?

IX. Materia, quæ tam ſecundum ſe, quam relate ad finem a Legiſlatore intentum eſt levis, non eſt capax præcepti graviter obligantis.

X. Quid ſi dubitetur, an res præcepta levis graviter conducat ad finem?

XI. Quotupliciter poſſit peccatum de ſe, & ex genere ſuo veniale per accidens in mortale tranſire?

XII. Quandonam contemptus rei levis præceptæ eſt mortalis? Et quando frequentia venialium eſt mortalis, utpote ad mortale diſponens?

XIII. Poteſt veniale in mortale tranſire etiam ratione conſcientiæ erroneæ, aut perplexæ; Necnon ratione ſcandali; aut per additionem materiæ, quæ in unam gravem coaleſcat.

I. Certum eſt primo, tranſgreſſionem horum præceptorum eſſe peccatum; Nam ab Auguſt. Peccatum definitur, quod ſit *Dictum, factum, concupitum contra legem æternam*, atque adeo contra rectam rationem.

II. Certum eſt ſecundo, tranſgreſſionem hanc eſſe ex genere ſuo peccatum mortale. Dicitur autem peccatum ex genere ſuo mortale, quod conſiderato objecto, ſeu materia, circa quam verſatur, fere ſemper eſt mortale; & aliquando tantum per accidens eſt veniale; ut eſt, verbi gratia, peccatum adverſus virtutes theologales, necnon adverſus Religionem, juſtitiam, caſtitatem, & alias graves virtutes: Contra vero dicitur peccatum ex genere ſuo veniale, quod fere ſemper eſt veniale, & per accidens aliquando mortale, ut eſt verbum otioſum, mendacium jocoſum, impatientia in laboribus, &c.

III. Regulæ, quæ a Doctoribus aſſignantur ad diſcernendum, num aliquod peccatum ſit ex genere ſuo mortale, an veniale? ſunt iſtæ. Prima, ſi gravem deformitatem contineat a recta ratione, & graviter lædat charitatem Dei, vel proximi, eſt ex genere ſuo mortale: Sunt vero ex genere ſuo venialia, quæ ſunt contra proprium bonum, ut vanæ cogitationes, & deſideria, immoderatus eſus, riſus, ſomnus, niſi graviter charitatem debitam lædant, ut ebrietas. Secunda regula eſt, ſi alicui operi Deus minetur excluſionem a regno Cœlorum; ut quando dicitur ab Apoſt. ad Galat. 5. *Fornicatio, Immunditia, Contentiones, Æmulationes, Iræ, Diſſenſiones, Sectæ, Invidiæ, Homicidia, Ebrietates, Comeſſationes, & his ſimilia: Qui talia agunt, regnum Dei non aſſequentur.* Tertia eſt, ſi aliqua peccata ſint contra graves virtutes, vel contra præcepta Decalogi, vel Eccleſiæ; aut ſi graviter prohibeantur, puta, In virtute Sanctæ obedientiæ, vel ſub interminatione gravis cenſuræ. Quarta, ſi Eccleſia declaravit aliquod peccatum eſſe de ſe mortale, ut in quadrageſima ex proſcriptis theſibus ab Alex. VII. declaratur de oſculo habito ob delectationem carnalem, & ſenſualem. Quinta, ſi ita communiter viri docti ſentiant.

IV. Quæritur nunc primo; Qua ratione quod eſt ex genere ſuo mortale, poſſit per accidens in veniale tranſire?

Reſpondeo, pluribus de cauſis id poſſe

poſſe accidere: Primo quidem ex deliberatione, ſeu advertentia imperfecta, hoc eſt ex actu imperfecto intellectus non plene advertentis ad objecti malitiam; ut accidit in ſemidormiente, & in diſtracto in alias cogitationes, necnon in invincibiliter ignorante malitiam gravem actus. Secundo, ex imperfecto conſenſu, quando ſcilicet voluntas veluti per ſurreptionem, & non ex toto corde objectum illud amplexatur; Etenim in nobis dantur quidam motus voluntatis erga objectum, qui dicuntur primo primi, qui ſcilicet rationem omnem prævertunt, nec poſſunt a voluntate cohiberi, & iſti nullo pacto ſunt liberi, & ſic ne venialiter quidem peccaminoſi: Dantur etiam alii motus, qui dicuntur ſecundo primi, quos impedire quidem poſſumus, ſed ſub ſemiplena, & imperfecta libertate; & iſti quando ſunt circa objectum malum, ſunt venialiter tantum peccaminoſi ex imperfectione conſenſus; Dantur denique motus deliberati, & perfecti, qui ſunt plene liberi; & iſti quando verſantur circa objectum graviter malum, ſunt mortaliter peccaminoſi. Tertio, peccatum ex genere ſuo mortale tranſit in veniale ex parvitate materiæ; ut ſi quis carolenum furetur a divite. Quarto, ex alia cauſa excuſante, puta ſi quis ex ignorantia invincibili, aut leviter culpabili putet eſſe veniale, quod eſt mortale; Vel ſi quis neceſſitate ductus cooperetur materialiter cum peccato alterius; verbi gratia, locando domum meretrici, dummodo neceſſitas leviter diſtet ab ea gravitate, & proportione, quæ requiritur ut poſſimus cum tali peccato cooperari.

V. Dubium tamen eſt primo; Quomodo cognoſci poſſit, an peccatum aliquod ſit commiſſum cum imperfecta ſolum advertentia, ſeu deliberatione, aut conſenſu?

Reſpondeo, apud Sanch. lib. 1. cap. 1., Pal., & Tambur., has regulas aſſignari; Primo, ſi animum firmum habeas, & ſæpe repetitum nunquam committendi mortale, itaut nunquam, aut fere nunquam in mortale incideris, præſumere potes in tali caſu te non plene conſenſiſſe. Secundo, ſi ſtatim ac advertiſti ad malitiam objecti, actum retractaſti. Tertio, ſi dubites, an perfecte e ſomno fueris excitatus, vel diſtractionem mentis aliud cogitantis excuſſeris. Ex his, & ſimilibus conjecturis regulariter deducere probabiliter poſſumus, non adfuiſſe perfectam libertatem, & conſequenter nec mortale.

VI. Dubium eſt ſecundo; An ſi quis plene advertat ad malitiam alicuius objecti, præſcindat tamen, an ſit mortalis, vel venialis, puta in perjurio, mendacio, &c. peccet mortaliterne, an ſolum venialiter ea committendo?

Reſpondeo, Navar., Valent., & alios putare, quod ſolum venialiter; quia non relucet materia gravis: Vaſq. vero, Azor., Sanch., Rodriq. apud Bonac., quod mortaliter; quia exponit ſe periculo amplectendi malitiam gravem. Equidem cenſeo cum Joan. Sanch. apud Tambur., pueros, & rudes plerumque ſolum peccare venialiter. Ratio eſt, quia ex una parte non advertunt ad obligationem examinandi gravitatem culpæ, ne ſe exponant periculo committendi mortale; ex altera parte apprehendunt malitiam quandam indeterminatam, ſeu communem veniali, & mortali; malitia autem, quæ eſt communis utrique, non poteſt eſſe gravis; ergo non graviter peccant: Quod etiam aliquando in ſubitis caſibus accidere poteſt doctioribus; quamvis univerſim docti graviter peccent, quia plerumque advertunt ad gravem obligationem examinandi, num malitia illa ſit gravis.

Probabilis etiam eſt opinio Th. Sanch., & Pal., qui docent, ut plurimum do-

Digitized by Google

doctiores peccare mortaliter, vel venialiter juxta gravitatem objecti; idque præſumendum eſſe, quia ſaltem virtualiter apprehendunt objectum, & ejus malitiam ſub ea gravitate, vel levitate culpæ, quam habet illud in ſe.

VII. Dubium eſt tertio; An quodlibet peccatum ex genere ſuo mortale poſſit ratione parvitatis materiæ per accidens tranſire in veniale?

Reſpondeo negative; quando enim eadem gravitas offenſæ, & malitiæ reperitur tam in materia magna, quam in parva, tunc etiam in modiciſſima quacumque materia committitur peccatum grave: Exempli gratia, quia eadem gravis deformitas habetur, ſi vendatur res ſacra gravis pretio magno, ſive parvo, necnon ſive juretur falſo in materia gravi, ſive in levi; idcirco in Simonia, & in perjurio non datur parvitas materiæ: Multi autem alii caſus a Doctoribus enumerantur, in quibus non datur parvitas materiæ; Primo, in odio, & contemptu directo Dei; Sicut etiam in blaſphemia, & in peccatis contra fidem, & ſpem theologicam. Secundo, in perjurio aſſertorio, non tamen in promiſſorio, aut in voto. Tertio, in magia, & ſuperſtitione, quæ fit cum pacto expreſſo cum dæmone. Quarto, in delectatione libidinoſa deliberate quæſita. Quinto, in irritatione Sacramentorum, in fractione ſigilli Sacramentalis, & in jejunio naturali ad Euchariſtiam requiſito. Sexto, in ætate requiſita ad Ordines ſuſcipiendos, vel ad profeſſionem, & in ſimilibus caſibus, ut videre eſt apud Dian. part. 5. tract. 5.

VIII. Dubium eſt quarto; Unde ſit menſuranda hæc in re materiæ parvitas, vel magnitudo?

Reſpondeo cum Tambur. lib. 1. cap. 1. §. 2., attendendam quidem eſſe ex ipſa re tum abſolute ſpectata, tum etiam comparative ad totum, quod præcipitur, ſed principaliter menſurandam eſſe ex fine, propter quem præcipitur. Verbi gratia, dum quæritur an ſit materia parva labor unius horæ die feſto, vel comeſtio unius unciæ die jejunii, vel omiſſio unius pſalmi in recitandis horis; conſideranda ſunt hæc tum ſecundum ſe, tum in ordine ad totum, ſed principaliter in ordine ad finem intentum; Aliquando enim quod eſt modicum comparative ad totum, ſecundum ſe ſpectatum eſt magnum; Sicuti etiam ſi ſpectetur relate ad finem, ad quem præcipitur; & ideo materia illa dicitur gravis: Verbi gratia, ſi voveris dare centum aureos, & des tantum nonaginta, decem, qui ſuperſunt, ſunt materia gravis, non quidem relate ad totum, ſed ſecundum ſe, & relate ad finem voti, qui eſt ſublevatio pauperis: Eodem modo communiter docent, omittere Veſperas Sabbati Sancti eſſe mortale, quia licet illa pars ſit modica tam ſecundum ſe, quam relate ad totum officium; non eſt tamen modica relate ad finem cultus Divini pro illa hora. Eſt etiam mortale, ſi quis furetur acum Sutori pauperi, qui illius uſu ſuſtentatur, quia licet res illa ſit modica, magna tamen eſt relate ad finem intentum a prohibente furtum; gravis enim damnificatio, & magna triſtitia in Sutore ſequitur ex illo furtulo: Contra tamen, ſi quis voveat recitare coronam ex ſex decenariis, & omittat recitare duos decenarios, peccabit ſolum venialiter, quia quamvis hæc non ſit modica pars relate ad totum, eſt tamen modica ſecundum ſe; & fini intento, ſcilicet cultui Virginis, modice nocet.

IX. Ex dictis ſequitur, quod ſi res aliqua ſit modica tam ſecundum ſe, quam relate ad finem, tunc non ſit capax præcepti gravis; Unde ſi Prælatus præcipiat in virtute Sanctæ Obedientiæ, vel ſub pœna excommunicationis,

tionis, aut ſi quis voveat recitare ſalutationem angelicam, non proferre verbum otioſum, &c. non peccet graviter, ſi id non faciat: Quod ſi res præcepta ſecundum ſe levis, ſit gravis relate ad finem, erit capax præcepti graviter obligantis; Et talis fuit res præcepta Adamo, & Evæ, ne comederent fructus ex illa arbore: Quare ſi ob indecentiam Prælatus ſub excommunicatione præcipiat, ne Clericus, exempli gratia, deferat per vias biretum lineum album, quamvis materia ſit levis, ob finem tamen gravem tale præceptum graviter obligabit.

X. Quod ſi dubitetur, an res levis præcepta graviter conducat ad finem, Sanch., & Pal. apud Tambur. loc. cit. & communius docent, præſumendum eſſe, quod finis ſit gravis, atque adeo quod detur obligatio graviſſima; tum quia poſſeſſio ſtat pro lege, quæ certo adeſt; tum etiam quia communiter contingit, quod Superiores prudentes, qui maturo conſilio aliquid leve præcipiunt ſub gravi, non decipiantur. Verum ipſe Tambur. cap. 3. §. 7. num. 10. putat, in tali caſu poſſe probabiliter judicari, quod finis ſit levis, atque adeo quod non detur obligatio gravis, quia donec conſtet materiam eſſe capacem obligationis gravis, non conſtat de conſtitutivo legis, & obligationis gravis, atque adeo prævalet libertas, quæ ſtat in poſſeſſione: Sicuti enim ſi dubitetur an præceptum obliget ſub gravi, vel ſub levi, præſumendum, quod obliget ſub levi; ita ſi dubitetur an materia levis præcepta ordinetur ad finem gravem, præſumendum, quod non ordinetur ad finem gravem, quia in utroque caſu poſſidet libertas; dummodo bene id perpendatur, conſulendo Doctores, & libros, num res præcepta levis graviter ad finem ſuum conducat, & adhuc dubium remaneat.

XI. Quæres ſecundo; Quanam ratione quod eſt ex genere ſuo veniale, poſſit per accidens in mortale tranſire?

Reſpondeo cum Bonac. diſp. 2. quæſt. 3. punct. 5., multipliciter id accidere poſſe. Primo, ratione finis mortalis; Verbi gratia ſi quis mentiatur ad fornicandum, tale mendacium erit mortale, quia actus ſpecificatur a fine; Et eodem modo veniale tranſit in mortale ratione ultimi finis in eo poſiti; ſi ſcilicet quis ultimum finem in eo conſtituat, ſeu ſi quis adeo amet veniale, ut etiamſi eſſet mortale, illud non odio haberet: Quoniam autem in tali caſu plus appretiative amatur talis res, quam Deus, qui eſt noſter ultimus finis, ideo dicitur veniale in tali caſu evadere mortale ratione ultimi finis in eo conſtituti.

XII. Secundo tranſit veniale in mortale ratione ſpecialis contemptus; quando ſcilicet contemptus eſt cauſa, cur violetur præceptum leve, & Legislator ſpernatur, nolendo ſe ſubjicere ejus auctoritati rem illam levem præcipienti. Ubi notandum, aliquando contemptum eſſe rei levis præceptæ, aliquando vero ipſius Legislatoris; Si quis venialiter peccet, verbi gratia mentiatur, ex contemptu rei levis præceptæ, quatenus putat rem illam non eſſe tanti faciendam; dico cum Laym. contra Sanch. apud Tambur., quod peccet ſolum venialiter, niſi talis contemptus redundet etiam in Legislatorem, videlicet putando, aut illum non habere poteſtatem prohibendi mendacium, aut male uti ea poteſtate, vel nolendo ſe ſubjicere ejus poteſtati: Si quis vero violet præceptum in materia levi, non quidem ex contemptu rei levis, ſed ex contemptu Legislatoris, ſubdiſtinguendum eſt; Nam ſi contemnatur Legislator formaliter, quatenus Legislator eſt, hoc eſt ſpernendo ejus poteſtatem, qua-

quaſi eſſet nullius momenti, ſemper eſt mortale; Si vero contemnatur Legiſlator materialiter, quatenus ſcilicet eſt vir imprudens, & indiſcretus, eſt ſolum veniale: Sicuti etiam ſi quis tranſgrediatur præceptum leve Superioris humani, ne illum in ea re levi ſolatio afficiat.

Ex quibus ſequitur, quod qui ex contemptu peccat mortaliter, verbi gratia furando, duo peccata committat aperienda in confeſſione, alterum furti contra juſtitiam, alterum contemptus; qui eſt vel contra obedientiam, ſi ſpernat Legiſlatorem qua talem, nolendo ſe ejus poteſtati ſubjicere; vel eſt contra religionem, ſi ſpernat Legiſlatorem materialiter, ſeu ut imprudentem, & inutiliter prohibentem furtum.

Tertio, veniale tranſit in mortale ratione proximi periculi incidendi in mortale; ut ſi quis dicat verbum otioſum fœminæ, advertens ex ſimili occaſione ſæpe alias lapſum eſſe in delectationem veneream. Ratio doctrinæ eſt, quia *Qui amat periculum, peribit in illo*: Fieri etiam poteſt, ut aliquando venialia ratione frequentiæ diſponant proxime ad mortale; & in tali caſu ipſa frequentia venialium eſt mortalis, quando tale periculum advertitur. Hinc Sanch., & Bonac. contra Pal., Sal., & Tambur. docent, peccare mortaliter, ratione periculi proximi incidendi in mortale illum, qui ſtatuit in corde ſuo nullum veniale vitare; juxta illud Eccleſiaſt. *Qui ſpernit modica, paulatim decidet*.

XIII. Quarto, ratione conſcientiæ erroneæ; ut ſi quis putans eſſe mortale mentiri, adhuc mentiatur. Quod ſi quis haberet conſcientiam perplexam, putando ſcilicet utramque partem contradictionis eſſe peccatum, verbi gratia, & quod ſit peccatum relinquere infirmum ad audiendum ſacrum, & quod ſit peccatum omittere Sacrum, ne relinquatur infirmus, in tali caſu tenetur inquirere, quid potius agendum, & ponere debet quod dictamini rationis repræſentatur eſſe minus malum. Quod ſi nequeat id diſcernere, poteſt facere quodcumque libet, cum non detur libertas ad utrumque omittendum: Et quamvis putet ſe peccare, ſi alterutrum faciat, vere non peccat, quia peccatum non ſequitur ad judicium intellectus, ſed actum voluntatis; Quis enim dixerit, quod peccet, qui verbi gratia detentus in carcere exiſtimat ſe peccare, ſi non audiat Sacrum, quod audire non poteſt? Contra vero peccaret verbi gratia ægrotus, ſi putet ſe peccare omittendo ſacrum, cum liber ſit ad illud audiendum, quamvis cum impendio ſanitatis, & vitæ.

Quinto, ratione ſcandali; Verbi gratia, ſi quis loquatur turpia aut intendendo ruinam proximi; (quod dicitur ſcandalum directum) aut prævidendo, quod ex tali ſuo peccato facile alii in mortale lapſuri ſunt; (quod dicitur ſcandalum indirectum, ſeu indirecte volitum) Et ſane ſi quis loquatur turpia, exempli gratia, intendendo ruinam proximi, videlicet intendendo, ut proximus in fornicationem adducatur, duplex peccatum committit in confeſſione aperiendum, alterum contra caſtitatem, quæ obligat etiam, ne proximum in fornicationem adducamus; alterum vero contra charitatem intendendo ruinam, ſeu peccatum proximi. Quando vero ſcandalum eſt ſolum indirectum, putat Lug. contra Sanch., Vaſq., & Con. apud Tambur. in Methodo Confeſſion. lib. 2. cap. 1. §. 17., quod non ſit neceſſe in confeſſione explicare ſpeciem peccati, ad quam proximum induxeris, ſed ſatis ſit dicere, quod pravis verbis, vel pravo exemplo induxeris proximum in peccatum mortale, non explicando, verbi gratia, adul-

Digitized by Google

adulterium, immo nec explicando conditionem perſonæ inductæ ad peccatum, num ſcilicet fuerit Sacerdos, vel conjugatus, qui in adulterium inductus eſt. Ratio eſt, quia tale peccatum eſt ſolum contra charitatem, non contra alias virtutes, quæ ſolum videntur obligare, ne poſitive inducamus alios ad peccandum contra illas, & ne intendamus noſtris verbis, aut exemplis alios ad id inducere, non vero obligant, ſaltem graviter, ad impedienda vitia contra tales virtutes in aliis: Aliter qui verbi gratia prævident ex ſua intemperantia alium inducendum eſſe ad furtum, peccarent contra juſtitiam, & tenerentur ad reſtitutionem, quod nemo dixerit.

Ultimo, veniale tranſit in mortale per additionem materiæ; ut ſi quis habeat animum furandi carolenum a divite, & deinde pluries carolenum furetur. Ubi notandum, nunquam plura venialia pertingere ad mortale, niſi materiæ leves poſſint in unam gravem coaleſcere: Verbi gratia, qui ſæpius comedit die jejunii materias leves, peccabit graviter, quia materiæ illæ leves conſtant deinde unam gravem: Contra tamen, qui vovit recitare ſingulis diebus ſalutationem angelicam per annum, ita ut vota ſingulis diebus ſint affixa, ſi id omittat, non peccabit graviter, quia ea non voventur per modum unius, quo pacto vovetur roſarium; & ideo omittens roſarium, quod vovit, peccat mortaliter. Eodem pacto non peccat mortaliter, qui ſingulis diebus feſtis per annum laborat uno quadrante, nec qui eſt cauſa, ut centum perſonæ eodem die feſto laborent uno quadrante, cum iſtæ materiæ leves non coaleſcant in unam gravem: Quæ fuſius explicavimus in expoſitione theſis 29. ab Alex. VII. proſcriptæ, quæ habet: *In die jejunii qui ſæpius modicum quid comedit, etſi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.*

ARTICULUS III.

Quinam ad præcepta teneantur?

I. Non eſt idem lege non obligari, & a lege excuſari.

II. Pueri nulla lege obligantur ante rationis uſum: Poſtea vero legibus etiam Eccleſiaſticis tenentur, præterquam Jejunii, & Communionis, quamvis ante pubertatem pœnas Eccleſiaſticas non incurrant.

III. Num poſſint pueri Divinis aſſiſtere in loco interdicto, aut introduci in Monaſteria Monialium?

IV. Quid ſi dubitetur, an uſum rationis adepti ſint?

V. Quibus legibus teneantur Infideles, Amentes, Ebrii? Num amentes æquiparentur infantibus?

VI. Nec amentes, nec ebrii cogendi ſunt ad Miſſam audiendam die feſto: Poſſunt autem probabiliter amentibus & infidelibus die feſto injungi opera ſervilia.

VII. Quibus legibus teneantur Peregrini, & Vagi? Num licitum ſit recedere a loco, ubi eſt dies feſtus, ad exercenda opera ſervilia? Num debeat tunc mane audiri Sacrum? Num liceat egredienti a loco, ubi jejunatur, mane ſumere jentaculum?

VIII. Probabiliter Peregrini non tenentur, ſecluſo ſcandalo, legibus loci, ubi brevi morantur; (niſi eædem ſint leges in proprio domicilio) tenentur tamen iis Vagi.

IX. Leges autem juris communis ſervare tenentur peregrini, quamvis in Patria eſſent abrogatæ.

I. PRænotandum, aliud eſſe lege aliqua non obligari, aliud vero a legis alicujus tranſgreſſione excuſari; nam, verbi gratia, infideles

non tenentur lege jejunii Eccleſiaſtica, ægrotus vero tenetur, eſto ratione ægritudinis ab ejus transgreſſione excuſetur: Pariter Peregrini juxta probabilem opinionem non tenentur legibus loci, ubi verſantur; Incolæ vero excuſantur, ſi legem loci ignorent. Examinandum nunc, an præceptis Decalogi teneantur etiam Pueri, Ebrii, Amentes, Infideles?

II. Quæritur primo, an pueri teneantur legibus, quibus tenentur adulti?

Reſpondeo, Pueros ante uſum rationis nulla lege Divina, vel Naturali, vel Humana teneri: Ratio eſt, quia cum non ſint capaces uſus rationis, nec poſſunt eſſe capaces vinculi legalis, quod ratione utentibus imponitur. Nihilominus ubi ad uſum rationis pervenerint, (quod plerumque fit ſeptennio completo) tenentur legibus etiam Eccleſiaſticis, præterquam jejunii, & Communionis, de quibus ſuo loco, ut communiter docent apud Sanch. lib. 1. cap. 12. contra Sotum, qui putat ante duodecimum annum pueros non teneri ad præcepta Eccleſiaſtica, & ad annuam confeſſionem. Verum quamvis ante duodecimum annum non ſoleat Eccleſia punire pueros cenſuris; immo Sà, Fagund., & alii apud Tambur. in Methodo Commun. cap. 4 §. 2. putant, deciſum eſſe in cap. 1., & 2. *De delictis puerorum*, quod nullam pænam Eccleſiaſticam latam a jure, vel ab homine incurrant pueri ante pubertatem; at ſi peccent mortaliter, obligatos eſſe ad confeſſionem annuam, conſtat ex cap. *Omnis utriuſque ſexus*: Ubi tamen ex contextu habetur, annos diſcretionis diverſimode requiri ad confeſſionem, & ad Communionem.

III. Hinc docent Cordub., & Sanch. loc cit., quod pueri doli capaces non poſſint Divinis aſſiſtere in loco interdicto, quia ſubjacent præceptis Eccleſiæ: Contra tamen pueri nondum doli capaces poſſunt iis admitti, ſicuti etiam amentes rationis uſu omnino deſtituti; quia ſola aſſiſtentia moralis, & humana videtur interdicta: Non poſſunt tamen in loco interdicto ſepeliri, quia locus interdictus nullum cadaver admittere poteſt, ut notat Suar. de Cenſuris diſp. 35. Et ratio a priori eſt, quia prohibitio ſepulturæ Eccleſiaſticæ tempore interdicti immediate cadit in ſepelientes, non in cadavera ſepelienda. Præterea putat Sanch. lib. 6. cap. 16. cum aliis, poſſe licite in Monaſteria Monialium introduci pueros nondum doli capaces; quia Trident. ſeſſ. 24. cap. 5. dum prohibet, ne ullus admittatur cujuſcumque conditionis, ſexus, vel ætatis, habet pro fine, ne pax Monialium perturbetur, ac ne ad peccandum incitentur; unde infantes videntur poſſe admitti; non tamen amentes, qui ad peccandum incitare poſſunt. In Synodo tamen Neapolitana prohibetur ſub pœna excommunicationis, ne per Rotas, aut alia via introducantur in Monaſteria Monialium infantes, ſive maſculi, ſive fœminæ, etiam minores ſeptennio, quamvis non extrahantur a Rota, ſed in ipſa remaneant ex parte clauſuræ.

IV. Rogabis, ſi dubitatur an aliquis puer adeptus ſit uſum rationis, licebitne huic, quæ licent pueris ante uſum rationis?

Reſpondeo, licere, ſi nondum ſeptennium compleverit, ſecus vero non licere; cum enim per illud tempus advenire ſoleat uſus rationis, in dubio præſumitur ante illud tempus non adveniſſe.

V. Quæritur ſecundo; An ebrii, amentes, & infideles teneantur legibus communibus?

Reſpondeo certum eſſe, quod infideles teneantur ſolum legibus naturalibus, & Divinis, non vero Eccleſia-

ſti-

ſticis; unde ante baptiſmum poſſunt die veneris carnes comedere; & ſine culpa poſſunt a fidelibus carnes illis miniſtrari. Peccant tamen omittendo baptiſma, quippe quod a Deo præcipitur; ſed probabiliter non peccant omittendo ſumptionem Euchariſtiæ a Chriſto Domino præceptam; quia probabiliter hæc non præcipitur, niſi baptizatis, ſeu ex ſuppoſitione Baptiſmi ſuſcepti.

Certum etiam eſt, quod amentes, qui aliquando habuerunt uſum rationis, obligentur legibus communibus; quamvis ratione amentiæ excuſentur in ea materia, in qua non ſunt ſui compotes, non ſecus ac ignorantes legem, vel dormientes; Et idem dicendum de ebriis: Qui vero ita ſunt amentes, ut nunquam habuerint uſum rationis, probabiliter ex Sanch. lib. 1. cap. 12. obligantur, quamvis excuſentur; nec æquiparantur infantibus, qui ſimpliciter non obligantur. Ratio eſt, quia infantes per ſe carent uſu rationis; amentes vero per accidens, ſicut ebrii: Quare ſicut catulus, verbi gratia, ante nonum diem non dicitur cœcus, ſed dicitur non videns, quia per ſe illo tempore eſt incapax viſus; at ſi poſt nonum diem non videat, dicitur cœcus; Ita qui poſt ſeptennium caret uſu rationis propter dementiam, vel ebrietatem, dicitur excuſatus a legum obſervantia, non vero non obligatus.

VI. Dubium eſt; An curam gerentes amentium, & infidelium teneantur efficere, ut ſacro interſint die feſto, & ab opere ſervili abſtineant, necnon ut jejunent, &c.?

Reſpondeo, omnibus amentibus tum ex conſuetudine introducta, teſte Azor., tum ne in deteriorem ſtatum amentiæ decidant, poſſe miniſtrari cibos vetitos, ut docet Sanch.: Ebriis tamen miniſtrari non poſſunt, cum iis non indigeant. Præterea nec amentes, nec ebrii cogendi ſunt ad aſſiſtendum Sacro; quia non poſſunt aſſiſtere morali, & humano modo, prout præcipitur; Qui tamen ſunt ſemifatui, nec in iis, quæ ad Miſſam pertineant, deſipiunt, proculdubio debent Sacro intereſſe.

An autem amentibus, ſicut & infidelibus injungi poſſint opera ſervilia die feſto? Sanch. promiſit materiam hanc ſe diſcuſſurum in tertio Decalogi præcepto, quod morte præventus non typis excudit.

Tambur. tamen lib. 4. cap. 3. re cum Theologis diſcuſſa putat cum Dian. part. 5. tract. 14. reſol. 7., & Laym. contra Fernand. licere. Ratio eſt, quia infideles non tenentur legibus Eccleſiaſticis; Amentes vero, vel quia nullo præcepto tenentur, ut multi probabiliter putant contra Sanch., vel quia, ut notat Laym., opera ſervilia prohibentur dumtaxat iis, qui humano modo, & utiliter tale præceptum implere poſſunt, non ſecus ac præcipitur aſſiſtentia miſſæ; ideo amentes, & ebrii ſicut non ſunt cogendi ad miſſam audiendam, ita poſſunt opera ſervilia exercere, & poſſumus ea illis injungere, non ſecus ac animantibus. Non poſſunt tamen ebrii, & amentes induci ad blaſphemandum, verbi gratia, vel fornicandum, quia vere iis legibus tenentur, quamvis per accidens excuſentur a peccato, ſi ſponte blaſphement; nemo autem poteſt inducere poſitive alium ad tranſgrediendum præceptum, quo obligatur, quamvis per accidens hic, & nunc excuſetur: Exempli gratia, ſi quis ignoret eſſe hodie feſtum diem, non poſſum poſitive inducere illum ad laborandum, quamvis non tenear ſub mortali monere illum de die feſto, ne laboret, ſed ſolum ſub veniali ex virtute miſericordiæ, quæ dictat docere ignorantes.

VII. Quæritur tertio; An Peregrini,

Digitized by Google

ni, & Vagi teneantur legibus ſui domicilii, vel loci, ubi degunt?

Reſpondeo, certum eſſe primo, quod ſi leges domicilii, & loci, ubi degunt, ſint eædem, peregrinus iis legibus teneatur; hoc enim communiter Doctores docent ex uſu communi rationabiliter introducto.

Secundo, etiam communiter cum Sanchez lib. 1. cap. 12. contra Leonardum docent, quod vagi teneantur legibus, & conſuetudinibus illius loci, in quo etiam obiter degunt. Ratio eſt, quia cum nullum peculiare domicilium habeant, ſortiuntur illud in loco, ubi habitant; aliter eſſent liberi ab omnibus legibus Epiſcopalibus, & Municipalibus, quod videtur abſurdum.

Tertio, certum eſt, peregrinos, & vagos, ad vitandum ſcandalum, ſi quando oriretur, teneri ad obſervantiam legum tam domicilii, quam loci: Ex naturali enim lege quilibet tenetur vitare ſcandalum. Notandum demum, peregrinum non eſſe, qui alicubi habitat animo ibi permanendi per majorem anni partem; hic enim dicitur eſſe habitator, etiamſi poſtea mutet animum permanendi; atque adeo a primo die tenetur legibus loci, tanquam civis, utpote habens ibi quaſi domicilium; non enim requiritur, quod habeat domicilium, (ſeu quod habitet ibi animo permanendi perpetuo) ut legibus loci teneatur.

Dubium itaque ſolum eſt primo; an Peregrini teneantur legibus ſui domicilii, ſi ſint diverſæ a legibus loci, ubi degunt? Verbi gratia, an teneantur ad jejunium, vel ad ſervandum feſtum proprii domicilii?

Reſpondeo cum Sanch. loc. cit., Suar., Sà, Rebel. probabilius eſſe, quod non teneantur; quia leges, & conſuetudines locales reſpiciunt directe, & per ſe territorium, illique ſunt affixæ, nec ligant perſonas, niſi dum in eo territorio verſantur. Idque verum eſt, etiamſi leges ſint juris communis, & in aliquo loco ſint abrogatæ; Unde poteſt veſci inteſtinis animalium, qui tranſit per Caſtellam, juxta uſum illius loci; ſicut etiam quilibet poteſt Mediolani veſci cibis Paſchalibus primis quatuor diebus Quadrageſimæ.

Hinc ſequitur primo, quod poſſit aliquis recedere a proprio loco, ubi eſt dies feſtus, adeundo locum, ubi non eſt feſtus, ad exercenda opera ſervilia, etiamſi noctu redeat ad proprium locum: Immo probabiliter docet Sanch. cum Suar., quod in tali caſu egrediens e ſuo loco non teneatur ante egreſſum audire miſſam, dummodo ante ultimam miſſam, hoc eſt ante meridiem, perveniat ad locum, ubi non eſt feſtum. Ratio eſt, quia tunc ſolum tenetur quilibet prævenire mane auditionem miſſæ, quando reliquo tempore eſt impediendus, non vero quando intra præcepti tempus eſt eximendus ab illo.

Sequitur ſecundo, quod qui mane proficiſcitur ex Oppido, ubi non jejunatur, perventurus meridie ad domicilium ſuum, ubi jejunatur, poſſit mane carnibus veſci; ita tamen, ut ubi ad domicilium ſuum pervenit, abſtineat a carnibus; poſſit tamen pluries comedere, ſi carnes prius comederit, quia jam eſt liber a jejunio: Quod ſi vice verſa proficiſcitur ex proprio domicilio, ubi jejunatur, certo perventurus ad locum, ubi non jejunatur, poteſt mane jentaculum ſumere; non tenetur enim eo die lege jejunii, cum poſſit veſpere carnes comedere.

Docent tamen nonnulli, non eſſe licitum proficiſci in ea loca in fraudem jejunii, aut alterius præcepti. Sed hanc limitationem improbant Sanch., & Suar., quia hæc non eſſet proprie fraus, ſed fuga præcepti, quæ

non

non prohibetur; non enim fraudem committit, qui utitur jure ſuo.

VIII. Dubium eſt ſecundo: An ſaltem peregrini teneantur legibus loci, ubi degunt?

Reſpondeo cum Sanch. certum eſſe, quod teneantur ſervare tum leges contractuum, quod jure communi cautum eſt, (dempto contractu dotis, qui ineundus eſt juxta leges domicilii viri) tum etiam leges, quarum tranſgreſſio cederet in peculiare illius Oppidi damnum; ut ſi prohibeatur extractio tritici, vel mercium. Sed an feſta, jejunia, & alia hujuſmodi teneantur ſervare, dubium eſt apud Doctores. Probabilius cenſeo cum Sanch., Tolet., Azor. contra Suar., & Sà, quod non teneantur. Ratio eſt, quia ad obligandum legibus requiritur juriſdictio; hæc autem non habetur erga peregrinos, qui ex brevi mora in aliquo loco non fiunt ſubditi; Unde nequit Epiſcopus illis miniſtrare Sacramenta, (præter Confeſſionem, & Communionem, idque ex tacita proprii Epiſcopi licentia) nec poteſt cum iis diſpenſare; ut communiter Doctores docent: Quænam autem dicatur brevis mora, examinabimus cum de præcepto audiendi miſſam.

Neque dicas, quod Epiſcopi ſoleant punire peregrinos non ſervantes leges loci: Nam vel puniunt, quia Epiſcopi ſequuntur opinionem contrariam valde probabilem; vel quia peregrini non caute ſe gerunt vitando ſcandalum.

Neque dicas ſecundo, quod ex *Regulis juris in 6. Qui ſentit commodum, debet & onus ſentire:* Nam hoc eſt verum, quando onus eſt neceſſario annexum commodo; ſicut fructibus beneficii annexa ſunt onera beneficii: in caſu autem noſtro onus non eſt neceſſario annexum commodis peregrinorum: Sic Novitii gaudent multis privilegiis regularibus, nec eorum præceptis ligantur.

Neque dicas tertio, quod peregrini eximerentur legibus omnibus municipalibus, quod videtur abſurdum, ut diximus de vagis; Nam hoc erit per accidens in peregrinis; & eo ſolum brevi tempore eximerentur, quo dicuntur eſſe peregrini; quod non accidit in vagis, qui ſemper eximerentur.

IX. Notandum tamen, quod ſi leges loci, ubi degunt peregrini, ſint juris communis, teneantur eas ſervare, quamvis in proprio domicilio ſint abrogatæ: Unde Mediolanenſis tenetur jejunare primis quatuor diebus Quadrageſimæ, ſi Neapoli tranſeat; & Caſtellanus tenetur die Sabbati abſtinere ab inteſtinis animalium, ſi Neapoli ſit peregrinus. Ratio diſcriminis eſt, quia in hoc caſu condens jus commune habet juriſdictionem in omnes, & omnes obligat; nec aliquis excuſatur, niſi ex eo, quod ſit in loco, ubi lex illa abrogata eſt: Contra vero condens leges municipales juriſdictionem non habet in peregrinos; unde illos non obligat.

Dubium eſt tertio, Cujuſnam Parochiæ legibus teneatur, qui ex æquo in duplici Parochia habitat, itaut ſit utriuſque Parochianus?

Reſpondeo, teneri legibus, & conſuetudinibus ejus Parochiæ, in qua de facto habitat, quia tunc cenſetur ejus incola: Quod ſi in alteram per breve tempus adveniret, non teneretur ejus legibus, quia reputaretur peregrinus, & hoſpes.

ARTICULUS IV.

De Intentione requiſita ad obſervantiam præceptorum.

I. Ad ſatisfaciendum præcepto requiritur intentio ponendi opus injunctum.

II. Præcepto jejunii non ſatisfacit, qui in-

invitus abſtinet cibo.

III. Satisfacit tamen præcepto reſtitutionis, qui pravo fine reſtituit; Et qui invitus reſtituit, licet præceptum non impleat, non tenetur tamen iterum reſtituere.

IV. Non requiritur ad ſatisfaciendum præcepto intentio ſatisfaciendi per opus, quod ponitur; Non enim imponitur obedientia formalis, ſed materialis.

V. Num ſatisfaciat debito juſtitiæ, qui immemor debiti eleemoſynam largitur?

VI. Num præcepto, aut voto ſatisfaciat ponens opus præceptum, ſed poſitive nolens per illud ſatisfacere?

VII. Qui nolens ſatisfacere per opus præceptum, quod ponit, mutata voluntate, nolit aliud opus ponere, requiriturne, quod velit per illud opus ſatisfeciſſe; an ſatis eſt, quod ſciat ſe ſatisfeciſſe?

VIII. Qui audit Sacrum præceptum nolens per illud ſatisfacere, nec volens aliud audire, non tranſgreditur præceptum Eccleſiaſticum, ſed naturale.

I. Duplex dari poteſt intentio, altera implendi præceptum, ſeu ponendi opus præceptum; altera ſatisfaciendi præcepto per illud opus. De utraque nonnulla quærenda ſunt.

Quæritur primo; Utrum ad ſatisfaciendum præcepto requiratur intentio ponendi opus injunctum?

Reſpondeo cum communi affirmative; nec ſatis eſt ponere illud opus ſine intentione ponendi illud: Quare qui, verbi gratia, in ebrietate, vel ſomno recitat officium, aut intereſt Sacro, non ſatisfacit præcepto: Et a fortiori qui invitus per defectum cibi jejunat ſine animo jejunandi, non ſatisfacit præcepto jejunii. Ratio eſt, quia præceptum impleri non poteſt, niſi per actum humanum, & liberum, quo homo velit exequi, quod præcipitur: Etenim lex impoſita hominibus debet humano modo, non more brutorum impleri.

Confirmatur, quia lex non violatur, niſi per actum liberum, quo quis nolit ponere, quod præcipitur; ergo nec impletur lex niſi per actum liberum, quo quis velit ponere, quod præcipitur; & conſequenter ſicut non violat legem jejunii, qui invitus comedit, ita nec legem jejunii implet, qui invitus jejunat.

II. Ex quo ſequitur, ut notat Sanch. lib. 1. cap. 13., recitantem attentiſſime horas Canonicas ex ſola intentione legendi, vel addiſcendi non ſatisfacere recitationi horarum: Nec ſatisfacit obligationi audiendi Sacrum, qui in Eccleſia devotus perſiſteret coram celebrante, ſed ſolo animo contemplandi Divina, & orandi, non animo audiendi Sacrum: Quamvis enim attentio ad orandum ſatis ſit, ut ſatisfiat attentioni requiſitæ ad audiendum Sacrum, ut ſuo loco dicemus, tamen ſi deficit intentio audiendi Sacrum, illud non dicitur audiri; Ita expreſſe Sanch. loc. cit.; quia opus præceptum debet impleri ſcienter, & cum voluntate ponendi illud.

Notandum tamen, quod ſi præceptum ſit negativum, verbi gratia non comedendi carnes, ex doctrina Vaſq. 1. 2. quæſt. 100. art. 9. poteſt etiam a dormientibus impleri; quia tale præceptum impletur præciſe per non poſitionem rei prohibitæ. At non impletur ab invitis, ut oſtendimus: Qui enim invitus a carnibus abſtinet, non ſatisfacit præcepto, ſicut nec ſatisfacit, qui invitus intereſt Sacro.

Quod ſi quis per metum gravem recitet horas, aut Sacro interſit, ſatisfacit præcepto; etiamſi peccet, ſi habeat animum non implendi præceptum deficiente metu. Ratio eſt, quia metus non tollit, licet minuat, voluntarium

luntarium; unde qui per metum recitat horas, libere recitat, atque adeo præcepto ſatisfacit. Eodem modo famuli, vel pueri, qui audiunt Sacrum ex eo, quod comitentur Heros, vel Pædagogos, ſatisfaciunt præcepto, ſi debitam intentionem abſolutam habeant audiendi Sacrum, etiamſi haberent illam aliam intentionem peccaminoſam conditionatam, Non audirem Sacrum, ſi non comitarer herum, ut notant Suar., & Sanch. contra Divum Antonin.

Rogabis; An ſatisfaciat præcepto reſtitutionis, vel præcepto dandi eleemoſynam indigenti, qui invitus, vel ebrius, aut ignorans reſtituit, vel dat nummos pauperi?

Reſpondeo affirmative; his enim præceptis ſatisfit non ſolum ab ebriis, &c., ſed etiam ab iis, qui pravo fine, verbi gratia, ob inanem gloriam, vel ad fornicandum reſtituunt, aut dant eleemoſynam. Et ratio ex Vaſq. loc. cit. eſt, quia etiam iis actibus tollitur materia, propter quam præcipitur reſtitutio, & eleemoſyna, videlicet retentio rei alienæ, & neceſſitas indigentis; Unde ea ſublata ceſſat obligatio. Qui tamen invitus reſtituit, aut dat eleemoſynam, peccat quidem non implendo præceptum, ſed exterius ita præceptum implet, ut non teneatur iterum reſtituere, aut eleemoſynam dare, cum ceſſarit obligatio, ſublata materia, propter quam talis obligatio fuit impoſita: Quare qui ſic ſatisfacit huic præcepto, revera præceptum non implet, ſed non amplius illo obligatur.

IV. Quæritur ſecundo; An ad ſatisfaciendum præcepto requiratur intentio ſatisfaciendi per opus, quod ponitur?

Reſpondeo negative cum Sanch., Suar., Henr. contra Sylveſt., Ledeſm., Lopez.. Ratio eſt, quia præcepta ſolum obligant ad ponendum voluntarie, & actu humano opus injunctum, non vero ut ſignate velimus per tale opus ſatisfacere præcepto; cum nullibi talis obligatio inveniatur.

Confirmatur, quia talis intentio non requiritur ad ſatisfaciendum præceptis negativis, verbi gratia, non furandi, non occidendi, &c., ut adverſarii etiam fatentur; nec ad ſatisfaciendum præceptis naturalibus, verbi gratia colendi Deum, honorandi parentes, &c., ut liquet; ergo neque etiam requiritur ad ſatisfaciendum præceptis poſitivis.

Neque dicas, præcepta obligare ad obedientiam, quæ non habetur, niſi adſit intentio ſatisfaciendi præcepto. Nam præcepta obligant tantum ad obedientiam materialem, non ad formalem, hoc eſt ad ponendum id, quod præcipitur, non vero ad ponendum illud, quia præcipitur.

V. Ex data doctrina deducunt aliqui cum Baldello apud Dianam p. 5. tr. 13. reſ. 94., quod ſi quis debens centum Titio, immemor talis debiti donet illi centum, ſatisfaciat debito, itaut non teneatur dare alia centum. Et ratio videtur eſſe, tum quia ſi is fuiſſet memor debiti, non dediſſet centum animo liberali, ſed animo ſatisfaciendi; tum etiam quia quilibet habet intentionem interpretativam ſatisfaciendi prius debito juſtitiæ, quam dandi gratis. Et idem docent de eo, qui ignorans debitum largiendi eleemoſynam pauperibus, vel propter omiſſionem officii, (ut debent beneficiarii,) vel propter debita incerta, gratis eleemoſynam largitur, non animo ſatisfaciendi: Et quamvis ab Alex. VII. damnata ſit propoſitio 33., quæ dicit: *Reſtitutio fructuum ob omiſſionem horarum ſuppleri poteſt per quaſcumque eleemoſynas, quas ante beneficiarius de fructibus ſui beneficii fecerit:* Hoc putant intelligendum de eleemoſynis factis ante obligationem reſti-

tuendi, non vero ab immemore poſt obligationem.

Verum hoc negant communius apud eundem Dianam cum Sanch. lib. 1. cap. 13., & Lopez. Ratio eſt, quia quamvis immemor debiti, quando dat eleemoſynam, non daret illam animo liberali, ſi recordaretur debiti, tamen non eſt attendenda voluntas iſta conditionata ſatisfaciendi, ſed requiritur intentio abſoluta, quæ non habetur in caſu noſtro: Nec ſatis eſt ad operandum intentio interpretativa, ſed requiritur intentio vel actualis, vel ſaltem virtualis. Verum quidem eſt, quod ſi quis immemor voti, quod habet, jejunandi, jejunet, ſatisfaciat voto; ſicut qui ignorans hodie eſſe diem feſtum, audit ſacrum, ſatisfacit præcepto: At ſi ignorans ſe debere centum Titio, donet illi centum, non ſatisfacit debito: Diſparitas eſt, quia donans ſponte vult debitum ex juſtitia prorogari, ut in quæſito ſequenti explicabimus.

VI. Quæritur tertio; an qui audit miſſam, verbi gratia, & poſitive non vult per talem miſſæ auditionem ſatisfacere præcepto, adhuc ſatisfaciat?

Reſpondeo, communiorem ſententiam eſſe, ut notat Sanch., quod non ſatisfaciat. Ratio eſt primo, quia actus non operantur ultra agentium intentionem, ex leg. *Non omnis*, ff. *Si certum petatur*. Secundo, quia ſi quis non vult audire Sacrum, cui aſſiſtit, vere non dicitur illud audire; ergo ſi non vult per Sacrum, quod audit, ſatisfacere præcepto, non ſatisfacit. Tertio, quia ſi debens centum Titio velit illi donare centum, & non ſatisfacere per illa ſuo debito, certe non ſatisfacit; ergo neque in caſu noſtro.

Verum idem Sanch. lib. 1. cap. 13. apud Tambur. lib. 4. cap. 2. docet, probabiliorem eſſe ſententiam oppoſitam Suarii, Vaſq., Valent., & aliorum, quod ſcilicet ſatisfaciat. Probatur. quia nemo poteſt tranſgredi præceptum per hoc, quod nolit id, ad quod præceptum non obligat; ſed præceptum, ut diximus quæſito ſuperiore, non obligat ad habendam intentionem illi ſatisfaciendi, ſed ſolum præcipit liberam, & humanam externi operis executionem; ergo non tranſgreditur præceptum, qui non vult illi ſatisfacere, dummodo ponat opus injunctum; cum non ſit in poteſtate noſtra non ſatisfacere præcepto, quando exequimur id, quod præcipitur. Quod patet in præcepto negativo: Etenim impoſſibile eſt, ut quis, verbi gratia, omittat furtum, & non ſatisfaciat præcepto non furandi; quamvis dicat ſe nolle per omiſſionem furti ſatisfacere tali præcepto; propterea ſolum peccaret contra legem naturalem, ſi haberet hanc intentionem; ergo idem dicendum in præcepto poſitivo, verbi gratia audiendi ſacrum.

Confirmatur, quia ſatisfacit præcepto audiendi Sacrum, qui illud audit ob vanam gloriam, vel ut inducat alium ad peccatum, &c.; ergo a fortiori, qui illud audit ſine animo ſatisfaciendi per illud; cum poſſit ſine peccato nolle ſatisfacere præcepto per talem auditionem Sacri, eo quod velit deinde aliud audire.

Ad rationes in contrarium facile reſpondetur. Et quidem ad primam dico, regulam illam habere locum, quando ex operantis intentione dependet implere præceptum per illum actum; ut ſi quis debens centum Titio velit illi donare centum, & non ſatisfacere priori debito; in caſu autem noſtro non pendet ex operantis intentione implere præceptum per illam auditionem Sacri, ut oſtendimus in probatione concluſionis. Ad ſecundam, negatur conſequentia. Diſparitas eſt, quia qui non vult audire Sacrum præceptum, non vult exequi, quod præcipitur, & ſic non implet

præ-

Digitized by Google

præceptum: Econtra qui audiendo miſſam non vult per illam ſatisfacere, vere exequitur, quod præcipitur; ergo vere ſatisfacit præcepto exercite, licet ſignate dicat ſe nolle ſatisfacere; Non ſecus ac qui ſignate dicit ſe nolle loqui, vere exercite loquitur. Ad tertiam, negatur etiam paritas; quia obligatio ex juſtitia pendet ex contrahentium voluntate; unde ſi debens centum Titio donet illi centum nolens ſatisfacere debito juſtitiæ, vult conſequenter remanere illæſum jus ad centum, atque adeo per donationem illam non ſatisfacit debito: Contra vero obligatio præcepti pendet ab intentione Legislatoris, & ideo ſubditus non poteſt illam ad libitum prorogare.

Hinc ſequitur probabile eſſe, quod qui voverit jejunium, & nolit per primum jejunium ſatisfacere tali voto, vere non ſatisfaciat, quia pariter obligatio voti pendet ab ipſius voventis voluntate; unde ad libitum prorogari poteſt, ſicut debitum juſtitiæ. At probabilius putat Sanch., quod per primum jejunium tali voto ſatisfaciat, etiamſi nolit vovens ſatisfacere. Ratio eſt, quia votum, & juramentum obligant inſtar præcepti, ideſt ſolum ad ſubſtantiam operis promiſſi ponendam actu humano; Unde non eſt in poteſtate voventis non ſatisfacere voto, quoties vult exequi opus promiſſum: Et quamvis poſſit velle ad aliud jejunium ſe obligare novo voto; (ſicut qui debens centum, ſi donet centum, vult ex juſtitia obligari ad alia centum ſolvenda) tamen non intendit novum votum emittere per hoc præciſe, quod dicat nolle ſe priori voto ſatisfacere: Ad eum modum, quo qui jejunando votum implevit, & deinde proponeret idem votum implere per novum jejunium, non tenetur vi voti ad novum jejunium, nec tale propoſitum habet vim novi voti.

Hinc fit, quod ſi votum ſit disjunctivum, verbi gratia, vel jejunandi, vel dandi eleemoſynam, & vovens jejunet animo non ſatisfaciendi voto per jejunium, volens ſatisfacere per eleemoſynam, hic poſt jejunium ad eleemoſynam non tenetur, quia votum vere implevit; nec electio illa habet vim voti, ut notat Sanch. lib. 4. cap. 13.

VII. Rogabis: Qui interfuit Sacro cum animo non ſatisfaciendi præcepto per illud, volens deinde aliud audire, ſi mutato propoſito nolit audire aliud ſacrum, teneturne habere intentionem ſatisfaciendi præcepto per prius ſacrum jam auditum? An vero ſatis eſt, quod ſciat ſe jam ſatisfeciſſe præcepto per illud?

Reſpondeo cum Sanch. loc. cit. contra Suar., & alios apud Dian. part. 1. tract. 12. reſol. 37. ſatis eſſe, quod ſciat ſe jam ſatisfeciſſe; illa enim intentio ſatisfaciendi præcepto per ſacrum jam auditum nullatenus requiritur. Ratio eſt, quia implere præceptum non debet eſſe actus obedientiæ formalis, qua quis velit ſignate obedire, ſed ſatis eſt, quod ſit actus obedientiæ materialis, qua quis libere ponat, quod præcipitur.

Sequitur hinc primo, quod qui immemor præcepti audit Sacrum, ſi poſtea recordetur præcepti, neque tenetur audire aliud Sacrum, neque tenetur habere intentionem ſatisfaciendi præcepto per Sacrum auditum; ſed ſatis eſt, quod ſciat ſe jam præcepto ſatisfeciſſe audiendo ſacrum actu humano.

VIII. Sequitur ſecundo, quod qui audit ſacrum animo non ſatisfaciendi præcepto per illud, & ſimul animo non audiendi aliud ſacrum, vere præcepto poſitivo auditionis miſſæ ſatisfecerit, & ſolum tranſgreſſus ſit præceptum naturale, quo tenetur quiſque ſubjectus eſſe legi humanæ, & non contemnere Legislatorem.

Digitized by Google

ARTICULUS V.

De Impedimentis non apponendis obſervantiæ Præceptorum.

I. Diverſimode quoad hoc in diverſis præceptis ratiocinandum; inſpiciendo num præceptum rigidius obliget? Num impedimentum ſit proximius? Num neceſſitas ſit gravior?

II. Quænam defatigatio incompoſſibilis cum jejunio liceat ipſo die jejunii, aut pridie illius diei?

III. Num tempore Interdicti privilegiarius teneatur ſacrum audire? Et detentus in carcere num teneatur uti licentia egrediendi ad ſacrum audiendum?

IV. Quandonam poſſit quis iter arripere prævidens, quod non poſſit deinde die feſto ſacrum audire?

V. Tenetur excommunicatus tollere impedimentum excommunicationis, ut poſſit in Paſchate communicare; non tamen ut poſſit die feſto ſacrum audire.

VI. Præceptum non ſolum obligat ad non apponenda impedimenta, ſed etiam ad ea etiam pridie removenda.

I. QUæritur, An poſſit quis licite ponere impedimenta, quibus præceptum implere non poſſit? Verbi gratia, an poſſit quis die jejunii licite vacare ſaltui, venationi, equitatui, &c., itaut ratione laſſitudinis non amplius obligetur ad jejunium?

Reſpondeo cum Sanch. lib. 1. cap. 15., Merol., Pal. de Legibus, non poſſe eandem regulam in omnibus præceptis aſſignari: Aliqua enim præcepta obligant rigidius, ut præceptum audiendi ſacrum; Aliqua benignius, ut præceptum jejunandi; Rurſus aliqua impedimenta ſunt magis proxima; ut projectio breviarii; Aliqua magis remota, ut quando iter inceptum impedit jejunium; vel auditionem miſſæ: Aliquando etiam apponitur impedimentum ex majori neceſſitate, vel utilitate, aliquando ex minori; Et ideo in diverſis materiis diverſimode diſcurrendum, itaut in præceptis, quæ benignius obligant, poſſit licite apponi impedimentum vel remotum, vel ex gravi neceſſitate proximum: In præceptis vero, quæ obligant rigidius, non poſſit poni impedimentum proximum, vel remotum ex levi neceſſitate. Quod clarius apparebit diſcurrendo in aliquibus materiis controverſis apud Doctores.

II. Primo itaque nonnulli cum Medin. apud Sanch. contra communiorem opinionem docent, non peccare contra præceptum jejunii, qui libere ſe conjicit in impedimentum illius eadem die jejunii; Verbi gratia, ſi quis defatigetur venando, ludendo, quærendo concubinam, &c.; dummodo hæc non fiant in fraudem jejunii, ut notat Bonac. diſp. 2. quæſt. 8.; quia ſcilicet præceptum jejunii tantum obligat, ne per ſe, & ex intentione fiat opus ipſi incompatibile. Verum communius cum Leſſ., Laym., Trull. lib. 1. in Decalogum cap. 2. dub. 7. docent, ea tantum licere tempore non multum proximo ipſi diei, quo præceptum urget; verbi gratia, ſi quis die antecedenti defatigetur venando: Quamvis Trull., & Ledeſm. excuſent eum, qui ſemel, vel iterum aſſumit pilæ ludum, exempli gratia, vel venationem, licet prævideat eodem die non poſſe jejunare; quia ſcilicet præceptum jejunii non videtur obligare cum tanto rigore ad abſtinendum ab iis actionibus honeſtis.

III. Secundo dubitatur a Doctoribus; An habens Bullam Cruciatæ concedentem privilegium audiendi Sacrum tempore interdicti localis teneatur illud eo tempore audire?

Negant Avil., Con., Dian. part. 1. tract.

Digitized by Google

tract. 2. reſol. 2., quia nemo cogitur uti ſuo privilegio. Sed probabilius affirmant Suar., Medin., Lug. de Euchar. diſp. 22.; quia præceptum obligat, quoties non habes impedimentum legitimum, ſeu quando potes; ſed qui habet privilegium audiendi, poteſt audire; ergo tenetur: Sicuti qui in carcere detentus habet licentiam a judice adeundi Eccleſiam ad Sacrum audiendum, tenetur illud audire.

IV. Tertio ex Pal., Sanch., Tambur. lib. 4. cap. 2. §. 3., poteſt aliquis tempore remoto a die feſto implicare ſe in aliquo negotio gravi, vel in aliquem locum diſtantem ab Eccleſia diſcedere, puta navigare, etiamſi eo fine id faciat, ne teneatur audire ſacrum; quia tunc præceptum non obligat, nec eſt in proximo, ut obliget; Unde potius eſſet effugere præceptum, quam ponere impedimentum præcepto; Non ſecus ac qui ad finem non jejunandi vel recedit a loco, ubi obligat præceptum jejunii, vel petit diſpenſationem: Contra vero non poteſt quis eodem die feſto, vel tempore proximo ponere libere hujuſmodi impedimenta ad ſacrum audiendum; quia qui obligatur ad finem, obligatur ad media, & ad non ponenda proxima impedimenta fini aſſequendo: Quare ſi quis vellet venatum ire paucis horis ante mediam noctem Sabbati, prævidens, quod die dominico non poſſit audire ſacrum, peccat: Si vero venatum iret die Sabbati mane, probabiliter non peccat; quia præceptum audiendi Sacrum die dominico tunc non proxime urget, nec videtur tale præceptum tam rigide obligare ad tollenda impedimenta non adeo proxima.

V. Quarto, docet Tambur. in Meth. Commun. cap. 4. §. 4. num. 31. ex Suar., Avil., Lug. contra Henr., quod excommunicatus teneatur tollere impedimentum excommunicationis, ut poſſit in Paſchate communicare: E contra detentus in carcere non tenetur procurare excarcerationem, nec infirmus procurare ſanitatem, ut poſſit eo tempore communicare. Diſparitas eſt, quia excommunicatio directe, & per ſe obſtat impletioni talis præcepti; carcer vero, & ægritudo obſtant per accidens: Cum autem confeſſio, & communio maxime conferant ad ſalutem animæ, obligant ad removenda ea, quæ directe illis opponuntur, non vero ad removenda mala temporalia, quæ impediunt per accidens. Quod conſtat a poſteriori, quia qui ſunt timoratæ conſcientiæ non multum ſunt ſoliciti de procuranda excarceratione, & valetudine ad hunc finem, ut poſſint in Paſchate communicare; Quamvis ex vi hujus præcepti teneantur tollere impedimenta voluntaria; verbi gratia tenentur non ſe vulnerare, inebriare, &c. Necnon impedimenta involuntaria, quæ facile tolli poſſunt, verbi gratia ſi facile ab amico poſſet obtineri excarceratio.

Quinto, ex Azor., Dicaſt., & aliis notat idem Tambur., quod excommunicatus non teneatur procurare abſolutionem ab excommunicatione, ut poſſit audire ſacrum die feſto; teneatur vero, ut poſſit communicare in Paſchate. Diſparitas eſt, quia præceptum communionis rigidius obligat; tum quia eſt Divinum quoad ſubſtantiam; tum etiam quia præcipit res majoris momenti: Si quis tamen eſſet negligens in procuranda abſolutione ad eum finem, ne teneatur audire ſacrum, procul dubio peccaret.

VI. Sexto communiter apud Sanch. loc. cit. docent non ſolum non poſſe apponi impedimentum præcepto, ſed etiam ex vi præcepti debere illud tolli die præcedenti; unde adituus tenetur templum verrere, altaria

Digitized by Google

taria ornare, hoſtias conficere pridie feſti, ne ipſa feſti die laboret.

ARTICULUS VI.

De Ignorantia, Metu, & Diſpenſatione excuſantibus a Præceptorum tranſgreſſione, ac de Impotentia excuſante.

I. Ignorantia præcepti, ſeu inadvertentia, ſi non ſit graviter culpabilis, excuſat, a gravi culpa legis tranſgreſſorem.

II. Ignorantia vincibilis dividitur in affectatam, craſſam, ſeu ſupinam, & levem. Præter ignorantiam vincibilem, ſeu conſequentem, & invincibilem, ſeu antecedentem, datur ignorantia comitans, ſive ea ſit juris, ſive facti, ſive ſolius pœnæ.

III. Ignorantia ſolius pœnæ excuſat ab illa incurrenda, ſi hæc ſit extraordinaria. Ab ea tamen non excuſat ignorantia craſſa, ſupina, & affectata.

IV. Ejuſdem ſpeciei eſt peccatum commiſſum ex ignorantia culpabili legis, ac ſcienter commiſſum.

V. Ignorantia, quæ eſt graviter culpabilis reſpectu juris Divini, & Naturalis, aliquando non eſt graviter culpabilis reſpectu juris humani, quod non obligat adeo ſtricte.

VI. Ignorantia etiam craſſa pœnæ non petendi debitum excuſat ab ea incurrenda, utpote impoſita contra ſcienter operantes.

VII. Metus gravis non excuſat a culpa, quando prohibetur res intrinſece mala, aut præcipitur res ex ſe connexa cum vitæ periculo; ſecus vero ſi connectatur per accidens.

VIII. Excommunicatus vitandus poteſt ad mortem declinandam celebrare; non tamen confeſſiones audire, & abſolvere.

IX. Num liceat ob metum gravem ſimulare Matrimonium, illudque conſummare?

X. Num Carthuſiani teneantur veſci carnibus in extrema neceſſitate?

XI. Qui non poteſt totum præceptum implere, tenetur ad partem, quam poteſt, ſi ea ſit notabilis, & dividua, & cenſeatur a Legislatore intenta.

XII. Quandonam diſpenſatio obtenta excuſet a præcepti tranſgreſſione?

XIII. Num poſſit Epiſcopus in lege Pontificia diſpenſare in caſu occurrenti, ſive quia neceſſitas urget, ſive quia dubitatur, an res indigeat diſpenſatione?

I. QUæritur primo; An ignorantia præcepti excuſet a culpa tranſgreſſorem?

Reſpondeo, tam ignorantiam, quam inadvertentiam, ſeu oblivionem ſive juris, ſive facti excuſare a culpa gravi; dummodo ignorantia non ſit craſſa, vel ſupina, vel affectata, vel notabilis, ſeu graviter culpabilis. Ita communiter cum D. Th. 1. 2. quæſt. 76. Ratio eſt, quia quicquid omnino eſt involuntarium caret culpa; Atqui ignorantia invincibilis, ſi ſit facti, reddit actum ſimpliciter involuntarium; (ut ſi quis volens occidere feram occidat hominem) Si vero ignorantia ſit juris, reddit actum involuntarium, inquantum malum eſt, & prohibitum; ergo per talem ignorantiam tollitur omnis culpa: Si vero ignorantia ſit culpabilis, procul dubio culpa non vacat; & quidem gravi, ſi ignorantia ſit craſſa, vel ſupina, vel affectata, vel notabilis.

Notandum itaque, ignorantiam dividi in Invincibilem, & Vincibilem. Ignorantia invincibilis (quæ etiam dicitur inculpabilis, juſta, probabilis, antecedens) dicitur, quoties quis vel non dubitat de malitia actus, itaut teneatur ad veritatem inquirendam;

vel

vel ſi dubitat, adhibuit moralem diligentiam ad dubium deponendum: Contra vincibilis (quæ etiam dicitur culpabilis, injuſta, improbabilis, conſequens) habetur, quoties non eſt adhibita moralis diligentia ad tale dubium deponendum.

II. Præterea Ignorantia vincibilis, ſeu culpabilis dividitur in Affectatam, Craſſam, vel Supinam, Notabilem, & Levem. Affectata eſt, qua quis data opera vult, ſeu affectat ignorare num actus ſit malus, ne cogatur ab eo abſtinere; ut ſi quis nolit ſcire, an hic liber ſit prohibitus, ut poſſit illum liberius legere; unde dicitur Pſalm. 35. *Noluit intelligere, ut bene ageret*. Craſſa, vel Supina dicitur, quando quis ignorat per meram negligentiam, quam pingues, & ſupini exercere ſolent. Notabilis dicitur, quando quis adhibet quidem aliquam diligentiam ad dignoſcendum, num actus ſit malus, ſed non tantam, quanta moraliter requiritur ad aſſequendam veritatem, ut ſi quis ab indocto inquirat, an hic liber ſit prohibitus. Levis dicitur, quando quis adhibet non aliqualem, ſed notabilem diligentiam, non tamen quanta requiritur; ut ſi quis a mediocriter docto inquirat de prohibitione hujus libri. Quinam autem gradus diligentiæ adhibendus ſit in inquirendis obligationibus præceptorum, non eſt facile decernere: Certe major requiritur in iis, quæ ſunt juris naturalis, quam poſitivi; Major, ubi agitur de damno tertii, quam ubi hoc non intervenit; Major, ubi agitur de vita, quam ubi agitur de re familiari. Demum datur ignorantia comitans, quando ſcilicet aliquis ita legem ſive vincibiliter, ſive invincibiliter ignorat, ut adhuc ſi illam ſciret, vellet eam tranſgredi.

III. Quæritur ſecundo: An ignorantia pœnæ excuſet ab illa incurrenda?

Reſpondeo cum Con., Suar., Avil. contra Covar., & Hurt. apud Leand. de Cenſuris quæſt. 2. affirmative; ut fuſe oſtendemus cum de cenſuris in genere, loquendo tamen de pœna extraordinaria, ſeu quæ pendet a judicis voluntate illam comminari; ut ſunt Cenſuræ, Irregularitas ex delicto, prohibitio petendi debitum, & juxta non paucos, Reſervatio caſuum, &c. Ratio eſt, quia, ut quis hanc pœnam extraordinariam mereatur, debet delinquere contra legem comminantem illam; atqui quoties, verbi gratia, Petrus percutit Clericum ignorans legem imponentem pœnam excommunicationis, quamvis delinquat contra legem naturalem, non tamen delinquit contra legem humanam comminantem talem pœnam; ergo non meretur pœnam illam; Idque ſive ignorantia ſit juris, ſive ſit facti, ſive ſit ſolius pœnæ; ut ſi quis ſciat prohibitam eſſe graviter rebaptizationem, ſed neſciat impoſitam eſſe pœnam irregularitatis: Hæc tamen non militant in pœna ordinaria, ſeu debita culpæ ex natura ſua; nam ſatis eſt cognoſcere, quod culpa mereatur pœnam, & quod talis actus ſit graviter culpabilis, ut qui talem actum operatur, mereatur pœnam inferni, quamvis infernum non cognoſcat.

Notandum tamen, quod ignorantia craſſa, ſupina, & affectata non excuſat ab incurſione pœnæ, ut notat Merol. apud Tambur. Ratio eſt, quia talis ignorantia non excuſat a culpa; ergo nec a pœna; Præſertim quia in Cap. *Ut animarum, de Conſtitution. in 6.* dicitur aperte, *Statutis Ordinariorum non ligari ignorantes, niſi eorum ignorantia ſit craſſa, vel ſupina*. Verum ſi lex comminatur pœnam cum talibus formulis: Qui ſcienter, vel conſulto; vel qui præſumpſerit, aut temerarius violator extiterit, &c., docent communiter Doctores contra Hurt.

Hurt., quod talis pœna non incurratur ab eo, qui habet ignorantiam ſupinam, & craſſam, ſed ſolum ab eo, qui habet ignorantiam affectatam; quia hæc æquiparatur ſcientiæ, ex Cap. *Eos qui, de temporibus Ordination. in* 6. Et ratio a priori eſt, quia, ut notat Sanch. lib. 1. cap. 13., Ignorantia ſupina, vel craſſa minuit voluntarium, & conſequenter minuit peccatum: Contra tamen Ignorantia affectata auget peccatum, ex D. Th. 1. 2. quæſt. 76. art. 4.; præſertim ſi ſit ad liberius peccandum; quia talis voluntas continet majorem contemptum præcepti, ut conſtat ex illis verbis impiorum Job. 21. *Recede a nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus*.

IV. Notandum ſecundo, ejuſdem ſpeciei eſſe tam peccatum commiſſum cum ignorantia culpabili legis, quam ſcienter commiſſum; nec eſſe explicandum in confeſſione, quod quis, verbi gratia, omiſerit jejunium præceptum ſcienter, aut quod omiſerit ex ignorantia legis graviter culpabili. Ratio eſt, quia, ut probabilius docet Sanch. loc. cit. eadem virtus, quæ obligat, verbi gratia, ad jejunium, obligat etiam ad non culpabiliter omittendam notitiam talis legis; ergo ejuſdem ſpeciei, & malitiæ eſt utrumque illud peccatum: Sicut ejuſdem malitiæ eſt omiſſio jejunii præcepti facta ab ebrio voluntarie exponente ſe tali periculo, & a non ebrio voluntarie illud omittente.

V. Notandum tertio ex eodem Sanch. Ignorantiam, quæ eſſet vincibilis, & mortaliter culpabilis reſpectu juris Divini, & naturalis, non eſſe aliquando talem reſpectu juris humani, quod non obligat adeo ſtricte ad ignorantiam tollendam. Quare in præceptis humanis quoties diligentia in inquirenda veritate non eſt adeo modica, ut fere nulla reputetur, tunc ignorantia excuſat a mortali, etiamſi reſpectu præceptorum naturalium, & Divinorum non excuſaret.

VI. Ex dictis ſequitur primo, ignorantem pœnam non petendi debitum impoſitam tam conjugibus cognoſcentibus conſanguineam ſui conjugis in primo, & ſecundo gradu, quam iis, qui ſine neceſſitate baptizant, vel levant filium ſui conjugis, non incurrere talem pœnam, etiamſi ignorantia fuerit craſſa; quia in Sacris Canonibus talis pœna impoſita eſt contra ſcienter operantes, ut notat Tambur. lib. 1. cap. 2. §. 10.

Sequitur ſecundo ex Sanch. lib. 4. cap. 22., quod ſi quis, verbi gratia, voveat non ludere ſub pœna ſolvendi centum, & deinde memor voti, ſed immemor pœnæ ludat, peccat quidem contra votum, ſed non tenetur pœnam hanc ſubire.

VII. Circa metum aliquando excuſantem, certum eſt, præcepta prohibentia rem intrinſece malam, verbi gratia, adorationem Idoli, mendacium, &c., ob nullum mortis metum poſſe violari; Sicuti nec præceptum, quod ex ſe conjungitur cum vitæ periculo; ut ſi Epiſcopus tempore peſtis præcipiat Parochis, ne oves deſerant, vel ſi Dux militibus præcipiat, ut hoſtes invadant: Etenim cum prævaleat bonum publicum privato, poteſt præceptum humanum in his caſibus cum tanta ſeveritate imponi, ut omnes docent cum Sanch. lib. 1. cap. 18.

Quæritur itaque tertio; An quando lex non prohibet aliquid intrinſece malum, & legis obſervantia conjungitur ſolum per accidens cum periculo vitæ, vel alterius gravis mali, tunc excuſemur ab ejus tranſgreſſione?

Reſpondeo cum communi aſſirmative, ſive præceptum ſit humanum, ut jejunandi; ſive ſit Divinum poſitivum, ut eſt integritas materialis confeſſionis,

nis, & præmiſſio confeſſionis ante Euchariſtiam; ſive ſit Divinum naturale, ut eſt reſtitutio, adimpletio voti, eleemoſyna danda extreme indigenti, &c., quæ ſane cum periculo vitæ non obligant. Et ratio eſt, quia non expedit ad commune bonum, quod ea præcepta cum tanto rigore obligent, neque hoc patitur ſuavis, ac prudens providentia in gubernando.

Hinc ſequitur primo, quod ſi quis minetur mortem Titio, niſi præceptum abſtinendi a carnibus violet in religionis Chriſtianæ odium, aut in contemptum præcepti, teneatur hic potius ſubire mortem, non quidem vi præcepti humani de abſtinendo a carnibus, ſed vi præcepti naturalis tunc concurrentis, & obligantis cum vitæ diſcrimine ad tuendam exiſtimationem religionis, & reprimendum contemptum præceptorum in adverſariis; Et contrarium eſſet exterius negare fidem, & contemptori præceptorum cooperari, quod eſt intrinſece malum.

VIII. Secundo ſequitur, excommunicatum vitandum poſſe quidem metu mortis audire Sacrum, immo & celebrare præmiſſa contritione, non tamen confeſſiones audire, & abſolvere; etenim cum tunc careat juriſdictione, redderet irritum Sacramentum, quod eſt intrinſece malum. Nec poteſt adminiſtrationem Sacramenti Pœnitentiæ ſimulare; ut conſtat ex theſi vigeſima nona ab Innoc. XI. confixa, quæ habet: *Urgens metus gravis eſt cauſa juſta Sacramentorum adminiſtrationem ſimulandi.*

Tertio excuſatur, qui per metum gravem cogitur miſſam celebrare ſine veſtibus ſacris, & aliis jure Canonico requiſitis, ut docet Vaſq., Valent., Bonac. diſput. 2. quæſt. 8. art. 3.

Quarto ſequitur cum Sanch., Sot. contra Azor., non teneri quempiam cum vitæ diſcrimine ſuſcipere Sacramentum baptiſmi, aut pœnitentiæ, cum poſſit ſaluti ſuæ conſulere cum contritione; nec tenetur media tutiora cum tanto periculo quærere.

IX. Quinto juxta opinionem nonnullorum cum Petro Ledeſma apud Sanchez lib. 4. diſp. 16. peccat mortaliter, qui per metum gravem celebrat Matrimonium, quatenus ex parte ſua reddit irritum Sacramentum, quod miniſtrat, & ſuſcipit. Quod tamen Sanchez negat, eo quod verba quæ profert non ſunt materia & forma Sacramenti, cum Matrimonium iſtud ſit irritum. Peccat certe graviter, ſi illud conſummet; Ratio eſt, quia matrimonium metu contractum eſt irritum, unde conſummare eſſet fornicari; Immo ſi interveniat inter contrahentes impedimentum aliquod jure naturæ dirimens, peccat etiam ſimulando contractum; ſecus vero ſi interveniat impedimentum dirimens jure Eccleſiaſtico, ut dicemus in de Matrimonio, & expendimus in Trutina theſium damnatarum exponendo dictam theſim vigeſimam nonam.

Sexto, probabile eſt cum Sanch., Navar., Tolet., Sà, contra Azor., Victor., Valent., in extrema neceſſitate, & quando alius minatur cæteroqui mortem, licitum eſſe veſci carnibus humanis; cum hoc non videatur intrinſece malum. Neque dicas, D. Th. 2. 2. quæſt. 142. art. 4. comparare talem culpam fornicationi, quæ in nullo caſu licet; Nam D. Th., ut notat Sanch., comparat illam fornicationi in hoc tantum, quod utrumque ſit contra naturam, ſeu a quo communiter natura abhorret: At non omne, quod ſic eſt contra naturam, eſt intrinſece malum, itaut in nullo caſu liceat; nam non reſtituere, & non implere votum ſunt etiam contra naturam, & tamen ea permittuntur in vitæ diſcrimine: Fornicatio au-

rem in nullo caſu licet, ſicut nec mollities, ut conſtat ex propoſitionibus 48., & 49. damnatis ab Innoc. XI. Adde, quod ſicut Mumia (in qua admiſcentur carnes humanæ) licite uti poſſumus in medicamentum, ita in extrema neceſſitate licite veſcimur carnibus humanis, ſaltem per modum medicamenti, ſi minus per modum cibi: Quamvis ad id non teneamur; tum quia probabilis etiam eſt oppoſita ſententia docens eſſe intrinſece malum veſci carnibus humanis; tum etiam quia non tenemur tueri vitam omnibus mediis licitis, verbi gratia abſciſſione cruris, vel brachii; ergo nec eſu carnium humanarum, quo ſolum barbari brutis feriores utuntur.

X. Demum quamvis probabile ſit ex Ledeſm., & aliis apud Sal. de Legibus diſp. 2. ſect. 2., Carthuſianos obligari ex proprio ſtatuto, & conſuetudine ad abſtinendum a carnibus in extrema neceſſitate; quia ad magnum, & publicum illius Religionis bonum ſpirituale ſpectat, ut cum tanto rigore talis obſervantia vigeat, probabile etiam eſt ex Sanch., Lorca, Dian. part. 5. tract. 4. reſol. 32. poſſe eos ſecluſo ſcandalo, & contemptu in articulo mortis veſci carnibus, etiamſi alios cibos habeant; non tamen ad id teneri, niſi aliis cibis careant.

XI. Quod attinet ad impotentiam excuſantem, certum eſt, excuſare a præcepti humani obſervantia Impotentiam non ſolum phyſicam, ſed etiam moralem, ut quando non poteſt illud obſervari ſine periculo gravis damni ſive proprii, ſive alieni.

Quæritur tamen quarto; Quandonam impotens implere totum præceptum teneatur ad partem, quam poteſt?

Reſpondeo, multiplicem eſſe ſententiam, dum quæritur, an impotens recitare totum officium teneatur ad partem, quam commode poteſt. Prima ſententia Ledeſm. abſolute affirmat teneri ad illam partem, quam poteſt, etiamſi ſit minor. Secunda Manuel. tom. 1. ſect. 42. abſolute negat teneri ad partem, quam commode poteſt, etiamſi ſit major. Tertia Navar., quæ docet potentem recitare majorem partem officii ad illam teneri; potentem vero minorem ad illam non teneri; quia aliter quilibet innumeris perplexitatibus, & ſcrupulis angeretur, cum vix ſit valetudinarius, qui aliquam brevem officii partem non poſſit recitare: In jure autem regulare eſt, ut major pars ad ſe minorem trahat, ex *cap. 1. de iis, quæ fiunt a majori*; ergo bene videtur aſſignari regula, quod qui poteſt majorem partem officii, aut fere æqualem recitare, ad illam teneatur, qui vero hanc non poteſt, ad nihil teneatur.

Sanch. lib. 1. cap. 19. huic ſententiæ ſubſcribit. Addit tamen, quod ea vera ſit, quando quis, verbi gratia, dubitat, an ex valetudine poſſit recitare totum officium, vel totam Quadrageſimam jejunare; ad vitandam enim perplexitatem prædicta regula obſervari poteſt; Contra vero, ſi quis, verbi gratia, careat breviario, & ſolum poſſit unam horam recitare, vel ſi ſolum primo die Quadrageſimæ jejunare poſſit, & deinde ex defectu cibi non poſſit jejunare, tenetur ad parvam illam partem, quam poteſt; quia obligatio eſt in re dividua, & in parva illa parte conſiſtere poteſt præceptum, & in tali caſu ceſſat omnis perplexitas. Quod ſi obligatio ſit de re individua, ut eſt peregrinatio Romana, verbi gratia, qui poteſt majorem partem itineris conficere, non tamen Romam pervenire, non tenetur ad partem, quam poteſt, quia in ea præceptum, vel obligatio voti non conſiſtit.

Notandum tamen, damnatam eſſe

ab

ab Innoc. XI. propoſ. 54. dicentem: *Qui non poteſt recitare matutinum, & laudes, poteſt autem reliquas horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad ſe minorem*. Et quidem merito prohibetur, ut in ejus expoſitione oſtendimus in Trutina; tum quia reliquæ horæ ſunt pars fere æqualis; tum etiam quia probabilius cenſent Doctores, quod ſingulæ horæ per ſe præcipiantur: Ex quo docent, quod qui ſuſcipit Subdiaconatum hora nona, verbi gratia, non teneatur recitare eo die officium, niſi ab hora nona; Unde cum in ſingulis horis conſiſtat obligatio præcepti, non debet deobligari a recitandis reliquis horis, qui non poteſt matutinum, & laudes.

Quare univerſim placet ſententia Bonac. diſput. 2. quæſt. 8. dicentis cum Ledeſm., quod qui commode non poteſt totum præceptum implere, teneatur implere partem, quam commode poteſt, dummodo ſit pars notabilis, & dividua, & cenſeatur intenta a Legislatore. Ratio eſt, quia non datur ſufficiens cauſa excuſans a tali parte notabili; Nam *Utile per inutile non vitiatur*, *ex reg. juris in 6.*: Diximus tamen, modo res ſit notabilis, & dividua, quia aliter non cenſetur a Legislatore intenta, & ſubditus non obligatur ultra voluntatem, & intentionem Legislatoris.

Hinc ſequitur primo, quod qui vovit peregrinationem Lauretanam, ſi poſſit ponere partem notabilem itineris, & non poſſit Lauretum pervenire, non teneatur ad illam; quia res hæc non eſt dividua, nec pars illa cenſetur intenta a vovente: etenim vovens videtur voluiſſe ſe obligare ad iter ſolum ratione termini, ut docent Suar., & Azor.

Secundo, qui ſolum uſque ad veſperas poteſt jejunare, non tenetur ad jejunium, nec peccat, ſi ſumat mane jentaculum; quia talis pars non cenſetur a Superiore intenta, quando præcipitur unica comeſtio; tenetur tamen abſtinere a carnibus, quia præceptum hoc negativum obligat ſemper, & ad ſemper.

Tertio, qui propter infirmitatem, vel aliam cauſam non poteſt totum officium recitare, tenetur ad partem notabilem, quam poteſt; cum ſit res dividua, & videatur a Legislatore intenta. Monet tamen Suar. tom. 2. de Religion. lib. 4. cap. 28., non in quacumque infirmitate ſcrupuloſe agendum, ut qui poteſt aliquam horam recitare, ad illam teneatur: Et idem dicas de eo, qui poteſt aliquo die in Quadrageſima jejunare; nam hoc eſſet nimis oneroſum, & præter ſuavitatem legis Eccleſiaſticæ, ob perplexitatem, quam induceret. Sed de hoc cum de horis Canonicis redibit ſermo.

Quarto, qui poteſt partem notabilem miſſæ audire, tenetur ad illam: Nec placet opinio Suar., & Sanch. dicentium, quod qui poteſt ſolum a principio miſſæ uſque ad conſecrationem audire, non teneatur; cum enim miſſa, quæ præcipitur, principaliter conſiſtat in conſecratione, conſequenter talis pars videtur notabilis, & a Legislatore intenta.

Quinto, qui non poteſt recitare totum roſarium, quod vovit, tenetur recitare partem notabilem, quam poteſt; & qui non poteſt integram Quadrageſimam jejunare, tenetur iis diebus, in quibus bona valetudine utitur; & qui die feſto mane ex neceſſitate laboravit, tenetur reliqua diei parte non laborare.

XII. Quæritur demum, Quandonam diſpenſatio obtenta excuſet a præcepti tranſgreſſione?

Reſpondeo, quod ſi diſpenſatio ſit valida, & ex rationabili cauſa concedatur, excuſat omnino; Si vero ſit valida, & ſine juſta cauſa detur, qui

ea utitur, excuſatur a mortali, non tamen a veniali: Si demum ſit invalida, a mortali non excuſatur in re gravi. Recolenda tamen hic, quæ diximus, cum de diſpenſationibus in tractatu de Legibus, videlicet diſpenſationem ſine legitima cauſa factam ab inferiori in lege Superioris eſſe invalidam; puta ſi Pontifex ſine cauſa diſpenſet in jure Divino, ut in voto; aut ſi Epiſcopus diſpenſet abſque juſta cauſa in jejunio Quadrageſimali: Quare peccat graviter, qui conſcius defectus cauſæ talem diſpenſationem petit; ſicut etiam qui illam concedit, & qui ea utitur. Quod ſi Superior in lege propria diſpenſet ſine legitima cauſa, diſpenſatio eſt valida, ſed qui eam petit, & qui illam concedit, & qui ea utitur, peccat ſolum venialiter, niſi ſcandalum grave, aut notabile aliorum damnum ſequatur, ut notat Sanch. lib. 1. cap. 20., & Bonac. de Legibus quæſt. 1. Quamvis ex eodem Sanch. lib. 8. diſp. 18. n. 10. probabile etiam ſit, quod ne venialiter quidem peccet.

XIII. Demum urgente neceſſitate in caſu occurrenti poteſt Epiſcopus valide, & licite diſpenſare in lege Pontificis, ut dicemus cum de Diſpenſationibus in impedimentis matrimonii. Et ratio eſt, tum quia ſicut in præceptis, quæ frequenter indigent diſpenſatione, ut in jejuniis, in feſtis, &c., præſumitur data Epiſcopis facultas diſpenſandi, quia hoc expedit bono animarum; Ita etiam quando gravis aliqua neceſſitas, vel utilitas ſubito advenit, nec eſt facilis recurſus ad Papam; Tum etiam quia in cap. *Nuper*, *de Sententia Excommunicationis in 6.* habetur, facultatem abſolvendi concedi inferiori eo ipſo, quod Superior illam ſibi non reſervat; ergo a pari probabiliter cenſetur inferiori conceſſa facultas diſpenſandi eo ipſo, quod non reſervatur: Et ita tenent Sot., Victor., Covar., Sal. apud Bonac. contra Suar., Sylveſt., & alios, quorum ſententia eſt probabilior, ut alibi expendimus.

Dubium eſt, an poſſit Epiſcopus diſpenſare in lege Pontificis, quando dubitatur, an ſubditus egeat diſpenſatione?

Docet Sà apud Bonac. loc. cit. poſſe Epiſcopum declarare, quod non egeat diſpenſatione, & ad cautelam diſpenſare; quod Salas putat non eſſe improbabile; quia Epiſcopus diſpenſare poteſt in caſibus, qui frequenter accidunt; & ſæpe accidit dubitari de neceſſitate diſpenſationis. Bonac. tamen cenſet, quod quando probabiliter opinamur rem non egere diſpenſatione, neque a Papa, neque ab Epiſcopo neceſſario petenda ſit diſpenſatio, cum poſſimus depoſito practice dubio ſequi opinionem probabilem; ſi vero ſolum dubitemus an res egeat diſpenſatione, hæc petenda ſit a Papa, ut conſtat tum ex praxi, tum quia non debemus nos exponere periculo delinquendi contra legem Superioris, in qua Epiſcopus, exceptis quibuſdam caſibus, diſpenſare non poteſt.

Digitized by Google

QUÆSTIO II.

De Primo Decalogi Præcepto.

Unum cole Deum.

IN primo Decalogi præcepto verus Dei cultus præcipitur, falſorumque Deorum cultus prohibetur: Idcirco agendum hic primo de Virtute Religionis, quæ Dei cultum immediate præcipit; deinde de tribus Virtutibus theologalibus Fide, Spe, & Charitate, quibus Deus ſpecialiter colitur. Tum de Oratione, (ubi fuſe de Horis Canonicis) necnon de Adoratione, tanquam de præcipuis actibus Religionis. Adoratio enim eſt præcipuus ex actibus externis Religionis, ſicut Oratio eſt præcipuus ex internis; Et ad hanc reducitur Devotio, quamvis iſta magis effectum cultus, quam ipſum cultum ſignificet. De Juramento tamen, & Voto, quibus noſmet Deo devovemus, commodius in ſecundo Decalogi præcepto agi ſolet. Præterea agendum de Vitiis, quæ per exceſſum virtuti religionis adverſantur, videlicet de Superſtitione, Divinatione, Vana obſervantia, Maleficio, Magia; Sicut etiam de Vitiis, quæ eidem virtuti adverſantur per defectum, videlicet de Irreligioſitate, Tentatione Dei, Blaſphemia, Sacrilegio. De Simonia tamen nonnulla dicemus in ſequenti tractatn de Reſtitutione, ubi de Reſtitutione in particulari; fuse enim de ea diximus in tertio ex Opuſculis Theologicomoralibus, ubi de Beneficiis Eccleſiaſticis.

ARTICULUS I.

De Virtute Religionis.

I. Religio eſt virtus inter Morales præſtantiſſima, qua habet pro formali objecto cultum Divina excellentia præſtandum.

II. In quo differant virtutes Theologales a Moralibus?

III. Quinam ſint actus a virtute Religionis eliciti, & quinam imperati?

IV. Primum Decalogi præceptum obligat ad actus Religionis externos inquantum conjunctos cum internis.

V. Ad quos actus externos Religionis obligat lex poſitiva, & lex naturalis?

VI. Quandonam exercendi ſunt actus Religionis?

I. VIrtus Religionis eſt Theologalibus inferior; ſed præſtantior Moralibus: Ejus munus eſt præſcribere qualis cultus Deo præſtandus ſit, propter ejus excellentiam ſupra omne, quod non eſt Deus; ſicut etiam ubi, quomodo, & quando præſtandus ſit. Quare quia Religio reſpicit Deum ſuper omnia, participat de virtutibus theologalibus, quia vero reſpicit tanquam ſuum objectum formale ipſum cultum Dei, qui eſt aliquid creatum, propter honeſtatem, quam habet in ſe talis cultus, ideo non dicitur virtus theologalis; Sicut non eſt virtus theologalis Obedientia, quæ habet pro objecto formali ipſam obe-

Digitized by Google

obedientiam præſtandam Deo Superiori ſupremo.

Anxie diſputatur apud Theologos, in quo differat Religio, & aliæ virtutes morales a Theologalibus?

II. Ad quod dicendum, in hoc potiſſimum differre, quod ſolum de ratione virtutis theologalis ſit habere pro objecto formali, ſeu motivo intrinſeco ipſum Deum, vel aliquam ejus perfectionem, quæ ſuper omnia attingatur: Contra vero virtutes morales habent pro objecto formali aliquid creatum, quamvis aliquando habeant etiam pro objecto terminativo extrinſeco ipſum Deum: Exempli gratia, Fides credit Deo, habetque pro objecto formali non ipſam honeſtatem fidei, ſed auctoritatem Dei, quam præfert cuilibet auctoritati creatæ. Spes tendit ad beatitudinem non propter honeſtatem ſpei, aut propter excellentiam beatitudinis, ſed habet pro objecto formali Deum auxiliatorem, in quo ſuper omnia confidit; Charitas autem habet pro objecto formali non ipſam honeſtatem amoris, ſed ipſum Deum propter ſummam ejus bonitatem, propter quam ſuper omnia diligendus eſt: Contra tamen Religio, Obedientia, & aliæ virtutes morales habent pro objecto formali ipſam honeſtatem actus religionis, obedientiæ, &c., Dum enim Religio veneratur Deum ſuper omnia propter ejus excellentiam, habet ſolum pro objecto terminativo extrinſeco excellentiam Dei, quia non movetur ab illa ad cultum Dei, ſed ab honeſtate talis cultus, ut Theologi communius docent; Si enim ab excellentia Dei moveretur ad illum colendum ſuper omnia, tunc Religio haberet rationem virtutis theologalis; ſicuti e converſo Fides, verbi gratia, ſi non moveretur ad credendum ab auctoritate Dei loquentis, ſed ſolum ab honeſtate ipſius actus fidei, haberet rationem virtutis moralis. His explicatis, quærenda nonnulla ſunt de virtute Religionis, ac de tribus theologalibus, quibus ſpecialiter Deus colendus eſt, ut primo Decalogi præcepto obediamus.

III. Quæritur primo; Quinam ſint actus Religionis?

Reſpondeo cum D. Th. 2. 2. quæſt. 81., alios actus eſſe proprios Religionis, & a tali virtute elicitos, alios vero eſſe ſolum imperatos a Religione. Dicuntur actus imperati a virtute Religionis omnes actus cujuſcumque virtutis, qui ad colendam ſummam Dei excellentiam ponuntur, ut ſunt, verbi gratia, actus Temperantiæ, Obedientiæ, &c., qui elicitive ſunt a propriis virtutibus, ſed imperative ſunt a virtute Religionis: Et in hoc ſenſu Jacob. 1. dicitur: *Religio munda, & immaculata apud Deum, & Patrem hæc eſt, viſitare pupillos,* &c. Actus vero proprii Religionis ſunt, qui a tali virtute eliciuntur; Et illi juxta doctrinam Angelici dividuntur in interiores, & exteriores, ſeu corporeos: Ex interioribus præcipui ſunt Oratio, quæ eſt actus, quo aliquid a Deo ſuppliciter rogamus; & Devotio, quæ eſt actus, quo noſmetipſos offerimus ad Divinum cultum; Devovere enim idem eſt, ac conſecrare, ſeu offerre, & mancipare ſe alteri; Quod ſi talis oblatio fiat cum juramento, vel voto, gravem obligationem inducit. Inter exteriores vero actus Religionis numerantur Adoratio Dei, ac ejuſdem Invocatio, Templorum erectio, Oblationes, Decimæ, Primitiæ, &c.

IV. Quæritur ſecundo; Ad internoſne, an ad externos Religionis actus obliget primum Decalogi præceptum?

Reſpondeo cum Suar., Fagund., & aliis, obligare univerſim ad actus externos prout conjunctos cum internis; non vero ad ſolos actus internos. Ratio eſt, quia nullum aſſignari poteſt

eſt præceptum Divinum, quod per ſe & directe obliget ad meros actus internos Religionis: Nec videtur dari de tali actu præceptum naturale; nam cum præceptum de colendo Deo, quod ratio naturalis præſcribit, impleri ſufficienter poſſit per actus externos conjunctos cum internis, & a Religione imperatos, non debemus aſſerere, quod detur præceptum naturale de mero actu interno Religionis. Adde, quod cum nos corpore ſimul, & anima conſtemus, externis ſimul, & internis actibus colere Deum debemus; atque adeo ad utroſque obligamur.

V. Rogabis; Quinam ſint actus externi, ad quos ex virtute Religionis obligamur?

Reſpondeo, ex lege poſitiva tam Dei in veteri teſtamento, quam Chriſti Domini in novo, præcipi Sacrificia, & uſum Sacramentorum; In lege vero naturæ, ut notat Suar. lib. 1. de Relig. cap. 3., hic ſpecialis cultus Dei per ſacrificia fuit adeo uſitatus, ut dici potuerit fuiſſe de jure Gentium, & naturæ hominis conſentaneus; Verum neque a Deo, neque a natura fuit præceptus, quia poteſt Deus ſufficienter aliter coli, verbi gratia, vel in faciem procidendo, vel per capitis inclinationem, per genuflexionem, per extenſionem brachiorum, aut manuum elevationem, per tunſionem pectoris, per laudationem vocalem, &c.

VI. Quæritur demum; Quandonam obliget virtus Religionis ad Deum colendum per hujuſmodi actus externos?

Reſpondeo, nullum aſſignari in decurſu vitæ certum tempus; idemque communiter docent de actibus Fidei, Spei, & Charitatis, ut fuſe diximus in Trutina exponendo primam theſim ab Alexand. VII. confixam, quæ habet: *Homo nullo unquam vitæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Charitatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.* Quare præter ea, quæ jure poſitivo injunguntur, videlicet ſanctificando diem feſtum, &c., identidem hujuſmodi actus exercendi ſunt arbitrio prudentis, & ſpectatis circumſtantiis perſonæ, ut notat Pal. tract. 6. diſp. 1. punct. 4.; Sunt enim in vita, & in morte maxime neceſſarii, & ſumme meritorii. Sicut autem non ſufficit actum fidei ſemel in vita elicere; ut liquet ex decima ſeptima theſi ab Innoc. XI. proſcripta; nec eſt probabile, præceptum Charitatis erga Deum ne ſingulis quidem rigoroſe quinquenniis per ſe obligare; ut conſtat ex ſexta theſi ad eodem Pontifice profligata; ſed hujuſmodi actus non raro exercendi ſunt, ſpectatis circumſtantiis perſonæ; ita pariformiter ratiocinandum de actibus Religionis ſpectantis Dei cultum; Sicut etiam de actibus Pœnitentiæ exercendis a peccatore juxta uniuſcujuſque opportunitates, ut diximus loco laudato.

ARTICULUS II.

De Virtute Theologica Fidei.

I. Per fidem, quæ virtus Theologalis eſt, quid præcipiatur?
II. Tria ſunt præcepta fidei affirmativa, & duo negativa.
III. Ad fidei confeſſionem quandonam teneamur?
IV. Ad quid obliget præceptum negativum non negandi fidem exterius?
V. Quando dubius in fide eſt infidelis?
VI. Quinam dicantur Pagani? Quinam Judæi? Quinam Hæretici, Schiſmatici, & Apoſtatæ?
VII. Quanam ſit pertinacia ad hæreſim requiſita?
VIII. Ad hæreſim externam requiritur, ut ſignum externum de ſe
ſit

ſit ſignificativum hæreſis internæ, & & ad incurrendas cenſuras debet eſſe actus exterior de ſe gravis.

IX. *Quænam communicatio cum Judæis, & Saracenis prohibeatur?*

X. *Quid teneamur præſtare erga Paganos?*

XI. *Num liceat Catholicis de rebus fidei diſputare?*

I. QUæritur primo; Quid ſit Fides, & quid per illam principaliter præcipiatur?

Reſpondeo, Fidem eſſe virtutem theologicam, per quam firmiter credimus propter ſummam Dei auctoritatem, qui nec fallere, nec falli poteſt, quæcumque a Deo revelata ſunt, & ab Eccleſia nobis proponuntur.

II. Quinque continet præcepta Virtus Fidei, quorum tria ſunt affirmativa, duo negativa. Primum ex tribus præceptis fidei affirmativis eſt, explicite credere Deum eſſe, & Remuneratorem eſſe; Credere etiam duo myſteria Trinitatis, & Incarnationis, & quoad ſubſtantiam ſcire, & credere articulos Symboli Apoſtolici, Sacramenta Baptiſmi, Pœnitentiæ, & Euchariſtiæ, ac præcepta Decalogi.

Secundum eſt, non ſemel ea credere; nam damnata eſt ab Innoc. XI. propoſ. 17. dicens: *Satis eſt actum fidei ſemel in vita elicere*; nec non 65. *Sufficit myſteria Trinitatis, & Incarnationis ſemel credidiſſe*; ſicuti etiam 16. dicens: *Fides non cenſetur cadere ſub præceptum ſpeciale, & ſecundum ſe.*

III. Tertium eſt, exterius fidem fateri, quando talis confeſſio neceſſaria eſt ad Dei magnum honorem, vel ad proximi, aut ad tuam ſalutem; ſeu quando honor Dei periclitatur circa fidei veritatem, vel quando aliter ſcandalum præberetur proximo circa fidem; ut notat Valent. apud Bonac. Ex quo colligit D. Th., quod non ſolum coram Tyranno interrogante de fide unuſquiſque fateri debeat ſe eſſe Chriſtianum, ſed etiam ſi vir admodum gravis interrogetur a privatis, puta ab hæreticis, an ſit Chriſtianus Romanus, non poſſit tacere, ſi grave ſcandalum populi timeatur; nec poſſit fugere perſecutionem, qui ejus conditionis eſt, ut ipſo fugiente periclitetur honor Dei, vel ſalus animarum: Contra vero ad confeſſionem fidei non tenetur, qui interrogatur, an ſit Chriſtianus, ut ſciatur tantum cujus Nationis, non cujus Religionis eſt; aut ſi interrogetur auctoritate privata, & ex reticentia non impediatur magnus honor Dei; quæ omnia fuse proſecuti ſumus in Trutina exponendo theſim decimam octavam ab Innoc. XI. confixam, *Fidem confiteri, ut Deo, & Fidei glorioſum conſulo; tacere ut peccaminoſum per ſe non damno*. Quando autem Tyrannus jubet, ut Chriſtiani geſtent ſignum, quo ab aliis diſtinguantur, non tenentur tali præcepto, utpote iniquo, & injuſto obedire, ut docent Sanch., Bonac., & alii contra Navar., & Caject., Falſum enim eſt, quod in tali eventu lex habeat vim interrogantis de fide uniuſcujuſque, ſed ſolum præſcribit modum profitendi fidem deferendo tale ſignum; & ideo qui inter hæreticos interrogatur, an audierit Sacrum, an recitarit officium, ut ſic deprehendatur, an ſit Chriſtianus Romanus, non tenetur reſpondere, ut docent Doctores citati. E-contra ſi quis videret Turcam profanate templa, vel virgines Sacras, aut conculcare Sacras imagines, tenetur etiam cum vitæ periculo illum cohibere, ſi ſperet profectum; Sicut Paſtor tempore perſecutionis non poteſt fugere, ſi timeat exiſtimationem fidei minuendam, aut a ſubditis deſerendam.

IV. Primum vero ex duobus fidei præ-

Digitized by Google

præceptis negativis eſt illam exterius non negandi, ſeu non ponendi ea ſigna, quæ indicarent internam fidei denegationem. Unde peccat contra Fidem, qui dicit ſe non eſſe Chriſtianum, dum nomen Chriſtiani accipitur non ad ſignificandam nationem, ſed religionem; Sicut etiam qui utitur ſignis proteſtativis falſæ ſectæ: Quod ſi quis habitum Turcarum, vel Judæorum induat, quando fidem ſuam non tenetur propalare, ſed ſic incedat, vel ut incolumis tranſeat per medios hoſtes!, vel alia de cauſa, non peccaret; quia hoc non eſſet profiteri falſam religionem, ſed ſolum politica ſymbola exhibere; Secus vero ſi ante Idolum ſerio genufleẋteret: Immo Laym. contra Sanch., & Azor. apud Tambur. non audet damnare eos, qui exiſtente gravi cauſa, puta ad reportandam victoriam infidelium, induerent veſtes, ubi ſit depictum falſum Idolum, puta Veneris, Jovis, &c.; quia ea ſigna ſæpe ornatus cauſa deferuntur, nec ſunt deſtinata ad exhibendum cultum tali Idolo: Contra vero, ſi in eis eſſet, verbi gratia, depictus Mahometes; quia tale ſignum deſtinatum eſt ad proteſtandam fidem Mahometi: Demum nunquam licet thus adolere, aut genufleċtere Idolo, quia hoc eſt apertum ſignum cultus interni; Poſſumus tamen ob fines indifferentes ingredi Moſchæas falſæ religionis, vel Synagogas Judæorum, verbi gratia, ad inſerviendum domino, ut conceſſit Nahamano Eliſæus 4. Regum 5., Si quis tamen ingrederetur ea templa, quando infideles confluunt ad orandum, aut aliter appareret, ingreſſum illius templi ſignificare proteſtationem illius ſectæ, certe peccaret contra hoc fidei præceptum; Unde Paulus V. apud Tambur. rogatus, an in Anglia liceret Catholicis ingredi templa hæreticorum cum proteſtatione, quod id facerent ad obediendum civiliter Regi in hac re indifferenti? Reſpondit, non licere; quia in iis circumſtantiis non poterat præſumi, quod præciperetur ingreſſus templi materialis, ſed ut ſignum profitentium ſectam illam.

V. Secundum ex præceptis fidei negativis eſt fidem ne interius quidem negare, videlicet aut dubitando per deliberatam voluntatem de articulis fidei, (nam ſic dubius in fide eſt infidelis) aut aliam ſectam amplectendo, videlicet aut Paganiſmum, aut Judaiſmum, aut Hæreſim.

VI. Quæritur ſecundo; Quinam dicantur Pagani, ſeu Gentiles, aut Ethnici? Quinam Judæi, vel Hebræi? Quinam Hæretici, Schiſmatici, & Apoſtatæ?

Reſpondeo, dici Paganos, ſeu Gentiles, qui nullatenus Chriſtianam fidem in Baptiſmo promiſerunt, nec amplexi ſunt, ſed Idola colunt, & idcirco etiam dicuntur Idololatræ; Quamvis ſi Deum nullatenus colant, dicantur Athei, ſi vero Mahometi ſectam ſequantur, ut Turcæ, Mauri, Arabes, &c. dicantur Saraceni, ſeu Mahometani. Dicuntur vero Judæi, ſeu Hebræi, qui veteri ſolum teſtamento credunt, & Chriſtianam fidem in adventu Meſſiæ promittunt ſe ſervaturos; nondum enim credunt adveniſſe Meſſiam; Hæretici autem dicuntur, qui Chriſtianam fidem ſolemni profeſſione promiſerunt in Baptiſmo, vel in Catechiſmo, & deinde aliquem fidei articulum cum pertinacia negant, vel ſaltem deliberate putant eſſe rem dubiam, ſeu opinabilem: Quod ſi articulos omnes fidei negarent, dicerentur Apoſtatæ a fide; Si demum credant fidei articulos, & ſolum ſe ſubtrahant ab obedientia Summi Pontificis, dicuntur Schiſmatici, ſeu diviſi a Capite; ita tamen, ut ſi ideo ſe ſubtrahant ab obedientia ſummi Pontificis, quia non credunt illum eſſe ca-

put Eccleſiæ, ſint Schiſmatici ſimul, & Heretici.

VII. Dubium eſt primo; In quo conſiſtat pertinacia requiſita ad hæreſim?

Reſpondeo cum Sylveſt. & Tambur. conſiſtere in electione deliberata voluntatis alicujus opinionis cum certa cognitione, quod talis opinio ſit contra id, quod docet Eccleſia. Hinc Suar., & alii communius contra Sot., & Lorcam volunt, non eſſe hæreticum, qui errat contra fidem cum ignorantia, etiamſi affectata, & culpabili, quia pertinacia ſtare non poteſt cum tali ignorantia: Unde non eſt idem ſpecie peccatum negare fidem ſcienter, & illam negare cum ignorantia affectata; quamvis econtra in aliis materiis idem ſpecie peccatum ſit tranſgredi aliquam legem ſcienter, & tranſgredi cum ignorantia culpabili; verbi gratia, non audire miſſam die feſto ſic cognito, & non audire miſſam ex ignorantia culpabili, quod hodie ſit dies feſtus.

VIII. Dubium eſt ſecundo; In quo conſiſtat hæreſis externa?

Reſpondeo, quod ſicut hæreſis interna eſt error intellectus voluntarius contra fidem, & cum pertinacia, qui nullo ſigno externo prodatur; ita hæreſis externa eſt, quæ exterius proditur per vocem, nutum, aut aliud ſignum; itaut ſi tale ſignum coram multis prodeat, dicatur hæreſis externa publica; ſi coram paucis, puta coram duobus, vel tribus, aut coram nullo, dicatur hæreſis externa occulta. Quod ſi quis ſolum exterius proferat hæreſim ſine ullo errore intellectus, aut ſine pertinacia voluntatis, hic vere non erit hæreticus, niſi dumtaxat ſecundum forum externum.

Notandum tamen hic ex Sanch. lib. 2. cap. 8., & Tambur. lib. 2. cap. 1. §. 4., ad rationem hæreſis externæ duo requiri; primum, ut vox, ſeu ſignum exterius procedat ex affectu hæreſis, & non aliter; unde qui hæreſim aliorum refert, etianſi interius illam ipſe habeat, non eſt hæreticus exterior.

Secundum, ut tale ſignum, ſeu vox ex ſe, vel ex circumſtantiis determinate hæreſim exprimat; & talia ſunt verba abſoluta, & non ſub dubio hæreſim ſignificantia; Item facta proprie hæreticorum; verbi gratia eorum cœna, & aliæ cæremoniæ, necnon ipſa bona opera hæreticorum, videlicet viſitare infirmos, Eccleſiam adire, &c., quando ex circumſtantiis colligitur ea fieri ab aliquo, ut ſe conformet ſectæ hæreticorum.

Ex quo fit, ut nec ſit hæreticus exterior, qui diſputandi gratia hæreſim proferat, aut ex hæretico affectu moveat caput, aut dicat, non eſt ita; dummodo non appareat velle hæreſim confirmare; Nam in tali caſu hæc ſigna non exprimunt hæreſim determinate. Eadem ratione non eſt hæreticus exterior, qui comedit carnes die vetito, qui ducit duas uxores, qui Euchariſtiæ non aperit caput, &c., quando ea fiunt in iis circumſtantiis, in quibus non apprehenduntur fieri ob errorem contra fidem, ſed ob inordinatum affectum erga gulam, & luxuriam, & ob irreverentiam erga Euchariſtiam. Adde ex eodem Sanch., quod ſi actus exterior de ſe ſit levis, ſeu veniale peccatum, etiamſi procedat ex affectu interno ad hæreſim, non ſufficit ad incurrendas pœnas hæreſis externæ; Verbi gratia ſi quis comedat parum carnis die vetito animo ſequendi ſectam hæreticorum: Etenim, ut dicemus de Cenſuris, & de caſuum reſervatione, actus exterior de ſe debet eſſe gravis, ut ſit obnoxius gravibus pœnis, quas Eccleſia nunquam propter merum actum internum infligit.

IX. Dubium eſt tertio; Qualis communu-

municatio cum Hebræis, ſeu Judæis prohibeatur Chriſtianis?

Reſpondeo, prohiberi habitare cum illis, eorum azymis veſci, Judæis medicis uti, aut ab iiſdem pharmaca accipere, ſecluſa neceſſitate, cum iis ſimul in balneo ſe lavare, eos invitare, ad eorum convivia accedere, aut legata iiſdem in teſtamento relinquere; prohibitum etiam eſt tam Judæis, quam Saracenis famulari, & illis officia publica committere, cum iiſdem matrimonia inire, aut portare iis lignamina, arma, & ſimilia in Catholicorum perniciem. Non ſemper tamen eſt mortale aliquem ex actibus hujuſmodi prohibitis exercere, præſertim ſi longe abſit periculum ſubverſionis.

X. Quæritur tertio; Quid teneamur præſtare erga Paganos?

Reſpondeo, & dico primo, non licere nobis baptizare ante rationis uſum infantes Gentilium ſine conſenſu unius ſaltem ex parentibus, ſi ſint ſub eorum poteſtate, non urgente periculo mortis; Et ratio eſt, ne decurſu temporis exponatur Sacramentum Baptiſmi ſacrilegiis ejuſdem baptizati. Secundo, nec poſſumus Paganos ad fidem cogere, quia Chriſti fides ſponte ſuſcipienda eſt; aliter magnum periculum eſſet fictionis, & ſacrilegii. Unde fit, quod non poſſit ſuſcipi bellum contra Infideles ex eo ſolum capite, quod fidem reſpuant. Tertio, poſſunt quidem cogi Gentiles, qui ſunt ſubjecti Principi Chriſtiano ad audiendum Euangelium, (ut etiam Hebræi coguntur Romæ,) & ad abſtinendum a peccatis contra jus naturæ; Non poſſunt tamen ad hæc cogi Gentiles, qui non ſunt ſubjecti; niſi præcludant aditum Prædicatoribus, aut Euangelium, & Chriſtianos perſequantur; aut niſi Diis immolent, vel comedant homines; quia hoc non eſſet jus dicere erga non ſubjectos, ſed eſſet innocentes defendere, & punire eos, qui injuriam Chriſto, ejuſque religioni inferunt. Quarto, poſſunt Principes Chriſtiani tolerare in ſuis Regnis ritus Paganorum, ne diſſidia, & rixæ oriantur, & ut facilius convertantur: Quia tamen converſatio Chriſtianorum cum Infidelibus multa mala ſolet gignere, idcirco poſſunt expelli, ſi ad fidem converti nolunt; ita tamen ut vendant omnia ſua bona, & cum eorum pretio tranſmigrent alio, ut fecit Philippus III. anno 1609. expellendo Mauros ex Hiſpania.

XI. Quæritur quarto; An liceat de rebus fidei diſputare?

Reſpondeo, non licere indocto eas diſputationes aggredi, ſi periculum ſubeat deceptionis; idque ex præcepto naturali: Ex præcepto tamen Eccleſiaſtico ſolum laicæ perſonæ prohibetur publice, vel privatim de fide Catholica diſputare, ex cap. *Quicumque, de Hæret. in 6.*

ARTICULUS III.

De Spe, & Charitate.

I. Contra ſpem Theologalem peccat tam qui præſumit propriis viribus beatitudinem ſupernaturalem obtinere, quam qui ex ſola Dei miſericordia ſine propriis operationibus illam expectat.

II. Duplex datur præceptum Spei, alterum Negativum non deſperandi, nec præſumendi; alterum poſitivum identidem ſperandi.

III. Qui poſt peccatum omittit actus fidei, ac ſpei debitos, directe peccat contra virtutem Pœnitentiæ, quæ prævios illos actus requirit.

IV. Charitas debet ſuper omnia Deum amare appretiative, non intenſive.

V. Duplex pariter eſt præceptum Charitatis; videlicet negativum non odio habendi, aut contemnendi

Deum, & Affirmativum amandi illum identidem; Sed quanam frequentia?

VI. Non datur materiæ parvitas in odio Dei; ſicut nec in Infidelitate.

I. Spes eſt altera virtus theologalis, qua ſperamus a Deo beatitudinem, & quæ ad illam pertinent, divino auxilio obtinendam; cum enim viribus naturæ illam aſſequi non poſſimus, committeremus peccatum præſumptionis, ſi abſque Divina miſericordia illam vellemus obtinere ex ſolis noſtris meritis naturalibus, juxta errorem Pelagianorum; Sicuti etiam contra ſpem peccaremus, ſi vellemus ex ſola Dei miſericordia abſque noſtris bonis operibus beatitudinem obtinere, juxta errorem Lutheri.

II. Quæritur primo; Quotuplex detur præceptum Spei?

Reſpondeo cum communi, duplex dari præceptum Spei, alterum negativum non deſperandi, nec præſumendi; alterum affirmativum, ſcilicet poſitive ſperandi; ipſa enim ratio naturalis dictat, habitum ſupernaturalem ſpei in Baptiſmo nobis infuſum non debere eſſe otioſum; & ideo Pſalm. 4. dicitur: *Sperate in Domino*; ſicut etiam paſſim in aliis Scripturæ locis: Quare contra hoc præceptum peccari poteſt omittendo actum ſpei longo tempore, ut dicitur de actibus fidei, & Charitatis; Præſertim quando quis graviter urgetur tentationibus contra ſpem, & eſt in periculo deſperationis, niſi ſe minuat actibus ſpei. Peccatur etiam contra præceptum ſpei negativum, tum præſumendo conſecutionem beatitudinis ſine Dei miſericordia, aut ſine propria cooperatione, ut diximus; tum deſperando, quando ſcilicet quis deſperans gratiam, vel gloriam non curat adhibere ſuam cooperationem. Putant etiam nonnulli, peccari contra ſpem tentando Deum, quia tentans Deum non ſperat, ſicut oportet; Sed nos infra dicemus cum communiori, tentationem Dei eſſe peccatum potius contra virtutem Religionis, quam contra ſpem.

III. Notandum hic cum Bonac., quod omittens ſe convertere ad Deum poſt peccatum, quamvis omittat actus fidei, & ſpei debitos, tamen proprie, & directe peccat contra præceptum pœnitentiæ, non contra præceptum fidei, & ſpei. Et ratio eſt, quia in tali caſu ſolum per accidens tenetur ad actus fidei, & ſpei, quatenus ſcilicet pœnitentiam agere non poteſt, niſi eliciendo actus fidei prævios, & ſperando veniam peccatorum.

IV. Denique Charitas eſt ex Apoſtolo excellentiſſima inter virtutes theologales; quia per illam Deum ſuper omnia diligimus, & ſic illi perfecte conjungimur.

Quæritur nunc ſecundo; Utrum teneamur amare Deum ſuper omnia appretiative tantum, hoc eſt appretiando illum tanquam ſummum bonum ſuper omnia, an etiam intenſive, ita ſcilicet ut amor Dei debeat eſſe intenſior, quam quilibet amor erga objectum creatum?

Reſpondeo, teneri ad amandum Deum ſuper omnia ſolum appretiative; nam qui patrem, aut matrem, aut quodcumque aliud ſupra Deum diligit, non eſt Deo dignus; Non tenemur tamen Deum ſuper omnia diligere etiam intenſive, quia ſi ad id teneremur, angeremur ſcrupulis dubitando, an actus amoris a nobis elicitus ſit intenſiſſimus, qui a nobis elici poſſit hic, & nunc; & ſic jugum Divinæ legis non eſſet ſuave, nec onus leve: Quare diligimus Deum ex toto corde, & ex tota mente, ſi ſuper omnia appretiative illum diligamus.

V. Quæritur tertio; Quotuplex ſit, & quando obliget præceptum Charitatis?

Re-

Reſpondeo, duplex dari præceptum Charitatis erga Deum, alterum negativum, videlicet non odio habendi Deum, nec illum poſtponendi creaturis; & hoc obligat ſemper, & ad ſemper: Alterum affirmativum, videlicet eliciendi ſæpius actus amoris; & circa hoc damnata eſt ab Innoc. XI. propoſ. 6., qua dicitur, Ne ſingulis quidem quinquenniis ad hos actus nos obligari. Communiter tamen docent, ad eoſdem nos obligari, primo dum inſurgunt tentationes, & periculum eſt, ne iis aſſentiamur; deinde quando tenemur elicere actus contritionis; cum contritio ſit ſaltem virtualis dilectio Dei: Præterea alii putant, quod ſingulis diebus feſtis; alii quod ſemel, aut bis in anno, ut dicemus in de Pœnitentia. Equidem vero cenſeo, non eſſe eandem unicuique talem obligationem; Sæpius enim ad actus amoris tenentur docti, quam rudes, ſæpius qui majorem habent opportunitatem, & qui in majoribus periculis peccandi verſantur, quam alii: Quod fuſius in expoſitione dictæ proſcriptæ theſis expendimus in Trutina Theſium damnatarum.

VI. Quæritur quarto; An in odio Dei detur parvitas materiæ, ſicuti datur in odio proximi?

Reſpondeo cum communi negative. Ratio eſt, quia quodlibet odium Dei maxime repugnat ſummæ Divinæ bonitati: Sicut enim in Infidelitate erga Deum non datur parvitas materiæ, ſed peccat mortaliter quicumque diſcredit cuilibet minimo articulo fidei; contra vero qui fidem viro probo in minimis non præſtat, non peccat mortaliter; Ita pariter qui vult Deo quodvis minimum malum, peccat mortaliter, ſecus vero qui vult illud homini.

ARTICULUS. IV.

De Oratione, qua Deum colimus.

I. Quænam a Deo in oratione petenda, in Oratione dominica diſertiſſime recenſentur.

II. Oratio definitur, Petitio decentium a Deo. Ea nobis præcipitur tum præcepto naturali, tum etiam poſitivo Divino, & Eccleſiaſtico.

III. Triplex eſt Orationis effectus, mereri, ſatisfacere, & impetrare.

IV. Etiam peccatoris oratio eſt impetratoria ex divina promiſſione, dummodo ille non petat, inquantum peccator eſt, videlicet aut mala, aut ad malum finem.

V. Quid requiritur, ut Oratio impetret infallibiliter?

VI. Oratio vocalis natura humana conformior eſt, quam mentalis multis de cauſis.

I. Potiſſimus Religionis actus eſt Oratio, qua petimus a Deo bona nobis decentia, ex D. Th. 2. 2. quæſt. 83. Quæ autem bona dicantur decentia, & quo ordine petenda ſint, oſtendit nobis Chriſtus Dominus docens orandi formam Matth. 6. ubi dixit: *Cum oratis, dicite, Pater noſter, &c.* Quod obſervat D. Th. loc. cit. ex Auguſt. Primo enim petenda eſt Divini nominis ſanctificatio, amando illum amore amicitiæ. Secundo, noſtrum bonum, petendo adventum regni Dei, ſeu viſionem beatam in Patria, ubi Deus ſuum habet pacatiſſimum regnum. Tertio, media, quibus utrumque aſſequamur; Ea vero ſunt tum conformatio cum divina voluntate, tum etiam bona ſpiritualia, & temporalia, quibus juvamur ad Dei voluntatem exequendam: Quia vero ab iiſdem arcemur per peccatum, ideo deinde peccatorum remiſſionem petimus,

mus, & tentationum victoriam; ac demum ut ab omni nos malo temporali, & ſpirituali liberet, quod ad tranſgreſſionem divinorum præceptorum inducit. Explicatis itaque actibus virtutum Theologalium, progredimur ad explicandos actus virtutis Religionis, quæ directe reſpicit Dei cultum.

II. Oratio itaque ſtricte ſumpta definitur, quod ſit *Petitio decentium a Deo*; large vero ſumpta ſignificat quamcumque mentis elevationem ad Deum per laudem, benedictionem, adorationem, gratiarum actionem, invocationem, confeſſionem peccatorum, &c. Præcipitur tamen oratio ſtricte ſumpta non ſolum præcepto naturali, quo tenemur procurare bona nobis convenientia, præſertim ſupernaturalia, & perſeverantiam in bono, ac removere mala, & tentationes; quæ omnia nonniſi per orationem a Deo conceduntur; ſed etiam præcepto poſitivo, tum divino, ubi dixit, *Oportet ſemper orare*: *Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem*; tum etiam Eccleſiaſtico, quo obligamur diebus feſtis aſſiſtere ſacro, & cum Sacerdote orationes, & adorationes Deo exhibere, & ſacrificium offerre.

Propterea agemus hic de oratione in genere: Deinde quia præcipua oratio vocalis in Eccleſia Dei ſunt Horæ Canonicæ, ideo de illis quæſtione ſequenti ſeorſim agendum.

III. Quæritur nunc primo; An quælibet Oratio ſit meritoria, ſatisfactoria, & impetratoria?

Reſpondeo, Orationem hominis juſti valere ad merendam gratiam, & gloriam, necnon ad ſatisfaciendum pro pœna temporali peccatis debita, & demum ad impetrandum a Deo id, quod petitur. Primus, & ſecundus effectus fundatur in gratia ſanctificante, ſeu in amicitia cum Deo, & uterque effectus communis eſt omnibus operibus bonis factis ab homine juſto; unde peccatores orando, aut exercendo quodcumque aliud bonum opus nec merentur, nec ſatisfaciunt.

Tertius effectus impetrationis non fundatur in gratia ſanctificante, ſed in divina promiſſione; Matth. enim 7. dicitur: *Omnis, qui petit, accipit*; Et ideo etiam oratio peccatoris impetratoria eſt.

IV. Neque dicas: Joan. 9. habetur: *Scimus, quia peccatores Deus non exaudit*; & Pſalm. 69. *Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo, non exaudiet Dominus*; & Proverb. 28. *Oratio peccatoris erit execrabilis*. Nam, ut notat D. Th. loc. cit. ex Auguſt., & Chryſoſtomo, ſi peccatores non exaudiret Deus, fruſtra Publicanus dixiſſet: *Domine propitius eſto mihi peccatori*: Quare peccatores Deus non exaudit ſolum, inquantum peccatores ſunt, ſeu quando aut petunt mala, aut in malum finem.

V. Quæritur ſecundo; Utrum Oratio impetret infallibiliter?

Reſpondeo affirmative cum D. Th. loc. cit. art. 15., dummodo tamen debitæ circumſtantiæ concurrant, ſub quibus Deus promiſit concedere, quæ petuntur. Prima circumſtantia eſt, ut petantur bona, ſeu utilia ad ſalutem animæ. Secunda, ut petantur a bonis, ſeu a juſtis, aut ſi petantur a peccatoribus, non male petantur, ſeu ad malum finem, quia, ut diximus, peccatores inquantum tales Deus non exaudit. Tertia, ut petantur bene, hoc eſt pie, cum reverentia, humilitate, & fiducia; Jacobi enim 1. dicitur: *Poſtulet autem in fide, nihil hæſitans*; & cap. 4. *Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis*. Quarta, ut petantur cum perſeverantia, quæ ſæpiſſime commendatur in Scriptura; Deus enim non ſemper ſtatim exaudit, ut magis excitet orantium preces.

VI. Notandum tamen demum, Oratio-

rationem aliam eſſe mentalem quæ ſcilicet actibus intellectus, & voluntatis perficitur; aliam vero vocalem, quæ ſcilicet verbis exprimitur: Hæc magis conformis eſt naturæ humanæ, non ſolum quia corpore ſimul, & mente laudare debemus Dominum, ſed etiam quia mentis evagationes facile per vocalem orationem cohibentur; Firmatur enim facilius voce animus ad ea, quæ ore profert. Quoniam vero inter orationes vocales celeberrima eſt recitatio Horarum Canonicarum, ideo de hac ſpeciatim agendum.

QUÆSTIO III.

De Horis Canonicis.

Dicuntur Horæ Canonicæ, quia ſtatis horis diſtributæ ſunt per Sacros Canones; vocanturque etiam Officium divinum ad ſignificandum, quod officium, & actus proprius Eccleſiaſticorum ſit Deum laudare; quare examinabimus primo, Quinam ad horas obligentur? Secundo, Qua forma, ſeu quodnam officium recitandum ſit? Tertio, Sub qua culpa, & pœna? Quarto, Quo modo, & ordine? Quinto, Quo tempore, loco, & qua corporis habitudine? Demum, Quæ cauſæ ab iis excuſent?

ARTICULUS I.

Quinam ad horas Canonicas obligentur?

I. Ad horas tenentur Clerici in Sacris conſtituti, Beneficiarii, & Regulares Profeſſi ad Chorum deputati.

II. Plura requiruntur, ut Beneficiarius ad horas teneatur.

III. Non tenetur ad horas Beneficiarius iis annis, quibus ob ſterilitatem non recipit fructus a Beneficio.

IV. Quid ſi Beneficium ſit tenue? Et quodnam dicatur tenue?

V. In dubio de tenuitate Beneficii, num deobligetur Beneficiarius totaliter, an partialiter? An vero abſolute obligetur?

VI. Prælatus regularis ſub mortali tenetur efficere, ne Chorus deſit. Quid tamen ſi nonniſi quatuor, aut quinque Monachi ſint in Monaſterio?

VII. Profeſſi, & Moniales tenentur privatim officium recitare, ſi abſint a Choro. Num ſit probabilis ſententia oppoſita?

VIII. Probabiliter ſatisfacit obligationi horarum, qui illas recitavit mane, antequam ordinaretur in Sacris.

IX. Excommunicatus quamvis fructus Beneficii non percipiat, adhuc ad horas obligatur. Quid de Degradato?

X. Probabiliter excuſantur ab horarum recitatione damnati ad triremes. Quid de incluſis in carcere tetro? Quid de Uxoratis ex diſpenſatione Pontificis? Quid de maximo mœrore affectis?

I. Certum eſt, ad horas teneri Primo omnes Clericos conſtitutos in Sacris; quamvis enim id non conſtet ex ullo jure ſcripto, conſtat tamen ex conſuetudine, ut notant Suar., Pal., Azor., & alii; eamque

que obligationem ſupponit Concil. Baſileenſe ſeſſ. 21. Secundo, tenentur Beneficiarii. Tertio, Regulares profeſſi utriuſque ſexus deputati ad Chorum. Dixi, Profeſſi, quia Novitii in odioſis habentur pro ſæcularibus. Dixi etiam, Deputati ad Chorum, quia profeſſi religionum militarium, & Societatis Jeſu, qui ad Chorum non obligantur, non tenentur ex vi ſtatus religioſi officium recitare.

II. Quæritur nunc primo; Quid requiratur in Beneficiariis, ut ad horas teneantur?

Reſpondeo cum Tambur. ex Pal., & aliis, requiri, Primo, quod beneficium aliquod ſive ſimplex, ſive curatum valide, & juſte ſit illis collatum; Unde fit non teneri ad officium, qui habet Cappellaniam, quæ a laicis conferri ſolet; quia Beneficium dicitur, quod a Prælato confertur perſonæ Eccleſiaſticæ ad officium Eccleſiaſticum exercendum; Nec tenetur ad officium, qui eſt Vicarius Beneficiarii, aut qui eſt Coadjutor cum futura ſucceſſione; quamvis enim iſti gaudeant portione beneficii, non dicuntur tamen Beneficiarii. Eodem modo non tenentur, qui habent Penſionem, quæ ex aliquo beneficio extrahitur. Hic tamen notandum, quod quamvis ex Bulla Pii V. habens Penſionem Clericalem (quæ ſcilicet requirit primam tonſuram in Penſionario, ut explicabimus cum de Cenſuris) debeat officium Beatiſſimæ Virginis recitare, tamen huic obligationi ſatisfacit, ſi recitet officium divinum: Quare ſi ratione Ordinis Sacri, verbi gratia, teneatur Penſionarius ad officium divinum, non tenetur etiam recitare officium B. Virginis, ex Suar., & aliis apud Tambur. Demum non tenetur officium recitare, qui injuſte, vel invalide beneficium recepit, puta per violentiam, vel per ſimoniam, aut dum erat excommunicatus, vel irregularis. Ratio eſt, quia hic intruſus nec habet titulum beneficii, nec fructus facit ſuos, ſed obligatur relinquere beneficium, & fructus reſtituere.

III. Secundo, requiritur, quod fructus ſufficientes ad ſuſtentationem recipiat ex beneficio, ut ad officium teneatur: Non eſt enim æquum, ut qui de altari non vivit, altari ſerviat, & tanto onere gravetur. Hinc ſequitur, non teneri ad officium, qui licet habeat titulum beneficii, caret tamen ſine ſua culpa ejus poſſeſſione: Secus vero ſi ſua culpa careat, quia non eſt æquum, Eccleſiam privari ſervitio debito ob culpam tuam: Si tamen habeat poſſeſſionem litigioſam, ſed fructus recipiat, tenetur ad officium, etiamſi fructus reſpondentes huic tempori non recipiat de præſenti propter litem, ſed ſperet certo illos perceptturum; Satis enim eſt certa ſpes ad inducendam obligationem. Eodem modo non tenetur ad officium, ut probabiliter putant Sanch., & Trull., qui non reſidet ex legitima licentia, & ſic fructus non recipit; cum talis obligatio conſurgat ex ſuſtentatione accepta. Idem docent Leſſ., & Layın. de filio coacto a patre ad ſtatum Eccleſiaſticum, ſi non ipſe, ſed pater percipiat fructus beneficii; unde pater tenetur ad reſtitutionem. Demum Pal. punct. 1. §. 2. contra Suar. docet, quod ſi beneficium ob ſterilitatem annorum nullos fructus redderet, Beneficiarius iis annis non teneatur ad horas, quia pro tali tempore non habet niſi titulum beneficii, qui non eſt ſatis ad hanc obligationem inducendam.

Neque obſtat primo, quod annis præteritis collecti ſint fructus abundantes, aut colligendi ſint annis ſequentibus. Nam illi fructus licet abundantes reſpondent ſuo tempori, & dantur pro officio illo tempore exercendo, & non alio.

Ne-

Digitized by Google

Neque obſtat ſecundo, ſatis eſſe ſpem certam percipiendi fructus ſufficientes ad ſuſtentationem, ut quis teneatur ad horas. Nam requiritur ſpes certa percipiendi fructus reſpondentes huic tempori, puta huic anno, ut tenear hoc anno ad horas; In caſu autem noſtro hoc non habetur.

IV. Tertio, requiritur probabiliter ex Sanch., Pal., Leſſ. apud Dian. part. 2. tract. 12. reſol. 9., ut beneficium ſit pingue ad hoc, ut obliget ad horas. Ratio eſt, quia beneficium tenue reputatur pro nullo, eo quod parum pro nihilo reputetur. Communior tamen ſententia cum Suar., Reginal., & aliis apud eundem Dian. docet dari obligationem ad horas, etiamſi beneficium ſit tenue; quia beneficium tenue vere eſt beneficium, & reddit Beneficiarium eodem modo privilegiatum, unde poſſit ad Sacros Ordines promoveri ſine ſufficienti patrimonio. Sed Leſſ. lib. 2. cap. 34. dub. 31. putat cum aliis, quod habens beneficium tenue teneatur ad horas ſolum Dominicis, & aliis feſtis diebus.

Rogabis hic, quodnam beneficium dicatur tenue?

Sotus putat eſſe tenue illud, ex quo proveniunt octo aurei; Leſſ., ex quo ſexdecim: Ledeſm. ex quo viginti; Alii communius, ex quo provenit minus, quam ſit tertia pars mediocris ſuſtentationis talis Clerici, qui utatur victu honeſto, quali ſolent uti Clerici ejuſdem conditionis.

V. Quod ſi dubitetur, an beneficium ſit tenue? Vaſq. part. 2. diſp. 69. cap. 3. putat, obligari Beneficiarium, quia ſtat in poſſeſſione certitudo beneficii: Caramuel tamen apud Tambur. lib. 1. cap. 3. §. 7. putat, illum non obligari; quia libertas præcedit obligationem, quæ ex tali beneficio oritur, & ſic ſtat in poſſeſſione libertas. Equidem exiſtimo, quod habens beneficium tenue non teneatur quotidie officium recitare, ſed ſolum aliquibus diebus pro ratione tenuitatis; itaut ſi habeat, verbi gratia, tertiam partem mediocris ſuſtentationis per totum annum, ad Horas recitandas teneatur per totum annum; ut communiter docent; Si vero habeat tertiam partem mediocris ſuſtentationis ſolum per ſex, aut quatuor menſes, teneatur ſolum per ſex, aut quatuor menſes officium recitare. Quod ſi tua culpa beneficium evaſerit tenue, non deobligatis ab officii recitatione; quia non eſt æquum, quod Eccleſia ſuo ſervitio privetur ob tuam malitiam.

VI. Quæritur ſecundo; An regulares profeſſi deputati ad Chorum teneantur ſub mortali intereſſe Choro; & quando non interſunt, privatim officium recitare?

Reſpondeo, ſubditos non peccare mortaliter, ſi chorum non frequentent, ſecluſo ſcandalo, & contemptu; quia ſolum eſt obligatio Communitatis, ut canatur in choro officium; cui obligationi etiam per ſolos Novitios ſatisfieri poteſt. Quare Prælatus ſub mortali providere debet, ne Chorus deſit; Et ſi Prælatus non proſpiciat, id curare debent ſubditi: Quamvis autem videri poſſit alicui probabile, quod tali obligationi ſatisfiat, ſi duo tantum, vel tres ſaltem aliquando ſine ſcandalo canant in Choro, cum ſic ſervetur eſſentia Chori, ideſt cantus alternus; tamen probabiliter etiam Bordon. apud Pellizar. tract. 5. cap. 8. excuſat Communitatem religioſorum a Choro, ſi ea conſtet ſolum ex quatuor, vel quinque religioſis; quia non videtur tam paucis ea obligatio quotidiana imponenda: Contra vero Beneficiarii, & Collegiati, etiamſi duo tantum ſint, videntur ad Chorum obligandi, quia pactum implicite initum inter Fundatores, & Beneficiarios ex juſtitia requirit Chorum, quoties ejus eſſentia conſiſtere poteſt.

Digitized by Google

VII. Profeſſi autem, (ſicut etiam Moniales profeſſæ) ſi quando abſunt a Choro, tenentur privatim officium recitare ex vi conſuetudinis ab omnibus receptæ, ut communiter docent apud Dian. part. 6. tract. 8. reſol. 12., itaut oppoſitam ſententiam Caramuelis, & Bordoni Regiualdus temerariam vocet, & Sanch. apud Tambur. non probabilem, & Dian. loc. cit. improbandam; Cum communiter Doctores doceant, conſuetudinem iſtam, etiam Monialium, recitandi privatim officium, ſi abſint a Choro, eſſe obligatoriam. Leſſ. tamen apud Dian. part. 9. tract. 6. reſol. 7. conatur oſtendere, conſuetudinem iſtam non eſſe obligatoriam ſub gravi; Quod pariter docet Marchant. apud eundem Dian., qui jure merito iſtorum ſententiam rejicit, utpote contra communem Doctorum ſenſum.

VIII. Quæritur tertio; Quando incipiat obligatio recitandi officium in Subdiacono, Beneficiario, & Profeſſo?

Reſpondeo, incipere a puncto, quo ordinatur, vel ad Beneficium promovetur, aut profitetur; itaut ſolum ad horas conſequentes illius diei teneatur; Probabile autem eſt, talem obligationem impleviſſe eum, qui officium mane recitaſſet ante promotionem per ſolutionem anticipatam.

IX. Quæritur quarto; An excommunicatus teneatur officium recitare? Et idem quæritur de Suſpenſo, Interdicto, Irregulari, Degradato.

Reſpondeo, excommunicatum teneri recitare privatim ſine ſocio, & ſine *Dominus vobiſcum*; quamvis enim excommunicatus per cenſuram privetur fructibus beneficii; at non privatur titulo, poſſeſſione, & jure percipiendi fructus; cum per ipſum ſtet, ne percipiat: Ex reg. enim 86. *juris in 6. Damnum, quod quis ſua culpa ſentit, ſibi debet, non aliis imputare*: Et propterea qui culpabiliter non reſidet, adhuc recitare tenetur officium, quamvis non percipiat fructus beneficii. Dixi tamen, quod teneatur recitare privatim, eo quod excommunicatio non prohibeat orationem privatam, ſed ſolum publicam; Immo ſi habens Ordines Sacros tanquam hebdomadarius ſolemniter recitaret officium cum, *Dominus vobiſcum*, fieret irregularis, quia per exercitium Ordinis Sacri violaret cenſuram. Verum Suar., & Ugolin. notant, quod non peccaret, qui habens Cappellanum, vel famulum cum eo officium recitaret, ex Cap. *Inter alia, de Sententia Excommunicat.*: Nec peccaret graviter, ut docet Suar. contra Navar. ſi ſine contemptu privatim diceret, *Dominus vobiſcum*; quamvis talis ſalutatio ne Subdiaconis quidem non excommunicatis permittatur; Immo Avil., & Hurt. putant, quod ne venialiter quidem peccaret, ſi tanquam privata perſona diceret, *Dominus vobiſcum*, eo modo, quo poteſt dicere, *Venite Adoremus*, &c.

A fortiori tenentur officium recitare Interdictus, Suſpenſus, & Irregularis. Dubitant ſolum aliqui de Degradato. Communiter illum obligant cum Pal. punct. 6.; quia non debet ex ſua culpa commodum reportare: Aliqui tamen apud Sà, & Tambur. §. 2. illum excuſant; quia ab Eccleſia ſpoliatus eſt omni Clericali privilegio, & in ſtatum ſæcularem ejectus.

X. Quæritur ultimo; An teneantur ad horas, Primo damnati ad triremes. Secundo incluſi in carcere. Tertio capti ab infidelibus. Quarto Latini, qui vel ex conceſſione Pontificis, vel alia de cauſa poſt Sacros Ordines duxerunt uxorem?

Reſpondeo, probabile eſſe ex Sanch., & Leſſ. apud Dian. part. 2. tract. 12. reſol. 4., damnatos ad triremes excuſari; Sicut etiam qui ſunt in captivitate, capti ab infidelibus. Ratio eſt, quia

Digitized by Google

quia alienum videtur ab Eccleſiæ benignitate illos in tanta afflictione poſitos ad officii onus aſtringere. Idem dici forte poſſet de incluſis in carcere publico, ſi quando eſſent in ſtatu miſerrimo valde triremibus affini; ſecus vero non excuſantur, cum ſint in perpetuo otio. Uxorati etiam a Sanch. lib. 8. de Matrim. diſp. 8. probabiliter excuſantur, ſi ex diſpenſatione Pontificis ad nuptias tranſierunt, quia ſunt in ſtatu a tali obligatione alieno. Præterea Tancredi apud Tambur. excuſat Sacerdotem damnatum ad mortem pro tribus illis diebus, dum eſt in ſacello; ſicut etiam captum ob enorme delictum, puta ob rebellionem; necnon afflictum aliquo repentino, & maximo mœrore, puta ob mortem filii, ob jacturam patrimonii, &c., quando ſcilicet perturbatio animi magnam difficultatem recitandi pareret; ſecus vero non excuſantur, ut inferius dicemus.

ARTICULUS II.

Quodnam officium recitandum ſit?

I. Quinam poſſint horas recitare, & non ex Romano Breviario?

II. Num recitandum ſit privatim officium B. Virginis, & defunctorum, quando in Rubrica præſcribitur; præſertim die Commemorationis defunctorum?

III. Num liceat Horas recitare idiomate Græco, aut Hebræo, vel vulgari?

IV. Peccat graviter, qui ſemel unum officium pro alio notabiliter diverſo; necnon qui ſæpius unum officium pro alio recitat.

V. Rubricæ ſervandæ aliæ ſunt Præceptivæ, quæ obligant ſub mortali; aliæ Directivæ, quæ non obligant ſub mortali.

VI. Si per errorem officium pro officio recitatum ſit, corrigatur error, ubi deprehenditur.

VII. Qui miſſam celebrat de Sancto, cujus feſtum in aliqua Eccleſia celebratur, poteſt probabiliter officium de eodem Sancto recitare.

VIII. Quilibet poteſt ſequi ritum ſocii, cum quo Horas recitat.

I. PRocul dubio recitandum eſt ab omnibus officium ex Breviario Romano, exceptis iis, qui alio Breviario utuntur ex conſuetudine ante ducentos annos a conſtitutione Pii V. edita anno 1568., ut ſunt Benedictini, Dominicani, Eccleſia Mediolanenſis, &c.; qui probabiliter non poſſunt privatim uti Breviario Romano, cum debeant ſe ſuæ Eccleſiæ conformare; Quamvis poſſit conſentiente Prælato recipi ab iis Communitatibus Breviarium Romanum, quo recepto non poſſunt amplius ad ſuum redire. Bonac. tamen cum Leſſ., Suar., Sà putat probabile etiam eſſe, quod Dominicanus, vel Benedictinus poſſit privatim uti Breviario Romano; quia ſic conformaretur Eccleſiæ communi, quæ eſt Mater omnium. Notandum etiam, Breviarium Romanum editum fuiſſe primum a Pio V., deinde a Clem. VIII. recognitum, demum cum novis hymnis ab Urbano VIII. reviſum; qui præcepit, ut hoc novo omnes uterentur; permiſit tamen, ut qui haberent illud Pii V., & Clem. VIII., illo uti poſſent. Ex quo fit, neminem teneri, licet poſſit, ad emendum hoc novum Breviarium, cum permiſſum ſit uti antiquo.

II. Quæritur nunc primo; An qui ad horas tenentur, debeant etiam recitare officium Beatiſſimæ Virginis, & Defunctorum, quando in Rubrica præſcribitur?

Reſpondeo cum Tambur. ex Bulla Pii V. non teneri ad recitandum illud privatim, qui utuntur Breviario Ro-

mano: Utrum autem in die Commemorationis Defunctorum teneantur? Et utrum ad litanias teneantur in feſto Divi Marci, & tribus diebus Rogationum? Communiter Doctores affirmant; Multi tamen negant, quia Pius V. abſolute liberat Sacerdotes ab obligatione recitandi officium Defunctorum privatim. Quare ex hoc, quod Rubrica illorum dierum imponat officium defunctorum, & litanias, docent non ſequi, quod iſta ſint pars officii illius diei, ſed ſolum quod habeatur talis Rubrica directiva, non præceptiva; Quam ſententiam putat probabilem Tambur.: Sed a communi non eſt recedendum.

III. Quæritur ſecundo; Utrum peccet, qui recitat officium idiomate græco, vel italico, vel hebræo, &c.?

Reſpondeo cum Bonac., & Sà, non peccare, qui privatim ſic recitaret ad aliquem bonum finem, puta ne dediſcatur tale idioma: Ratio eſt, quia retineretur quoad ſubſtantiam formula Romana precandi; Si vero ſine ullo bono fine, græco, vel hebræo idiomate recitaretur, videtur veniale; quia fieret contra conſuetudinem Eccleſiæ Latinæ in re non admodum gravi. Verum ſi vulgari idiomate recitaretur, peccaretur graviter; quia ex Bellarm., & Suar. Eccleſia Romana ſemper abſtinendum duxit a vulgari lingua. Qui tamen ex voto, vel pœnitentia deberet recitare Pater, & Ave, non peccaret, ſi vulgari idiomate recitaret, quia hæc paſſim proponuntur ab Eccleſia in compendiis doctrinæ Chriſtianæ. Immo ſi Pſalmi ex voto, aut pœnitentia recitandi privatim recitentur idiomate vulgari ob bonum aliquem finem, videlicet ob majorem devotionem, Tambur. ex Bonac. putat, quod neque ullo pacto peccaretur.

IV. Quæritur tertio; An liceat officium pro officio recitare?

Reſpondeo, damnatam eſſe ab Alex. VII. propoſ. 34., quæ dicit: *In die Palmarum recitans officium paſchale ſatisfacit præcepto*. Ex qua damnatione inſinuatur peccari graviter, quoties mutatio unius officii in aliud eſt notabilis mutatio ritus Eccleſiæ. In hac re Suar. tom. 2. de Relig. lib. 4. cap. 2., & 23., Bellarm., Reginald., Navar., Filliuc., Bonac., & alii putarunt peccari graviter, etiamſi ſemel officium pro quolibet alio officio recitetur. Ratio eſt, quia Pius V. in Bulla, quæ in fronte Breviarii apponitur, vult, & declarat non aliter ſatisfieri præcepto recitandi officium, quam recitando illud juxta Rubricas præſcriptas, quæ non ſolum præſcribunt officium in genere, ſed etiam quod tale officium tali die recitetur; Quare qui illud omittit, ſubſtantiam illam præcepti non adimplet; Sicut ſubſtantiam præcepti non adimpleret, qui loco officii recitaret mille orationes dominicas, quamvis longius oraret: Unde docent, quod qui propter inadvertentiam unum officium pro alio recitavit, teneatur iterum ſub mortali recitare officium illius diei, niſi parvitas materiæ diverſæ excuſaret.

Communior tamen ſententia apud Pelliz., Tambur., & Dian. part. 2. tract. 12. reſol. 3. docet peccare graviter, qui aut ſemel mutat officium in notabiliter brevius (puta officium Palmarum, vel Paſſionis, aut conſimilis dominicæ in Paſchale) aut ſæpius mutat unum in aliud officium pene æquale; Contra vero peccare venialiter, qui raro ſine cauſa ob ſolam commoditatem mutat unum officium in aliud non notabiliter diverſum; Et ne venialiter quidem peccare, qui rariſſime ratione itineris, ſtudii, infirmæ valetudinis, magnæ defatigationis, vel etiam non mediocris devotionis erga aliquem Sanctum mutat unum officium in aliud, licet brevius; dummodo non

ſit

ſit notabilis variatio ritus Eccleſiaſtici; qualis eſſet, ſi die lugubri palmarum, vel hebdomadæ Sanctæ recitaret officium Paſchæ. Ratio horum omnium eſt eadem, quia ſcilicet Pius V. præcipit, ut officium recitetur juxta rubricas Breviarii Romani: Quare quando Rubricæ violantur in materia gravi, peccatum eſt mortale, quando in materia levi, peccatum eſt veniale; Si vero ſufficiens ratio detur, ne in materia levi Rubricæ obſerventur, peccatum eſt nullum. Quæ omnia fuſe perpendimus in Trutina Theſium damnatarum exponendo prædictam theſim ab Alex. VII. confixam.

V. Notandum hic ex Lug. de Euch., Gavant., Tambur. de Sacrif. Miſſæ lib. 2. cap. 5. Rubricas miſſalis, & breviarii alias eſſe Directivas, alias Præceptivas: Iſtæ obligant ſub mortali, niſi excuſet parvitas materiæ; Illæ vero cum ſint de conſilio, non obligant ſub mortali; & ſi ex aliqua cauſa negligantur, ne ſub veniali quidem obligant. Sunt autem Præceptivæ ex Lug., quæ ex jure, vel ex legitima conſuetudine aliquid graviter præcipiunt; ut eſt Sacrificii integritas, ac locus, jejunium naturale ante Sacrificium, veſtes, & inſtrumenta debita Sacrificio adhibere, præmittere confeſſionem mortalium, &c. Aliæ vero Rubricæ, verbi gratia, de ſervando ritu duplici, de multiplicitate orationum, &c., dicuntur directivæ, quæ ad mortale non obligant, ſi ſine ſcandalo, aut contemptu negligantur: Quia tamen qui ut plurimum eas non ſervat, videtur implicite contemnere, ut ait Gavant. part. 3. tract. 2., ideo qui continuo eas negligit, peccat mortaliter. Si vero negligentia ſit modica, aut in parva materia, peccatum eſt dumtaxat veniale.

VI. Ex dictis infertur cum communiori ſententia, quod qui invincibiliter erravit, officium pro officio recitando, non teneatur officium repetere: Quod ſi quis hodie recitavit officium craſtina recitandum, aliqui putant, quod craſtina deinde debeat recitare officium hodiernum: Equidem cenſeo cum communiori, quod ubi error advertitur, ibi corrigendus ſit; unde craſtina debeat recitare officium illius diei, etiamſi illud hodie per errorem recitarit; ſic enim ſemel, non bis erraret. Eodem modo qui matutinum, & laudes dixit de Sancto A., vel de feria, & deinde errorem advertit, quamvis poſſit iterum dicere matutinum debitum, non tamen tenetur; ſatis enim eſt ſi corrigat tunc errorem proſequendo horas debitas, quamvis non conformes matutino, quod recitavit.

VII. Dubium eſt primo; An qui celebrat in aliqua Eccleſia miſſam de aliquo Sancto, quod ibi ſolemnizatur, (poteſt enim id facere quilibet Sacerdos, ut ſe conformet loco, in quo celebrat) poſſit deinde recitare officium de eodem Sancto, ut miſſa cum officio concordet juxta Rubricas?

Reſpondeo, non facile id admittendum de quolibet Sacerdote. Tambur. ex Quintanadvenas tract. 8. ſingulari 7. ſolum docet, probabile eſſe, quod Capellanus Monialium ſi in Eccleſia Monaſterii miſſam celebret de Sancto, quem Moniales forte propter ſuum ritum celebrant, ut ſe conformet cum ſolemnitate earum, quibus inſervit, poſſit deinde domi officium privatum de eodem Sancto recitare. Idemque docet Croix lib. 4. n. 1254. de Sacerdote habitante cum Religioſis, aut exercitia obeunte apud illos. Ex quo ſequitur, quod poſſit hic etiam anticipato primas veſperas recitare de eodem Sancto; quia primæ veſperæ ſunt pars officii diei ſequentis, ut notat idem Tambur. lib. 2. cap. 5.

VIII. Dubium eſt ſecundo; An liceat

ceat cuilibet ſequi ritum ſocii, cum quo recitat officium, etiamſi nulla detur cauſa recitandi officium cum illo?

Reſpondeo ex Henr., & aliis apud eundem Quintanad. probabiliter affirmative. Ratio eſt, quia, ut notat idem Tambur., id videtur conſequi ad naturam ſocietatis, in quo contractu Socii in lucro ſunt omnino pares. Præterea, quod lex, ſeu privilegium diſponit in uno ex correlativis, extendi ſolet ad aliud; ergo ſi uni detur privilegium recitandi, verbi gratia, officium de Conceptione, vel recitandi anticipato, & poſſit hic ad libitum cum ſocio officium recitare, conſequenter ſocius eodem privilegio uti poterit.

ARTICULUS III.

Sub qua Culpa, & Pœna officium ſit recitandum?

I. Etiam qui ſemel officium omittit, peccat graviter.

II. Num ſeptem peccata committat, qui ſeptem officii horas omittit, an vero unum dumtaxat?

III. Quænam dicatur pars Officii notabilis, cujus omiſſio ſit lethalis?

IV. Qui omittit Horas, ad quas obligatur ratione Ordinis Sacri, & ratione Beneficii, probabilius unum peccatum contra Religionem committit, cum onere reſtituendi fructus.

V. Si dubites an partem officii omiſeris, ad quid teneris?

VI. Surdus, qui cum ſocio recitat, tenetur recitare, quæ ipſe non audit.

VII. Poteſt alter ex ſociis omnes Lectiones, Capitula, & Orationes recitare.

VIII. Quandonam Beneficiarius omittens horas ad reſtitutionem fructuum tenetur?

I. QUæritur primo; An peccet graviter, etiam qui ſemel, aut iterum officium omittit?

Reſpondeo affirmative cum communi contra Angelum, & Aragon., quorum ſententia reputatur improbabilis; Sicuti peccat graviter etiam qui ſemel in toto anno non aſſiſtit Sacro die feſto; & qui ſemel in tota Quadrageſima non jejunat. Ratio eſt, quia violatur præceptum in materia gravi pertinente ad virtutem Religionis; etiamſi talis omiſſio non ſit ex conſuetudine, aut ex contemptu, ſed ex mera negligentia.

II. Quæritur ſecundo; An peccet graviter qui quamcunque horam omittit, itaut ſepties peccet, qui eodem die integrum officium omittit?

Reſpondeo, duas eſſe in hoc ſententias. Prima Vaſq., Suar., Bonac. docet, totum officium præcipi unico præcepto, itaut unum ſit peccatum omittere integrum officium; quamvis majus peccatum ſit, quam ſi ſolum matutinum omitteretur. Secunda Cajet., Leſſ., Tolet. docet, tot eſſe præcepta, quot horæ Canonicæ, unde ſeptem peccata committat, qui totum officium omittit; Utraque ſententia eſt probabilis, prior tamen eſt communior, & ideo juxta illam diſcurrendo certum eſt apud Doctores, quod mortaliter peccet, qui partem officii notabilem omittit.

III. Dubium tamen eſt; Quænam dici debeat pars notabilis officii?

Aliqui volunt decimam partem horæ parvæ, puta Completorii, eſſe partem notabilem; Alii tertiam partem; Alii medietatem, ut tenet Filliuc., Suar., Laym. Certe integram, aut fere integram horam parvam omittere eſt mortale, ut docent Leſſ., Bonac. Pal. punct. 5., Tambur., & alii; Quare media pars circiter horæ parvæ probabiliter non eſt materia notabilis.

Et

Et ratio eſt, quia quod eſt minus tanta parte, nec ſecundum ſe, nec relate ad totum officium videtur pars magna, nec notabiliter nocet fini intento a Legislatore per recitationem officii, qui eſt cultus Dei. Solum veſperæ ſabbati Sancti, quia ſunt breviſſimæ, docent nonnulli, quod non ſint pars notabilis; quamvis contradicat Suar., quia eſſet notabilis deformitas quoad officii integritatem illas omittere.

IV. Dubium eſt etiam; Utrum qui pluribus titulis tenetur officium recitare, videlicet ratione beneficii, & ratione Ordinis Sacri, plura peccata committat, ſi illud omittat? Suar., Fagund., Azor. putant plura peccata committi; nam ratione Ordinis Sacri peccatur contra Religionem, & ratione beneficii contra juſtitiam commutativam. Sed probabilius cenſeo cum Pal., Henriq., Dian. part. 2. tract. 12. reſol. 22. unicum eſſe peccatum contra Religionem; quia tota obligatio recitandi officium etiam in habente beneficium oritur ex vi præcepti Eccleſiaſtici, quod etiam obligat ad reſtitutionem fructuum, ſi omittatur officium a beneficiario; unde hic officium omittens non peccat contra juſtitiam commutativam; quamvis contra juſtitiam peccaret, ſi fructus Beneficii retineret, utpote non ſuos.

Infertur ex dictis primo, merito damnatam eſſe ab Alex. VII. propoſitionem 35. quæ dicit: *Unico officio poteſt quis ſatisfacere duplici præcepto, pro die præſenti, & craſtino*; Nam conſuetudo Eccleſiæ, quæ eſt certiſſima legum interpres, obligat ad ſingula officia ſingulis diebus; ut oſtendimus in Trutina hanc theſim exponendo.

V. Infertur ſecundo, rejiciendam eſſe opinionem Leand. tom. 2. tract. 6. diſput. 13. putantis adimpleri præceptum recitandi officium hodiernum, ſi incipiatur ante mediam noctem antecedentem, itaut in media nocte compleatur. Ratio eſt eadem, videlicet conſuetudo Eccleſiæ, ut horæ nonniſi poſt mediam noctem recitentur, dempto matutino cum laudibus, quod poteſt anticipari.

Infertur tertio, quod qui dubitat, an aliquam horam omiſerit, teneatur illam repetere, quia ſtat præceptum in poſſeſſione: Quod ſi recitato officio dubitas, an omiſeris aliquam partem notabilem, putant probabiliter Homob., Tambur., Dian. part. 4. tract. 3. reſol. 68., quod non tenearis repetere, quia poſſeſſio videtur ſtare pro te, poſito quod officium recitaveris; præſertim ſi aut recitaveris legendo, aut ſcias, regulariter te non errare, nec ſaltare, dum recitas memoriter, ut notat Sanch. Quare tunc ſolum teneris repetere, quando vel dubitas an officium omiſeris, vel eſt moraliter certum, quod omiſeris in recitando partem notabilem intermediam, non vero quando de hoc eſt ſolum dubium; præſertim ſi angaris ſcrupulis.

VI. Infertur ultimo, recitantem cum ſocio debere audire, quæ ille recitat, quia prolationi illius partis ſuccedit tuus auditus; aliter non recitares integrum officium; Si enim quod recitatur a ſocio, nec percipitur, nec auditur a te, quomodo poteſt oratio illius eſſe tibi communis? Ex quo ſequitur, ſurdum, qui cum alio officium recitat, debere privatim recitare partem, quam non audit, ut communiter docent contra Verricel. Probabile tamen eſt quod docet Laym. contra Suar., eum, qui occupatur in pulſandis organis, in thure præbendo, &c. dum cantur officium in Choro, non teneri repetere ea, quæ tunc in Choro cantuntur, quamvis ipſe non audiat; Sicuti etiam, ut notant nonnulli apud Dian. part. 2. tract. 12. reſol. 13., ſi quis ut apte pronunciet ſuam le-

Digitized by Google

lectionem; prævidet illam, dum in Choro alia canuntur. Ratio ex Sanch. eſt, quia Chorus cenſetur eſſe unum corpus, & quod unus profert, cenſentur proferre alii, qui occupantur in iis, quæ ad Chorum ſunt neceſſaria. Et propter eandem rationem excuſatur, qui a tuſſi impeditur, ne proferat, aut audiat, quæ tunc canuntur.

VII. Ubi nota cum Suar., Pal. apud Dian. reſol. 12. contra Azor., poſſe lectiones omnes ab uno tantum recitari; ſicut etiam capitula, orationes, antiphonas, reſponſoria, &c.; & ſatis eſſe ſi Pſalmi, & verſus Pſalmorum alternatim cum ſocio recitentur: Et ratio eſt ipſa praxis Eccleſiæ.

VIII. Quæritur tertio; Cuinam pœnæ ſubjiciatur omittens officium?

Reſpondeo, ſolis Beneficiariis, & Penſionariis (qui ſcilicet gaudentes penſione Clericali tenentur recitare officium B. Virginis) impoſitam eſſe pœnam reſtitutionis fructuum, qui ex beneficio, vel penſione pro illo tempore percipiuntur. Ita poſt Concil. Lateranenſe Pius V.; qui tamen non obligat ad reſtitutionem fructuum, niſi illum, qui omittit officium poſt ſex menſes ab obtento beneficio; quamvis ſi intra hos ſex menſes officium omittat, peccet mortaliter.

Ubi notandum primo, quod ut quis teneatur ad reſtituendos fructus pro rata omiſſionis, debeat officium culpabiliter omittere; ſi enim abeſt culpa, aberit & pœna reſtitutionis: Explicat tamen Pius V., quid ſit reſtituere pro rata omiſſionis? Et ſenſus eſt, quod ſi uno die omittat officium, debeat reſtituere fructus reſpondentes tali diei; Unde ſi beneficium reddat quotannis tercentum ſexaginta quinque aureos, pro omiſſione unius officii debeat reſtituere unum aureum, & pro omiſſione duorum duos, &c. Si vero omittat ſolum matutinum, & laudes, debeat reſtituere mediam partem fructuum reſpondentium uni diei; ac pro omiſſione ſingularum horarum ſextam partem fructuum illi diei reſpondentium.

Secundo, facienda eſt reſtitutio ante Judicis ſententiam; tum quia oppoſita ſententia damnata eſt ab Alex. VII. in propoſ. 20., quæ habet: *Reſtitutio a Pio V. impoſita Beneficiatis non recitantibus non debetur in conſcientia ante ſententiam declaratoriam Judicis, eo quod ſit pœna*; Qua de re plura diximus in loco; tum etiam quia in conſtitutionibus Pontificiis dicitur, quod beneficiatus omittens officium fructus non faciat ſuos, atque adeo tanquam injuſte percepti reſtituendi ſunt.

Tertio, Reſtitutio hæc facienda eſt, vel in utilitatem fabricæ domus, in qua eſt beneficium, vel in utilitatem ipſius campi, ut poſſit deinde uberiores fructus reddere, vel demum pauperibus, cujuſcumque loci ſint. Inter pauperes etiam enumerari poſſunt animæ defunctorum, & tu ipſe, ſi vere es pauper; quia ſic non tam ipſe tibi, quam Pontifex tibi applicat eas eleemoſynas.

Quarto, Reſtitutio facienda eſt probabiliter, ut graves Doctores docent, ſolum de fructibus correſpondentibus recitationi officii, non vero de fructibus correſpondentibus aliis muneribus beneficio annexis, quibus beneficiarius ſatisfacit. Ratio eſt, quia durum videtur, eandem reſtitutionem faciendam eſſe a ſimplici beneficiario, ac a Parocho, vel Cappellano, qui aliis muneribus dant operam. Unde iſti Doctores docent, Epiſcopum, vel Parochum omittentem ſolum officium teneri reſtituere dumtaxat quintam partem fructuum; Canonicum vero quartam partem; alios demum Cappellanos, & alios beneficiarios, qui præter recitationem habent alia onera, tertiam partem.

Quin-

Digitized by Google

Quinto, qui omittit officium, quamvis cum intentione reſtituendi fructus beneficii, procul dubio peccat mortaliter; quia non ſatisfacit præcepto recitandi officium, quamvis velit ſatisfacere præcepto reſtituendi fructus, ſi non recitet.

Demum, qui officium hodie prætermittit, etiamſi cras bis officium recitet, adhuc tenetur reſtituere; quia onus recitandi officium eſt affixum diei.

ARTICULUS IV.

Quo pacto recitandæ ſunt horæ Canonicæ?

I. In virtute Sanctæ Obedientiæ præcipitur, ut ſtudioſe, & devote, atque adeo cum attentione, & intentione debita Officium recitetur.

II. Pronunciatio debet eſſe de ſe audibilis, ſaltem ab ipſo loquente.

III. Debent poſſe audiri, quæ ſocius pronunciat; non ſunt tamen ſupplenda, quæ per accidens non audiuntur; Secus ſi per ſe.

IV. Quænam verborum mutilatio dicatur notabilis?

V. Interruptio horarum, aut Pſalmorum num pertingere poſſit ad culpam gravem?

VI. Quænam attentio, & quænam intentio requiratur in officii recitatione? Num ſatisfaciat, qui ſolam habet attentionem externam?

VII. Qui voluntarie diſtractus caret attentione debita, ſi ſit Beneficiarius, licet graviter peccet, probabiliter tamen non tenetur fructus reſtituere.

VIII. Num ſimilis attentio, & intentio requiratur in auditione Miſſæ præceptæ?

IX. Probabiliter in virtute Obedientiæ præcipitur ſolum actus ſtudioſus externus.

I. Certum eſt, horas ſtudioſe, & devote recitandas eſſe; tum quia hoc ſpectat ad orationem vocalem quamcumque, cum ſit locutio facta Deo; tum etiam quia id præcipitur in cap. *Dolentes, de Celebratione miſſarum*, ubi dicitur: *Hæc igitur, & ſimilia ſub pœna ſuſpenſionis penitus inhibemus, diſtricte præcipientes in virtute obedientiæ, ut divinum officium nocturnum pariter, & diurnum, quantum eis Deus dederit, ſtudioſe celebrent pariter, & devote*. Ut autem ſtudioſe recitetur, requiritur primo, ut nihil omittatur; Secundo, ut ſine interruptione recitetur: Ut autem recitetur devote, requiritur attentio ſimul, & intentio.

II. Quæritur nunc primo; Qualis pronunciatio requiritur, ut ſtudioſe officium recitetur?

Reſpondeo, primo requiri pronunciationem vocalem exteriorem, per quam verba proferantur. Utrum autem pronuncians debeat poſſe ſeipſum audire, ſi abſit ſtrepitus exterior? Negat probabiliter Azor. cum Bonac. punct. 2., quorum doctrinam admittit Filliuc. ſolum pro ſcrupuloſis. Et ratio eſt, quia Eccleſia id non præcipit; aliter ſurdaſtri deberent vociferari. Verum communiter apud Dian. part. 2. tract. 12. reſol. 2. cum Reginald., & Suar. docent, quod vox debeat eſſe audibilis ſaltem ab ipſo orante; quia de ratione orationis vocalis eſt, ut voce proferatur, & conſequenter ut poſſit audiri, quia vox eſſentialiter eſt ſonus, & ſonus eſt ex natura ſua audibilis. Notat tamen Suar., quod phyſice loquendo vix formari poſſit vox, quæ ab ipſo loquente audiri non poſſit ſecluſis impedimentis.

III. Secundo, quando recitas cum ſocio, debes ita pronunciare, ut poſſis a ſocio audiri, eumque viciſſim audire. Ratio eſt, quia aliter non commu-

municas cum ea parte, quæ a ſocio recitatur: Quamvis Sà putet, quod non tenearis ſupplere ea, quæ per accidens non audiſti, niſi forte ſis ſurdus; tunc enim non per accidens, ſed per ſe fuit, quod non audires. Hinc ſequitur etiam, quod tenearis attendere ad ea, quæ ſocius profert; aliter cum illo non communicas in recitatione.

IV. Tertio, pronunciatio debet eſſe integra ſine mutilatione verborum, ſine ſyncopa, ſine præcipitantia; Et ſi recitas cum ſocio, non poteris ita feſtinanter recitare, ut nondum expletis ab illo verſiculis, tu incipias: Quare ſi hoc fiat in notabili quantitate, peccatur mortaliter, ut communiter Doctores docent; Si vero in parva quantitate, ſolum venialiter; Si demum involuntarie propter inadvertentiam, vel inveteratam conſuetudinem, quæ corrigi ſine magna difficultate non poteſt, vel ob juſtam feſtinationem, vel ob linguæ balbutiem, nullum erit peccatum, ut docent Leſſ., & Pal. Notat etiam Dian. part. 2. tract. 12. reſol. 32. ex Filliuc., & Azor., quod ſi cum notabili abſciſſione verborum perſeverat adhuc ſenſus, & ſignificatio illorum, non videatur violari præceptum in re gravi; Unde ſic recitans non teneretur officium repetere, ſi mutilando verba ſenſum verborum notabiliter non variaret, aut corrumperet; Et idem dicas, ſi officium recitetur cum aliquo ſocio, qui propter feſtinationem ita abſcindit verba notabiliter, ut tamen ſenſum verborum notabiliter non corrumpat.

V. Quarto, pronunciatio cujuslibet horæ debet eſſe continuata: Quod ſi notabili tempore interrumperetur ſine juſta cauſa, putant Sà, Navar., Medin., Azor, quod peccetur graviter; non ſecus ac graviter peccatur, ſi celebratio miſſæ ſine cauſa interrumpatur; Et ratio eſt, tum quia non videtur moraliter continuari officium, quando longa eſt interruptio; tum etiam quia in Concil. Tolet. VII. ſub pœna excommunicationis cavetur, ne quis divina officia interrumpat. Verum communius cum Filliuc., & Bonac. docent, quod ſi notabili tempore ſine cauſa interrumpatur non ſolum hora, ſed etiam Pſalmus, peccetur dumtaxat venialiter, & ſi cum cauſa, ne venialiter quidem. Ratio eſt, quia de ſubſtantia præcepti recitandi officium non videtur eſſe continuatio; cum preces interruptæ ſuam habeant ſignificationem, quæ totum officium integrare poſſunt. Nec eſt eadem ratio de miſſa, aut de formis Sacramentorum; quia integra miſſa habet repræſentare myſteria ſua, quæ non ſufficienter repræſentantur, ſi notabiliter miſſa interrumpatur. Et eodem modo formæ Sacramentorum propter practicam verborum ſignificationem requirunt continuationem moralem, quam non requirit officium. Ad id, quod additur de Concil. Tolet., Reſpondetur, pœnam excommunicationis imponi contra interrumpentes ſacrificium miſſæ; cum loquatur ille textus de Sacerdote celebrante, vel ſi loquitur de divinis officiis, intelligendus eſt de illa interruptione, quæ fit animo non perſolvendi ea, quæ ſuperſunt recitanda, ut putat Bonac.

Notandum tamen primo, conſilium eſſe, quod quando interruptio eſt longa, tunc ab initio repetatur ſaltem Pſalmus. Secundo, diviſionem matutini a laudibus non ferre interruptionem divini officii; unde privatim fieri poteſt etiam ſine cauſa, ut docet Dian. part. 5. tract. 14. reſol. 48. ex Sanch., Bonac., Filliuc. Nec eſt opus abſolvere Matutinum addendo in fine orationem, niſi in nocte Natalis Domini, juxta Sententiam Sanchez contra Suarium t. 2. de Relig. lib.

Digitized by Google

lib. 4. cap. 6. num. 12. Nec oportet incipere laudes una cum Pater, & Ave, ut putat Gavant. contra eundem Suarium; quia de his nulla extat rubrica. Tertio probabile eſt, ſingulos nocturnos poſſe ſeparatim dici, ſaltem intra trium horarum ſpatium, quia ſic antiquitus fiebat juxta nonnullos.

Quinto, recitari debent Horæ ordine ſuo; quamvis nonniſi veniale ſit ordinem horarum invertere; & ſi cauſa ſubſit, ne veniale quidem: Verbi gratia, ſi velis cum amico, vel in Choro recitare poſteriores horas, antequam recitaveris priores; vel ſi non habendo præ manibus officium, recites pſalmos in diurno, dilatis lectionibus. Notat tamen Vaſq. apud Dian. reſol. 16. eſſe mortale ſæpius ſine cauſa invertere ordinem officii, quia nimis derogaretur ordini, & conſuetudini Eccleſiæ. Sed opinio contraria eſt communior, & probabilior. Idem dicas, ſi miſſa celebretur ante recitationem matutini; quamvis enim olim putarint Bellarm., Azor., Reginald., & alii id eſſe mortale; communiter tamen nunc docent eſſe tantum veniale, ſi ſine cauſa fiat; quia ea conſuetudo non adeo ſtricte nunc eſt recepta.

VI. Quæritur ſecundo; Quænam attentio, & intentio requiratur ad horas devote recitandas, prout præcipitur in virtute Sanctæ Obedientiæ in laud. cap. *Dolentes*?

Reſpondeo, circa intentionem nos diximus quæſt. 1. art. 4. requiri intentionem ponendi opus injunctum; quia præcepta impleri debent humano modo: Unde non ſatisfacit præcepto, qui recitat horas in ſomno, aut ebrietate, aut animo addiſcendi tantum. Addidimus loc. cit. requiri quidem intentionem ponendi opus præceptum, non tamen intentionem ſatisfaciendi per tale opus præcepto; Immo ſi quis recitet officium animo non ſatisfaciendi præcepto per talem recitationem, adhuc probabiliter ſatisfacit, ut docet Suar., Vaſq. contra Navar., Azor., & alios; quia vere ponit id, ad quod obligatur.

Circa attentionem vero, Navar., Sylveſt., Con. quæſt. 83. de Sacram. nullam attentionem internam requirunt aut ad Deum, aut ad ſenſum verborum, ſed putant ſatis eſſe attentionem externam, integre proferendo verba, ſuppoſito animo orandi, & vacandi Deo: Hæc autem attentio externa importat ſolum excluſionem omnis alterius actionis incompoſſibilis cum attentione interna, (qualis eſſet, verbi gratia, recitando horas legere epiſtolas, ſcribere, pingere, &c.) quamvis animo diſtraharis voluntarie: Quam ſententiam non putant improbabilem Laym., Leſſ., & alii apud Dian. part. 1. tract. 12. reſol. 2.; quia Eccleſia non judicat de internis, atque adeo non præcipit actus internos.

Verum communiter Doctores aliquam attentionem internam ſaltem virtualem requirunt, quæ importat aliquam confuſam attentionem ad Deum, vel ad ſenſum verborum. Ratio eſt, quia ſine attentione ulla interna non ſubſiſtit oratio graviter præcepta; Unde ſicuti præcipiendo confeſſionem Sacramentalem Eccleſia præcipit indirecte etiam actus internos ad illam requiſitos, ita præcipiendo orationem vocalem, præcipit etiam attentionem internam, ſine qua illa non ſubſiſtit. Satis autem eſt attentio interna virtualis, quæ habetur quoties attentio actualis non revocatur vel expreſſe, vel tacite per diſtractionem voluntariam, aut per actionem cum attentione interna incompoſſibilem, ut eſt lectio, ſcriptio, &c. Si vero actio externa non notabiliter impediat attentionem internam, ut

Digitized by Google

eſt actio abluendi manus, induendi ſe, &c., erit tantum veniale ſine cauſa tales actiones cum officio conjungere: Unde ſequitur, ad devotam recitationem officii ſufficere, ſi in genere intendas recitare officium modo conſueto, & animo laudandi Deum, aut ſatisfaciendi proprio muneri, & deinde non admittas voluntarie mentis evagationes, nec occuperis in actionibus impedientibus attentionem internam ad Deum, vel ad ſenſum verborum.

VII. Quod ſi ſponte diſtractus nullam habeas debitam attentionem, non ſolum peccaſti graviter, ſed etiam juxta communiorem, & probabiliorem ſententiam teneris horas repetere, & reſtituere fructus beneficii, quia non impleſti præceptum orandi devote. Quamvis nonnulli apud Dian. part. 1. tract. 12. reſol. 13. probabiliter putent, quod licet graviter peccaveris, non teneris tamen reſtituere fructus beneficii; tum quia ſubſtantiam operis præcepti implevisti, licet ſolum abſque circumſtantia devotionis; tum etiam quia duplex datur præceptum recitandi officium, ut notat Cajet., alterum ortum ex antiqua conſuetudine recitandi illud ſimpliciter; alterum vero latum in cap. *Dolentes* citato recitandi devote, & cum attentione; pœna autem reſtituendi fructus beneficii impoſita eſt contra omittentes divinum officium, atque adeo contra violantes primum præceptum; qui autem voluntarie diſtrahitur, quamvis violet ſecundum præceptum recitando male, non violat primum; quia vere officium recitavit; ergo non tenetur reſtituere.

VIII. Quod diximus de attentione in recitatione officii, dicendum de attentione in auditione miſſæ. Communiter enim docent requiri attentionem internam, ſaltem virtualem ad Deum, vel ad actiones ipſas Sacrificii; unde qui voluntarie diſtrahitur, peccat graviter, & aliam miſſam tenetur audire, quia oratio ſine ulla interna attentione non eſt oratio. Verum Dian. loc. cit. cum Con., Laym., Leſſ. putat pariter non eſſe improbabile, ſatiſfacere etiam præcepto audiendi miſſam, qui voluntarie diſtrahitur, verbi gratia ſpeculando, vel verſando mente negotia, immo etiam cogitando turpia, dummodo non exerceat actionem ullam incompoſſibilem cum attentione interna, videlicet confabulando, ridendo, legendo ea, quæ devotionem non excitant, &c. Ratio eſt, quia Eccleſia non præcipit, niſi actum externum religionis, cum non poſſit præcipere actus mere internos, quos cognoſcere, & judicare non poteſt; atqui tam auditio miſſæ, quam recitatio officii, ſi fiant cum debita reverentia externa, humano, & religioſo modo, ſunt actus religionis externi, etiamſi mens voluntarie diſtrahatur; ergo per hujuſmodi externas actiones præcepto Eccleſiæ ſatisfit.

IX. Addit Con. quæſt. 86. de Sacram. art. 6., quod in cap. *Dolentes*, ubi præcipitur in virtute obedientiæ, ut officium ſtudioſe, & devote recitetur, ſolum præcipiatur actus ſtudioſus externus, itaut exterius non peccetur contra religionem, ut patet ex contextu; quia ibi agitur contra illos, qui in divino officio fabulantur cum ſæcularibus. Omnes tamen Doctores conveniunt, quod ſaltem venialiter peccet, qui Deum alloquitur in recitatione officii, & auditione miſſæ cum diſtractione voluntaria; nam ea ſaltem levis eſt irreverentia.

AR-

Digitized by Google

ARTICULUS V.

De Tempore, Loco, & Situ recitationis Horarum.

I. Quodnam ſit tempus, quo ſingula hora recitari debent?

II. Num poſſit officium defunctorum recitari pridie Commemorationis Defunctorum? Et num etiam Litania, quando debent recitari?

III. Peccat mortaliter, qui incipit recitare officium hodiernum paulo ante mediam noctem ſequentem cum animo proſequendi illud poſt mediam noctem.

IV. Qui mane recitavit totum officium citra ullam obligationem, ſi deinde meridie ordinetur, non tenetur repetere horas veſpertinas.

V. Deputati ad Chorum tenentur illud in Eccleſia recitare publice; alii vero poſſunt ubilibet privatim recitare; non tamen in locis, quæ attentionem debitam impediunt, aut in locis immundis.

VI. Non vacat veniali culpa recitare Horas aut decumbendo, aut cum ſitu parum decenti.

VII. Num ſit veniale recitare ſtando, aut ſedendo, quæ flexis genibus recitanda ſunt?

I. Quæritur primo; Quo tempore recitandæ ſint horæ? Reſpondeo, matutinum, & laudes juxta ſententiam Filliuc., Bonac., Tambur., Trull. lib. 1. cap. 7. ex conſuetudine jam recepta probabiliter recitari poſſe citra veniale, & abſque ulla cauſa ab inclinato præcedenti die, videlicet duabus, vel tribus horis poſt meridiem diei antecedentis uſque ad unam circiter horam poſt ortum ſolis diei ſequentis: quare hyeme, verbi gratia, recitari poteſt Neapoli poſt horam vigeſimam primam diei antecedentis uſque ad decimam quintam cum dimidio ſubſequentis: æſtate vero poſt horam decimamnonam ac prope vigeſimam: At Prima, Tertia, Sexta, & Nona recitari debent ab aurora uſque ad meridiem; Veſperæ, & Completorium a meridie uſque ad vigeſimam quartam horam: Nihilominus ſi intra eundem diem recitentur privatim, licet non in ſuis horis, peccari ſolum venialiter, ſi nulla cauſa ſubſit, communiter docent, & ne venialiter quidem, ſi aliqua detur cauſa. Verum ſub mortali tenentur Prælati curare, ut ſuis horis cantetur officium in Cathedralibus, Collegiatis, & Regularium Eccleſiis, cum id ſub indignatione Dei, & Sedis Apoſtolicæ præcipiatur in Clem. 1. *De celebrat. Miſſar.*

II. Circa Matutinum defunctorum Gavant. in Rubricas Breviarii cap. 2. ſect. 2. refert, S. R. Congregationem prohibuiſſe, ne die commemorationis defunctorum pridie recitetur. Sed Tambur. putat prohiberi recitationem publicam in Choro, non privatam: Additque de hac prohibitione non conſtare authentice. Quare cum Rubrica dicat, quod dicto, Benedicamus Domino, poſt laudes Sanctorum incipiatur abſolute officium defunctorum, videtur, quod pridie utrumque matutinum recitari poſſit. Circa litanias, quæ diebus Rogationnm, & S. Marci recitari debent, ut diximus ſuperius, videntur non poſſe pridie recitari; tum quia Rubrica non deſignat unionem Laudum cum litaniis, ſicut deſignat unionem Laudum cum officio defunctorum, dum dicit, Dicto Benedicamus Domino incipitur officium defunctorum; tum etiam quia Rubrica loquens de litaniis dicit, *Hodie recitandæ ſunt*, quod verbum, hodie, non apponitur in officio defunctorum.

III. Dubium eſt apud Dian. part. 10. tract. 2. reſol. 16. An peccet morta-

taliter, qui paulo ante mediam noctem ſubſequentem incipit officium hodiernum, & deinde illud proſequitur poſt mediam noctem? Negat Leand. ſicut enim miſſa non poteſt dici poſt meridiem ſine privilegio, & tamen ſine culpa poteſt ante meridiem inchoari, & poſt meridiem finiti, ut habet praxis Eccleſiæ; quia opus continuatum videtur pertinere potius ad tempus, quo incipit, quam ad tempus, quo finitur; ita in caſu noſtro. Sed communiter docent eſſe mortale, quia non eſt ea praxis Eccleſiæ in officio, ſicut eſt in miſſa.

IV. Quæritur ſecundo; An qui mane recitavit integrum officium, & deinde circa meridiem ſuſcipit, verbi gratia, Subdiaconatum, vel incipit poſſidere beneficium, teneatur repetere horas pomeridianas, eo quod illas ſine ulla obligatione ante meridiem recitarit?

Reſpondeo, Bonac., & Pal. putare, quod debeat repetere; Sicut enim qui die Sabbati audivit miſſam, tenetur aliam deinde audire die dominico, eo quod præcepto non ſatisfit per opus poſitum, quando præceptum non urget; ita in caſu noſtro. Verum Lug. de Euchariſt. diſp. 16. ſect. 2., & Tambur. hic putant non teneri; quia multa ſunt præcepta, quæ plene obſervantur, etiamſi ponatur opus paulo ante quam præceptum urgeat; Verbi gratia, ſi quis mane audiat Sacrum, ubi non eſt dies feſtivus, non tenetur iterum audire Sacrum, ſi perveniat ad locum, ubi dies eſt feſtivus. Ratio eſt, quia hoc præceptum in eo ſenſu accipitur communiter, quod ſcilicet teneatur quilibet audire Sacrum in loco, ubi eſt dies feſtivus, dummodo illud eodem die non audierit. Et idem dicas in caſu noſtro.

V. Quæritur tertio; Ubi officium recitandum ſit?

Reſpondeo, Canonicos, & alios deputatos ad Chorum debere illud in Eccleſia juxta conſuetudinem, & inſtitutionem beneficiorum recitare publice in loco ad id deſignato; Si tamen Choro intereſſe non poſſint, poterunt ubilibet illud recitare. Quod etiam dicitur de iis, qui non ſunt ad Chorum deputati; dummodo tamen recitent in loco decenti, & ubi attentio impediri non poſſit; Videtur enim eſſe venialis irreverentia officium in locis immundis recitare; Unde Molſeſ. apud Bonac. refert, quemdam poſt mortem ad eadem loca tranſmiſſum eſſe, ad luendas talis indecentiæ pœnas. Qui vero recitat in loco, ubi attentio facile impeditur, videlicet in frequenti hominum conventu, clamore, & ſtrepitu profano, pariter peccat; quia cum teneatur attente officium recitare, tenetur conſequenter vitare, quæ attentionem impediunt: Unde eo culpa eſt gravior, vel levior, quo magis, vel minus attentio debita impeditur.

VI. Quæritur ultimo; Quonam corporis ſitu officium recitari poſſit?

Reſpondeo, irreverentiam venialem eſſe ſine neceſſitate officium recitare in lecto decumbendo, aut ſub immodeſta corporis poſitione.

VII. Utrum autem ſit veniale ſtare, quando ex Rubrica genuflectendum eſt, aut ſedere, quando eſt ſtandum? Affirmant nonnulli, ſed Pal., & Bonac. docent, in privata recitatione hujuſmodi rubricas, teſte conſuetudine, non videri receptas ut præceptivas, ſed ut directivas; unde non continent præceptum, ſed conſilium, cum ſint ordinatæ ad Chorum: Quare in Choro illas non obſervare non vacat culpa veniali, ex Suar., Navar., Filliuc., & aliis.

AR-

ARTICULUS VI.

De Cauſis excuſantibus ab Horarum recitatione.

I. Excuſare ſolent ab Horarum recitatione Infirmitas, Gravis occupatio, Impotentia, & Diſpenſatio.

II. Infirmitas ut excuſet, debet eſſe gravis, itaut recitatio valde noceat valetudini.

III. In dubio an infirmitas ſit hujuſmodi, ſtandum eſt judicio Medici, aut Periti; ſed quid ſi Medicus ipſe dubitet?

IV. Quænam a Doctoribus cenſeatur eſſe infirmitas gravis? Num aliquando excuſetur ratione ægritudinis ab officio, qui poteſt miſſam celebrare?

V. Qui excuſatur a recitatione Horarum ob viſus debilitatem, num peccet legendo diu Hiſtorias, & omittendo officium?

VI. Quænam dicatur occupatio gravis, quæ excuſet? Num aliquando Concionatores, & Confeſſarii excuſentur?

VII. Qui prævidet ſe veſperi impediendum, num teneatur mane Veſperas recitare?

VIII. Num excuſentur ob moralem impotentiam, qui in triremibus, aut in carcere detinentur? Num gravi mœrore perturbati, ac ſcrupuloſi?

IX. Num teneatur cæcus, aut carens Breviario recitare Pſalmos Matutini, aut Horarum, quos ſolum ſcit memoriter.

X. Qui nequit ſine ſocio officium recitare, num teneatur illum procurare, ac etiam conducere?

XI. Licite utitur diſpenſatione, qui a ſuo Epiſcopo, aut a ſuo Prælato regulari diſpenſatur ex cauſa rationabili, non tamen ſi diſpenſetur in perpetuum.

XII. Beneficiatus non tenetur fructus reſtituere, ſi Horas ob impotentiam omittat; ſecus vero ſi eas omittat ex diſpenſatione Epiſcopi.

I. Cauſæ, quæ a Doctoribus aſſignari ſolent, ſunt Infirmitas, Gravis occupatio, Impotentia, Diſpenſatio, de quibus ſeorſim agendum, omiſſis iis, quæ in prima quæſtione articulo ultimo univerſim docuimus.

II. Quæritur itaque primo; Quænam infirmitas excuſet ab officii recitatione?

Reſpondeo, ſolam infirmitatem gravem, ob quam pronunciatio verborum valde noceret valetudini, excuſare. Ita ex cap. *Clericus*, diſt. 91. Et ratio eſt, quia pia mater Eccleſia non obligat cum tanto incommodo.

III. Hinc ſequitur, non excuſare infirmitatem levem, qualis eſſe poteſt dolor capitis, ſtomachi, aut etiam aliquando febris tertiana, aut quartana: Quod ſi dubitetur an hic, & nunc recitatio ſit graviter nocitura, ſtandum eſt judicio prudentis medici, ut docent communiter Doctores cum Suar. cap. 28.; quia univerſim in dubiis ſtandum eſt judicio Periti in arte, ex cap. *Fraternitatis*, *De frigidis*, & *maleficiatis*: Quod ſi ipſe etiam medicus dubitet, nec alius peritus conſuli poſſit, tunc ad horas non tenemur, cum nemo teneatur exponere ſe periculo damni gravis. Ita Pal., Bonac., Caram. contra Suar. loc. cit., qui putat in tali caſu dari tantum cauſam diſpenſationis, non vero abſolutam excuſationem, eo quod obligatio ſit certa, & excuſatio dubia. Sed hæc ratio non urget, quia, ut diximus, etiam dubium incidendi in grave damnum eſt certa excuſatio, eo quod poſſeſſio, quam habet homo de non exponendo ſe periculo occiſionis, ſeu gravis damni, prior eſt præcepto recitan-

citandi horas, & ideo talis poſſeſſio prævalet.

IV. Dubitatur tamen apud Doctores, quænam dicatur gravis infirmitas ad effectum omittendi officium; Et quodnam dicatur periculum incidendi in damnum notabile?

Reſpondeo, judicio prudentis id decernendum: Ut autem prudenter aliquis judicare poſſit, reflectere oportet ad ea, quæ Doctores hac in re decernunt. Sanch. lib. 7. conſil. cap. 2. docet, excuſationem ſufficientem ab officio recitando haberi, ſi propter illud futura ſit ſtomachi cruditas, vel capitis gravedo, vel virium laſſitudo, vel tardior febris remiſſio. Præterea imbecillitas ejus, quem febris deſeruit, excuſat illum per aliquot dies judicio prudentis ab officio, quia imbecillitas illa convaleſcentis eſt quædam infirmitas: Additque Sanch., quod ſi vellet iſte celebrare iis diebus convaleſcentiæ, poſſet, quamvis vacaret ab officio, cum id ſuavitati Eccleſiæ tribuendum ſit. Docet ulterius Pellizar. tract. 5. cap. 8., quod quartana laborans, quando expectat veſperi acceſſionem febris, teneatur mane recitare horas tempori matutino reſpondentes; quamvis non teneatur juxta probabilem ſententiam mane recitare Veſperas, & Completorium præveniendo tempus. Verum ſi mane ſit imbecillis, timeatque ſibi recitationem officii nocituram, a toto officio excuſabitur. Additque Pellizar., luſcum, ſeu oculis laborantem non teneri ad legendas horas, ſi timeat paulatim mox ſe deperditurum vim videndi.

V. Dubitatur tamen; An hic peccet, ſi voluntarie legat fabulas, vel hiſtorias, omittendo officium ratione talis infirmitatis?

Reſpondet idem Pellizar. cum Tambur. non peccaturum contra obligationem recitandi officium, cum ad illud non teneatur; Sicuti qui ex infirmitate comedit carnes in Quadrageſima, non peccat contra præceptum abſtinendi a carnibus, ſi aliquando ob gulam comedat piſces; peccaret ergo uterque ſolum contra charitatem in ſeipſum, ſi hæc agat cum periculo gravis detrimenti; quod tamen raro accidit.

VI. Quæritur ſecundo; Quænam gravis occupatio excuſet?

Reſpondeo, illam occupationem dici gravem, quæ neceſſaria eſt in re pertinente ad animæ ſalutem, ad vitam, honorem, fortunas, itaut ſi talis occupatio ſit moraliter incompoſſibilis cum horarum recitatione, ab ea excuſet; Unde ex Tambur. excuſantur communiter habituri publicam lectionem in concurſu ad cathedram, vel ad Doctoratus lauream acquirendam. Excuſantur etiam concionatores, & confeſſarii, ſi nec concionem, nec confeſſiones poſſunt omittere ſine nota, aut ſcandalo, quando ſimul ſatisfacere Officio non poſſunt. Raro autem accidit, ut non poſſint confeſſiones differri ad ſequentem diem.

VII. Dubitabis, an qui prævidet ſe veſperi impediendum, teneatur mane recitare veſperas, & completorium?

Reſpondeo, quod quamvis univerſim verum ſit, quod qui prævidet ſe non poſſe in fine temporis præfixi præceptum implere, teneatur prævenire; verbi gratia tenetur mane audire Sacrum, qui prævidet ſe impediendum ſub meridiem; tamen probabile eſt ex Pelliz. tract. 3. cap. 5., quod ſi impedimentum apponendum veſpere ſit involuntarium, non tenearis mane veſperas, & completorium recitare, verbi gratia, ſi laboraturus ſis quartana a meridie; ſecus tamen dicendum ſi impedimentum ſit voluntarium, verbi gratia ſi velis poſt meridiem iter facere: Ratio eſt, quia obligatus ad aliquid ponendum tenetur tollere omnia impedimenta, quæ poteſt, &

adhi-

adhibere omnia media ad illud ponendum?

VIII. Quæritur tertio; Quænam impotentia excuſet?

Reſpondeo, excuſare quamcumque impotentiam ſive phyſicam, ſive moralem; verbi gratia ſi oblivifcaris, ſi careas breviario, ſi neſcias legere: (quamvis enim peccet, qui beneficium, vel ordines ſuſcipit ignorans legere, at deinde ſolum tenetur addiſcere) Excuſaris etiam, ſi ſis mutus, ſi cęcus, quamvis cœcus teneatur, ſi ſciat memoriter. Ratio horum omnium eſt, quia impoſſibilium nulla eſt obligatio, ex leg. *Impoſſibilium*, ff. *de Reg. juris*. Excuſat etiam impotentia moralis; unde, ut ſupra diximus, probabiliter excuſantur damnati ad triremes, captivi apud infideles, & qui incluſi in carcere eſſent in ſtatu miſerrimo valde triremibus affini; Sicut etiam qui ex repentino, & maximo mœrore ita perturbantur, ut magnam habeant in recitando difficultatem: Et ita docent aliqui de viro nimis ſcrupuloſo. An autem qui non poteſt totum officium recitare, teneatur ad illam partem, quam poteſt, diximus quæſt. 1. art. ultim. num. 11.

IX. Adde hic, Joan. Sanch. putare, quod cœcus, qui memoriter ſcit pſalmos matutini, non teneatur recitare matutinum, ſi non poſſit legere lectiones, quia pſalmi ſine lectionibus non ſunt ſubſtantialiter matutinum; Et idem docet Garz. apud Dian. part. 2. tract. 12. reſol. 43.: Hoc tamen Thomas Sanch. non admittit, ſaltem in matutinis trium lectionum; Sicut nec videtur admittendum quod docent Tolet., Dian., & alii apud Pellizar. tract. 5. cap. 8., quod qui ſolum memoriter ſcit pſalmos horarum, non vero capitula, & orationes, nec teneatur ad horas, eo quod pſalmi ſine capitulis, & orationibus non ſint ſubſtantialiter horæ canonicæ. Ratio, cur id admitti non debeat, eſt, quia omnes pſalmi ſunt pars notabilis, quæ præſumitur a Legiſlatore intenta.

X. Dubitatur, an qui ſolum cum ſocio poteſt integrum officium recitare, teneatur ſocium adhibere ad præceptum implendum?

Reſpondeo cum Suar., Vaſq., Azor., Laym. apud Bonac. quæſt. 6. punct. 2. contra Leſſ., & Henr., beneficiatum non ſolum teneri ſocium adhibere, ſed etiam illum conducere ex fructibus beneficii, modo commode poſſit; nam ſi ſit ſurdaſter, qui ſine magna vociferatione, & incommodo non poſſet, non teneretur. Ratio eſt, quia cum ex juſtitia teneatur beneficiatus ad horas recitandas, tenetur adhibere media non multum difficilia ad talem finem ordinata: Contra tamen Profeſſus, & habens Ordines ſacros non tenetur propriis expenſis ſocium conducere, ſed tenetur adhibere ſocium, ſi facile illum habere poſſit. Quamvis Tambur. putet probabile eſſe ad id non teneri, quia facultas adhibendi ſocium eſt privilegium, & privilegiis nemo uti tenetur; quæ ratio militat etiam pro beneficiario; & ideo Joan. Sanch. apud Garz. de Benef. 3. part. cap. 1. etiam beneficiarium deobligat; Quod tamen Doctores communiter non admittunt.

XI. Quæritur demum, Quænam diſpenſatio excuſet?

Reſpondeo, diſpenſationem habitam a Summo Pontifice excuſare, etiamſi ſine cauſa diſpenſarit; quia Pontifex in ſua lege valide, quamvis illicite ſine cauſa diſpenſare poteſt. Excuſat etiam diſpenſatio Epiſcopi, vel Vicarii generalis cum ſubditis, necnon Prælatorum regularium cum ſubditis ſuis exemptis ab Epiſcopi juriſdictione, dummodo diſpenſatio fiat ex rationabili cauſa, & non in perpetuum. Ratio eſt, quia inferior non poteſt ex una parte ſine cauſa diſpen-

Digitized by Google

ſare valide in lege ſuperioris, ex altera parte poteſt licite, quando neceſſitas urget, nec poteſt facile adiri ſuperior, ſcilicet ſummus Pontifex, & multo magis in caſibus, qui frequenter occurrunt, ut notant Suar., & Pal.; in iis enim cenſetur Pontifex poteſtatem conceſſiſſe Epiſcopis diſpenſandi, ne fideles cogantur ad Pontificem recurrere in caſibus, qui ſæpe occurrunt: Quia tamen raro accidit, quod debeat aliquis diſpenſari in recitatione officii in perpetuum, ideo non poteſt Epiſcopus diſpenſare in perpetuum. Immo notat Merol., quod Vicarius generalis, & capitularis nonniſi de mandato ſpeciali Epiſcopi, & capituli poſſit diſpenſare; quia quamvis omnis juriſdictio Epiſcopi communicetur Vicario generali, at non in iis, quæ ſapiunt liberalitatem, & gratiam.

Notandum hic, quod quamvis beneficiatus impotens recitare officium vel ob gravem occupationem, vel ob infirmitatem, &c. non teneatur reſtituere fructus beneficii, eo quod non teneatur ad pœnam, ubi non præceſſit culpa; tamen diſpenſatus ab Epiſcopo ob juſtam cauſam videtur obligandus juxta ſententiam Tambur. hic ad reſtituendos fructus beneficii; quia non apparet poſſe adeſſe rationabilem cauſam, cur etiam in hoc diſpenſetur ab Epiſcopo, quod faciat ſuos fructus beneficii, qui reſtitui debent ab omittente officium. Oppoſita tamen ſententia non videtur improbabilis, cum non omittatur officium culpabiliter: Sicut qui ex diſpenſatione Pontificis non reſidet, non eatenus obligatur reſtituere fructus Beneficii correſpondentes reſidentiæ; ut fert praxis, & fuſius oſtendimus in Opuſculo de Beneficiis.

QUÆSTIO IV.

De Dei Cultu per Adorationem.

Adoratio, alter præſtantiſſimus actus religionis, definitur a D. Th. 2. 2. quæſt. 84. quod ſit *Exhibitio reverentiæ, ſeu honoris cum ſubmiſſione propter excellentiam ejus, cui exhibetur*: Et ex Damaſceno Adoratio eſt *Submiſſionis, & humiliationis nota*. Quare differt honor ab adoratione, quia quamvis omnis adoratio ſit honor, non tamen econtra; Nam honor etiam æqualibus exhiberi poteſt, adoratio vero nonniſi excellentiori, cui noſmetipſos ſubmittamus. Quia tamen excellentia alia eſt Increata propria Dei, alia Creata, idcirco tam Deus, quam creaturæ adorari poſſunt; quamvis diverſimode, ut infra. Dividitur autem primo Adoratio ex parte actus in Internam, & Externam: Illa fert voluntatis ſubmiſſionem alteri propter ſuam excellentiam; hæc vero fert eandem ſubmiſſionem exterius ſignificatam, verbi gratia genuflexione, inclinatione, oſculo pedum, manuum, &c.: Quia tamen ab hominibus adorari debet Deus animo ſimul, & corpore, ſeu adoratione externa, quæ ſupponat internam, idcirco D. Th. Adorationem repoſuit inter exteriores actus religionis.

Secundo dividitur ex parte objecti, ſeu ex parte perſonæ adoratæ in Latriam, Hyperduliam, & Duliam. Latria eſt adoratio, quæ ſoli Deo, ut pri-

mæ

mæ cauſæ, ſupremo Domino, & ultimo fini exhibetur, & hinc dicitur Idololatria Adoratio Idoli tanquam veri Numinis.

Dulia (quod vocabulum apud Græcos idem ſonat, ac ſervitus) importat adorationem, quæ exhibetur Sanctis tanquam Dei ſervis. Hyperdulia eſt adoratio, quæ exhibetur Beatæ Virgini, utpote quæ aliis Sanctis Dei ſervis longe præſtat tum ſanctitate, & gratia, tum etiam maternitate Dei. Et eadem adoratione hyperduliæ adorari debet Humanitas Chriſti Domini ſecundum ſe ſpectata, ſecundum quod eſt aliquid creatum: Sicut etiam Unio hypoſtatica. Quamvis Chriſtus Dominus cum ſit vere filius Dei, adoratione latriæ adorandus ſit.

Tertio dividitur in Abſolutam, & in Reſpectivam. Illa convenit perſonæ ſecundum ſe adorabili, & honorabili, puta Deo, Beatæ Virgini, Sanctis, &c.; Iſta vero convenit rebus ratione carentibus per reſpectum, quem habent ad perſonas adorabiles; ſicut adoratur Crux, imago, reliquiæ, ut mox explicabimus, quærendo ſigillatim nonnulla prius de adoratione abſoluta, qua Chriſtum Dominum, & Euchariſtiam, necnon Angelos, Sanctos, & Beatos adoramus, ac deinde de adoratione reſpectiva, qua adoramus Reliquias, Crucem, ac Sacras imagines.

ARTICULUS I.

De Adoratione Chriſti Domini, & Euchariſtiæ.

I. *Adoratione Latriæ Chriſtus Dominus adorandus; ita tamen, ut primario, & per ſe natura Divina adoretur, ſecundario vero, & concomitanter natura humana.*

II. *Etiam Chriſti corpus in ſepulchro adorandum erat adoratione Latriæ.*

III. *Chriſtus Dominus non orat pro nobis, ſed miſeretur noſtri; orat tamen ejus Humanitas ſecundum voluntatem creatam.*

IV. *Quamvis Humanitas Chriſti Domini ſecundum ſe per intellectum ſeparata a Verbo adorari poſſit adoratione Hyperduliæ; in praxi ſemper Chriſtus Dominus adorari debet adoratione Latriæ.*

V. *Crux adoratur adoratione Latriæ, non tamen adoratione abſoluta, ſed reſpectiva. Beata Virgo in praxi non adoratur adoratione Latriæ reſpectiva, quamvis etiam Chriſtum tetigerit, ne videatur illi tribui adoratio debita Deo.*

VI. *Cur qualibet crux adoretur adoratione Latriæ, & non qualibet ſpina, lancea, clavus, &c., ſed ſolum illa, quæ Chriſtum Dominum tetigerunt?*

VII. *Euchariſtia Sacramentum adoratur unica adoratione Latriæ, stant primario Chriſtus Dominus in eo contentus adoretur, & concomitanter ſpecies Sacramentales.*

VIII. *Non vacat culpa adorare Hoſtiam conſecratam conditionate, videlicet ſi ſit conſecrata; cum ſit imprudens talis conditio.*

IX. *Si appareat in Euchariſtia infans, non videtur adorandus adoratione Latriæ; ſed hac adoratione adoranda tunc eſt hoſtia conſecrata.*

I. Certum eſt primo, Chriſtum Dominum adoratione Latriæ adorandum eſſe, cum ſit verus Deus, videlicet una perſona in duplici natura, humana ſimul, & Divina ſubſiſtens: Unde fit, ut utraque natura in Chriſto Domino unica, eademque adoratione Latriæ adoretur; Quamvis primo, & per ſe natura divina, ſecun-

Digitized by Google

dario, & concomitanter humana: Eodem prorſus modo, quo dum adoratur homo propter ejus ſanctitatem, anima ſimul, & corpus eadem adoratione adoratur, anima vero primario, & per ſe, corpus tamen ſecundario, & concomitanter propter unionem cum anima. Et eodem modo, quando Rex adoratur, eadem adoratione Regia adoratur perſona ſimul, & purpura, quæ regiam dignitatem præſefert, perſona quidem primario, & purpura ſecundario.

II. Hinc ſequitur primo, etiam corpus Chriſti Domini in ſepulchro adorandum fuiſſe adoratione Latriæ propter unionem cum Verbo; Et idem dicas de ſanguine Chriſti Domini in triduo mortis ſeparato a corpore Chriſti.

III. Sequitur ſecundo, non licere orare Chriſtum Dominum, ut pro nobis oret, ſed ut miſereatur noſtri. Et ratio eſt, quia preces noſtræ non ordinantur ad naturam humanam, ſed ad perſonam Chriſti Domini divinam; & ideo Eccleſia utitur hac formula, ne det anſam putandi Chriſtum non eſſe Deum: Verum quia Humanitas Chriſti ſuam habet voluntatem creatam, quæ aliquid a Deo ſuo creatore petere poteſt, idcirco, ſi abſit ſcandalum, poſſumus etiam a Chriſto Domino petere, ut per humanitatem ſuam pro nobis oret; nam ad Hebræos 7. dicitur *Semper vivens ad interpellandum pro nobis*; Et Joan. 14. *Ego rogabo Patrem*; & in deſerto vere Chriſtus Dominus oravit Patrem, ut a ſe tranſiret calix.

IV. Quæritur nunc primo; utrum natura humana Chriſti Domini adoranda ſit adoratione Latriæ?

Reſpondeo cum communi apud Suar. de Incarnat. diſp. 53. negative, cum ſit quid creatum: Quia tamen talis natura unita eſt perſonæ increatæ, & quia ſanctitate, & gratia reliquos Sanctos antecellit, ideo adoratione hyperduliæ adoranda eſt. Sed notandum cum Bonac., & Vaſq., quod quamvis humanitas Chriſti per intellectum ſeparata a Verbo adorari poſſit adoratione hyperduliæ, in praxi tamen ſemper debet Chriſtus adorari adoratione Latriæ; tum quia ſemper humanitas a parte rei eſt unita Verbo; tum etiam quia Chriſtus debet adorari adoratione debita ſupremæ ſuæ excellentiæ; ſicut Rex licet habeat plures dignitates Comitis, Ducis, Principis, Regis, ſemper tamen honoratur honore debito ſupremæ ſuæ dignitati, ſcilicet Regiæ.

V. Dices: Crux, quia Chriſtum tetigit, adorari debet adoratione Latriæ; ergo a fortiori humanitas Chriſti Domini.

Reſpondeo, Crucem ſecundum ſe nulla adoratione abſoluta adorari poſſe, ſed ſolum adoratur adoratione Latriæ reſpectiva, ſcilicet per ordinem ad Chriſtum, quem repræſentat, & per eundem ordinem ad Verbum, cum quo unitur humanitas: Illud autem eſt diſcrimen inter adorationem debitam humanitati Chriſti Domini, & debitam cruci, quæ Chriſtum tetigit, & debitam Beatæ Virgini, quæ pariter tetigit Chriſtum Dominum, quod humanitas Chriſti debeat ſemper adorari adoratione Latriæ, & ſolum præciſo ſcandalo adorari poſſit adoratione hyperduliç, ſi ſecundum ſe ſpectetur: Econtra Beata Virgo adorari debeat ſemper adoratione hyperduliæ, & ſolum præciſo ſcandalo adorari poſſit adoratione Latriæ reſpectiva per ordinem ad Chriſtum, quem tetigit: Etenim cum Beata Virgo ſecundum ſe ſit capax adorationis abſolutæ, ne videatur illi tribui adoratio debita Deo, ideo adorari non debet adoratione Latriæ reſpectiva, ſed ſolum adoratione ipſi debita abſolute: Demum Crux Chriſti Domini, quia nul-

nullam de ſe meretur adorationem abſolutam, idcirco adorari ſemper debet adoratione Latriæ reſpectiva; Patet enim, illi non aliter tribui adorationem, niſi per reſpectum ad Chriſtum, quem tetigit.

VI. Hac de cauſa adorari poſſunt cineres alicujus Sancti, non vero vermes ex ejus cadavere geniti. Ratio eſt, quia in morali æſtimatione ſolum cineres repræſentant Sanctum illum, non vero vermes: Sic etiam adorari poteſt adoratione Latriæ non ſolum Crux, in qua Chriſtus pependit, ſed etiam quælibet alia crux, quia quælibet Crux Chriſtum repræſentat: Econtra ſolum clavi, ſpinæ, lancea, funiculi, quæ Chriſtum tetigerunt, adorari poſſunt adoratione Latriæ, non vero alii clavi, ſpinæ, lanceæ, quia non habent iſta in morali æſtimatione Chriſtum repræſentare, ſicut habet Crux, quæ Matth. 24. dicitur eſſe Signum filii hominis, quod apparebit in Cœlo: & ideo Angelus ad mulieres dixit, ut notat D. Th. *Jeſum quæritis crucifixum*; nec dixit lanceatum, ſpinis coronatum, &c.: Quare ne videamur cum Idololatris adorare creaturas inſenſatas ut Deos, debemus ab adoratione aliorum clavorum, ſpinarum, &c. abſtinere.

VII. Quæritur ſecundo; An, & quomodo Euchariſtiæ Sacramentum adorandum ſit?

Reſpondeo, adorandum eſſe adoratione Latriæ, cum vere Chriſtum Dominum contineat: Sicut autem diximus Chriſtum adorari unica adoratione, in qua primario Verbum, & concomitanter humanitas adoratur, ita unica adoratione in Euchariſtia adorantur etiam ſpecies Sacramentales concomitanter, quia ſunt veluti purpura, & thronus Regis Regum, & Domini Dominantium.

VIII. Dubium eſt, abſolute ne adoranda ſit hoſtia conſecrata, an vero conditionate, ſi ſcilicet ſit conſecrata? cum poſſit accidere, quod non ſit conſecrata, vel ex defectu materiæ, vel intentionis miniſtri.

Reſpondeo cum Lug., Suar. de Incarnat. diſp. 65., & aliis communiter, adorandam eſſe abſolute. Ratio eſt, quia, ut homo abſolute operetur, ſatis eſt moralis certitudo: Sic abſolute veneramur noſtros Parentes, quamvis fieri poſſit, quod non ſimus ab iis geniti; & abſolute abſolvimus ſacramentaliter pœnitentes, itaut non liceat univerſim abſolutio conditionata, quamvis aliquando accidere poſſit, quod pœnitens non ſit diſpoſitus; & ideo Eccleſia in orationibus miſſæ ante, Domine non ſum dignus, abſolute dicit, Libera me per hoc Sacroſanctum Corpus: Ut autem abſit periculum Idololatriæ, ſatis eſt, adorantem ita affectum eſſe habitualiter, ut non adoraret, ſi ſciret panem non eſſe conſecratum: Unde aliqui putant, non ſolum non eſſe adhibendam conditionem ſine cauſa, ne minuatur devotio, ſed non vacare aliqua culpa talem conditionem adhibere, utpote imprudentem, & otioſam, & quæ dat anſam ſcrupulis impertinentibus.

IX. Dubium eſt ſecundo; An ſi appareat infans, vel ſanguis, &c. in hoſtia conſecrata, ille adorandus ſit adoratione Latriæ?

Reſpondeo cum Azor., Suar. tom. 3. in 3. part. diſp. 55., adorandam quidem eſſe tunc regulariter hoſtiam conſecratam, ut communiter docent contra Durand.; quia plerumque iſtæ apparitiones fiunt abſque mutatione reali ſpecierum Sacramentalium; Sed non eſſe adorandum adoratione Latriæ id, quod apparet viſibiliter ſub ſpecie infantis, aut carnis, aut ſanguinis Chriſti; quicquid in contrarium ſentiant Alenſ., Gabriel, & Palat.. Ratio eſt, quia id, quod apparet, non

non eſt revera Chriſtus Dominus, aut ejus ſanguis, ſed ſolum colore, & figura illum refert, cum id ſatis ſit ad finem, propter quem tale miraculum fit: Nec eſt neceſſe multiplicare aliud miraculum, quod ſcilicet Chriſtus Dominus revera fiat infans; præſertim cum id indecens videatur: Unde id, quod in Euchariſtia apparet inſtar infantis, adorandum eſt ex Azor. eo tantum cultu, quo res aliæ Sacræ adorantur, non vero adoratione Latriæ.

ARTICULUS II.

De Adoratione Sanctorum, & Beatorum.

I. Vocantur Sancti, etiam qui ſunt in vita, ſi ſanctam vitam vivant.

II. Debetur Sanctis Imaginibus, & Reliquiis Sanctorum, ac Sanctis Angelis cultus religioſus, & Sacer, & adorari poſſunt adoratione duliæ.

III. Sancti canonizati adorari poſſunt etiam cultu publico, hoc eſt ab Eccleſia inſtituto; alii vero cultu privato etiam coram aliis.

IV. Etiam cultu publico adorari poſſunt qui ab Eccleſia habebantur ut Sancti, antequam a Leone III. inſtitueretur Canonizatio.

V. Juxta Eccleſiæ inſtitutionem ſeptem enumerantur cultus, quibus Sancti adorari poſſunt.

VI. Quinam cultus Beatis exhiberi poteſt? Et quinam defunctis cum fama Sanctitatis?

VII. Quid permittatur, & quid vetetur a Sede Apoſtolica erga defunctos cum fama Sanctitatis exhibere?

I. Sancti vocantur quicumque in gratia Dei exiſtunt, ſive in vita ſint, ſive in Purgatorio, ſive in Patria, ſive ſint canonizati, ſive non. Etenim Apoſt. ad Roman. 1. Chriſtianos primitivæ Eccleſiæ appellavit Sanctos; & Ambroſius Marcellam ſororem ſuam, Hieronymus virginem Aſellam, D. Thomas Bonaventuram, etiam dum viverent, Sanctos appellarunt; quia Sanctorum vitam vivebant, ideſt immaculatam, & honeſtis moribus imbutam.

II. Quæritur nunc, An omnes hujuſmodi Sancti poſſint adorari, & quo cultu?

Reſpondeo, & dico primo, de fide eſſe, ut conſtat ex Trident. ſeſſ. 24., Sanctos, necnon reliquias, & imagines Sanctorum, atque adeo etiam Angelos adorandos eſſe non ſolum cultu civili, & politico ad virtutem obſervantiæ pertinente, ſicut veneramur perſonas in dignitate aliqua conſtitutas, verbi gratia Regem, Pontificem, ut contendebant hæretici; ſed etiam cultu religioſo, & ſacro, ſcilicet vel propter eorum virtutem, & ſanctitatem, vel propter beatitudinem, qua fruuntur in Patria: Hanc enim adorationem exhibitam eſſe hujuſmodi Sanctis, ſæpe legitur in Scriptura; nam Numerorum 22. Balaam adoravit Angelum; 1. Regum 28. Saul adoravit animam Samuelis; 3. Regum 18. Abdias Eliam; 4. Regum 2. Filii prophetarum Eliſæum. Et ratio eſt, tum quia ſi poſſumus Sanctos precibus invocare, poſſumus pariter illos adorare; tum etiam quia ex Apoſt. ad Romanos 2., Gloria, & honor debetur bene operanti; cum ergo Sancti omnes bene operati ſint, digni ſunt honore, & adoratione, non quidem Latriæ, quæ ſoli Deo debetur, ſed Duliæ, quæ ſervis Dei competere poteſt.

III. Dico ſecundo, Sancti canonizati poſſunt adorari cultu non ſolum privato, ſed etiam publico, ut patet. Eſt autem cultus privatus ex Bellarm. lib. 1. de Sanctor. Beatitud. cap. 10. qui non exhibetur tanquam inſtitutus ab Eccleſia, nec nomine Eccleſiæ, ſed

ex

Digitized by Google

ex peculiari devotione colentis ſive privatim, ſive publice, & coram aliis. E contra Cultus publicus non dicitur, qui coram aliis exhibetur, ſed qui inſtitutus eſt ab Eccleſia, & exhibetur nomine Eccleſiæ.

IV. Dico tertio, eodem cultu adorari poſſunt omnes ii, qui licet non ſint canonizati, tamen in Eccleſia Dei coluntur ut Sancti ex veteri conſuetudine, antequam inſtitueretur Canonizatio; Etenim canonizatio, ut notat Bellarm. loc. cit. cap. 8., nil aliud eſt, quam publicum Eccleſiæ teſtimonium de Sanctitate, & gloria hominis jam defuncti, & ſimul judicium, ac ſententia, qua decernuntur illi honores debiti iis, qui regnant cum Chriſto; Et a Leone III. primum introducta eſt, antea vero communi populi voce proclamabantur Sancti, qui ſancte vixerunt, & cultu Sanctorum adorabantur: Proinde etiam nunc eodem cultu digni ſunt, cum nunquam potuerit hac in re Eccleſia decipi, juxta illud Chriſti Domini, *Porta inferi non prævalebunt adverſus eam.*

V. Cultus autem debiti Sanctis juxta Eccleſiæ inſtitutionem ſeptem a Bellarm. cap. 7. enumerantur. Primus eſt, quod ab omnibus publice habeantur, & dicantur Sancti. Secundus, quod invocentur in publicis Eccleſiæ precibus. Tertius, quod templa, & aræ in eorum memoriam dicentur Deo. Quartus, Sacrificium offerre Deo, & horas recitare in eorum honorem. Quintus, dies feſtos in eorum memoriam celebrare. Sextus, pingere eorum imagines, addito quodam lumine in ſignum gloriæ, quam habent in Cœlis. Septimus, eorum reliquias pretioſis in thecis includere, & publice honorare.

VI. Dico quarto; Beati, qui nondum canonizati ſunt, coli quidem publice poſſunt, non tamen quovis genere cultus publici. Ratio eſt, quia Pontifex ſolum iis concedit poſſe vocari Beatos, & aliquando permittit, ut de iis poſſit in aliqua religione, vel Provincia officium, & miſſa celebrari. Unde fit, quod Beatis non poſſit exhiberi ille publicus cultus, qui ab Eccleſia inſtitutus eſt pro Sanctis, ſed ſolum qui pro Beatis inſtitutus eſt, ut videre eſt in decreto edito 20. Septembris 1659. ab Alex. VII.

Dico ultimo, Defuncti cum fama Sanctitatis coli non poſſunt cultu publico, antequam eorum ſanctitas ab Eccleſia publice proponatur per canonizationem, vel beatificationem, vel generalem approbationem; ne ſcilicet aliquando adoretur publice pro Sancto impius, & damnatus; quod aliquando accidiſſe refert Bellarm. cap. 7.: Alex. enim III. reprehendit quoſdam, qui hominem in ebrietate occiſum ut martyrem (non tamen tota Eccleſia, quæ in hoc decipi non poteſt) venerabantur. Contra vero poteſt iiſdem cultus privatus exhiberi, ut communiter docent: Ratio eſt, quia cum prohibeatur dumtaxat cultus publicus, conſequenter permitti cenſetur privatus; tum etiam quia poſſunt in hac vita homines juſti invocari, & adorari, ut diximus, quamvis non certo nobis conſtet illos eſſe juſtos; ergo etiam mortui, quos confidimus eſſe in gloria, invocari poterunt, & adorari cultu privato; ad quem exhibendum ſatis eſt prudenter ſibi perſuadere illos eſſe amicos Dei, & in gloria; ſic enim non erit periculum morale errandi.

Hinc ſequitur ex Bonac. hic, Pal. tract. 7. diſp. 1. de Adoration. punct. 3., Tambur., Bellarm., & aliis, Primo, poſſe nos imagines iſtorum in domibus noſtris retinere, & colere, non tamen in templo reponere; niſi forte cauſa ornatus cum aliis imaginibus. Secundo, licere pedes, & manus iſtorum oſculari, & reliquias retinere. Tertio, in anniverſario abſtine-

re

re ab operibus ſervilibus, jejunare, & iis votum offerre. Quarto, in privatis colloquiis, vel precibus eos Sanctos, vel Beatos nuncupare, & invocare, necnon Pater, & Ave in eorum honorem privatim recitare; hæc enim ſpectant ad cultum privatum.

Non poteſt tamen Epiſcopus diem feſtum in illorum honorem inſtituere; nec licitum eſt eos in litaniis, aut in officio divino, ne privatim quidem, Sanctos invocare, quia litaniæ, & officium, ut etiam Miſſa, ſunt cultus publici, qui ſcilicet ex inſtitutione Eccleſiæ Sanctis exhibentur; Nec licet horum reliquias publice venerandas exponere, aut altaria, vel templa iis dedicare.

Demum Urban. VIII. 1625. prohibuit, Primo, ne iſtorum imagines cum laureolis, radiis, & ſplendoribus habeantur, ne privatim quidem. Secundo, ne ad illorum ſepulchra tabellæ, imagines, lampades apponantur ad teſtificanda accepta beneficia. Tertio, ne libri imprimantur, qui eorum geſta, miracula, vel revelationes, ſeu quæcumque beneficia tanquam eorum interceſſionibus a Deo accepta contineant, ſine recognitione, & approbatione, primum Ordinarii, poſt conſultos theologos, & pios viros; & ſine licentia poſtmodum Sedis Apoſtolicæ. Decrevit tamen anno 1634. idem Urbanus, quod tabellæ, & imagines, quæ in poſterum offeruntur, poſſint recipi approbantibus Ordinariis, & in ſecreto aliquo loco ſeorſim ab Eccleſia cuſtodiri, ut ſi quando Deus voluerit eos canonizari, aut beatificari, extent hujuſmodi ſanctitatis qualeſcumque approbationes, Apoſtolicæ Sedis judicio examinandæ. Decrevit demum Alex. VII., ne iſtorum imagines, etiam non principaliter, & uti ſupplices appoſitæ, Simulacra, Picturæ, Tabellæ, aut Scripturæ eorum præclara geſta repræſentantes, aut referentes in Eccleſiis, Sacrariis, & Oratoriis quibuſcumque, & præſertim in quibus miſſæ Sacrificium, vel alia divina officia peraguntur, inconſulta Sacra Congregatione exponantur. Quare ſi non repræſentent eorum præclara geſta, poterunt tanquam ſupplices exponi.

ARTICULUS III.

De Adoratione Sacrarum Reliquiarum.

I. Quænam dicantur Reliquiæ Sanctorum? Vermes, in quos eorum carnes converſæ ſunt, non dicuntur Sacræ Reliquiæ, licet materiam Sanctorum contineant.

II. Reliquiæ adorandæ ſunt eadem adoratione, qua adoratur Perſona, cujus ſunt reliquiæ.

III. Cur poſſit adorari adoratione latriæ Crux, quæ tetigit Chriſtum Dominum, & non pariter Aſellus, qui etiam tetigit Chriſtum Dominum?

IV. Adorari poſſunt Sanctorum reliquiæ cultu privato, ſi de iis moralis certitudo, aut etiam probabilis conjectura habeatur. Ut adorentur tamen cultu publico, requiritur approbatio Pontificis, aut Epiſcopi. Sed quid ſi ſint dubiæ?

V. Quid ſi alicujus Sancti corpus duobus in locis cum Epiſcoporum approbatione colatur?

VI. Agni cerei adoratione latriæ adorandi ſunt. Neque poſſunt minio, aut alio colore pingi, Neque citra Simoniam vendi, niſi ſolum ratione materiæ.

VII. Qui reliquias furatur, peccat peccato furti, & Sacrilegii, ſi grave damnum, & non levis injuria irrogetur.

I. Certum eſt, Reliquias Sacras adorandas eſſe ex Trident. ſeſſ. 24. cap. 2. contra hæreticos; & conſtat

ſtat tum ex univerſali Eccleſiæ traditione, tum ex miraculis per Sanctorum reliquias a Deo patratis. Dicuntur autem Sacræ Reliquiæ ex Azor. tom. 1. lib. 4. cap. 6. Corpora, Oſſa, Cineres, veſtes Sanctorum, necnon vela, panni, &c., quæ ad eorum corpora admoventur, vel ad ipſos pertinuerint: Contra tamen non dicuntur Reliquiæ Sanctorum vermes, in quos eorum cineres, vel carnes converſæ ſunt; quia quamvis illorum materiam primam contineant, tamen cum formam animatam habeant, non videntur moraliter amplius ad illos pertinere; & in morali æſtimatione non amplius illos repræſentant: Quare tales vermes nullatenus adorandi ſunt, tum quia eſt indecens, tum ne videamur illos propter ſe, non propter Sanctos adorare.

II. Quæritur nunc primo, Quanam adoratione reliquiæ adorandæ ſint?

Reſpondeo cum communi ex Azor. eadem omnino adoratione adorandas eſſe, qua perſonæ, cujus ſunt reliquiæ; unde adoratione duliæ adorantur reliquiæ Sanctorum; hyperduliæ vero lac, capilli, veſtes, & aliæ reliquiæ Deiparæ; demum latriæ, reliquiæ Chriſti Domini, puta ſanguis in terra relictus, præputium, crux, faſces, ſpinæ, clavi, ſudarium, præſepe, ſepulchrum. Ratio eſt, quia cum reliquiæ ſint creaturæ irrationales, non poſſunt adorari ulla adoratione abſoluta; ergo tantum adorari poſſunt adoratione reſpectiva per relationem, quam dicunt ad illos, quorum ſunt reliquiæ; ac proinde in ipſis adoratur tanquam in imagine, ſeu in ſigno perſona, cui fuerunt conjunctæ.

III. Dices cum Hæreticis; Tam Crux tetigit Chriſtum Dominum, quam Judæi crucifigentes, labia Judæ, Aſellus, in quo Chriſtus ſedit, B. Virgo, &c.; ergo ſi poteſt crux adorari adoratione latriæ, ut reliquia Chriſti Domini, poterunt etiam hæc alia adorari.

Reſpondeo cum Suar., Fagund. lib. 1. cap. 32., & aliis communiter, negando conſequentiam. Ratio eſt, quia, ut ſupra diximus, quamvis hæc omnia contineant totum id, ratione cujus adorari poſſent adoratione latriæ, cum Chriſtum Dominum tetigerint, tamen eſt ſpecialis ratio, cur non debeant adorari; quia ſcilicet non habent moraliter repræſentare Chriſtum Dominum, ſicut habet Crux, reliquiæ, & imago; Unde ſine ſcandalo adorari non poteſt Beata Virgo adoratione latriæ, nec ullatenus labia Judæ, aut ipſi crucifigentes, obſtante eorum impietate; neque Aſellus ſine indecentia, &c.

IV. Quæritur ſecundo, quando reliquiæ adorari poſſunt cultu privato, quando publico, quando abſolute, quando vero conditionate?

Reſpondeo cum Suar., Pal., & aliis poſſe coli cultu privato, quando habetur moralis certitudo, quod ſint veræ; ad quod ſufficit teſtimonium unius fide digni, vel alia probabilis conjectura; videlicet ſi a defuncto viro probo, qui eas colebat, acceperis: Ut publico tamen cultui exponantur, debent a Pontifice, vel Epiſcopo approbari, ex cap. *Cum ex eo, de Reliq.*, & ex Trident. loc. cit.: Quamvis autem non ſit licitum reliquias non approbatas approbatis miſcere, & publico cultui exponere, licitum tamen eſt ex Sanch., Pal., Dian. contra Bonac. Crucem in altari collocandam reliquiis non approbatis ornare, quia in tali caſu ſola crux exponeretur publico cultui, & reliquiæ cultui privato, ad quem ſatis eſt, ut diximus, moralis certitudo de earum veritate. Quod ſi dubiæ ſint, ne privatim quidem coli debent; niſi ſub conditione, ſed vel in loco decenti cu-

Digitized by Google

ſtodiendæ, vel reverenter concremandæ, & in piſcinam mittendæ. Cæterum quando probabilis adeſt conjectura, quod ſint veræ, adorari debent abſolute, ut diximus de hoſtia conſecrata.

V. Quod ſi aliqui dicant, corpus alicujus Sancti eſſe in uno loco, aliis perhibentibus eſſe in alio, certe ubi Epiſcopi approbatio præceſſit, adorari debet abſolute; quia vel, ut ait Theodoretus lib. 8. ad Græcos, Corpus eſt utrobique, licet non utrobique integrum, vel, ut ait Suar., propter unitatem ejuſdem nominis reliquiæ unius Sancti tribuuntur alii Sancto; & talis error non efficit in ſubſtantia, quaſi vero illæ reliquiæ non ſint alicujus Sancti, ſed ſolum in conditione, quatenus creditur corpus eſſe unius Sancti, cum ſit alterius.

VI. Quæritur ultimo, Quanam adoratione adorandi ſint agni cerei, qui a Pontificibus non ſolum primo anno ſui Pontificatus, ſed etiam deinde ſeptimo quoque anno benedicuntur ſolemniter, & Chriſmate conſecrantur?

Reſpondeo cum Azor., & Vaſq. adorandos eſſe tanquam imagines Dei, quam repræſentant ſub figura Agni; atque adeo adoratione latriæ, ſicut adoratur Crux. Ubi notandum, excommunicationem incurrere, qui hujuſmodi agnos pingunt, aut depingi, vel minio, auro, aliove colore affici curant, necnon qui eos vendunt; quamvis, ut notat Sanch., & Bonac., qui eos venderet tantum ratione materiæ, ut venduntur calices, excommunicationem non incurreret; quia ſolum venditio ſimoniaca prohibetur.

VII. Qui reliquias furatur, jure communi nullam excommunicationem incurrit, ſed peccat graviter peccato ſacrilegii, & furti, quando dignitas, & æſtimatio reliquiæ tanta eſt, ut per ejus furtum irrogetur grave damnum, & non levis irreverentia cenſeatur. Extrahentes tamen reliquias ex Cœmeteriis, Cryptis, vel Catacumbis intra, vel extra Urbem exiſtentibus excommunicantur ex Conſtitutione Pauli V. an. 1613.

ARTICULUS IV.

De Adoratione Sacrarum Imaginum.

I. Imagines Sacræ, non ſecus ac Reliquiæ, adorantur adoratione reſpectiva per ordinem ad perſonam, quam repræſentant.

II. Sculptile, quod prohibetur a Deo, eſt Idolum.

III. Deus, & Tres Perſonæ repræſentari, ac adorari non debent, niſi ſub imaginibus ab Eccleſia deputatis.

IV. Deus, & Angeli per quandam metaphoram ſub corporis imaginibus adumbrantur.

V. Sicut imagines, ita etiam Nomina Sacra honore, ac adoratione digna ſunt.

VI. Cur magis nonnulla eorundem Sanctorum imagines adorentur, quam alia.

VII. Quomodo in VII. Synodo generali dicatur, minori adoratione colendam eſſe Chriſti imaginem, quam ipſum Chriſtum?

VIII. Magis Chriſtus, quam ejus imago adoratur, non ſolum ſi imago adoretur ſecundum ſe, tanquam res ſacra; ſed etiam ſi adoretur adoratione reſpectiva, quatenus primario Chriſtus, & concomitanter imago adoratur.

I. EX dictis de Adoratione Reliquiarum conſtat, Sacras etiam imagines adorandas adoratione reſpectiva, ſeu per ordinem ad perſonam, quam repræſentant, atque adeo eadem adoratione cum illa perſona coadorandas eſſe, non ſecus ac thro-

Digitized by Google

thronus, & purpura Regis. Probatur id primo ex Tridenr. ſeſſ. 24. contra Iconomacos, hoc eſt, imaginum impugnatores, quibus adhæſerunt Lutherus, & Calvinus. Probatur ſecundo ex uſu Eccleſiæ, quæ ſemper illas venerata eſt, cum ipſe Chriſtus Dominus Abagaro Regi Edeſſæ ſuam effigiem miſerit, & faciei ſuæ imaginem linteo Veronicæ impreſſam reliquerit; quæ etiam nunc colitur Romæ; Et corporis ſui lineamenta voluerit impreſſa in Sacra Syndone, quæ Taurini colitur. Probatur tertio ex miraculis, quibus teſtatur Deus cultum hunc eſſe ſibi gratum; cum per ſacras imagines illa patraverit. Probatur demum ratione, nam honor, qui defertur imagini, nonniſi exemplari, & prototypo defertur, ut proinde omnes nationes imaginibus præclarorum virorum ſemper uſæ ſint.

II. Oppones cum hæreticis primo, Uſum imaginum prohibitum eſſe a Deo, Deuter. 4., ubi dicitur, *Non facies tibi ſculptile*. Secundo, quia ſi poſſet adorari imago Dei mortua, a fortiori adorari poſſet adoratione latriæ homo, quia eſt imago Dei viva, nam Geneſ. 1. dicitur: *faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram*. Tertio, quia Deus, & Angeli cum ſint ſpiritus, nullatenus pictura corporea repræſentari poſſunt. Quarto, quia etiam nomina deberent adorari, ut imagines. Quinto, quia eadem reverentia cuicumque imagini ejuſdem perſonæ deberetur; Conſtat autem, majorem reverentiam in Eccleſia exhiberi aliquibus imaginibus, verbi gratia, Beatæ Virginis a Divo Luca depictæ, vel Sancti Dominici de Soriano, &c., quam aliis.

Reſpondetur tamen communiter, Ad primum, prohiberi tantum a Deo, ne alius, quam verus Deus adoretur; qui enim idola adorant manibus fabricata, illa tanquam vera numina, non tanquam imagines veri Numinis adorant.

III. Ad ſecundum, ſi homo præciſe inquantum imago Dei eſt, adoraretur adoratione latriæ, non eſſet de ſe malum, ex D. Th. art. 3. ad 3.; quia ſic Deus in homine adoraretur, ut notat Suar., Verum non eſt ſic adorandus, non ſolum ad vitandum ſcandalum, ne ſcilicet videamur homines tanquam Deos venerari, quod periculum ceſſat in imaginibus mortuis; ſed etiam quia ſolum adorari debent imagines Dei ab Eccleſia ad Deum repræſentandum deputatæ; non eſt autem homo imago ad id ab Eccleſia deputata, ſicut eſt deputata imago Dei Patris in forma ſenis, imago Spiritus Sancti in ſpecie Columbæ, aut flammearum linguarum, imago Filii in forma hominis, vel ſub ſpecie agni, vel ſub ſpeciebus panis, & vini; itaut pictura Euchariſtiæ ſit imago Chriſti Domini.

IV. Ad tertium, quamvis non poſſint Deus, & Angeli apte exprimi corporeis imaginibus, poſſunt tamen nobis per quandam metaphoram, ſeu proportionem repræſentari; ſicut Ezechielis 1. per ſpecies quatuor animalium adumbrantur quatuor Euangeliſtæ, & ideo Deus, & Angeli ſæpe ſub forma ſenſibili apparuerunt.

V. Ad quartum, concedit Suar. ſequelam; Nomina enim rem ſacram, & honore dignam repræſentant; non ſecus ac imagines; & ideo ad Philip. 2. dicitur: *In nomine Jeſu omne genuflectatur*; nec ſolemus tale nomen invocare capite non inclinato; quo pacto canimus etiam triſagium illud, *Gloria Patri*, &c. ab Angelis acceptum, & a Sancto Ignatio martyre fidelibus communicatum.

VI. Ad ultimum reſpondet Suar. ſect. 8. aliquibus imaginibus homines magis affici, vel quia majorem devotionem excitant, vel propter artificem,

Digitized by Google

ut quia a Divo Luca, vel ab Angelis depictæ ſunt, vel quia ad præſentiam illarum majora ſolet Deus conferre beneficia, & nonnulla patrare miracula.

VII. Oppones ſecundo, In VII. Synodo generali citata a Suar. de Incarnat. diſp. 54. ſect. 4. dicitur, quod imago Chriſti Domini non adoratur latriæ adoratione, ſicut Chriſtus, ſed quadam minori veneratione, ſeu honoraria adoratione; ergo falſum eſt, eadem adoratione adorari imaginem, & prototypum.

Reſpondeo cum eodem Suar., dupliciter poſſe imaginem adorari, Primo adoratione reſpectiva, itaut potius prototypum in ipſa adoretur, quam ipſa dicens ordinem ad prototypum; Et ſic imago Chriſti adoratur latria, ſicut Chriſtus; nam, ut notat D. Th. in 3. part. quæſt. 25. art. 3. ex Philoſ. in libris de memoria, motus animæ erga imaginem, ſecundum quod imago eſt, non eſt alius a motu animæ erga exemplar: Secundo, poteſt adorari imago tanquam res ſacra repræſentans exemplar, itaut per ſe adoretur ſola imago, quæ dicit reſpectum, & ut dicens reſpectum ad exemplar, quin exemplar ipſum adoretur; eo modo, quo poſſumus amare proximum propter Deum, quin formaliter, & ut quod amemus ipſum Deum; & ſic imago Chriſti non adoratur latria, ſed adoratione minori veneraria.

VIII. Adde ex Suar., quod in imagine Chriſti directe, & ut quod adoratur Chriſtus; & imago eadem adoratione ſolum concomitanter adoratur; ergo bene ſtat, quod adoratio, qua imago Chriſti adoratur, ſit inferior adoratione latriæ, qua adoratur Chriſtus, cum hic principaliter, illa minus principaliter, & concomitanter adoretur.

QUÆSTIO V.

De Superſtitione.

Explicatis actibus virtutis Religionis, explicanda ſuperſunt vitia eidem oppoſita; quæ quidem varia, & multa ſunt, ſed ad duo præcipua reducuntur, ad Superſtitionem, & ad Irreligioſitatem. Superſtitio enim includit Idololatriam, Divinationem, Vanam obſervationem, Magiam, Maleficium; Irreligioſitas vero includit Blaſphemiam, Sacrilegium, Tentationem Dei, Perjurium, Adjurationem, Simoniam, &c.

Superſtitio dicitur opponi virtuti Religionis per exceſſum, non quidem ſecundum ſubſtantiam, nunquam enim cultus per Religionem exhibitus poteſt eſſe nimius, ſed ſecundum circumſtantiam aliquam, vel perſonæ, quæ colitur, ut ſi colatur creatura cultu divino; vel modi, quo Deus colitur, ut ſi colatur Deus cæremoniis Judæorum, vel aliis, quam uſitatis ab Eccleſia. Irreligioſitas vero dicitur opponi virtuti Religionis per defectum, eo quod deneget Deo debitum cultum, aut illum deſpiciat: Per Blaſphemiam proferuntur verba contumelioſa in Deum, aut in Sanctos: Per Sacrilegium violatur res ſacra, & idem dicas de reliquis; De his omnibus ſingillatim agendum quæſtione ſequenti; nunc vero de Superſtitione in genere, & in ſpecie.

AR-

ARTICULUS I.

De Superſtitione univerſim, ac in ſpecie Primo de Idololatria.

I. Superſtitio eſt falſa Religio, qua vel creatura cultu divino, vel Deus cultu indebito adoratur. Utraque ſuperſtitio, ſive ratione rei cultæ, ſive ratione modi, quo Deus colitur, plures ſub ſe ſpecies continet.

II. Cultu indebito Deus adoratur, tam ſi colatur cultu falſo, quam ſi cultu ſuperfluo.

III. Quandonam jejunare diebus Dominicis dicatur Dei cultus ſuperſtitioſus, aut ſuperfluus, aut falſus?

IV. Cultus ſuperſtitioſus falſus ex genere ſuo eſt mortale; Superfluus vero ſecundum ſe eſt peccatum veniale.

V. Idololatria proprie dicta habetur, quando quis Creaturæ tribuit honorem Deo debitum.

VI. Cenſura Bullæ Cœnæ tunc incurruntur ob Idololatriam, quando baptizatus internam ſimul, & externam Idololatriam committit cum errore intellectus, & pertinacia voluntatis. Ignorantia invincibilis, quæ excuſat ab hæreſi, nequit ab Idololatria excuſare.

I. SUperſtitio idem eſt, ac falſa Religio, ſeu cultus vitioſus, quo vel colitur creatura cultu divino, vel Deus modo indebito. Unde duplex eſt Superſtitio, altera ratione rei cultæ, altera ratione modi, quo Deus colitur. Prima continet ſub ſe plures ſpecies, nam ſi colatur creatura cultu divino, talis ſuperſtitio dicitur Idololatria; ſi colatur creatura, ut aliquid occultum revelet, dicitur Divinatio; Si ut juvet, & dirigat noſtras operationes, dicitur Vana obſervatio; Si ut operetur mira, dicitur Magia, ad quam reducitur maleficium.

II. Secunda ſuperſtitio, videlicet colendi Deum modo indebito, habetur tam ſi colatur Deus cultu falſo, quam ſi colatur cultu ſuperfluo. Dicitur Deus coli cultu falſo, verbi gratia, ſi adoremus Deum cæremoniis Judæorum, perinde ac ſi non eſſet adhuc incarnatus, aut ſi falſis miraculis vellemus noſtram fidem comprobare; aut exponendo falſas reliquias, ut adorentur; aut mutando formas Sacramentorum; aut admiſcendo turpia divinis officiis, tanquam partem illorum. Dicitur vero coli Deus cultu ſuperfluo, quando ponitur Religio in iis rebus, aut circumſtantiis, in quibus non eſt ponenda; verbi gratia, in numero tot candelarum talis coloris, in tali ſitu, &c., vel variando cæremonias Eccleſiæ, in miſſa addendo Alleluja, Credo, &c., quando non ſunt dicenda. Eodem modo ſi quis, verbi gratia, putaret orandum eſſe ante ſolis ortum, aut ſi quis voveret in honorem Sancti Laurentii non edere carnes aſſas die feſto illius, eo quod ille igne ſit aſſatus; vel qui voveret in honorem Beatæ Virginis indui veſtibus albis die ſabbati, vel brutorum capita non edere in honorem Divi Joannis Baptiſtæ, eo quod illi caput obtruncatum ſit. Ratio eſt, quia nihil horum confert in honorem Sanctorum, ſi præciſe in iis ſiſtatur; Unde niſi intendatur propria mortificatio, &c., talia vota ſunt irrita, ut notat Sanch. lib. 4. cap. 7.

III. Quæritur nunc primo, An jejunare diebus Dominicis ſit cultus Dei ſuperſtitioſus?

Reſpondeo, Cajet. recenſere talem cultum inter ſuperſtitioſos falſos. Navar., & Sayr. recenſent inter ſuperſtitioſos ſuperfluos; & D. Th. illum damnat; quia uſus Eccleſiæ eſt excipere in Quadrageſima tale jejunium, necnon anticipare vigiliam incidentem

in

in diem Dominicum; ſicut etiam interdicitur tale jejunium in Cap. *Tanquam*, & in cap. *Ne quis jejunet*, *de Conſecrat. diſt.* 3.

Verum Sanch. lib. 2. cap. 3. diſtinguit; Nam ſi fiat in contemptum Reſurrectionis Chriſti Domini, ut fiebat a Manichæis, aut cum ſcandalo, & errore, veluti reprobando Eccleſiæ conſuetudinem, procul dubio eſt cultus falſus, & idcirco damnatus a jure, & a D. Th.: Si vero fiat cum ſingularitate, eſt cultus ſuperfluus, & ideo ſecundum ſe peccatum veniale; unde qui voveret ordinarie diebus Dominicis, aut iis ſolum diebus jejunare, ad id non teneretur: Si demum fiat propter ſpecialem devotionem, aut mortificationem, licitum eſt, & laudatur a Sancto Auguſtino, & Hieronymo, qui ſcribit Apoſtolos tale jejunium ſervaſſe; Unde votum ſic jejunandi ob finem honeſtum, præciſo ſcandalo, & ſingularitate, validum eſt, & honeſtum. Quare ſi quis voveat jejunare die feſto alicujus Sancti, quocumque die incidat, tenetur jejunare, etiamſi incidat in diem Dominicum. Poteſt tamen juxta Eccleſiæ conſuetudinem tale jejunium transferre ad Sabbatum præcedens, quia ſic votum commutatur in manifeſte melius, conformando ſe univerſali ritui Eccleſiæ.

IV. Dico ſecundo, cultum ſuperſtitioſum modi indebiti falſum etiam ex genere ſuo eſſe mortale; Unde qui, verbi gratia, divinis officiis intermiſcet turpem ſonum, & cantica profana, peccat mortaliter non ſolum peccato ſcandali, ſed etiam ſuperſtitionis; ſi ſcilicet velit tali cultu falſo Deum colere. Quod ſi ea non intermiſceat ad Deum colendum cultu falſo, ſed ſolum ob vanam delectationem, peccabit mortaliter, vel venialiter contra reverentiam Deo debitam, prout gravis, vel levis erit irreverentia; Si enim cantica profana intermiſceantur, irreverentia erit gravis, ſi ſolum vana admiſceantur, erit levis.

Dico tertio, cultum ſuperſtitioſum ſuperfluum ſecundum ſe peccatum veniale eſſe: Quare variare, verbi gratia, miſſæ cæremonias ſecundum ſe eſt veniale, niſi magna inverſio ordinis contingat, quæ magnam includat irreverentiam.

V. Porro prima ſpecies ſuperſtitionis eſt Idololatria, quæ dicitur ab Idolo, quod eſt effigies falſi numinis, cui cultus latriæ Deo debitus exhibetur; Idololatria autem dupliciter ſumi poteſt: Primo improprie pro quolibet peccato, cui homo adhæret tanquam ultimo fini; Unde ad Epheſ. 5. Avaritia vocatur Idololatria, & ad Philip. 2. dicitur, *Quorum Deus venter eſt*. Secundo proprie pro peccato, quo quis creaturæ tribuit honorem Dei. Rurſus Idololatria proprie dicta ſubdividitur in Internam, per quam creatura exiſtimatur digna honore Dei; & Externam, per quam tribuitur exterius creaturæ honor Dei.

VI. Quæritur nunc, An incurrat excommunicationem Bullæ Cœnæ quicumque Idololatra?

Reſpondeo, Idololatras gentiles non eſſe capaces cenſuræ, cum non ſint ingreſſi Eccleſiam per januam baptiſmi, dicente Apoſtolo, *Quid ad me de iis, qui foris ſunt, judicare?* Baptizati vero ſi committant peccatum Idololatriæ ſolum internæ, neque ullam cenſuram incurrunt, cum Eccleſia non judicet de internis; Ipſa enim ſenſibilis, & viſibilis eſt, & ideo ſolum propter peccatum externum, & ſenſibile minatur pœnas ſuas, videlicet cenſuras: Si vero committant peccatum Idololatriæ ſolum externæ, hoc eſt ſine errore intellectus, verbi gratia, ſi adorent Idolum ob metum mortis, aut dæmonem ad aliquem turpem finem aſſequendum, quin exiſtiment illum dignum honore Dei, neque cen-

ſu-

Digitized by Google

ſuram incurrunt; quia talis Idololatria, quamvis ſit verum peccatum, & crimen læſæ Majeſtatis Divinæ, eſt tamen ſolum apparens, & falſa Idololatria, unde non ſubjacet pœnis impoſitis Idololatriæ veræ.

Quare tunc ſolum cenſuræ latæ in Bulla Cœnæ incurruntur ab Idololatra, quando baptizatus internam ſimul, & externam Idololatriam committit, ſcilicet cum errore intellectus, (æſtimando Deitatem eſſe in Idolo, ſeu in creatura) & ſimul cum pertinacia voluntatis, videlicet id ſentiendo, etiamſi cognoſcat id eſſe contra univerſalem Eccleſiæ ſenſum, & contra lumen rationis; ac demum id manifeſtando adoratione externa. Unde fit, poſſe quidem ignorantiam invincibilem excuſare aliquando ab hæreſi, ut ſi quis invincibiliter ignoret Myſterium Trinitatis; ſed ab Idololatria excuſare non poterit ignorantia, quia recta ratio, ſeu lumen rationis naturale evidenter manifeſtat non eſſe colendam creaturam loco Dei.

ARTICULUS II.

De Divinatione.

I. Divinatio eſt prænunciatio rerum occultarum ope dæmonis facta.

II. Divinatio habetur vel cum expreſſa, vel cum tacita dæmonis invocatione; Eaque haberi poteſt, etiamſi quis proteſtetur ſe nolle dæmonem invocare.

III. Ars inveniendi furtum occultum, vel quid ſimile per Aſtrologiam eſt ſuperſtitioſa.

IV. Divinatio per expreſſam dæmonis invocationem eſt multiplex, videlicet Oraculum, Praſtigium, Necromantia, &c.: ſicut eſt multiplex per dæmonis invocationem tacitam, ut Aſtrologia, Augurium, Omen, Chiromantia, &c.

V. Sortilegium divinatorium de ſe eſt mortale. Quid de Co nſultorio, aut Diviſorio?

VI. Non datur materiæ parvitas in Divinatione. Multipliciter tamen ſæpe a mortali excuſatur Divinatio, videlicet ratione ignorantiæ, curioſitatis, ioci, &c.

VII. Ejuſdem ſpeciei ſunt omnes divinationes, ſive fiant cum tacita, ſive cum expreſſa dæmonis invocatione: Sæpe tamen expreſſa invocatio annectitur aliis peccatis in Confeſſione explicandis.

VIII. Quandonam liceat ſomnia, motus animalium, aut aſtra obſervare?

IX. Phyſionomia quomodo liceat? Non licet tamen Ægyptios conſulere, ut futuros eventus prædicant.

I. Divinatio idem ſonat, ac divina actio; cum enim prænunciatio futurorum ſoli Deo competat, hinc prænunciatio futurorum, necnon rerum occultarum inordinate quæſita, ſeu ope dæmonis facta dicitur Divinatio, quæ altera ſpecies ſuperſtitionis eſt, cum a dæmone expoſcatur id, quod proprium Dei eſt.

II. Quæritur primo, Quotuplex ſit Divinatio?

Reſpondeo, Divinationem dupliciter evenire poſſe, Primo cum expreſſa dæmonis invocatione, & cum pacto explicite inito, ut contingit, quando divinator expreſſe intendit invocare dæmonem, vel quando ſciens dæmonem per aliquod ſignum manifeſtare latentia utitur tali ſigno, ut ſibi latentia manifeſtentur. Secundo cum tacita dæmonis invocatione, & cum pacto implicite contracto; ut contingit quando quis mediis vanis, quibus ſe immiſcet dæmon, nititur adipiſci notitiam rerum occultarum, quam humana arte comparare non poteſt. Ubi notandum, divinationem cum tacita dæmonis invocatione etiam contingere, quando quis

Digitized by Google

quis ſignis vanis utens expreſſe dicit, ſe nolle dæmonem invocare: Ratio eſt, quia dicta in hoc caſu ſunt contraria factis; cum enim ſerio uſurpet ea vana ſigna, per quæ intendit adipiſci notitiam rerum occultarum, quam ſine dæmonis ope comparare non poteſt, conſequenter implicite vult invocare dæmonem, quem conſtat libenter ſe immiſcere hujuſmodi vanis, & inutilibus ſignis; Neque enim Deus, aut Angeli talibus ſe immiſcent.

III. Unde fit, modum divinandi theſaurum, vel inveniendi furtum occultum, aut alterius virginitatem per aſtrologiam eſſe ſuperſtitioſum; cum enim aſtra impedire libertatem non poſſint per ſuos influxus, ſequitur, quod talis cognitio nonniſi arte dæmonis comparari poſſit: Quare univerſim illa dicuntur ſigna vana, & inutilia, quæ nullam vim naturalem habent indicandi rem, cujus notitia deſideratur.

IV. Divinatio per expreſſam dæmonis invocationem, ſi fiat per Idola, dicitur Oraculum; ſi per mortuorum apparentem reſuſcitationem, dicitur Necromantia; Si per ſomnia, dicitur Oniromantia; ſi per fictas, & apparentes figuras, dicitur Præſtigium; ſi per ſigna apparentia in extis animalium, dicitur Aruſpicium; ſi per figuram in terra, Geomantia; ſi per figuram in aqua, Hydromantia; ſi in aere, Aeromantia; ſi in igne, Pyromantia. Divinatio vero per tacitam dæmonis invocationem, ſi fiat per ſitus, & motus aſtrorum, dicitur Aſtrologia; ſi ex ſignis volucrum, aliorumque animalium, videlicet per talem ſitum, numerum, motum, paſſum, &c., dicitur Auſpicium; ſi per cantus, voceſque avium, aliorumque animalium, dicitur Augurium; ſi ex humana voce caſu facta, aut ſternutatione, aut ex funeris occurſu, &c., dicitur Omen; ſi ex lineamentis hominis, aut manuum, aut pedum, aut vultus, aut totius corporis, dicitur Chiromantia, Pedomantia, Phyſionomia, Metopoſcopia, &c., ſi demum ex fortuito eventu, verbi gratia, ex jactu taxillorum, libri apertione, dicitur Sortilegium.

V. Sortes autem aliæ dicuntur divinatoriæ, quæ ſcilicet emittuntur ad aliquid occultum cognoſcendum; aliæ Conſultoriæ, quæ ad dignoſcendum, quid agendum ſit; aliæ diviſoriæ, quæ ad cognoſcendum quid cuique tribuendum ſit in electionibus, controverſiis, &c.; Sortes diviſoriæ licitæ ſunt; quia important merum contractum fortunæ, in quo partes æqualem ſubeunt conditionem lucrandi, aut perdendi: Sunt etiam licitæ aliquando ſortes conſultoriæ, quando videlicet neceſſitas cogat; (dummodo id non fiat in electionibus Eccleſiaſticis, cum prohibeatur in cap. fin. *de Sortileg.*) & fiat debito modo, ne divina conſilia convertantur ad res vanas, & negotia, ac lucra ſæcularia; quamvis in hoc caſu nonniſi venialiter peccaretur. Demum ſortes divinatoriæ ex ſe ſunt mortale.

VI. Quæritur ſecundo, Utrum in divinatione detur parvitas materiæ, quæ ſcilicet excuſet a mortali?

Reſpondeo cum Sanch., Valent., Bonac. negative. Ratio eſt, tum quia uſurpatio cognitionis rerum occultarum Deo reſervatæ eſt ex ſe res valde gravis; tum etiam quia per quamcunque divinationem habetur conſortium, & ſocietas ſive expreſſe, ſive tacite cum dæmone Dei hoſte; homo enim per divinationem ſubjicit ſe diſciplinæ diaboli, ut ab ipſo occulta doceatur, ipſumque honorat, ejus documentis fidem præſtando; quod certe redundat in Dei injuriam, & contemptum; Sicut in Republica ſocietas, & commercium cum hoſtibus eſt crimen læſæ Majeſtatis. Adde, quod di-

vi-

Digitized by Google

vinator exponit ſe periculo apoſtaſiæ; nam ſi quærit a diabolo notitiam certam de futuris liberis, tribuit illi, quod eſt proprium Dei.

Excuſari tamen aliquando poteſt a mortali divinatio; primo ratione ignorantiæ, dummodo non ſit affectata, vel craſſa; quamvis enim vix dari poſſit ignorantia invincibilis in divinatione facta cum expreſſa dæmonis invocatione, facile tamen dari poteſt, quando fit cum invocatione tacita. Secundo, ſi quis joci cauſa utatur divinatione ad oblectationem, ſciens ea media eſſe inutilia, ſed ad videndum quid caſu accidat; hæc enim potius eſt vanitas, quam ſuperſtitio. Tertio, ſi obſerventur ſortes, auguria, ſomnia, &c., non adhibendo illis fidem, ſed timorem aliquem concipiendo de futuro eventu; non enim intenditur ex iis aliqua prædictio, ſed præcautio alicujus mali. Hinc fit, ut quamvis mortale ſit univerſim ex ſomniis, auguriis, ſortibus, aut aliis hujuſmodi divinationibus dirigere operationes ſuas, ſemel tamen, aut iterum hæc obſervando aliquam operationem indifferentem omittere, erit dumtaxat veniale, ut advertit Sanch., Navar., Cajet. Et ratio eſt, quia in tali caſu non habetur perfecta ſuperſtitio.

VII. Quæritur tertio; An omnes divinationes ex ſe ſint ejuſdem ſpeciei?

Reſpondeo affirmative; ſive enim cum expreſſa, ſive cum tacita dæmonis invocatione fiant, non differunt ſpecie. Ratio eſt, quia Tacitum, & Expreſſum, Incompletum, & Completum differunt inter ſe intra eandem ſpeciem. Verum quia invocatio expreſſa dæmonis ſæpe habet adjunctam vel hæreſim, vel adorationem dæmonis, aut alia peccata, ideo in tali caſu explicanda eſt in confeſſione. Non eſt tamen explicandum, an fiat divinatio per aſtra, vel per ſomnia, vel per aerem, vel per aquam, quia id materialiter ſe habet.

VIII. Notandum autem hic; quod obſervare ſomnia, motus animalium, aſtra, &c. relate ad ea, cum quibus habent connexionem naturalem, non eſt ſuperſtitio ulla, ſed honeſte, & licite fit. Sic Medici ſolent ab infirmo ſomnia inquirere, ut humorem prædominantem explorent; Nam qui conſtant humoribus frigidis, & abundant pituita, ſolent ea ſomniare, quæ in aqua, vel nive ſolent evenire; qui abundant flava bile, ſolent videre incendia per ſomnium; qui atra bili abundant, ſomniant funera, fumum, caliginem; qui redundant ſemine, ſomniant, quæ provocant ad libidinem. Pariter nonnulla animalia ſolent prædicere terræmotus naturaliter: Aſtra etiam, quia influunt in ſublunaria, ſolent ſignificare plures naturales effectus; & idcirco Aſtrologi poſſunt licite inclinationes hominum conjicere ex aſtris; quamvis difficillimum ſit ſcire punctum Cœli, in quo nativitas alicujus contingit: Verum ex aſtris velle cognoſcere eventus liberos ſuperſtitioſum eſt; & idcirco ſola aſtrologia naturalis licita eſt; unde dicitur, *Sapiens dominabitur aſtris*: Aſtrologia vero judiciaria illicita eſt, & omni jure prohibita; & ideo dicitur Hierem. 10. *A ſignis cœli nolite metuere, quæ timent gentes; quoniam leges populorum vana ſunt*; liberum enim arbitrium non pendet ab aſtris tanquam a cauſis naturalibus, ut effutiebant, qui propugnabant dari Fatum, hoc eſt immutabilem omnium eventuum diſpoſitionem ab aſtris dependentem; ut proinde apte dixerit Auguſtinus, *Fatum non ponunt, niſi fatui*. Et Cicer. lib. 2. de Divinat. advertit, plures Aſtrologos promiſiſſe Pompejo, Cæſari, Craſſo fauſtiſſima, & tandem domi nonniſi ſenes morituros cum ſumma gloria, ubi deinde qui-

quilibet iſtorum immature, & infeliciter periit: Nec ſolum falluntur Aſtrologi in divinandis operationibus liberis, ſed ſæpiſſime etiam in divinandis inclinationibus naturalibus; Nam Eſau, & Jacob gemelli fuerunt, & pene ſimul nati ſunt, diverſiſſimas tamen inclinationes naturales habuerunt.

IX. Notandum etiam ex Phyſionomia naturali, ſeu ex partium corporis diſpoſitione, velle aliquam conjecturam accipere de inclinationibus animi licitum eſt; Verbi gratia, ex lineis manuum conjicere ingenium, indolem, inclinationem ad luxuriam, ad maturitatem, &c.; at hinc prædicere futuros eventus liberos, verbi gratia, hominem futurum divitem, pauperem, in patibulo ſuſpendendum, Epiſcopum, &c., eſt omnino illicitum. Quare graviter peccat, qui ab Ægyptiis petit bonam, vel ſiniſtram fortunam; cum id naturaliter ſciri non poſſit; ſi tamen id fiat curioſitatis, & riſus cauſa, & ſine ſcandalo, non animo credendi, ut communiter fit, nonniſi veniale peccatum erit.

ARTICULUS III.

De Vana Obſervatione.

I. In hoc differt Vana obſervatio a Divinatione, quod illa ordinetur ad aliquid obtinendum; hæc vero ad aliquid cognoſcendum.

II. Sæpe Vana obſervantia habetur ſolum cum tacita dæmonis invocatione, quamvis fiat proteſtatio, quod dæmonis concurſus in ea re recuſetur.

III. Ea dividitur in Artem notoriam, in Obſervationem ſanitatum, & Obſervationem eventuum. In quo hac differat a Divinatione?

IV. Plura recenſentur, quæ non raro ponuntur, & tamen ſunt ſuperſtitioſa.

V. Quonam pacto poſſit quis aliquando in his vanis obſervationibus a mortali excuſari?

VI. Quænam obſervationes non ſunt vanæ, nec ſuperſtitioſæ, ſed licitæ?

VII. Quid de unguento armario?

VIII. Unde dignoſci poſſit, quod aliqua obſervatio non ſit ſuperſtitioſa?

IX. Quid ſi dubitetur num effectus aliquis ſit ſuperſtitioſus, an naturalis? Aut ſi dubitetur num effectus præternaturalis ſit a Deo, an a dæmone?

I. Vana obſervatio eſt pariter ſpecies ſuperſtitionis, ſed differt a divinatione, quia hæc refertur ad aliquid cognoſcendum; illa vero ad aliquid obtinendum mediis inutilibus, & vanis. Quare Vana obſervantia eſt ſuperſtitio, qua mediis vanis procurantur commoditates, divitiæ, ſanitas, benevolentia, & alia hujuſmodi. Dicitur etiam Vana obſervatio, quando ex conſideratione alicujus effectus caſualis conjicit quis aliquid proſperi, vel adverſi eventurum, & inde actiones ſuas moderatur, ut notat D. Th. quæſt. 96. art. 1. Appellatur talis ſuperſtitio Vana obſervatio, vel quia effectum non conſequitur; vel ſi conſequitur, illum habet a dæmone, & ſic plus incommodi habet, quam commodi.

II. Univerſim autem Vana obſervatio fit, vel cum expreſſa dæmonis invocatione, vel etiam cum tacita; ut ſi quis dicat aliqua verba tanquam habentia vim ad aliquem effectum, verbi gratia, ad movendum annulum, ut quota hora diei ſit, cognoſcatur, &c. Dicitur id fieri cum pacto dæmonis tacito, quia verba illa ſine ope dæmonis talem effectum parere non poſſunt: Idque verum eſt, etiamſi hoc fiat præmiſſa proteſtatione, quod nolis ad talem effectum dæmonem concurrere; Cum enim conſtet hoc eſſe ſuperſtitioſum, proteſtatio dicitur eſſe con-

contraria facto, ut notant Bonac., Valent., Sylveſt.. Similis ſuperſtitio exercetur a luſoribus, quando mutant locum ad vitandam malam fortunam; Sanch. tamen excuſat iſtos a mortali, eo quod non videatur peccatum perfectum ſuperſtitionis, cum luſores non certo credant ſe mutaturos malam fortunam.

III. Quæritur primo; Quot ſint ſpecies vanæ Obſervantiæ?

Reſpondeo eſſe tres. Prima eſt ars notoria. Secunda, obſervatio ſanitatum. Tertia, obſervatio eventuum. Dicitur Ars notoria ſuperſtitio illa, qua quis credit ſe ſtatim conſecuturum ſcientiam per potionem, vel per bolum aliquem, vel mediis quibuſdam jejuniis; hæc enim dicuntur media vana, & inutilia; quia neque a Deo, neque a natura habent parere talem effectum. Dicitur obſervatio ſanitatum ſuperſtitio illa, qua adhibentur varia media ad curandos morbos hominis, vel animalium, ut geſtare amuleta, ligaturas, involucra falſis characteribus ſignata ad vitanda vulnera, vel ne ſanguis effluat, aut geſtare imagines talibus characteribus ſignatas, certa cum fiducia non moriendi ſine confeſſione; ſunt enim hæc media vana ad hos effectus, ac vim non habent. Demum obſervatio eventuum eſt ſuperſtitio, qua ex conſideratione alicujus eventus caſualis fit conjectura de eo, quod futurum eſt, & inde operationes diriguntur; Differt hæc a divinatione, quia per divinatiouem quæruntur media inutilia ad divinandum; per obſervationem vero eventuum ſigna vana diriguntur ad operationes, quibus poſſimus aliquid mali vitare, vel boni obtinere.

IV. Quæritur ſecundo; Quænam obſervationes cenſeantur communiter a Doctoribus vanæ, & ſuperſtitioſæ?

Reſpondeo, præter iſtas, quas innuimus, cenſeri ſuperſtitioſas, Primo, annulo ſuſpenſo intra vas velle dignoſcere quota hora ſit. Card. de Lugo teſtatur in Hiſpania annulum pulſare horas aſtronomicas, in Italia vero italicas; quod cum naturali cauſæ tribui non poſſit, procul dubio eſt ſuperſtitioſum. Secundo, dies aliquos habere fauſtos, verbi gratia diem Jovis, alios infauſtos, verbi gratia Martis, & Veneris; vel habere infauſtum numerum tredecim perſonarum ſimul prandentium propter facinus Judæ. Tertio, ſtatuam alicujus Sancti demergere in flumen, ut pluat. Quarto, credere, quod non proſint orationes, niſi in tanto numero ſine interpellatione dictæ, cum tot candelis, &c. Quinto, fœminarum carminatricum preces, & benedictiones eſſe ſufficientes ad depellendos ſtatim morbos; Vocantur iſtæ ab Hiſpanis las Empſalmadoras, quia ſæpe utuntur verbis Pſalmorum; Verum quia nec præſumitur gratia iis gratis data, nec virtus ſupernaturalis præſumi debet, niſi probetur; & quia ſolent etiam ſuperſtitioſa, & vana admiſcere, ideo communiter Doctores cum Sanch., & Fagund. docent permittendas non eſſe. Sexto, Mulierculas nocte Sancti Joannis Baptiſtæ aliquid precari, auditumque applicare, ut nomen futuri mariti audiant. Hæc, & ſimilia, quæ paſſim a Doctoribus congeruntur, reputantur communiter ſuperſtitioſa, atque adeo a mortali excuſari non poſſunt.

V. Poteſt tamen aliquando eſſe veniale, ſi ſcilicet adſit ignorantia invincibilis, & bona fides; vel ſi id fiat ex intentione dandi operam hujuſmodi vanitatibus non tanquam efficacibus, ſed ex quadam levitate, vel curioſitate ſemel, aut iterum in re levi, ut dictum eſt de Divinatione: Quamvis enim communiter Doctores cum Sanch. putent, in his rebus non dari parvitatem materiæ; tamen Valent. diſp. 6. quæſt. 13. punct. 3. putat dari poſ-

ri poſſe parvitatem materiæ, quoties non intervenit pactum expreſſum cum dæmone; ut ſi quis ſemel movere faciat annulum intra vas ſuſpenſum, quia ex hoc ſolo parvo commercio cum dæmone non imminet notabile damnum ſalutis; Hoc tamen ipſe non admiſerim. Sanch. lib. 2. moral. cap. 40. num. 25., quamvis neget cum communi dari parvitatem materiæ in his rebus, concedit tamen aliquod ex his eſſe veniale, ſi ſemel fiat ad experiendum effectum curioſitatis cauſa; etenim cum actus non fiant ſerio, ſed joco, & curioſitate, vel ad experiendum, non tam erit ſuperſtitio, quam animi levitas, & ideo tantum veniale. Monet tamen Trull. id non eſſe facile permittendum, ne curioſitatis quidem cauſa, propter periculum deceptionis a dæmone.

VI. Quæritur tertio; Quænam obſervationes reputentur communiter a Doctoribus licitæ, & non vanæ, aut ſuperſtitioſæ?

Reſpondeo, non reputari ſuperſtitioſam; Primo artem inveniendi aquas in terra latentes, adhibita virga ſalicea, vel amygdalina, quia, ut notat Bonac., & Trull., effectus iſte inclinationis virgæ, ubi abſconduntur aquæ defluentes, reputatur naturalis. Secundo, obſervare lunam ad fructus colligendos, ad tabulas ſecandas, &c. Tertio, verba Sacra, aut reliquias uſurpare ſine ullis vanitatibus, ſperando tantum a Deo effectum ſine ulla infallibilitate. Quarto, eodem modo triginta miſſas celebrare in memoriam Sancti Gregorii, qui triginta diebus fecit orare pro defunctis. Quinto, ter, vel novies jumenta circumducere circa templum alicujus Sancti, vel die feſto alicujus Sancti venam equis ſecare, dummodo ſperetur effectus tantum a Sanctis, nec reputentur iſtæ circumſtantiæ efficaces, & infallibiles: Quamvis Sanch. notet, iſta extirpanda eſſe, eo quod ſuperſtitionem ſapiant, ac ſint præter modum ab Eccleſia uſitatum honorandi Sanctos. Sexto, Sanch. excuſat eos, qui ſanant morſus canis rabidi ſolo halitu, aut ſputo, aut tactu, eo quod putet iis forte ineſſe gratiam gratis datam, vel ineſſe naturalem virtutem a tali complexione, cum id paſſim ubique permittatur. Sic multæ familiæ habent vim ad curandos morſus venenoſos ſputo; Et ſeptimus maſculus, quando nulla fœmina interceſſit, curare ſolet ſtrumas ſaliva; ſicut etiam Rex Galliæ. Et Tambur. hic num. 31. refert, aliquos natos nocte Converſionis Sancti Pauli ſputo, vel tactu ſanare morſus venenatos. Septimo, certum eſt licere uti virtute rei naturalis, etiamſi per ſuperſtitionem ſit cognita; eo modo quo licite utitur meretrix pecunia illicite comparata. Ratio eſt, quia licet illa notitia male fuerit acquiſita, peccatum tamen tranſiit, & effectus ille naturalis nihil mali ab ea culpa contraxit: Eodem modo licitum eſt uti theſauro per ſuperſtitionem invento, ſi pecuniæ non ſint apparentes, nec conſtet dæmonem illas ab aliis ſuſtuliſſe.

VII. Circa unguentum armarium puto cum Trull., Bonac., & aliis, qui caſum examinant, eſſe ſuperſtitioſum. Ratio eſt, quia non videtur poſſe dici talis effectus naturalis cauſatus per ſympathiam, quando vulneratus longe diſtat a gladio, vel panno ſanguine imbuto, cui unguentum, vel pulvis applicatur. Cauſæ naturales in majori diſtantia ſemper remiſſius operantur; hoc autem non accidit in hoc unguento; ergo non operatur naturaliter.

VIII. Quæritur quarto; Quænam regula generalis aſſignari poſſit ad dignoſcendum, num aliqua obſervatio ſit ſuperſtitioſa?

Reſpondeo ex Tambur., præſumi ſuperſtitioſam, & in ea pactum cum dæmo-

Digitized by Google

dæmone intercedere, quoties ad aliquem actum interponuntur verba non ſignificativa, vel figuræ inutiles, vel falſitas, verbi gratia, quod Chriſtus habuerit febrim; Vel conditiones vanæ tanquam neceſſariæ, verbi gratia tot cruces in tali hora, ſitu, &c., Vel promiſſio effectus infallibilis ultra vires naturales mediorum.

IX. Difficultas eſt, Utrum quando dubitatur, an effectus ſit a dæmone, vel a Deo, vel a cauſa naturali, teneamur abſtinere ab iis mediis tanquam ſuperſtitioſis?

Reſpondeo, Leſſium lib. 2. cap. 44. num. 46. putare, quod abſtinendum ſit, ne exponamur manifeſto periculo ſuperſtitionis; niſi forte id fiat cum expreſſa proteſtatione voluntatis contrariæ: Quod Tambur. admittit, ſi aliquando propter notabilem neceſſitatem iis mediis utaris, proteſtando te nolle effectum, ſi a dæmone proveniat. Sanch. vero putat, quod ſi omnibus expenſis dubium ſit, an effectus procedat a cauſa naturali, an vero a dæmone, præſumendum ſit, quod procedat a cauſa naturali, & ſic ſine ulla ſuperſtitione poſſis tali medio uti; quia in tali dubio ſtat in poſſeſſione libertas, & innumeræ ſunt agentium naturalium vires occultæ. Quod ſi certum ſit talem effectum non eſſe naturalem, (ut eſſet ſubita ſanatio, vel ſanatio per verba Sacra) ſed dubium ſit a Deone, an a dæmone talis effectus habeatur, præſumendum, quod a dæmone; quia Deus effectus miros cauſat ſupernaturaliter, vel per Sacramenta, vel propter ſanctitatem perſonæ operantis; unde effectus præternaturalis aliter procedens nonniſi a dæmone eſt.

ARTICULUS IV.

De Magia.

I. Magia eſt ars operandi mira ope dæmonis. Differt Magia ſuperſtitioſa a Naturali; quia hæc operatur mira per cauſas naturales.

II. In quo differat Magia a Vana obſervatione, a Maleficio, & ab Incantatione?

III. Magia naturalis non eſt ſuperſtitioſa, ſed Auctores, qui de illa pertractant, non raro plura ſuperſtitioſa permiſcent.

IV. Naturalis a ſuperſtitioſa Magia diſcerni facile poteſt ex conditione Cauſarum, Operationis, & Effectus. Quonam pacto philtra amatoria ad amorem, ac libidinem alliciant?

V. Quanam arte dæmones familiares in annulis, aut phialis includantur?

VI. Num vis faſcinandi ſit naturalis, an ſuperſtitioſa?

I. Magia ad Vanam obſervationem a nonnullis reducitur, ſicut Maleficium ad Magiam. Etenim Vana obſervatio eſt ſuperſtitio, ut diximus, qua mediis vanis procurantur ope dæmonis commoditates, divitiæ, ſanitas, benevolentia: Magia vero eſt ars operandi mira ope dæmonis per ſigna vana, & inutilia; ſicut Maleficium eſt ars nocendi aliis per ſigna vana ope dæmonis. Quoniam vero Magia eſt ars operandi mira, idcirco duplex diſtingui ſolet Magia, altera Naturalis, altera Superſtitioſa; illa operatur mira, & inſolita per cauſas naturales; hæc vero operatur mira per cauſas morales, hoc eſt per ſigna vana, quibus poſitis dæmon allicitur ad operandum quæcumque Magus expoſcit. Allicitur autem dæmon, tum quia his ſignis honoratur; tum etiam quia talia ſigna ex ejus inſtituto dependent.

II. Quæ.

Digitized by Google

II. Quare Magia differt a Vana obſervatione, quia illa ſolum ordinatur ad facienda mirabilia; Quod ſi ordinetur ad facienda mirabilia mere propter oſtentationem, dicitur abſolute Magia; Si vero ad inferendum alteri damnum, dicitur Maleficium; Si demum ſolis verbis, & non aliis ſignis aliquid mirum per Magiam fiat, dicitur talis Magia Incantatio: Definitur enim Incantatio, quod ſit Ratio operandi mira ſolis verbis.

III. Quæritur nunc primo; An ſola Magia ſuperſtitioſa ſit prohibita?

Reſpondeo affirmative; Magia enim naturalis (qua verbi gratia per cauſas naturales ſtatuæ ſe ſalutant, ſibilant, ſaltant, tonitrua excitantur, aut aliud mirabile fit) non eſt mala de ſe, cum ſit pars ſcientiæ naturalis. De ea extant variæ regulæ, & exempla apud Joannem Baptiſtam a Porta apud Cardanum, & alios. Notat tamen Leſſ. auctores Magiæ naturalis aliquando permiſcere quædam ſuperſtitioſa; unde monet hujuſmodi libros habendos eſſe ſuſpectos, & tanquam periculoſos a juventute vitandos.

IV. Quæritur ſecundo; Unde dignoſci poſſit, opera magica eſſe ſuperſtitioſa, & non naturalia?

Reſpondeo cum Trull., Leſſ., & aliis, tripliciter dignoſci poſſe; Primo ex conditione cauſarum, quæ adhibentur, quando ſcilicet non habent vim naturalem ad talem effectum, ut ſolet accidere, quando expreſſe dæmon invocatur; aut quando admiſcetur orationibus falſitas, ut Chriſtum habuiſſe febrem; vel quando præter ſignum crucis intermiſcentur verba inepta, imagines, ſigna, figuræ, &c., aut unctiones, & ligaturæ præter morem Eccleſiæ; Vel ſi apponantur circumſtantiæ ridiculæ, verbi gratia, ſi talia verba debeant ſcribi manu ſiniſtra, ab aliqua virgine, tali hora, &c.. Secundo, ex conditione operationis, ut ſi repente curetur homo, vel animal, ſi breviſſimo tempore longum iter conficiatur; ſi hic pungatur imago cerea Petri, & ille alibi doleat. Tertio, ex conditione effectus, ſi ſcilicet humanam induſtriam ſuperet; ut ſi opera Magica excitent tempeſtates, terræmotus, ſi præſtigiis illudant, ſi reddant hominem inviſibilem, ſi divitias mari abditas, vel theſauros occultos offerant; (quamvis raro id permittat Deus, ne detur maximum incentivum ad malum; unde Magi fere omnes pauperes ſunt, abjecti, & viles) Demum ſi incitent ad odium, ad amorem, ad libidinem; Quod præſtant dæmones aſſidue repræſentando phantaſiæ objectum tanquam conveniens, vel diſconveniens, & ſimul excitando humores ad affectum amoris, odii, vel libidinis.

Quare quando a Magis, vel a Sagis dantur philtra, ſeu pocula amatoria, non ſunt illa, quæ homines alliciunt, & veluti vim inferunt ad amorem, vel odium, ſed iis poſitis, dæmon proponit phantaſiæ objectum, & humores excitat, ut amor, vel odium ſequatur.

V. Quæritur tertio; Quanam arte dæmones, quos vocant Familiares, includantur in annulis, ſpeculis, vel vaſculis, aut a corporibus ejiciantur, & iterum advocentur?

Reſpondeo cum Azor. & Fagund. cap. 41., id naturali arte fieri non poſſe; cum enim natura dæmonum ſit longe ſuperior humana, non poſſunt naturaliter ad id ab hominibus aſtringi: Quare id præſtatur ex pacto cum illis inito tacite, vel expreſſe, ut, verbi gratia, ad prolationem talium verborum, aut poſitionem ſignorum huc, vel illuc ſe conferant.

VI. Quæritur demum, Utrum faſcinationis vis ſit naturalis, an ſuperſtitioſa?

Reſpondeo, communiter docere Do-

Doctores eſſe naturalem: quia aliquando ex vehementi cogitatione alicujus objecti immutantur ſpiritus, præſertim ſubtiliores, qui ad oculos permeant, & aerem ad certam diſtantiam corrumpunt; Unde inficiuntur corpora mollia puerorum, pullorum, arbuſculorum, &c.; ſicut fœmina poſt menſtruum inficit vicinum aerem, & labem in ſpeculum cauſat. Verum Azor., & Trull. cum multis Medicis docent, non eſſe naturalem vim faſcinandi, ſeu nocendi hominibus, vel belluis ex ſolo aſpectu, aut commendatione apud alios, ſed dæmonis malignitate aerem infici, & hominis, aut belluæ corpus lædi.

ARTICULUS V.

De Maleficio.

I. Maleficium eſt ars nocendi aliis ope dæmonis. Dividitur in Amatorium, & Veneficum; quod appellatur Veneficium.

II. Remedia adverſus maleficium alia ſunt naturalia, alia Supernaturalia, alia Moralia.

III. Num liceat a Malefico petere, ut Maleficium diſſolvat, ſi non conſtet, quod ſine novo Maleficio poſſit illud diſſolvere?

IV. Quid ſi conſtet poſſe illum quidem ſine novo Maleficio maleficium diſſolvere, ſed non eſſe illud diſſoluturum ſine novo maleficio?

V. Licitum eſt diſſolvere maleficium ponendo ſigna contraria, quibus poſitis expiret pactum cum dæmone.

VI. Idque verum eſt, etiamſi per accidens inde ſequatur alteri damnum; dummodo illud non ſequatur ex actione dæmonis poſitiva. Sed quid ſi de hoc dubitetur?

VII. Quomodo gerere ſe debeat Confeſſarius cum Maleficis, Magis, & Incantatoribus?

I. Maleficium, ut diximus, eſt Ars nocendi aliis ope dæmonis; & ideo pars eſt Magiæ; Unde quando ligaturis, nodis capillorum, &c. aliquod malum aliis præſtandum ope dæmonis intentatur, tale maleficium vulgo dicitur *Fattura*; Porro Maleficium ſi ordinetur ad carnalem amorem, vel odium excitandum, dicitur Amatorium; ſi vero ad inferendum damnum ſive perſonæ, ſive ejus bonis, dicitur Veneficum; unde hujuſmodi Maleficium appellatur Veneficium.

II. Quæritur nunc primo; Quænam remedia adhiberi poſſint adverſus effectus maleficii?

Reſpondeo ea eſſe triplicis generis, Naturalia, Supernaturalia, & Moralia: Dicuntur remedia moralia, quæ fiunt removendo magica ſigna, ad quorum præſentiam dæmon damnum infert, quod quomodo fieri poſſit, examinabimus quæſito 3.

Naturalia ſunt, quæ ſunt apta naturaliter ad curandos morbos cauſatos a maleficiis, quamvis parum iſta proſint, quando morbi cauſantur arte Sagorum, quia poſſunt facile dæmonis ope vim medicamentorum impedire. Demum Supernaturalia, ſeu Eccleſiaſtica ſunt, Primo, Exorciſmi; etenim a Chriſto Domino tradita eſt Exorciſtis poteſtas expellendi dæmones, quamvis ea non ſit infallibilis, ſeu non ſemper cum effectu conjungatur, niſi adſint conditiones a Chriſto requiſitæ: Sicut de fide etiam eſt, habere Pontificem poteſtatem applicandi indulgentias pro defunctis, ſed ut illis proſint, requiruntur circumſtantiæ debitæ; Et de fide eſt, quod quicquid orantes petimus, obtinemus; ſi tamen cum debitis requiſitis oramus. Secundo, magna fides in protectione divina; quod colligitur ex illo Pſalmo, *Qui habitat in adjutorio Altiſſimi*. Tertio, iterata ſuſceptio Sacramentorum Pœnitentiæ, & Euchariſtiæ; Sicut etiam Sacramenta-

talium, necnon uſus Agnorum Dei, ſignum Crucis, invocatio Chriſti Domini, & Beatiſſimæ Virginis, Angeli Cuſtodis, Reliquiæ Sanctorum, & inter cætera Sacrificium miſſæ. Sicut autem remedia naturalia non ſtatim curant morbos, ſed frequentari debent, ut perfecte curent, ita remedia hæc ſupernaturalia; cum Deus dederit illis vim per modum cauſæ naturalis; Sicut etiam eodem modo cauſant gratiam ipſa Sacramenta, ita ſcilicet ut in ſubjecto magis diſpoſito majorem gratiam cauſent, ut ignis, verbi gratia, in ſubjecto magis diſpoſito majorem calorem.

III. Quæritur ſecundo; Utrum liceat petere a malefico, ut maleficium diſſolvat?

Reſpondeo, & dico primo, a malefico quantumvis parato non poteſt peti, ut maleficium alio maleficio diſſolvat; quia nunquam peti poteſt directe, quod eſt intrinſece malum: Unde infert Sanch. lib. 2. Moral. cap. 41., nec licere petere a Malefico diſſolutionem maleficii, quod poteſt modo licito diſſolvi, quando talis modus a malefico ignoratur; quia in tali caſu perinde eſſet, ac petere, ut alio maleficio diſſolvat. Quod ſi dubitetur, an Maleficus ſciat modum licitum diſſolvendi maleficium, communiter Doctores cum Suar., Sanch., Leſſ. apud Trull. docent nec licere petere diſſolutionem; tum quia præſumi debet, ut docet Sanch., quod Maleficus ſciat dumtaxat modum diſſolvendi ſuperſtitioſum; tum etiam quia petens in tali caſu exponeret ſe periculo petendi rem illicitam; non eſt autem licitum operari cum dubio rei illicitæ, ut communiter Doctores. Verum Tambur. hic docet aliquando licere cum dubio hoc negativo petere diſſolutionem maleficii; quia præſumi poteſt ex communiter contingentibus non ignorari a Malefico modum diſſolvendi licitum; nam, ut dicemus quæſito ſequenti, communis modus diſſolvendi licite maleficium eſt tollere ſignum dæmonis, ad cujus præſentiam dæmon ex pacto operatur. Addit Tambur. ſententiam hanc non adverſari opinioni communi; tum quia in tali caſu dubium vinceretur a præſumptione orta ex communiter contingentibus; tum etiam quia communis ſententia procedit, quando peteretur diſſolutio maleficii ab alio Mago, qui cum non fuerit auctor hujus maleficii, non facile poterit, niſi novo maleficio illud diſſolvere.

IV. Dico ſecundo; Licitum eſt petere a Malefico, ut diſſolvat maleficium, non ſolum ſi certo conſtet, ſed etiam ſi probabile ſit ipſum ſcire illud diſſolvere modo licito; idque verum eſt, etiamſi certo cognoſcam Maleficum novo maleficio eſſe diſſoluturum maleficium prius. Ita Sanch., Filliuc., Trull. contra nonnullos. Ratio eſt, quia ſicut habens neceſſitatem poteſt petere mutuum ab eo, quem certo ſcit uſuras exacturum; & petere juramentum ab illo, quem noſcit juraturum per falſos Deos; quia petitur res indifferens, ſeu id, quod licite ab alio præſtari poteſt; ita pariter in caſu noſtro. Dixi, etiamſi tantum probabile ſit maleficum ſcire modum diſſolvendi licitum, quia univerſim, ut notat hic Tambur., operari cum probabilitate eſt operari cum prudentia, atque adeo ſine culpa. Cavendum tamen eſt ex Sanch., ne petens cooperetur cum malefico in novo maleficio, verbi gratia, recipiendo medicinam &c.

Notandum etiam, quod ſi ſpes ſit, ut petito remedio licito, Maleficus hoc adhibeat, & non ſuperſtitioſum, tenemur ex charitate illud petere. Demum nullatenus licet petere a dæmone, ut ceſſet vexare; quia talis petitio involvit ſocietatem cum dæmone; Solum licitum eſt per imperium, & objurgationem dicere, verbi gratia, Ceſ-

ſa

Digitized by Google

ſa mala beſtia abhinc maleſacere.

V. Quæritur tertio; Utrum liceat diſſolvere maleficium deſtruendo ſigna, quibus illud eſt annexum; aut ponendo ſigna contraria, honeſta tamen, & indifferentia, quibus poſitis expirat pactum dæmonis?

Reſpondeo affirmative cum Leſſ., Suar., Sanch. apud Trull. Ratio eſt, quia ſic nec pactum cum dæmone, nec amicitia captatur, ſed ſolum evertuutur ſigna illa, quæ erant occaſio mali. Quare ſi dæmon cum Malefico fecit pactum nocendi Maleficiato, niſi ſignet ſe ſigno Crucis, vel niſi lavet frontem, poteſt ille licite munire ſe Cruce, aut frontem lavare, ne lædatur a dæmone, animo tollendi ſignum illud, non vero animo ſanandi medio invento a dæmone: Similiter ſi verum eſt, quod quando Venefica te tangit, te inficiat, ſed deſinat inficere, ſi illam repercutias, poteris illam repercutere. Propter eandem rationem licite Judices lavant maleficos torquendos, & pilos illis radunt, ne arte dæmonis inſenſibiles fiant ad tormenta; ſic enim dumtaxat tollunt ſignum dæmonis latens ſub pilis; vel quia pactum fuit cum dæmone, quod ad tonſionem pilorum ceſſaret conventio. Pariformiter qui audiit a Mago ſe conveniſſe cum dęmone, quod quidam theſaurus cuſtodiretur, & nemini permitteretur, niſi illi, qui in tali loco bene potaret, poterit bene potare in eo loco, & deinde ſibi theſaurum arripere.

VI. Ex quibus infert Filliuc., poſſe ſigna magica deſtrui, etiamſi redundaret damnum in maleficum, quia quilibet habet jus ſibi conſulendi, etiamſi per accidens ſequatur alteri damnum. Notat pariter Trull., quod infectus a Saga, verbi gratia, ſciens nocumentum deſiturum, ſi porrigat illi panem, (forte propter Euchariſtiæ Sacramentum) poſſit quidem panem porrigere, dummodo porrigendo panem dæmon deſinat tantum nocere. Quod ſi porrectio panis ſit novum ſignum, quo poſito dæmon per actionem novam poſitivam, & per favorem ſuccurrat, procul dubio non licet panem porrigere. Si tamen de hoc dubitetur, nec licet, ut communius docent; aut ad ſummum in caſu neceſſitatis licet cum expreſſa proteſtatione, quod nolis effectum poſitivum a dæmone: Leſſ. enim lib. 2. cap. 44. num. 46. hæc habet: *Non eſt licitum uti remedio, de quo dubium eſt, an contineat tacitam dæmonis invocationem; hoc enim eſt ſe exponere manifeſto periculo ſuperſtitionis; niſi forte id fiat cum expreſſa voluntatis contraria proteſtatione*.

VII. Quæritur ultimo; Quid faciat Confeſſarius cum Maleficis, Magis, & Incantatoribus?

Reſpondeo, debere examinare illos de genere ſuperſtitionis, an ſcilicet fuerit cum expreſſa, vel tacita dæmonis invocatione, & de aliis peccatis admixtis, puta hæreſis, idololatriæ, luxuriæ, injuſtitiæ, &c. Si deinde maleficus pactum iniit cum dæmone, debet illud diſſolvere; non eſt tamen neceſſe, ut chirographum malefico reſtituatur a dæmone; quia per pœnitentiam ſufficienter recedit a pacto: Si injuſtitia prçceſſit, imponi debet reſtitutio; ſi hæreſis formalis, & externa ſit tali peccato conjuncta, nonniſi a Pontifice abſolvi poterit. Si vero adoratio dęmonis non ſtet cum hęreſi, ſeu cum hoc, quod dęmon exiſtimetur dignus adoratione, talis ſuperſtitio poterit a quolibet Confeſſario abſolvi, niſi in aliqua Diœceſi ſit ab Epiſcopo ſibi reſervata.

QUÆSTIO VI.

De Irreligioſitate, & in ſpecie de Sacrilegio, Blaſphemia, & Tentatione Dei.

Diximus in principio quæſtionis ſuperioris, virtuti Religionis opponi per defectum Irreligioſitatem, quæ plura ſub ſe vitia continet: Omiſſis aliis, videlicet Perjurio, & Adjuratione, de quibus infra cum de Juramento, necnon Simonia, de qua cum de Reſtitutione in particulari, agendum hic ſupereſt de Sacrilegio, Blaſphemia, & Tentatione Dei.

ARTICULUS I.

De Sacrilegio.

I. Sacrilegium eſt rei Sacra læſio. Triplex autem eſt, Perſonale, Locale, & Reale: Specialiter autem in Confeſſione aperienda ſunt Sacrilegii ſpecies.

II. Probabiliter tres iſta Sacrilegii ſpecies ſunt atoma, non ſubalterna; itaut de conſilio, non de pracepto explicandus ſit in confeſſione modus Sacrilegii, tanquam circumſtantia aggravans.

III. Quænam Perſona dicatur Sacra, itaut eam lædens Sacrilegium committat?

IV. Per læſionem Perſona Sacra quadrupliciter committitur Sacrilegium; injiciendo manus violentas, perducendo ad tribunal ſæculare, ſubjiciendo oneribus vectigalium, & per actiones venereas.

V. Novitius non habens votum caſtitatis non eſt ſacrilegus, ſi carnaliter peccet. Quid de habente hoc votum, ſi alios inducat ad peccandum carnaliter? Quid de Sacerdote Graco, ſi peccet contra caſtitatem?

VI. Communius docent contra nonnullos, fractionem cujuſcumque voti eſſe ſacrilegam.

VII. Quare non ſint ſacrilega omnia peccata Perſonæ Sacræ, ſed ſolum peccatum contra caſtitatem?

VIII. Quare percuſſio Clerici habentis primam Tonſuram, & Novitii ſit ſacrilega, & non ſit ſacrilegum peccatum iſtorum contra caſtitatem?

IX. Quinam dicatur locus ſacer, cujus violatio ſit Sacrilegium?

X. Latius patet locus ſacer relate ad effectum gaudendi immunitate, quam relate ad effectum conſtituendi furtum, verbi gratia, ſacrilegum.

XI. Locus ſacer violatur per illas dumtaxat actiones, quæ in locis Sacris intuitu Religionis prohibentur, puta per effuſionem ſanguinis, vel ſeminis, ſi delicta ſint publica, per extractionem violentam e loco Sacro, per mercatus, convivia, furta, &c.

XII. Eſt ſacrilegum furtum ſacri de ſacro, Sacri de non Sacro, & non ſacri de Sacro, ſi res non ſacra ſit in Eccleſia cuſtodiæ cauſa, aut illi commodata.

XIII. Num ſit Sacrilegium furari aliquid e Sacriſtia? Non eſt ſacrilegum furari aliquid e Clauſtris Religioſorum, aut ex Oratoriis privatis. Quid de furto in Oratoriis Xenodochiorum, & Eremitoriorum?

XIV. Nomine rei Sacræ veniunt Sacramenta, ornamenta Eccleſiæ benedicta,

ſta, bona Eccleſiæ, & ſimilia. Non tamen Tempus, & locus; unde de ſe non eſt Sacrilegium peccare die feſto, aut in Eccleſia.

XV. Eſt Sacrilegium concupiſcere copulam habendam in Eccleſia; ſed non eſt Sacrilegium in Eccleſia concupiſcere copulam habendam extra Eccleſiam. Actus turpes ſi in Eccleſia committantur, explicandum eſt in Confeſſione.

XVI. Multipliciter Sacrilegium reale committi poteſt; præſertim ſi quis abutatur aut rebus, aut verbis ſacris, ſi irreverenter officium recitetur, ſi imagines Sacræ, vel Reliquiæ male habeantur, &c.

I. SAcrilegium idem ſonat, ac ſacræ rei læſio, ſeu violatio. Dicitur autem res ſacra, quæ ad cultum Dei conſecrata eſt, ſive ex lege Divina, ſive Eccleſiaſtica: Quia tamen triplex genus rerum Deo conſecrantur, videlicet Perſonæ, loca, & aliæ res, ideo triplex genus Sacrilegii datur, nempe Perſonale, Locale, Reale, ſeu violatio perſonæ Sacræ, loci ſacri, & alterius rei ſacræ: Unde ſpecialiter in Confeſſione aperiendum eſt, perſonane, an locus, an alia res ſacra violata ſit? cum ſpecies peccatorum ex Trident. aperiri debeant in confeſſione.

II. Quæritur tamen primo; An hæc diviſio Sacrilegii in has tres ſpecies ſit diviſio in ſpecies ſubalternas, hoc eſt, quæ continent ſub ſe alias ſpecies, an vero in infimas, & atomas?

Reſpondeo, Suar. lib. 5. de Sacram. cap. 5., Leſſ. lib. 2. cap. 45. dub. 3., Filliuc. putare, diviſionem hanc eſſe in ſpecies ſubalternas; Unde fit, in confeſſione non ſolum explicandum eſſe, num perſona, aut locus, aut alia res ſacra læſa ſit, ſed etiam modum particularem Sacrilegii; verbi gratia, num perſona ſacra violata ſit per percuſſionem, aut per fornicationem; num locus per effuſionem ſanguinis, aut ſeminis; num res ſacra violata ſit per violationem Sacramentorum, & præſertim Euchariſtiæ, aut aliarum rerum Sacrarum?

Verum D. Th. 2. 2. quæſt. 99. art. 3., Cajet., Trull. hic putant probabilius diviſionem illam Sacrilegii eſſe in tres ſpecies ultimas; Unde fit, modos prædictos Sacrilegii differre tantum numero; ſicut differt ſacrilegium commiſſum contra Petrum a commiſſo contra Paulum; vel ſaltem differre ſecundum circumſtantiam aggravantem. Ratio D. Th. eſt, quia ſolum habitudo ad ſanctitatem iſtarum ſpecierum eſt ſimpliciter diverſa; Nam perſona dicitur ſacra, quia eſt ſubjectum ſanctitatis; locus dicitur Sacer, quia continet perſonas, & res ſacras; res aliæ dicuntur Sacræ, quia ad ſanctitatem ordinantur. Adde, quod ſi iſtæ ſpecies non eſſent infimæ, difficillimum eſſet aſſignare ſpecies infimas in confeſſione explicandas; unde quamvis conſilium ſit explicare modos illos ſignificatos Sacrilegii, inquantum ſunt ſacrilegi, & virtuti religionis opponuntur, poſſunt tamen citra culpam reticeri.

III. Quæritur ſecundo; Quid veniat nomine perſonæ Sacræ, & quot modis lædatur?

Reſpondeo, perſonam ſacram dici, quæ vitæ ſtatu, vel per votum, vel per ſacrum Ordinem Deo ſpecialiter eſt conſecrata: Tales ſunt Clerici omnes, & Religioſi, ac Religioſæ, etiamſi nondum profeſſionem emiſerint. Quare ſi hujuſmodi perſonæ lædantur, quatenus Sacræ, ſeu quatenus in Dei cultum deſtinatæ ſunt, ſacrilegium committitur: Et quia Eccleſia intuitu virtutis Religionis prohibuit, ne in eas violentæ manus injiciantur, ne ad ſæcularia judicia pertrahantur, ne vectigalibus, & tributis ſubjiciantur, ideo Sacrilegium committitur eas in his actionibus offendendo, quia offenditur

Deus in perſonis ſibi ſpecialiter dedicatis.

IV. Quadrupliciter itaque committitur Sacrilegium per læſionem perſonæ Sacræ. Primo, per violentam manuum injectionem. Secundo, per uſurpatam juriſdictionem quoad forum, ſeu ſi ad ſæculare tribunal pertrahantur. Tertio, ſi ſubjiciantur oneribus vectigalium. Quarto, per actiones venereas; itaut quælibet perſona habens votum caſtitatis ſacrilegium committat, ſi carnaliter peccet, ſive corpore, ſive etiam mente, quia abutitur perſona Deo per tale votum dicata, tam corpore, quam anima.

V. Novitius tamen non habens votum caſtitatis, ſi carnaliter peccet, ſacrilegium non committit: Sicuti nec committit Sacrilegium, qui habens votum caſtitatis inducit alios ad peccandum carnaliter, apud Tambur. lib. 2. Methodi Confeſs. cap. 6. §. 5. Et ratio eſt, quia per votum caſtitatis videtur homo ſe obligare tantum ad non peccandum contra caſtitatem, ſeu ne ipſe in ſua perſona delectationes venereas admittat, non vero ne alios in eaſdem inducat; propriam enim, non alienam caſtitatem promittit. Putat etiam Tambur. in Decalogum hic, Sacerdotem Græcum non eſſe ſacrilegum, ſi peccet contra caſtitatem; quia non conſtat emitti a Sacerdotibus Græcis votum ullum caſtitatis.

VI. Dubium eſt, Num habens votum, verbi gratia, jejunandi, obediendi, &c., ſit etiam ſacrilegus, ſi non jejunet, obediat, &c. Affirmant communius cum Leſs., Cajet., Valent.; quia per quodcumque votum tam perſona relate ad illam operationem, quam res, quæ promittitur, Deo ſpecialiter dicatur. Sed probabiliter negant Pal., & Tambur. hic ex Suar. tom. 1. de Relig. tract. 3. lib. 3. cap. 3.; quia nihil ſacrum violatur; ſed ſolum peccatur contra fidelitatem Deo debitam per promiſſionem, ſeu votum: Quare ex Suar. ſola violatio voti ſolemnis caſtitatis eſt ſacrilega, quia per tale votum dumtaxat perſona ex ordinatione, & acceptatione Eccleſiæ Deo ſpecialiter dicatur anima, & corpore: Jejunium vero, quod promittitur per votum, non dicitur res Deo dicata, ſed ſolum promiſſa; unde qui violat votum jejunandi, non peccat contra virtutem Religionis, peccat tamen peccato perfidiæ contra Deum explicando in confeſſione, ſeu contra fidelitatem Deo debitam; Et idem putat Suar. dicendum de violante votum ſimplex caſtitatis. Communius tamen docent, ut diximus, omnem voti fractionem eſſe ſacrilegam; & Sanch. lib. 7. de Matrim. diſp. 27. probabiliter docet, votum ſimplex caſtitatis a voto ſolemni non differre ſpecie; Unde ſatis eſt in confeſſione dicere, commiſſum eſſe peccatum contra votum caſtitatis, vel cum habente votum caſtitatis, non explicando Sacerdotium, aut profeſſionem.

VII. Ex dictis infertur primo, Quare ſi Sacerdos furetur, blaſphemet, &c., non ſit ſacrilegus? Contra vero ſi violet votum caſtitatis? Diſparitas eſt, quia perſona per votum ſpecialiter Deo dicatur relate ad operationem, quam vovet, & ideo violando votum violatur perſona ſacra, quatenus ſacra eſt: At furando, blaſphemando, &c., ſolum læditur jus naturale, & divinum, non vero perſona ſacra, quatenus ſacra eſt; aliter omnia peccata Sacerdotum eſſent Sacrilegia: Verum quidem eſt, quod Sacerdos ſit ſacrilegus, ſi in mortali celebret, vel Sacramenta ſuſcipiat, aut conferat; id eſt tamen propter irreverentiam gravem, quam irrogat rebus ſacris, atque adeo tale ſacrilegium non eſt ratione perſonæ, ſed ratione rei Sacræ.

VIII.

VIII. Infertur ſecundo diſparitas, quare percuſſio Clerici etiam habentis primam tonſuram, & novitii nullum habentis votum ſit ſacrilega; E contra fornicatio eorumdem non ſit ſacrilega? Ratio eſt, quia perſona etiam per primam tonſuram, & per novitiatum ſacratur Deo, juxta inſtitutiones Eccleſiaſticas, itaut per percuſſionem cenſeatur perſona ſacra violari: Contra tamen juxta inſtitutiones Eccleſiaſticas non cenſetur per primam tonſuram, aut per novitiatum ita ſacrari Deo perſona, ut committat ſacrilegium, ſi fornicetur. Et per hæc etiam patebit, quare effuſio ſanguinis, vel ſeminis facta in loco Sacro ſit ſacrilegium; non vero blaſphemia, aut aliud enorme peccatum non ſpecialiter ab Eccleſia prohibitum, ſi in loco Sacro committatur?

IX. Quæritur tertio; Quænam loca dicantur Sacra, & quomodo violentur?

Reſpondeo, nomine loci Sacri, quoad hunc effectum conſtituendi ſacrilegum peccatum in eo commiſſum, venire ſolum Eccleſias, Cæmeteria, Monaſteria, Hoſpitalia, & Oratoria auctoritate Epiſcopi approbata, in quibus tam ſacrificium Miſſæ, quam alia divina officia celebrantur.

X. Notandum tamen, quod nomen Eccleſiæ in favorabilibus, ſeu relate ad effectum gaudendi immunitate, importet etiam Eccleſiæ fabricam, parietes, turres, tectum, januam, ſcalas, atrium, clauſtrum, & ambitum exteriorem: in odioſis tamen, ſeu relate ad effectum conſtituendi, verbi gratia, furtum ſacrilegum, nomen Eccleſiæ importat ſolum Eccleſiam cum ſuis cappellis, & cæmeterio, ut notat Sanch. lib. 9. de Matrim. diſp. 15. num. 23.

XI. Violatur autem locus ſacer per illas tantum actiones, quæ jure Canonico intuitu Religionis in locis Sacris prohibentur.

Primo itaque committitur ſacrilegium per violationem loci ſacri, quoties injurioſe effunditur in loco Sacro ſanguis, vel ſemen, juxta explicanda in de Matrimonio. Ubi notat Tambur. lib. 2. Meth. Confeſ. cap. 6., hujuſmodi delicta, ut ſint ſacrilega, debere eſſe publica, & notoria; quia intantum committitur Sacrilegium, inquantum polluitur Eccleſia, & indiget reconciliatione; ſed non polluitur Eccleſia per hæc delicta, niſi ſint publica, & notoria; ergo ſi ſint occulta, non ſunt ſacrilega. Ita Pont., Vaſq. contra Suar., Sanch., Bonac., qui putant eſſe ſacrilega, etiamſi ſint occulta.

Secundo, ſi locus ſacer deſtruatur, ſpolietur, incendatur, &c.

Tertio, per Sepulturam vel excommunicati vitandi, vel non baptizati, etiamſi infantis, modo parentes ſaltem fideles non ſint, ex Sayr.

Quarto, per extractionem violentam perſonæ a loco Sacro.

Quinto, ſi in Eccleſia turpes ludi exerceantur.

Sexto ex Suar. apud Trull., ſi in Eccleſia fiant mercatus, deambulationes, conclamationes, ſæcularia concilia, convivia, ſtrepitus judiciorum ſæcularium, (non tamen Eccleſiaſticorum, quæ præſumuntur pietatem concernere) & alia hujuſmodi, quæ divinum cultum impediunt; Quamvis ex D. Th. in neceſſitate ea liceant aliquando, verbi gratia, ob multam pluviam, ob ſolis æſtum, ſi alius locus opportunus ad ſe recipiendum abſit; dummodo a ſtrepitu, & immodeſta compotatione abſtineatur; Immo nec videtur grave peccatum aliqua particularis comeſtio moderata, & honeſta in loco Sacro facta ſine neceſſitate, dummodo fiat ſine tumultu, clamore, & ſcandalo, ut dicitur de deambulationibus, & parlamen-

Digitized by Google

mentis, quia non videtur gravis injuria irrogari ſanctitati loci.

XII. Septimo, Sacrilegium ratione loci ſacri committitur per furtum rei etiam profanæ ibi commiſſum: Etenim ex cap. *Quiſquis inventus* 17. *quæſt.* 4. ſacrilegum eſt non ſolum furtum Sacri de Sacro, & Sacri de non Sacro, ſed etiam non ſacri de ſacro, ſeu rei profanæ de loco ſacro. Notat tamen Tambur. lib. 2. Methodi Confeſs. cap. 8. cum Lug., Pal., Azor. contra Suar. Vaſq., Laym., Bonac. non eſſe ſacrilegum quodlibet furtum rei profanæ, ſeu non ſacræ in Eccleſia commiſſum, ſed ſolum quando res non ſacra eſt in Eccleſia cuſtodiæ, aut ſecuritatis cauſa, vel eſt Eccleſiæ commodata, itaut Eccleſia de re illa teneatur; quia tunc aliquo modo ad Eccleſiam pertinet. Unde non committit Sacrilegium, qui crumenam divitis in Eccleſia furatur, aut gladium parochi, quem parochus poſſidet nomine ſuo, non Eccleſiæ: Committit vero (ut communiter docent contra Fagund. in ſecundum præceptum Eccleſiæ lib. 2. cap. 5. num. 21.) duplex ſpecie ſacrilegium, reale ſcilicet, & locale, qui rem ſacram de loco ſacro furatur, verbi gratia calicem in Eccleſia, vel in Cæmeterio, aut in Sepultura ſub Eccleſia, quæ etiam venit nomine loci ſacri.

XIII. Dubium tamen eſt; An ſit ſacrilegium locale, ſi quis furetur aliquid e Sacriſtia?

Sanch. loc. cit. num. 31. contra aliquos Neotericos putat, nomine loci ſacri non venire Sacriſtiam, quia eſt extra Eccleſiam. Illud certum eſt, non eſſe ſacrilegium locale furari aliquid in Clauſtris Religioſorum, quamvis gaudeant immunitate; Immo nec in Oratorio domus privatæ, in quo de licentia Epiſcopi celebratur; quia hujuſmodi Oratoria privata non veniunt nomine loci ſacri, ne in favorabilibus quidem, cum non gaudeant immunitate; poſſunt enim ad nutum fundatoris in profanos uſus converti. Demum de Oratoriis Xenodochiorum, & Eremitoriorum, quæ auctoritate Epiſcopi ſunt erecta, ſed non ſunt benedicta, aut conſecrata, dubium eſt apud Doctores, an veniant nomine loci ſacri? Sanch. num. 39. affirmat, quia ad profanos uſus converti nequeunt, & gaudent immunitate, quamvis in eis divina officia non celebrentur.

XIV. Quæritur quarto; Quid veniat nomine rei ſacræ, per cujus violationem committitur Sacrilegium?

Reſpondeo, venire, Primo Sacramenta. Secundo Vaſa ſacra, quæ ſunt inſtrumenta rebus ſacris adminiſtrandis, necnon imagines Sacras, & Reliquias Sanctorum, ad quæ reducuntur verba ſacra. Tertio ornamenta Eccleſiæ, vel Miniſtrorum; quæ ſcilicet per ſpecialem benedictionem, vel conſecrationem divino cultui deputantur, unde horum omnium profanatio, vel furtum eſt ſacrilegum; Sicut etiam deſtructio irreligioſa templi, ejuſque profanatio, vel abuſus ad choreas, ad obſcœnas comœdias, &c., necnon abuſus Sacramentalium, puta aquæ luſtralis, vel candelæ, aut rami benedicti. Quarto demum nomine rei ſacræ veniunt bona Eccleſiæ, decimæ, primitiæ, &c. quia hæc ſuo modo ſacrata ſunt, & ad cultum Dei deputantur, quatenus deſtinantur ſuſtentationi eorum, qui Dei cultui inſerviunt, unde eorum pariter furtum ſacrilegum eſt.

Contra vero nec tempus, nec locus veniunt nomine rei ſacræ, quamvis divino cultui ſpecialiter dicentur; unde peccans die feſto, aut hebdomada Sancta, vel peccans in Eccleſia non committit ex hoc capite ſacrilegium; eo quod non eſt ſpecialiter prohibitum intuitu Religionis peccatum

tum

tum tali tempore, vel tali loco: Eſſet ſolum ſacrilegium ratione temporis ſacri, ſi dies feſti violentur operibus ſervilibus, & aliis prohibitis, ut notat Trull. ex Leſs.

XV. Eſt etiam ſacrilegium ratione loci, ſi quis, verbi gratia, concupiſcat copulam habendam in Eccleſia; quamvis non ſit ſacrilegium concupiſcere in Eccleſia copulam habendam extra Eccleſiam. Et ratio diſparitatis eſt, quia in primo caſu objectum actus interni eſt ſacrilegium; in ſecundo caſu circumſtantia loci non fert ſecum ſpeciem ſacrilegii. Ita Doctores communius; Quamvis Suar. tom. 1. de Relig. lib. 3. cap. 7. putet, non ſolum pollutionem occultam, ſed etiam tactus impudicos habere ſpecialem malitiam in confeſſione aperiendam, ſi in Eccleſia committantur, non quidem ex ullo præcepto Eccleſiæ, ſed ex vi legis naturalis prohibentis fieri in Eccleſia actus turpes ob reverentiam loci ſacri.

XVI. Ex dictis ſequitur, ſacrilegium reale eſſe ſuſcipere, vel adminiſtrare Sacramenta in mortali. Secundo, abuti ſacris vaſibus, puta uti calice conſecrato ad bibendum. Tertio, abuti ſacris verbis ad ſuperſtitiones, ad facetias, ad amatoria, ad ſtabiliendas hæreſes. Quarto, Sacrilega eſt omnis irreverentia, quæ committitur in recitando divino officio, vel in ſacris cæremoniis obeundis, quamvis ſæpe a Sacrilegio lethali ex materiæ parvitate irreverentia iſthæc excuſetur. Quando tamen Sacerdos (quod utinam nunquam accidat) ut brevi Miſſam abſolvat, notabiliter obtruncat verba, & cæremonias confundit, irreverentia certe non eſt levis, nec ſacrilegium veniale. Quinto, male habere imagines, & reliquias, puta illas inhoneſte pingendo, vel iſtas diſpergendo, ne colantur. Sexto, invaſio bonorum, vel jurium Eccleſiaſticorum, retentio legatorum Eccleſiæ, &c.

ARTICULUS II.

De Blaſphemia.

I. Blaſphemia proprie ſolis verbis, non vero factis contumelioſis exhibetur contra Deum, aut Sanctos, ſive mente, ſive ore, ſive ſcripto.

II. Non datur materiæ parvitas in blaſphemia, etiamſi joci gratia proferatur.

III. Ex conſuetudine ſine plena advertentia blaſphemare non vacat culpa lethali.

IV. Blaſphemia hæreticalis continet hæreſim, ſeu quod articulo fidei directe opponitur; ſecus vero Blaſphemia ſimplex. Hæreticalis aut tollit a Deo quod habet, aut per contumeliam tribuit Deo, quod non habet.

V. Simplex Blaſphemia eſt quadruplicis generis, Enunciativa, Deteſtativa, Irriſoria, & Juratoria.

VI. Probabiliter non differunt ſpecie Blaſphemia in Deum, & Blaſphemia in Beatam Virginem, & in Sanctos; niſi proferantur in Sanctos ob propriam eorum excellentiam.

VII. Qui maledicit creaturis, inquantum Creaturæ Dei ſunt, profecto blaſphemat; ſicut qui rebus ſacris maledicit: Quid ſi quis creaturis irrationabilibus maledicat? Et quid ſi tempori, pluvia, ventis?

VIII. Diſcutiuntur plures formulæ, quæ frequenter uſurpantur, num ſint Blaſphemia.

IX. Quid de formula illa conditionata, Deum abnego, ſi res non ita ſe habet? Quid de illa, Per vitam Dei? aut de illa alia, Corpo di Dio con voi?

X. In

X. In dubio, an formula aliqua ſit Blaſphema, non eſt talis cenſenda.

XI. Blaſphemi denunciandi ſunt (ſi Blaſphemia ſit hæreticalis) intra ſex dies a notitia, ſub pœna Excommunicationis latæ ſententiæ.

I. Blaſphemia eſt convicium, ſeu verbum contumelioſum, quod jacitur contra Deum, aut Sanctos, ſive mente, ſive ore, ſive ſcripto proferatur. Ita communiter. Putant tamen nonnulli, etiam factis, vel ſignis poſſe blaſphemiam committi, puta conculcando imagines, infrendendo dentibus in Deum, expuendo in cœlum; ſed hoc negat Bonac. ex Suar., & Leſs.; quia blaſphemia opponitur laudi Dei, quæ ſolis verbis mente, vel ore, vel ſcripto exhibetur; unde blaſphemia in ſolis verbis, non in factis proprie conſiſtit.

II. Hinc ſequitur primo, blaſphemiam opponi virtuti Religionis; quia hæc divinum honorem, & laudem tuetur, quam blaſphemus offendit derogando illi, vel diminuendo.

Sequitur ſecundo, peccatum hoc ex genere ſuo eſſe mortale, & ſolum ratione inadvertentiæ poſſe eſſe veniale, non vero ex levitate materiæ, puta ratione levitatis, & joci. Ratio eſt, quia nulla reſpectu Dei dari poteſt levis contumelia, & gravis eſt ex ſe deordinatio, etiam per jocum blaſphemare, ac Deum inhonorare. Putat quidem Villalob. apud Trull. cum Dian. part. 5. tract. 5. reſol. 3. probabiliter in hoc dari poſſe parvitatem materiæ, ut ſi quis velit facetiam confirmare verbis Sacræ Scripturæ. Sed communiter rejicitur, quia vel hoc fit ſine contemptu, & eſt ſacrilegium veniale, non blaſphemia; vel fit cum contemptu, & eſt blaſphemia mortalis, quia eſt gravis irreverentia.

III. Hinc etiam fit, quod qui ex habitu, & conſuetudine ſine plena advertentia ad Dei inhonorationem ſolet blaſphemare, teneatur ſub mortali conari ad talem habitum evellendum; tum quia aliter eſt in morali periculo, & proxima occaſione blaſphemandi: tum etiam quia gravis deordinatio eſt Deum ſic inhonorare.

IV. Quæritur nunc primo; Quotuplex ſit blaſphemia?

Reſpondeo, aliam eſſe ſimplicem, aliam hæreticalem. Hæreticalis dicitur, quæ continet hæreſim, ſeu quæ alicui articulo Fidei directe opponitur, ut, Abnego Deum, Abnego crucem Chriſti, Beatam Virginem, Deus eſt injuſtus, dæmon eſt omnipotens. In quibus caſibus blaſphemus, ſi credat, quod ore profert, erit pariter hæreticus, & ut talis judicandus; ſecus vero ſi id non credat, cum non habeat errorem circa fidem. Simplex vero blaſphemia dicitur illa, quæ errorem circa fidem non continet, ut ſolent eſſe, quæ dicuntur per modum optandi, imperandi, imprecandi, &c. verbi gratia, Maledictus Deus, diſpliceat Deo, quod vulgo dicitur, A diſpetto di Dio; vel ſi quis irreverenter nominet membra Chriſti Domini, vel pudenda Sanctorum, ut notant Suar., Sanch. apud Trull., quia ſic intendit facere illos contemptibiles propter tales partes naturales.

Sequitur ex dictis primo, duobus præſertim modis blaſphemari, vel ſcilicet tribuendo Deo per contumeliam id, quod non habet, eique repugnat, ut appellando Deum injuſtum, crudelem, &c.; vel tollendo a Deo id, quod habet, & illi eſſentialiter convenit, ut dicendo, non habere providentiam, omnipotentiam, dæmonem eſſe omnipotentem, &c.

Sequitur ſecundo, blaſphemiam eſſe deteſtari divina, vel Deum maledicere, illique mala imprecari. Ratio eſt,

eſt; quia tribuitur Deo id. quod non habet, eique repugnat, ut ſi dicatur, Maledictus ſit Deus, Pereat, Velit nolit, hoc erit, &c.; Vel ſi quis juret per vitam, aut per caput Dei, aut Sanctorum, quia ex Azor. ſenſus eſt, quod Deus, aut Sancti amittant vitam, ſi res non ita eſt.

Sequitur tertio, blaſphemiam eſſe exprobrare Deo ea, quæ habet, ſeu tribuendo illi ea, quæ habet, ſed irreverenter, ut jurare per corpus, aut ſanguinem Dei ex indignatione; ſicut etiam jurare per falſos Deos: Secluſa tamen indignatione contra Deum, & contemptu, non eſt blaſphemia jurare per corpus Dei, ſcilicet Chriſti Domini.

Sequitur quarto, eſſe blaſphemiam ea, quæ ſunt propria Dei communicare creaturæ, ut vocare dæmonem omnipotentem, fœminam amatam vocare Deam; aut jurare per falſos Deos, cum ſic tribuatur illis infallibilis veritas, quæ ſoli Deo convenit.

Sequitur quinto, eſſe blaſphemiam dicere, Pereat, qui me ſuſtentat, intelligendo Deum; ſicut etiam dicere, Perdat te ſanguis Chriſti, Occidat illum Sanctus Franciſcus; Sanguis enim Chriſti Domini, & Sancti ad ſalvandum nos, non ad perdendum ſunt parati; unde magna afficiuntur contumelia per talem formulam, ut notat Laym. apud Tambur.

V. Sequitur ultimo, blaſphemiam ſimplicem, ſeu non hæreticalem eſſe quadruplicis generis: nam vel eſt Enunciativa, ut Ad injuriam Dei hoc faciam; vel Deteſtativa, ut, Pereat Deus, Maledictus ſit Deus, Diſpliceat Deo; vel Irriſoria, ut Vah qui deſtruis templum Dei; vel Juratoria, ut Pereat Deus, ſi ita non eſt, vel ſi hoc non erit.

VI. Quæritur ſecundo; An differant inter ſe ſpecie blaſphemiæ in Deum, in Beatam Virginem, & in Sanctos?

Reſpondeo, Saur., Sanch., & alios apud Tambur. in Methodo Confeſſionis lib. 2. cap. 5., probabilius putare, quod ſpecie differant, quia blaſphemia in ſanctos præter propriam malitiam blaſphemiæ, habet etiam malitiam contra Duliam, (quæ eſt honor ſpecialis debitus Sanctis) ſicut blaſphemia contra Beatam Virginem continet malitiam contra Hyperduliam: Etenim per blaſphemiam in Sanctos non ſolum Deus, ſed etiam ipſe Sanctus injuria afficitur; Econtra per Blaſphemiam in Deum ſoli Deo irrogatur injuria; ergo blaſphemiæ in Deum, & in Sanctos differunt ſpecie.

Sed probabile etiam eſt, quod docet Azor., & alii apud Dian. part. 1. tract. de Circumſt. reſol. 50. non differre ſpecie; ſicut non differunt ſpecie juramentum per Deum, & juramentum per Sanctos. Ratio eſt, quia cum omnes communiter honorent Sanctos non ob præciſam eorum propriam excellentiam, ſed quatenus ad Deum ordinantur, ideo nec illos injuria afficiunt, niſi quatenus ad Deum referuntur; Unde ab uno Deo omnes blaſphemiæ ſpecificantur. Quare juxta hanc ſententiam ſatis eſt in confeſſione dicere, Blaſphemavi, non explicando an contra Deum, vel contra Sanctos, aut alias creaturas verbum contumelioſum ſit prolatum, niſi forte alicubi ſola blaſphemia contra Deum eſſet reſervata.

Quamvis quando blaſphemia fuerit hæreticalis, debeat exprimi hæc nova ſpecies peccati; ſicut etiam ſi blaſphemia ex odio formali Dei, vel ex deſperatione proferatur. Verum ſi proferatur in Sanctos ob propriam eorum excellentiam, & non quatenus ad Deum referuntur, debet in confeſſione id exprimi, quia tale peccatum eſt contra virtutem Duliæ, non Religionis.

VII. Quæritur tertio, Utrum com-

 muit-

mittatur blaſphemia non ſolum conviciando Sanctos, ſed etiam maledicendo aliis creaturis?

Reſpondeo cum Bonac., & Leſſ. cap. 45. dub. 5., puram maledictionem creaturarum ſine ordine ad Deum non eſſe proprie blaſphemiam, (quamvis ſit peccatum mortale contra charitatem, ſi conjungatur cum deſiderio notabilis damni; ſit vero ſolum veniale, ſi tantum ex paſſionis, & iracundiæ impetu imprecemur alicui grave damnum) Eſt autem blaſphemia maledicere creaturis, ut creaturæ Dei ſunt, ſeu per ordinem ad Deum; ſicut etiam blaſphemando res ſacras; quia per hujuſmodi maledictionem tribuitur per contumeliam Deo id, quod non habet, eique repugnat, aut tollitur a Deo, quod eſſentialiter habet; cum talis maledictio redundet in Deum auctorem creaturarum. Sicut enim Deus in creaturis honoratur, ita inhonorari poteſt per maledictionem creaturarum, inquantum creaturæ Dei ſunt, aut per blaſphemiam rerum ſacrarum.

Hinc ſequitur, ut notant Sayr., & Suar., committi blaſphemiam ſpernendo Sanctos; nam ſicut in Sanctis laudatur Deus, ita in illis poteſt Deus contumelia affici, & blaſphemari; & ideo diximus, blaſphemiam in Sanctos, aut in alias creaturas non differre ſpecie a blaſphemia in Deum. Demum maledicere creaturis irrationabilibus ſecundum ſe non eſt mortale; immo poteſt nec eſſe veniale; ſi enim poſſumus illas occidere, quidni, & malum imprecari? Si tamen creaturæ irrationales conſiderantur, inquantum ſunt hominis, eſſet mortale illis maledicere; non ſecus ac maledicere ipſi homini, ut ſi quis velit arborem incendi, equum occidi ex odio hominis: Si vero maledicatur tempus pluvia, ventus, &c., quatenus illis Deus utitur ad nos puniendos, eſſet profecto blaſphemia: Quod ſi non ſit indignatio contra Deum, ſed contra creaturas, non erit blaſphemia; ut ſi dicatur, Maledicta hora qua mei parentes me genuerunt, hæc enim indignatio eſt contra parentes, atque adeo eſt peccatum contra pietatem, leve, vel grave, prout leviter, vel graviter læditur obſervantia erga illos.

VIII. Quæritur quarto, Quænam formulæ uſurpari ſolitæ nullam contineant blaſphemiam, quænam vero dubium eſt, an contineant; & quomodo iſtæ interpretandæ?

Reſpondeo, non reputari a Doctoribus blaſphemiam, Primo, ſi dicatur, Hoc eſt verum, ſicut eſt verum euangelium; vel, ſicut eſt verus Deus; quia communiter volumus per hæc verba indicare ſimilitudinem quandam, quod ſicut unum eſt verum, ita & aliud. Eſſet vero blaſphemia, ſi vellemus veritatem creatam defectibilem cum divina indefectibili æquiparare. Secundo, quando dicitur, Po far di di Dio, Potenza di Dio; Hæc enim verba ſolum important quoddam ſignum admirationis contra rem, quæ inopinato accidit. Tertio, Pejerans non eſt blaſphemus, cum nihil tribuat, aut tollat a Deo in ejus convicium; nam pejerans non petit, ut Deus firmet falſitatem, ut cenſet Pal. tom. 3. diſp. 2. punct. 2. §. 3., ſed enunciative tantum profert cum temeritate illud falſum a Deo confirmari, non optative. Quarto, non eſt blaſphemia dicere, ſic tandem fato futurum erat, ſi non intelligatur fatum Gentilium fatuorum, ſed ſola neceſſitas talis eventus conſequens ad Dei præviſionem.

Dubium tamen eſt primo, An qui nolens dicere blaſphemiam hanc, (Santo diavolo) dicat, Santo dia, vel Santo diammant, etiam blaſphemet? Reſpondendum tamen, quod ſi animo nolit diabolo ſanctitatem appingere, vere

vere non blaſphemet, ut Tambur. cum doctis viris ab ipſo conſultis cenſet; quia idcirco dicit, dia, vel, diammant, ne blaſphemiam proferat. Idem dicendum contra Bonac. de eo, qui diceret, nego Di, quia non vult dicere, Dio; quamvis in tali formula ſcandalum facilius adſit.

IX. Dubium eſt ſecundo de blaſphemia conditionata, verbi gratia, Renego Deum, ſi ita res non eſt, Deus eſt injuſtus, ſi te non occiderit &c., Sanch., & Pal. putant has eſſe blaſphemias; Quod tamen negant Sal., & Tambur., quia non videtur fieri ſenſus, quod fides in Deum, vel juſtitia Dei pendeat a veritate rei creatæ, aut a futuro eventu, quod ſane eſſet blaſphemia; ſed ſenſus videtur eſſe, quod ſicut certum mihi eſt ex Dei gratia nunquam me Deum renegaturum, ita certum eſt, quod aſſero; & ſicut certum eſt, Deum non eſſe injuſtum, ita certum mihi eſt te eſſe occidendum, per ſimilitudinem quandam, non per æquiparantiam, ut diximus de illa formula, Hoc eſt verum, ſicut eſt verus Deus: nec eſt ſenſus, ut putat Pal., quod Deum renegaturus ſim, ſi res ita non ſit, aut quod Deus erit injuſtus, ſi non occidaris....

Dubitatur tertio; an ſit blaſphemia dicere, Per vitam Dei, vel Sanctorum? Affirmat Decian., qui putat ejus ſenſum eſſe, amittant Deus, vel Sancti vitam, ſi res ita non eſt; Sed commmuniter cum Sanch. negant; quia ſenſus eſt, Sicut Deus vitam habet, ita verum eſt, quod dico.

Dubitatur ultimo; An ſit blaſphemia dicere ex indignatione contra hominem, vel jumenta (Corpo di Dio con voi, Ah Sangue di Dio?) Communiter negant, quia tota indignatio eſt in creaturas, & nihil Deo tribuitur, vel tollitur per convicium; Eſt tamen peccatum veniale irreligioſitatis contra ſecundum præceptum Decalogi, ut notat Laym., quando ſolum indignatio fertur in creaturas; Quod ſi indignatio ferretur etiam in Deum, eſſet profecto blaſphemia, quia in actu exercito ſignificaretur, Deum eſſe dignum noſtra indignatione.

X. Regula generalis eſt, ex Bonac., Pal., Tambur., quod quoties aliqua verba ſumi poſſunt in utramque partem, pro blaſphemia ſcilicet, & non blaſphemia, non ſint ſumenda pro blaſphemia; quia in dubio non ſunt accipienda, ut ſonent delictum, cum delictum non præſumatur, niſi clare conſtet.

XI. Quæritur ultimo; An blaſphemi ſint corrigendi, & denunciandi?

Reſpondeo, audientem blaſphemos ex præcepto naturali teneri illos corrigere, ſi poſſit abſque gravi incommodo, & ſit ſpes fructus; quamvis non expediat id fieri, dum blaſphemi ſunt in ira, quia magis irritarentur: Tenetur etiam audiens denunciare blaſphemias hæreticales Inquiſitoribus, vel Ordinario; blaſphemias vero ſimplices judici ſive Eccleſiaſtico, ſive Sæculari, cum ſint mixti fori, ex decretis Pii I., & Julii III.; Quamvis hæc decreta relate ad blaſphemias ſimplices propter deſuetudinem non videantur obligare, ut notat Pal.: Blaſphemi vero hæreticales intra ſex dies a die notitiæ denunciandi ſunt ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ impoſitæ in Edicto Sanctæ Inquiſitionis.

ARTICULUS III.

De Tentatione Dei.

I. Tentatio ſecundum ſe alia eſt Probationis, alia Inductionis. Ad primum genus ſpectat tentatio Dei, quippe quæ eſt Probatio alicujus divini Attributi modis indebitis.

II. Expreſſa Dei tentatio habetur, ſi directe intenditur experimentum de aliqua Dei perfectione. Tacita vero habetur, quando ſine tali expreſſa intentione aliquid ad id ordinatur.

III. Tentatio Dei ex genere ſuo eſt peccatum lethale; cum gravem irreverentiam erga Deum importet.

IV. In lege veteri præcipiebantur a Deo nonnullæ purgationes, itaut miraculis innocentia alicujus detegeretur; At in nova lege prohibentur.

V. Tentat Deum, qui miraculum ab eo petit citra neceſſitatem, aut Dei impulſum; Sicut etiam qui ex curioſitate vult experiri opus aliquod ſupernaturale.

VI. Poterit aliquando Tentatio Dei a mortali excuſari, ſi aut deſit plena deliberatio, aut detur materiæ parvitas.

I. Tentatio in genere dividitur in tentationem Probationis, & Inductionis. Tentatio probationis eſt dictum, vel factum ad capiendam experientiam, verbi gratia, ad explorandam alicujus probitatem, ſcientiam, potentiam, veracitatem, &c. Tentatio inductionis eſt ipſa provocatio, ſeu inductio ad malum: Quare primo genere tentationis dicitur Deus tentaſſe Abraham, Tobiam, Job, & alios Sanctos, ut eorum virtutes manifeſtaret. Secundo vero genere tentationis tentant nos diabolus, & concupiſcentia; unde Jacobi 1. dicitur, *Deus intentator malorum eſt, ipſe autem neminem tentat; Unuſquiſque vero tentatur a concupiſcentia ſua.*

Tentatio Dei ſumitur juxta primam ſignificationem; unde definitur a D. Th. 2. 2. quæſt. 97., quod ſit probatio, ſeu experientia alicujus divini attributi (puta ſcientiæ, potentiæ, bonitatis, aut divinæ voluntatis;) indebitis modis. Quare Tentatio Dei eſt actus contra Religionem, ut docent D. Th., Suar., Bonac.; quia importat irreverentiam contra Deum velle de ipſius perfectionibus experimentum capere indebitis modis, hoc eſt abſque juſta cauſa, relictis mediis a Deo inſtitutis; Ut ſi imperitus vellet abſque juſta cauſa concionari nulla prævia præparatione, ſperans a Deo ſuggerenda ſibi verba ad rem. Aliqui vero cum Azor., Reginad. lib. 2. cap. 34. putant, tentationem Dei opponi virtuti Spei, quia tentans Deum ſperat aliquid a Deo modo indebito; non dicitur tamen ſperari aliquid modo indebito, quando ex inſpiratione, vel impulſu Dei ſperatur aliquid per media extraordinaria; ut fecit Gedeon Judicum 16., Elias 3. Regum 18., Abraham Geneſ. 15., atque adeo iſti non tentavere Deum, ſed ejus ſe voluntati conformarunt.

II. Dividitur Tentatio Dei in Expreſſam, & Tacitam, ſeu Interpretativam. Expreſſa dicitur, dum aliquid fit ea intentione, ut experientia capiatur de aliqua divina perfectione; Verbi gratia, ſi quis petat miraculum ſine neceſſitate ad confirmandos articulos fidei; vel ſi velit ſe præcipitem agere de turri, ut experiatur, an a Deo adjuvetur. Tacita vero dicitur, quando aliquid fit ſine tali expreſſa intentione capiendi experimentum de perfectionibus divinis; Nihilominus quod fit, vel dicitur, ad nihil aliud ordinatur, quam ad capiendum tale experimentum; Ut ſi quis velit ad imitationem Chriſti Domini abſtinere ab omni cibo toto tempore quadrageſimali; aut ſi omiſſis ſcalis velit e turri deſcendere, ſperans ſe a Deo incolumem ſervandum; Vel ſi prætermiſſis mediis naturalibus vellet ſola oratione bona temporalia obtinere; aut ſi ægrotus curari vellet nullo adhibito remedio naturali. Verum ſi aliquando du-

ductis neceſſitate nil illis remanet, niſi Deum exorate, non eſt hoc tentare Deum; nam Paralipomenon 2. dicitur: *Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc ſolum habemus reſidui, ut oculos noſtros dirigamus ad te.*

III. Quæritur nunc; An tentatio Dei ex genere ſuo ſit peccatum mortale?

Reſpondeo affirmative cum communi; Eſt enim contemptus, & gravis irreverentia erga Deum, vel quia conjungitur cum dubitatione de ejus perfectionibus, & ſic continet etiam infidelitatem; vel quia importat indebitam, & præſumptivam divinæ voluntatis inveſtigationem per media ipſius providentiæ repugnantia.

Quare committitur peccatum mortale Tentationis Dei in ſequentibus caſibus. Primo, quando experimentum conjungitur cum manifeſto periculo gravis damni; ut ſi quis gravi morbo laborans reſpuat medicinas, ſperans a Deo ſanitatem; vel quando quis duellum acceptat ad oſtendendam ſuam innocentiam, putans a Deo ſervandum in ſignum ſuæ innocentiæ, ut olim erat in uſu: Proinde in cap. *Mendam*, & cap. *Conſuluiſti*, & cap. *Monomachiam 2. quæſt.* 5. prohibentur illæ probationes tunc uſitatæ, ſcilicet ferri candentis, vel ferventis aquæ, vel duelli ad explorandam veritatem aliquam, vel innocentiam alicujus.

IV. Neque dicas, quod Numer. 5. præcipiebatur, mulierem de adulterio ſuſpectam aquis amaris purgari; & quod Deus variis miraculis ſimiles purgationes confirmarit, ut refert Delrio lib. 4. de Magia.

Nam reſpondetur, in lege veteri id Deum expreſſe voluiſſe, & præcepiſſe; in lege autem nova tale præceptum cæremoniale ceſſaſſe: Unde nunc tale experimentum non eſt licitum. Deinde verum eſt aliquando Deum confirmaſſe miraculis ſimiles purgationes, ſed id accidit, vel quando ex divino inſtinctu nonnulli ad id compulſi ſunt, vel quia, ut notant Suar., & Sanch., quamvis homines tunc peccarint peccato tentationis Dei, voluit Deus miraculis vel confundere calumniatores, vel favere innocentiæ eorum, qui calumniam patiebantur.

V. Secundo, eſt peccatum mortale tentationis Dei, quando experimentum conjungitur cum ſcandalo; ut quando quis publice petit miraculum abſque neceſſitate, aut impulſu Dei ſpeciali ad confirmandam fidem.

Tertio, quando fit experimentum ad videndum aliquod opus ſupernaturale ex curioſitate; tunc enim agitur cum Deo tanquam cum curioſorum fautore, & conſequenter magna illi irrogatur injuria, ut notant Leſſ., & Suar.

VI. In duobus tamen caſibus peccatum tentationis Dei poterit eſſe veniale. Primo, ſi non intercedat plena deliberatio; quod habetur in qualibet materia peccaminoſa. Secundo, ſi detur materiæ parvitas, verbi gratia, ſi quis levi morbo affectus vane ſperet a Deo ſanitatem, relictis mediis naturalibus: Quod ſi renuat medicinam, non quia vane ſperat a Deo ſanitatem, ſed quia vult imitari Chriſtum Dominum patientem, aut carnem domare, non dicitur tentare Deum, dummodo probabile mortis periculum non incurrat.

QUÆSTIO VII.

De Secundo Decalogi Præcepto

Non aſſumendi in vanum Dei Nomen.

PRogredimur ad explicandum ſecundum Decalogi præceptum, quod habetur Exod. 20. his verbis: *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum*. Et ſenſus eſt, non jurandum eſſe uſurpando Dei nomen in vanum, hoc eſt, Primo, pro re inani, futili, & nullius momenti. Secundo, in vanum, hoc eſt ſine neceſſitate. Tertio, in vanum, hoc eſt mendaciter. Dicitur etiam in vanum nomen Dei uſurpare, qui male vovet; ideo hic de juramento ſimul, & de voto agendum, ac de eorum contrariis, videlicet de Perjurio, Adjuratione, & Perfidia. Incipientes autem a juramento inquiremus Primo, Quid, & quotuplex ſit juramentum? Secundo, Quænam ſint conditiones requiſitæ ad jurandum? Tertio, de Materia juramenti. Quarto de juramenti obligatione. Quinto, Quomodo celebriora quædam juramenta interpretauda ſint? Sexto, Quomodo tollatur juramenti obligatio? Septimo, de Perjurio, & de aſſueto ad jurandum. Demum, de Adjuratione. In quæſtione deinde ſequenti diſputabimus de Voto.

ARTICULUS I.

Quid, & Quotuplex ſit Juramentum?

I. Juramentum eſt Divini teſtimonii invocatio ad fidem faciendam; ſeu Invocatio Dei in teſtem. Invocatur autem Deus in teſtem vel explicite, vel implicite; ut quando juratur per Creaturas, quatenus in iis Deus relucet.

II. Juramentum fieri poteſt verbo, nutu, facto, ſcriptura, & mentaliter.

III. Jurans per falſos Deos vere non jurat.

IV. Num ſint juratoria hæc verba, Per fidem meam, Per conſcientiam meam, Per fidem boni Chriſtiani, Sacerdotis, &c.

V. In dubio num formula ſit juratoria, quid in foro externo judicandum, & quid in interno?

VI. Jurans per ſuam barbam, veſtem, aut alias res viles, in quibus divinitas ſpecialiter non relucet, vere non jurat.

VII. Quid ſi quis uſurpet formulas juratorias, neſciat tamen, quid ſit juramentum, ut pueri, rudes, & mulierculæ? Quomodo Confeſſarii cum iſtis ſe gerere debent?

VIII. Hæc verba, Coram Deo loquor, Deus videt meam conſcientiam, enunciative prolata non ſunt juramentum; ſecus vero prolata invocative.

IX. Ruſtici paſſim dicentes, Per Deum, Per Corpus Chriſti, raro jurant, ſed vel blaſphemant, ſi adverſus Deum indignentur, vel peccant contra charitatem, ſi adverſus homines indignentur.

X. Jurans, Per hanc Crucem, nullam ſignando Crucem, vere non jurat.

XI. Juramentum aliud Aſſertorium, aliud Promiſſorium, quod vel eſt

Ab-

Abſolutum, vel Conditionatum, vel Pœnale.

XII. *Per Juramentum Invocatorium, ſeu Conteſtativum Deus invocatur ut teſtis; Per Execratorium, ſeu Imprecativum invocatur etiam ut Vindex: Omnia autem juramenta cenſentur eſſe ejuſdem ſpeciei.*

XIII. *Juramentum Comminatorium (puta, Per Deum te occidam) vel reducitur ad Promiſſorium, vel ad Execratorium.*

QUæritur primo; Quid ſit Juramentum?

Reſpondeo ex D. Th. 2. 2. quæſt. 89. cap. 1. Juramentum derivari a jure, quia inſtar juris, ac legis habendum eſt; Diciturque etiam Sacramentum, eo quod ſit actus Religionis, & rei ſacræ atteſtatio; Quare definitur, quod ſit *Divini teſtimonii invocatio ad fidem faciendam*; Et brevius, quod ſit *Invocatio Dei in teſtem*: Quare duo ad juramentum requiruntur, & quod Deus invocetur, & quod invocetur in teſtem. Aliquando tamen Deus explicite invocatur, ut quando juratur per ipſum creatorem; Verbi gratia quando dicitur, Teſtis eſt mihi Deus, Vidit Dominus, Facio Deum teſtem, Sic me Deus adjuvet, Invoco Trinitatem, Per Chriſtum, &c.; Aliquando invocatur implicite, ut quando juratur per creaturas, quatenus in ipſis relucet divinitas, dicendo, verbi gratia, Per Sanctos, Per Euangelia, Per cœlum, &c.: Nec differt ſpecie hoc duplex genus juramenti, ut communiter docent Doctores, quia per utrumque idem divinum teſtimonium invocatur.

II. Præterea Juramentum fieri poteſt non ſolum verbo, ſed etiam nutu, ut ſi tibi dicatur, An juras per Deum? & tu annuas; Necnon facto, ut ſi alicui deferatur liber Euangeliorum ad jurandum, & is illum tangat; Vel ſi ſubſcribat ſcripturæ jusjurandum continenti; Ac demum ſola mente; Unde juramentum promiſſorium ſola mente factum obligat ex virtute Religionis, quamvis non obliget ex virtute juſtitiæ, niſi illud per ſignum externum conſtet parti acceptanti, juxta dicenda in de contractibus.

III. Ex dictis ſequitur primo, jurantem per falſos Deos vere non jurare; quia non invocat verum Deum in teſtem; Quare ſolum ex conſcientia erronea poterit obligari vi talis juramenti, quatenus putat ſe vere juraſſe; quod ſi talem errorem deponat, nullatenus tenetur vi talis juramenti; niſi forte nomine Jovis, verbi gratia, voluiſſet verum Deum inſipienter invocare.

Sequitur ſecundo, Jurantem, Per hæc Euangelia, ſi putet illum librum eſſe Euangeliorum, cum tamen non ſit, vere obligari vi juramenti; quia vere intendit jurare per Evangelia.

IV. Sequitur tertio, Jurantem, Per fidem ſuam, fide boni Chriſtiani, aut Sacerdotis, per conſcientiam ſuam, in Veritate, &c., ſi intendat per ea verba jurare, hoc eſt Deum in teſtem vocare, verum juramentum efficere, ut docet Sanch. lib. 3. cap. 2.; Sicut etiam ſi per fidem intelligat fidem catholicam. Quod ſi is intendat ſolum propriam fidem, & conſcientiam, vel veritatem humanam invocare in teſtem, tunc profecto non juravit: Et ſane Bonac. cum Sanch., Leſſ. putat hujuſmodi formulas non adhiberi ad jurandum.

V. In dubio tamen, an adhibueris ad jurandum quæcumque verba protuleris; ſicut etiam in dubio, an habueris animum te obligandi, & in dubio an tua verba invocationem Dei (quæ eſt de eſſentia juramenti) ſaltem tacite contineant, in foro externo ſtandum pro communi verborum acceptione; in foro interno judicari poteſt te

te non juraſſe, juxta probabilem ſententiam: Sicut in dubio ſimilis voti cenſendum eſt te non voviſſe, ut probabiliter putat Tambur. lib. 1. cap. 3. §. 7. V. *Votum*, Caram., & De Leon. contra Sanch..

VI. Sequitur quarto, jurantem, per ſuam barbam, per equum, per veſtem, &c., nec jurare; quia non cenſetur invocari Deus invocando tales viles creaturas; Contra vero ſi invocentur creaturæ, in quibus ſpecialiter relucet divinitas; ut quando per Crucem, per reliquias, per lucem, per ſolem, per animam, per vitam, per ſalutem, per imagines juratur. Quod ſi adducatur in teſtem creatura aliqua, expreſſo nomine Dei in obliquo, ut Per aerem Dei, per ignem Dei, &c., ſemper habetur juramentum. Quare tribus modis adduci poteſt creatura in teſtem, Primo, inquantum illa eſt teſtis infallibilis veritatis; & ſic eſt blaſphemia. Secundo, inquantum relucet in illa ſpecialiter Deus; & ſic eſt juramentum. Tertio, ſecundum dignitatem, quam habet in ſe, non vero per ordinem ad Deum; ut per meam conſcientiam, fide boni Sacerdotis, & ſic non eſt juramentum.

VII. Sequitur quinto, quod ſi quis uſurpando formulas juratorias velit jurare, neſciat tamen, quod jurare ſit Deum in teſtem invocare, ut communiter neſciunt pueri, & mulierculæ, atque adeo id non intendens, vere non jurat. Ita Tambur. hic: Et ratio eſt, quia cum talis voluntas jurandi non dirigatur a præcognitione, qua ſciatur quid ſit juramentum, vere, & efficaciter juratoria eſſe non poteſt; Quamvis ſi velit jurare juxta modum ordinarium, quo alii jurant, implicite habet intentionem invocandi Deum in teſtem, & ſic vere jurat, quando formulæ ſunt juratoriæ: Quando tamen formulæ non ſunt juratoriæ, ſi quis intendat facere, quod alii faciunt per ſimiles formulas, neque jurat, ut patet.

Sequitur ſexto, aptam eſſe pro Confeſſariis regulam allatam a Tambur., quod quando pœnitentes fatentur ſe cum mendacio juraſſe per animam, per conſcientiam, per cœlum, non ſint ſtatim de perjurio damnandi, ſed ſi rudes ſint, rogandi, num per ea verba intenderint vere jurare, & Deum invocare, vel ſe juxta conſuetudinem graviter obligare, an vero ea verba protulerint materialiter, aut non intendendo poſitive Deum implorare ut teſtem, aut præſcindendo ab imploratione, vel non imploratione Dei; Si enim poſitive noluerunt implorare Deum, peccarunt quidem jurando ſine animo jurandi; per hoc autem non peccarunt peccato perjurii, & fortaſſe aliquando ſive ex inadvertentia, ſive ex alio capite ſolum venialiter; Si vero præſcindebant a tali invocatione, certe non jurarunt, nec pejerarunt. Verum ſi pœnitentes non ſint rudes, & adhibeant juramentum, quo clare Deus invocatur, ut Per Deum, per Beatam Virginem, ſaltem in confuſo cognoſcendo invocationem Dei, tunc vere jurant; Quamvis nonnulli apprehendant tantum in his juramentis aliquam rationem mali præſcindentem a peccato mortali, & veniali; in quo caſu probabile eſt tantum veniale committi.

VIII. Sequitur ſeptimo, quod hæc verba, Coram Deo loquor, Deus ſcit, Deus videt meam conſcientiam, ſi proferantur enunciative, non ſint juramenta, ut patet; At invocative prolata ſunt juramenta; quia per illa invocatur Deus ut teſtis. Notat etiam Bonac. ex Sanch., quod tales formulæ prolatæ a viris jurare ſolitis præſumendæ ſint juramenta, niſi aliter conſtet de animo jurantis; quia verba præſumuntur prolata juxta conſuetudinem: Si vero proferantur in judicio,

aut

Digitized by Google

aut in cauſa damnum tertii reſpiciente, intelligendæ ſunt juxta communem audientium ſenſum; quia jurans ſic tenebatur illis uti, ne alios deciperet, vel damnificaret.

IX. Sequitur octavo, quod dicens ex ira, ut ſolent ruſtici, Per Deum, Per Corpus Chriſti, &c., non intendens Deum in teſtem adducere, vel aliquid confirmare, vere non jurat; nam potius hic intendit malum imprecari, vel iram, aut tædium patefacere, quam jurare.

Diximus autem articulo ſecundo quæſtionis antecedentis ex Laym., in his caſibus committi peccatum blaſphemiæ, ſi proferantur hæc verba ex indignatione contra Deum; ſecus vero ſi ex indignatione contra creaturas; Quod ſi per modum juramenti proferantur, erunt peccatum Irreligioſitatis contra ſecundum præceptum Decalogi, non tamen erunt blaſphemiæ.

X. Sequitur nono ex Bonac., & Suar. tom. 2. de Relig. lib. 1. cap. 2., quod ſi quis dicat, Per hanc Crucem, & conſulto nullam faciat Crucem, non jurat; quia cum nullam crucem faciat, nullam crucem adducit in teſtem, nec habet proinde animum jurandi, ſed decipiendi.

XI. Quæritur ſecundo; Quotuplex ſit Juramentum?

Reſpondeo, præter vulgares diviſiones in ſimplex, & ſolemne, (quod ſcilicet fit coram teſtibus, & notario cum aliqua juris forma, & tactu Euangeliorum) in Judiciale, & Extrajudiciale, in Abſolutum, & Conditionatum, dividi primo in Aſſertorium, & Promiſſorium. Aſſertorium eſt, cum Deus aſſumitur in teſtem alicujus veritatis aſſertæ, ſive de præterito, ſive de præſenti: Promiſſorium eſt, per quod juramus aliquid nos facturos, quod vel abſolutum eſt, ut Juro me iturum Romam, vel conditionatum, verbi gratia, Si convaleſcam; vel pœnale, verbi gratia, Sub pœna ſolvendi centum, niſi ivero.

XII. Dividitur ſecundo in Invocatorium, ſeu Conteſtativum, quod ſcilicet fit per ſimplicem conteſtationem Dei, ut Juro per Deum; & Execratorium, ſeu Imprecatorium, per quod noſmetipſos, vel aliquid nobis carum divinæ ultioni ſubjicimus, ſi non ſit verum, quod aſſerimus; Verbi gratia, Deus annihilet me, vel filios meos, ſi hoc non eſt ita. Quare per Invocatorium Deus ſolum invocatur ut teſtis; per Execratorium Deus invocatur etiam ut vindex. Proinde dubium eſt apud Doctores, Num quando falſo ſic juratur, præter peccatum perjurii contra Religionem, ſit conjuncta alia ſpecies peccati contra charitatem ſui, vel proximi?

Communius cum Suar. contra Bonac., & Leſſ. negant; quia non ſolet quis amico ſuo, vel ſibi ea ex animo imprecari, ſed potius cogitat Deum ea non eſſe facturum. Quare juramentum quodcumque, quovis modo fiat, communiter cenſetur eſſe ejuſdem ſpeciei; unde in confeſſione non eſt opus exprimere, num juramentum fuerit aſſertorium, num promiſſorium, num execratorium, ut communiter docent apud eundem Bonac. quæſt. 1. punct. 2.

XIII. Demum datur juramentum comminatorium, ut ſi quis dicat, Per Deum te puniam, te occidam, ſed hoc a nonnullis reducitur ad promiſſorium cum Buſemb.; ab aliis cum Trull. ad execratorium.

ARTICULUS II.

De Conditionibus requiſitis ad licite jurandum.

I. Tres ſunt juramenti liciti comites, Veritas, Juſtitia, & Judicium; jurari enim nequit, niſi de re, qua ſatis probabiliter putatur vera; i-

tem de re honeſta, & ex neceſſitate. Si quis jurat ſe venialiter peccaturum, num peccet mortaliter?

II. Gravius peccatum eſt jurare ſe mentiturum ſine animo ponendi mendacium, quam jurare cum tali animo.

III. Pejerat, qui rem dubiam aſſerit cum juramento.

IV. Ad licite jurandum privatim ſatis eſt certitudo moralis de rei veritate; at ad jurandum in judicio requiritur notitia de viſu, & præſentia.

V. Quamvis jurans ſe poſiturum rem levem graviter peccet, ſi tunc non habeat animum illam ponendi, non peccat tamen graviter, ſi deinde illam non ponat.

VI. Mater, quæ juramento comminatorio jurat ſe punituram filium, peccas graviter, ſi non puniat, quando punitio eſt juſta, & gravis.

VII. Non dicitur eſſe univerſim juramentum falſum, ſed temerarium, quando quis jurat ſe poſiturum rem illicitam, puta homicidium: Sicut etiam quando quis jurat ſe, verbi gratia, patraſſe homicidium, ordinando hoc peccatum jactantia ad alios ſcandalizandos.

VIII. Si Sortes putet aliquid eſſe verum, quod tu ſcis eſſe falſum, non poteris inducere illum ad jurandum hoc, quod materialiter eſt falſum.

I. TRes conditiones requiruntur, ut liceat jurare, Veritas, Juſtitia, & Judicium. Dicitur enim Jerem. 4. *Jurabis, vivis Dominus, in Juſtitia, in Judicio, in Veritate*. Veritas conſiſtit in hoc, quod jurans non levi, ſed valde probabili conjectura pariente certitudinem aliquam moralem arbitretur verum eſſe, quod jurat. Juſtitia conſiſtit in hoc, quod non fiat de re illicita; peccas enim graviter, ſi jures, verbi gratia, te fornicaturum, ex defectu juſtitiæ in juramento; Si tamen jures te patraturum peccatum veniale, aut te non ſervaturum conſilia Euangelii, peccatum erit leve, juxta probabilem ſententiam Suar., Valent., Sanch., & aliorum apud Bonac., eo quod non fiat gravis irreverentia Deo vocando illum in teſtem in tali caſu: Quamvis Leſſ. dicat lib. 2. cap. 42. dub. 4. communem ſententiam eſſe, quod ſit mortale. Judicium conſiſtit in hoc, quod fiat cum neceſſitate; unde ſi quis juret in re levi, quæ non indiget confirmari juramento, peccabit ex defectu judicii; quamvis tale peccatum ſit ſolum veniale, niſi adſit contemptus, aut periculum pejerandi.

II. Ex defectu tamen veritatis ſemper juramentum eſt mortale, ſive res ſit levis, ſive gravis, tam in juramento aſſertorio, quam in promiſſorio, ſi ſcilicet non habeas animum ponendi, quod ſpondes; unde ſi jures te mentiturum, non habens animum mentiendi, procul dubio erit mortale: Si vero habens animum mentiendi adducas Deum in teſtem talis veritatis, probabile eſt, quod ſit ſolum veniale; quia non adducitur Deus ut approbator mendacii, ſed ſolum ut teſtificans veritatem talis tui propoſiti mentiendi. Ex quo ſequitur, minus malum eſſe jurare ſe commiſſurum veniale animo illud exequendi, quam animo non exequendi, ut notat Sanch. hic.

III. Quæritur nunc primo; An peccet etiam mortaliter, qui rem dubiam jurat?

Reſpondeo affirmative; Eodemque modo pejerat, tam qui jurando aſſerit tanquam certam rem dubiam, quam qui tanquam dubiam aſſerit rem certam: Pejerat proinde qui jurat ſe facturum aliquid, quod dubitat, an ſit facturus; In confeſſione tamen ſatis eſt dicere, Toties falſum juravi,

quia

Digitized by Google

quia omnia hæc peccata ejuſdem ſunt rationis.

IV. Dubium tamen eſt, quamnam diligentiam adhibere debeat jurans ad cognoſcendam rei veritatem, ne ſit perjurus?

Reſpondeo, diverſam adhibendam eſſe diligentiam pro diverſitate materiæ, ut notat Bonac. ex Sanch.: Profecto ad quodvis juramentum requiritur certitudo moralis veritatis rei; nam licet, verbi gratia, probabile ſit, Sacerdotem ſolitum quotidie celebrare hoc mane celebraſſe, non poteris tamen id jurare, niſi habeas certitudinem moralem, verbi gratia, ex relatione alicujus fide digni. Verum licet ad juramentum privatum ſatis ſit certitudo moralis iſta, verbi gratia, quod rem audieris a perſona fide digna; at ad jurandum in judicio rem ita eſſe, id non eſt ſatis; In judicio enim jurari tantum poteſt, quod novimus de viſu, & præſentia; ut præcipit Callixtus Papa in cap. *Teſtes 3., quæſt. 9.*: Et ratio eſt, quia teſtis de auditu in judicio non probat ſemiplene, ſicut teſtis de viſu; Si tamen in judicio hoc ipſum juret, ſcilicet rem accepiſſe a viro fide digno, non peccat.

V. Quæritur ſecundo; Quodnam peccatum committitur ab eo, qui non adimplet, quod jurans promiſit?

Reſpondeo, ſi promiſit aliquid grave, verbi gratia ſe ingreſſurum in Religionem, peccare mortaliter id non ponendo: Si vero promiſit rem levem, puta recitaturum, Ave, communiter Doctores apud Dian. part. 4. tract. 4. reſol. 7. docent contra Cajet., & Leſſ. cap. 42. dub. 5. eſſe veniale: Sicut enim violatio voti in re parva eſt veniale, ita violatio juramenti promiſſorii; nam per juramentum Deus in teſtem adducitur ſolum veritatis præſentis, ſeu quod detur de facto animus ponendi, quod promittimus; non vero in teſtem veritatis futuræ, ſeu quod ponetur, quod promittimus; unde qui non adimplet juramentum, non eſt mendax, ſed infidelis; non ſecus ac qui non adimplet votum; & ideo tam in violatione voti, quam in violatione juramenti promiſſorii in re parva levis irreverentia irrogatur Deo.

VI. In juramento tamen comminatorio, quando, verbi gratia, mater jurat ſe punituram filium, ſi id faciat ex paſſione, & vindicta inordinata, certe non tenetur punire; quia juramentum non obligat ad faciendum malum, cum non ſit vinculum iniquitatis: Si vero punitio ſit juſta, erit peccatum grave, ſi ea non ponatur, quando res eſt gravis, leve vero, quando res eſt levis, dummodo tamen cauſa punitionis, ac circumſtantię, ut diximus, maneant invariatæ; nam ſi punitio erat juſta, quando cum juramento fuit promiſſa, & deinde poſita emendatione, & pœnitentia delinquentis, aut interceſſione facta ab amico, punitio non eſt requiſita a culpa, certe mater ad illam non tenetur; quia juramentum, ſicut & votum, habet ſemper tacitam illam conditionem, *Niſi cauſa varietur:* Demum fœmina, quæ jurat ſe fracturam brachia puero, tenetur ſolum moderate illum caſtigare, quia illa locutio eſt hyperbolica.

VII. Quæritur tertio; Quodnam peccatum ſit juramentum adhibere tanquam medium ad malum; Verbi gratia, ſi quis juret ſe habere animum fornicandi; vel ſi quis juret Petrum eſſe adulterum, adhibendo juramentum, ut Petrus occultus adulter infametur?

Reſpondeo, peccatum hoc non eſſe proprie, & ſtricte perjurium, quia ſupponitur jurari verum, ſed eſt peccatum grave ex defectu juſtitię in juramento requiſitæ, eo quod gravis irreverentia ſit adducere Deum ad confirmandam iniquam actionem; Si vero materia eſſet levis, peccatum eſſet veniale, & tale juramentum vocatur a Doctoribus

N 2 Te-

Temerarium, quia temere prolatum. Qui vero ob jactantiam, & ut credatur, jurat ſe commiſiſſe, verbi gratia, homicidium, neque perjurium committeret, neque juramentum temerarium, eo quod non aſſumeret juramentum tanquam medium ad confirmandam iniquam actionem, nec invocaret Deum ut teſtem peccati, ſed ſolum ut teſtem veritatis; quare ſolum committeret peccatum mortale jactantiæ, niſi talem hanc jactantiam ordinaret ad alios ſcandalizandos; ſic enim juramentum eſſet temerarium. Ita Tambur. ex Pal., & Suar.

VIII. Quæritur ultimo; An ſit peccatum inducere aliquem ad jurandum falſum, quod is credit eſſe verum; Verbi gratia, ſi quis putet te eſſe Romanum, cum ſis Neapolitanus, poteriſne illum inducere ad jurandum, quod tu ſis Romanus?

Reſpondeo, id affirmare Hurt., & Dian. part. 5. tract. 7. reſol. 14. cum Tambur. cap. 1. §. ult. poſt fuſe diſcuſſam hanc quæſtionem. Verum Lugo aperte negat, cum Suario, Azorio, Pontio apud eundem Dianam. Ratio eſt, quia ſicut non poſſumus inducere infantem ad blaſphemandum, ebrium ad fornicandum, nec ſervum ad laborandum die feſto, quem ille putat eſſe feriatum; ita in caſu noſtro non poſſumus inducere ignarum ad pejerandum, ſeu ad jurandum, quod tantum materialiter falſum eſt.

ARTICULUS III.

De Materia Juramenti.

I. Juramenti promiſſorii materia debet eſſe res licita, poſſibilis, honeſta, & non indifferens, nec impeditiva majoris boni.

II. Si jures in obſequium Dei te ducturum Uxorem, ad id non teneris; Secus vero ſi id jures in gratiam fœmina, quam vis ducere.

III. Qui rem bonam, puta jejunium, jurat ob finem malum, ad illam non tenetur; Secus vero ſi illam jurat ob finem bonum, quamvis hic per peccatum aſſequendus ſit.

IV. Secunda ſponſalia jurata, etiam diſſolutis prioribus ſponſalibus, non obligant.

V. Promiſſio facta pro turpi facinore patrando, num eo patrato obliget?

VI. Promiſſio prodiga num obliget ad totum? num ad partem, in qua non ſit prodigalitas? Num ſimpliciter non obliget?

VII. Juramentum non obligat ad ponendum, quod lege etiam civili vetatur; obligat tamen ad id, quod lege civili non prohibetur, ſed permittitur in favorem jurantis.

VIII. Juramentum de non acceptando Epiſcopatu, ſi fiat ex affectu humilitatis, validum eſt; ſecus vero ſi fiat ad declinandas curas Epiſcopales.

I. CErtum eſt, materiam juramenti promiſſorii debere eſſe rem licitam, poſſibilem, honeſtam, & non impeditivam majoris boni. Quare juramentum de re illicita eſt illicitum, & non obligatorium; Juramentum vero de re impoſſibili cognita ut tali eſt temerarium, & graviter peccaminoſum; quia non ſtat cum animo exequendi, quod juratur. Juramentum de re indifferenti neque eſt obligatorium; Verbi gratia, de non fricando barbam, de non tranſeundo per talem viam, nullo adhibito fine honeſto, vel de non ludendo in tali domo, vel cum tali perſona, eo quod infeliciter luſeris. Ratio eſt, quia Deus non obligat ad aliquid vanum, & otioſum; niſi tamen res indifferens fiat bona ex aliqua circumſtantia, vel ſit in favorem Tertii.

II. Neque demum eſt obligatorium jura-

juramentum faciendi, quod eſt impeditivum majoris boni, niſi ſit factum in gratiam alterius: Verbi gratia, ſi jures inire matrimonium, quod eſt impeditivum ſtatus perfectioris, videlicet cælibatus, non teneris: Si vero promittas alicui fœminæ matrimonium, & jures, teneris; Et diſparitas eſt, quia promiſſio facta homini reſpicit, quod eſt homini gratius, licet ſit impeditivum majoris boni; Promiſſio vero facta Deo reſpicit, quod eſt gratius Deo; Quod autem eſt impeditivum majoris boni, non eſt gratius Deo; & ideo ad id non obligat juramentum.

III. Sequitur ex dictis primo, invalidum eſſe juramentum, ſi Amaſius, & Amaſia jurent ſe turpiter alios non cognituros; cum enim hoc fiat, ut magis foveant inter ſe amorem, juramentum eſt de peccato mortali; atque adeo de re illicita: Et univerſim quoties juratur, aut vovetur aliquid ob finem malum, qui ſit finis rei promiſſæ, juramentum, & votum ſunt irrita, ut late explicat Tambur. lib. 3. cap. 15. §. 2.: Quare ſi jures, aut voveas jejunium, vel eleemoſynam, ut duellum acceptetur, vel ut poſſis uſuras accipere, non teneris jejunare, &c. Contra vero ſi jures, aut voveas jejunium, ut ex duello incolumis evadas, vel ut ex concubina filium reportes, teneris ad jejunium; quia finis intentus non eſt peccatum, quamvis per peccatum aſſequendus ſit.

IV. Sequitur ſecundo, juramentum de facto alieno, puta quod filius ingreſſurus ſit Religionem, eſſe illicitum; niſi forte intendas, quod quantum eſt in te facturus ſis, ut filius talem ſtatum libere amplectatur. Ratio eſt, quia non eſt materia tibi poſſibilis electio libera ſtatus facienda ab alio.

Sequitur tertio, illicitam, & invalidam eſſe promiſſionem juratam factam contra priorem promiſſionem licitam; Verbi gratia, ſecunda ſponſalia jurata facta contra priora ſponſalia non obligant; cum ſint de re illicita, ideſt contra jus prioris ſponſæ. Immo ſi priora ſponſalia aliqua ratione diſſolvantur, adhuc ſecunda remanent invalida, juxta regulam illam juris in 6. *Non firmatur tractu temporis, quod a principio non ſubſiſtit.*

V. Sequitur quarto, eum, qui juravit tradere meretrici, aut ſicario pro turpi facinore pecuniam, ante patratum facinus teneri contractum reſcindere, ne alter ad peccatum incitetur; eo tamen ſecuto teneri ſolvere, quod promiſit; quia promiſſio ſolvendi poſt culpam eſt de re licita: Ita communius contra nonnullos apud Dian. part. 4. tract. 4. reſol. 27.

VI. Sequitur quinto, promiſſionem prodigam juratam non obligare quoad eam partem, in qua eſt prodigalitas, quia non eſt de re licita. Ita Sot. contra Cajet. apud Dian. loc. cit. Probabile tamen putat Tambur. cap. 3. §. 5. talem promiſſionem ad nihil obligare, quia facta eſt per modum unius, & indiviſibiliter; unde cum tota materia ſit inhoneſta, promiſſio ſimpliciter non obligat. Sanch. vero lib. 3. diſp. 9. num. 28. contra communiorem putat, promiſſionem prodigam obligare ad integram ſolutionem; quia quamvis peccarit, ſaltem venialiter, qui prodige promiſit, at non peccat ſolvendo, cum in tali ſolutione adſit juſtitia, eo quod ſit ſolutio debiti jam contracti.

VII. Sequitur ſexto, non ſolum juramentum factum contra legem naturalem, aut divinam, aut canonicam non obligare, cum ſit de re illicita; ſed nec obligare juramentum contra legem civilem, quæ ſpectat bonum publicum, & commune; verbi gratia, juramentum factum a Clerico de renunciando privilegio fori, vel juramentum de extrahendis frugibus, equis, armis contra leges id prohibentes

tes propter commune bonum.

Utrum autem obliget juramentum contra legem civilem, quæ ſpectat primario ad bonum privatum ipſius jurantis, & non vergit in præjudicium tertii? Affirmat univerſim Sanch., quia quilibet poteſt cedere juri ſuo.; Propterea quamvis lex civilis irritet donationes inter conjuges, & contractum minoris ſine Curatore, necnon promiſſionem, qua fœmina obligat ſe non regreſſuram amplius ad bona paterna; at juramentum contra has leges obligat; Unde fit quod donatio inter conjuges jure civili irrita, juramento firmata ſit valida.

Verum Tambur. cap. 3. §. 5. ex Pal. diſtinguit; Nam vel tales leges aliquid prohibent, aut præcipiunt; vel ſolum permittunt: Contra leges prohibentes, aut præcipientes, docet juramentum non obligare, contra permittentes vero obligare: Verbi gratia, prohibet lex civilis, ne fundus doralis a muliere alienetur, & permittit, quod fundus alienatus non repetatur, ideo ſi mulier juret alienare, non tenetur; ſi juret vero non repetere fundum alienatum, tenetur. Eodem modo lex civilis prohibet, ne ludens pecunia credita ſolvat, quod amittit: Quare ſi quis juret ſolvere, non tenetur; Si vero ſolvit, & juret non repetere, tenetur; quia id lex permittit. Jurans autem ſolvere uſuras, aut pecuniam latroni tenetur; quia leges id permittunt ſolventi, & ſolum prohibent uſurario, & latroni.

VIII. Sequitur ultimo, juramentum de non acceptando Epiſcopatu, factum vel ex conſideratione propriæ inſufficientiæ, vel ex affectu humilitatis, eſſe validum: Contra ſi fiat ex fuga incommodi, quod debet ſubire Epiſcopus in paſcendo grege. Ratio eſt, quia in hoc ſecundo caſu juramentum eſſet de re impeditiva majoris boni, ex D.Th. 2. 2. quæſt. 185. art. 1.; In primo vero caſu non ſic; & ideo Profeſſi Societatis tale votum emittunt; nec dici poteſt eſſe invalidum, quando tale inſtitutum a Pontificibus approbatum eſt, & illud impugnantes excommunicantur.

ARTICULUS IV.

De Juramenti Obligatione.

I. *Qui jurat ſine animo jurandi, ſecundum ſe peccat graviter: ſicut etiam qui jurat ſine intentione ſe obligandi.*

II. *Quandonam poſſit ſine mendacio, & perjurio quis jurare, utendo æquivocatione, aut reſtrictione non pure mentali, ſive locutione materiali?*

III. *Juramentum, ſicut & votum, non obligat, ſi dolus, aut error dans illi cauſam verſetur circa ſubſtantiam rei, aut circa circumſtantias notabiles, quæ in ipſam rei ſubſtantiam redundent; ſecus vero ſi verſetur circa circumſtantias parvi ponderis.*

IV. *Eſt pariter invalidum juramentum, & votum, ſi error dans cauſam contractui verſetur circa cauſam finalem, (quod verum eſt, etiamſi error ſit concomitans,) non tamen ſi error incidat in contractum, & verſetur circa cauſam impulſivam.*

V. *Error tamen circa qualitates magni ponderis, & circa cauſam finalem non invalidat Profeſſionem Religioſam; ſicut nec matrimonium, aut ſuſceptionem Ordinis Sacri, niſi exprimatur.*

VI. *Qui juravit, vel vovit, & dubitat an habuerit animum ſe obligandi, probabilius obligatur. Qui tamen juravit ſe non luſurum, præſcindendo a luſu moderato, vel immoderato, poterit luſu moderato ludere.*

VII. *Juramentum metu extortum obligat pro foro interno, non pro externo. Et niſi a Prælato ex juſta cauſa relaxetur, poni debet, quantumvis arduum ſit, quod juratum eſt, ſi citra*

cul-

culpam poni poteſt.

VIII. Matrimonium, & votum extorta metu gravi injuſto ideo ſunt irrita, quia jure Eccleſiaſtico irritantur; Juramentum tamen hujuſmodi ab Eccleſia non irritatur.

I. QUæritur primo; An obliget juramentum factum animo ficto? Reſpondeo, & dico primo, jurantem ſine animo jurandi, ſi intendat rem falſam confirmare juramento, peccare graviter, ut notat Bonac. quæſt. 1. punct. 7., & Trull. lib. 1. cap. 1. dub. 10. ex Leſſ. Ratio eſt, quia externo actu adducit Deum in teſtem falſi, quod eſt gravis irreverentia; non ſecus ac exterius ſacrificare Idolo. Et eodem modo peccat graviter, qui jurat ſine animo jurandi, quando rationabiliter exigitur juramentum; quia intercedit gravis deceptio contraria fini juramenti. Si vero jurans non intendat referre juramentum ad rem illam falſam, ſed velit vel æquivocare, vel loqui materialiter, non erit mortale, quando non exigitur juramentum rationabiliter, ſed per injuriam extorquetur, & falſitas eſt omnino occulta, ut docent nonnulli apud Leſſ. cap. 42. dub. 8.

Dico ſecundo, jurantem ſine animo jurandi, vel cum expreſſa intentione non ſe obligandi peccare quidem graviter, ut diximus, quia deeſt veritas præſens; jurat enim ſe facturum, quod non intendit facere: Verum non obligatur vi juramenti; deficiente enim intentione jurandi, non habetur juramentum, & deficiente intentione ſe obligandi, nec obligatur; quia Deus non acceptat juramentum, niſi ſecundum hominis intentionem. Ita communiter apud Dian. part. 5. tract. 14. reſol. 33. Cogitur tamen iſte in foro externo juramentum ſervare, & tenetur etiam in conſcientia, ſi adſit ſcandalum, aut ſi intercedat damnum tertii. Ratio eſt, quia ſi adſit ſcandalum, tenemur illud vitare, & ſi interveniat damnum tertii, tenemur illud reſarcire; eo quod per talem fictionem delinquatur contra juſtitiam.

Ex dictis ſequitur, quod promiſſio liberalis jurata ficte, ſecluſo ſcandalo, aut damno, non pariat obligationem executionis, neque ex capite Religionis, quia non interfuit juramentum; neque ex virtute juſtitiæ, quia promiſſio iſta ficta non peperit ullum damnum proximo, quamvis afferat ceſſationem lucri: Contra vero ſi quis ficte promiſit cum juramento matrimonium, quia talis contractus eſt oneroſus, tenetur uterque ex juſtitia ponere verum conſenſum, atque adeo decipiens tenetur ad matrimonium, ut dicemus in de ſponſalibus cum Vaſq. diſp. 6. n. 36., Pontio, Ledeſma apud Sanch. lib. 1. diſp. 10.; Etenim in omnibus contractibus oneroſis, ubi alter ex ſua parte implevit, tenetur alter implere, quamvis ficte contraxerit, eo quod teneatur ex juſtitia vere contrahere. Quare cum mulier jam impleverit tradendo jus ad corpus, tenetur fictus promiſſor implere eam ducendo. Sanch. loco laudato n. 26. ſpeculative loquendo putat probabilius eſſe, quod ſecluſo damno non teneatur fictus promiſſor matrimonii illud implere. At diſp. 11. n. 3. docet, ſemper ex hac ficta promiſſione ſequi notabile damnum alteri vere promittenti, ac proinde in praxi ad matrimonium obligari.

II. Quæritur ſecundo; An poſſimus jurando uti æquivocatione, vel reſtrictione mentali?

Reſpondeo, damnatam eſſe ab Innoc. XI. propoſ. 26., ex qua ſequitur, jurantem cum reſtrictione pure mentali mentiri, & eſſe perjurum. Quamvis autem non liceat uti reſtrictione pure mentali, poſſumus tamen aliquando uti licite æquivocatione in ju-

juramento, aut reſtrictione non pure mentali, prout explicavimus in Trutina exponendo hanc theſim proſcriptam; quando ſcilicet adeſt juſta cauſa: Verbi gratia, quando juramento promittimus aliquid latroni; vel quando quis a ſuo judice non interrogatur juridice; aut quando habet juſtam cauſam non ferendi teſtimonium in judicio, vel quia timet ſibi grave malum, vel quia crimen eſt occultum; ſi tunc cum juramento neget tale crimen, non mentitur, nec eſt perjurus, quia reſpondet ad mentem interrogantis, juxta explicata loco laudato, & ita reſpondendo non jurat falſum: Eodem modo qui obiter pertranſiit e loco peſte infecto, itaut conſtet nullum omnino eſſe periculum, quod peſtem contraxerit, poterit ex Tolet., Bonac., & aliis apud Dian. part. 3. tract. 6. reſol. 30. cum juramento negare, quod e tali loco (ideſt peſte infecto) veniat, quia reſpondet ad debitam intentionem interrogantis; Sicuti ſi habeas penes te centum aureos Titii, & alter petat a te mutuos centum, ſine mendacio dicis, Te non habere nummos, quia cum non ſint tui illi, quos habes, bene reſpondes ad mentem interrogantis. Sic ex Tambur. lib. 3. cap. 4. cum communi Doctorum excuſatur, qui cum juramento negat, ſe commiſiſſe homicidium, quod ſine culpa commiſit; necnon qui negat adulterium, quod commiſit occulte; ſic enim jurare cum æquivocatione non eſt pejerare, nec uti reſtrictione pure mentali, ſed ad mentem boni, & juſti judicis reſpondere. Pariter Clericus interrogatus in porta Civitatis, num ferat ſecum aliquid ſpectans ad gabellam, poteſt cum juramento negare; cum non teneatur gabellam ſolvere, Sic Confeſſarius interrogatus, an audierit peccatum in confeſſione, poteſt cum juramento negare, & iterum interrogatus, an in tali reſponſione utatur æquivocatione; poteſt etiam negare; quia in tali caſu vel reſpondet ad mentem debitam interrogantis, negando ſe habere ſcientiam de tali re communicabilem; vel loquitur tantum materialiter. Sic qui aliquid abſcondit ad ſui ſuſtentationem, interrogatus a judice, poteſt cum juramento negare, quod aliquid abſconderit; Et pœnitens temere rogatus, an tale peccatum confeſſus ſit, poteſt negare, ut notat Henr. lib. 6. de Pœnit. cap. 19.; Sicut etiam adultera, ſi a marito rogetur, an adulteraverit, ex Navar., & Laym.: Similiter ſi pauper excuſetur a ſolvendo debito propter paupertatem, & a judice iniquo prematur ad ſolutionem, interrogatus a tali judice, poteſt jurare ſe nihil debere, nec pecuniam a creditore accepiſſe, quia reſpondet ad mentem debitam interrogantis, dum dicit ſe non accepiſſe pecuniam, ita ſcilicet ut ſtatim debeat ſolvere. Ita Sanch. lib. 3. cap. 6. num. 32.. Et qui ficte matrimonium promiſit, poteſt interrogatus a judice negare, quod promiſerit. Sicut etiam qui reperto cadavere interrogatur, an gladius ibi inventus ſit ſuus, vel an illac tranſierit, poterit negare, ſi ea petantur tanquam indicia homicidii, quod vere non commiſit, ut notat Leſſ. lib. 2. cap. 31. num. 14.

Admittit etiam Sanch. loc. cit., Bonac., Sylveſt., & alii apud Trull. dub. 15. num. 12., & Dian. part. 2. tract. 6. reſol. 30. quod ſi quis petat a te pecuniam mutuam, aut librum, potes cum juramento negare, quod habeas, ſi ſcilicet non potes commode mutuare, quia ſic reſpondes ad mentem debitam petentis.

Rogabis, mortaliterne, an venialiter peccet, qui joco utitur reſtrictione non pure mentali, vel æquivocatione jurando ſine neceſſitate; Verbi gratia, qui dicit Pontificem fuiſſe ſuſpenſum, intelligendo ejus imaginem.

Re-

Reſpondeo, Armil., Sayr., Navar., Tolet., & alios apud Bonac. putare, quod peccet mortaliter, qui jurat in re falſa. Mihi tamen videtur diſtinguendum; nam ſi utatur reſtrictione pure mentali, peccat mortaliter, quia vere mentitur, & eſt perjurus, juxta theſim damnatam ab Innoc. XI.; Si vero utatur æquivocatione, aut reſtrictione non pure mentali, quatenus ex circumſtantiis colligi facile poteſt, quod non ſit ſermo de perſona, ſed de imagine Pontificis; cum non mentiatur, nec juret falſum, dicendum, quod ſolum venialiter peccet, ſi non temere, ſed ex aliqua cauſa id fiat.

III. Quæritur tertio, An juramentum, vel votum dolo, aut errore emiſſum obliget?

Reſpondeo, recolendum eſſe, quod dolus, & error alius eſt in ſubſtantia rei; alius in qualitatibus: Alius dat cauſam contractui, ſeu verſatur circa cauſam finalem, quo ſcilicet deprehenſo contractus, & juramentum ſecundum prudentem æſtimationem non fieret; Alius incidit in contractum, ſeu verſatur circa cauſam impulſivam, quo ſcilicet deprehenſo adhuc fieret contractus, & juramentum, licet diverſimode. His poſitis

Dico primo, ſi dolus, aut error ſit circa ſubſtantiam rei, verbi gratia, ſi quis juret ſe daturum rem aliquam, quam putat vitream, & reperit eſſe gemmeam, juramentum non obligat, quia ſcilicet deficit conſenſus, ſeu intentio jurandi; nihil enim eſt magis contrarium conſenſui, quam talis error: Sic qui vovet ingredi Religionem, ignorans illam eſſe perpetuam, nulliter vovet, quia talis error pertinet ad ſubſtantiam rei.

Dico ſecundo: Eſt pariter nullum juramentum, & votum, quoties error eſt circa qualitates, ſeu circumſtantias, & accidentia, quæ ſint tanti ponderis, ut in ipſum voti objectum, & ſubſtantiam videantur redundare. Ratio eſt, quia talis error videtur potius eſſe circa ſubſtantiam, quam circa circumſtantias: Exempli gratia, ſi quis voveret peregrinationem ad loca Sancta, putans quod ea non longe diſtent; ſi deinde deprehendat ea longiſſime diſtare, non tenetur tali voto: Contra vero ſi circumſtantiæ ſint parvi ponderis, votum eſt validum; verbi gratia, ſi voveas dare eleemoſynam Titio, quem putas Sacerdotem, cum tamen non ſit.

IV. Dico tertio, eſt etiam invalidum juramentum, & votum, ſi error det cauſam contractui, ſeu ſi verſetur circa cauſam finalem; ut ſi quis juret ſe empturum domum, quam putat aptam ad habitandum, & deinde comperiat illam eſſe in fundamentis vitioſam; Sic qui juravit ſtare contractui venditionis, & poſtea deprehendit ſe notabiliter læſum in defectu pretii, juramentum non obligat, & poteſt æqualitatem pretii ſibi procurare; juramentum enim factum fuit cum errore circa cauſam finalem, ideo enim juravit, quia putavit contractum fuiſſe juſtum. Idque verum eſt ex Suar., Sanch., Bonac. diſp. 4. quæſt. 1. punct. 8. contra Trull. cap. 1. dub. 2., etiamſi talis error ſit concomitans, ſeu etiamſi verum eſſet, quod deprehenſo tali errore adhuc juraſſet; etenim conſenſus ille conditionatus non ponit obligationem abſolutam, ut communiter dicunt Doctores in ſimili de Matrimonio; ſi enim error ſit circa ſubſtantiam, verbi gratia contrahendo cum Lia, quam puto Rachelem, matrimonium eſt invalidum; etiamſi verum ſit, quod ſi cognoſcerem illam eſſe Liam, adhuc contraherem.

Ubi notandum, quod non ſolum juramentum, & votum, ſed etiam omnes contractus (excepto matrimonio) ſunt invalidi, ſi dolus, & error ſit circa cauſam finalem; non quidem jure natu-

naturæ; nam ſic neque matrimonium eſset validum, ſed jure poſitivo, ut dicemus ſuo loco.

Dico quarto, quando error incidit in contractum, & eſt circa cauſam impulſivam, ſeu eſt talis, ut adhuc eo deprehenſo communiter ſoleant homines jurare, vovere, contrahere, in tali caſu juramentum, votum, & contractus cum tali errore præſtita ſunt valida, cum non deſit conſenſus ſufficiens.

Dico quinto cum Tambur. cap. 3. §. 5. ex Pal.; Quando error eſt tantum circa qualitates in Profeſſione religioſa, ſicut etiam in matrimonio, & in iis, quæ pertinent ad ſtatum aliquem perpetuum aſsumendum, videlicet in ſuſceptione Sacrorum Ordinum, &c., niſi quis expreſse dicat ſe nolle vovere, aut contrahere non poſita tali qualitate, votum, & contractus ſunt valida, etiamſi qualitates ſint magni ponderis, & error ſit circa cauſam finalem. Unde ſi quis promittat cum juramento matrimonium puellæ, quam putat virginem, nobilem, divitem, niſi expreſse dicat ſe nolle contrahere ſine his qualitatibus, contractus, & juramentum obligant, etiamſi deſint tales qualitates. Sic qui ære alieno gravatus, aut laborans morbo gallico, ſi interrogatus a Prælato, occultat debita, aut morbum, & profitetur, Profeſſio religioſa eſt valida, quamvis Prælatus illum non acceptaſset, ſi ejus debita noviſset; ut præcipit Clemens VIII., qui ſuſtulit ab his incapacitatem ad profitendum impoſitam a Sixto V. Eodem modo Epiſcopus quamvis prohibeat, verbi gratia, excommunicatum ordinari, tamen ſi illum ordinat, valide ordinat, niſi expreſse dicat, Ordino te, ſi non es excommunicatus; Et qui profitetur in Religione Minimorum ignorans illos abſtinere ab eſu carnium, valide profitetur, niſi aliud exprimat. Ratio horum omnium eſt, quia ex communiter contingentibus præſumitur, quod abſolute ponatur conſenſus in his caſibus pertinentibus ad ſtatum perpetuum aſsumendum, niſi expreſſe ponatur conditio contraria.

VI. Quæritur quarto, An teneatur implere juramentum, vel votum, qui poſtquam juravit, dubitat, an habuerit animum ſe obligandi?

Reſpondeo, Sanch., & Bonac. cum communi affirmare; tum quia poſſeſſio ſtat pro juramento; pro illo enim ſtat poſſeſſio, pro quo ſtat juris præſumptio; Tum etiam quia probato facto præſumitur interveniſſe omnia requiſita ad factum, ex cap. *In præſentia*, *de Probation.* Verum Tambur. lib. 1. cap. 3. §. 2. V. *Votum* ex Caram., & Leon. putat non eſſe improbabile, quod non tenearis; quia dum dubitatur de ſubſtantia promiſſionis, poſſidet libertas in foro interno, quamvis in foro externo poſſideat juramentum. Quæ ſententia magis habet locum, ſi juramentum fuit emiſſum ex metu gravi, ut notant nonnulli apud Sanch., quia non præſumitur in tali caſu animus ſe obligandi. Præterea Tambur. lib. 3. cap. 3. §. 5. docet, quod ſi juraſti non ludere, nihil cogitando, an de ludo immoderato, & periculo dumtaxat, an etiam de moderato intellexeris, non tenearis abſtinere a ludo moderato, quia ex leg. *Quicquid*, *de Verbor. ſignificat.* interpretatio juramenti ita fieri debet, ut minorem, quæ fieri poteſt, obligationem inducat.

VII. Quæritur quinto, An juramentum metu extortum obliget?

Reſpondeo cum communi apud Leſſ. cap. 42. dub. 6. contra nonnullos, obligare in foro interno, ſi factum ſit animo ſe obligandi; quia tenemur efficere, ut verum ſit, quod juramus, ne Deus adducatur in teſtem falſi: Et quamvis promiſſio per vim extorta, utpote non ſufficienter libera, ex ſe non ob-

obliget juxta multorum ſententiam apud Trull. hic dub. 12., obligat tamen ratione juramenti in foro interno; Quamvis in foro externo tale juramentum non obliget, quia præſumitur non eſſe factum animo jurandi, ex cap. *Verum, de Juram.*

Hinc ſequitur primo, quod qui juravit ſolvere uſuras, teneatur vel illas ſolvere, vel petere relaxationem juramenti, ex cap. *Ad audientiam, de iis quæ vi*: Quamvis ſi ſolvat, poſſit illas in judicio repetere, vel ſi id non poſſit, per occultam compenſationem.

Sequitur ſecundo, quod ſi quis promiſerit ſine juramento per gravem metum, verbi gratia redire in carcerem, non teneatur; eo quod promiſſio non fuerit ſufficienter libera; ſi vero juraverit, teneatur redire, non ſolum ſi carcer ſit juſtus, quod omnes concedunt; ſed etiam ſi ſit injuſtus, & periculoſus, videlicet vel tyranni, vel judicis incompetentis, niſi relaxationem obtineat, aut niſi tempore juramenti fuerit inſcius tanti periculi; cum juramentum, & votum habeant ſemper tacitam illam conditionem, niſi notabilis mutatio ſuperveniat, aut de novo appareat. Ita Leſſ., Suar., & alii communius contra Navar., Vaſq., Reginald., qui putant in tali caſu non teneri; quia nemo poteſt ſe ipſum occidere, ſed quiſquis tenetur propriæ vitæ conſulere: Immo nonnulli apud Tambur. putant peccare, ſi redeat, quia opus eſt temeritatis ſine neceſſitate offerre ſe morti. Ad quod tamen reſpondent Suar., & Leſſ., quod licet nemo poſſit immediate ſe ipſum occidere, poteſt tamen ex juſta cauſa exponere ſe periculo mortis, ut in hoc caſu; juſta enim cauſa eſt, ut fidelitas, & veritas juramenti ſervetur: Quod confirmatur a Laym., quia Princeps peccat permittendo Hebræis ſine neceſſitate libertatem ſuorum rituum; at ſi id juravit, obligatur juramentum ſervare, (non ſecus ac obligatur vi juramenti uſuras ſolvere, qui juratus illas promiſit) ne cum damno commercii fides humana rumpatur; ita in caſu noſtro.

VIII. Oppones: Matrimonium, ſiccut & votum factum metu gravi injuſte incuſſo ad illud extorquendum eſt irritum; ergo etiam ſimile juramentum.

Reſpondeo, conceſſo antecedente, negatur conſequentia. Diſparitas eſt, quia Eccleſia matrimonium, & votum irritavit, non tamen juramentum, ut notat Sanch. lib. 3. de opere morali cap. 2. Cum enim votum fiat Deo, & juramentum homini, facilius oritur ſcandalum, ſi juramentum homini factum non ſervetur, quam ſi non ſervetur votum factum Deo; & ideo votum meticuloſum, non juramentum irritatum eſt ab Eccleſia: Quamvis Sot., & alii apud Sanch. lib. 4. de Matrim. diſp. 5. contra communiorem putent, votum meticuloſum non ſolum jure Eccleſiaſtico, ſed etiam naturali eſſe irritum; Sylveſt. vero, & Suar. lib. de Voto cap. 8. putant ſolum votum ſolemne profeſſionis, & ſimplex Religionis metu extorta irritari ab Eccleſia. Sed communior ſententia apud Bonac. diſp. 4. quæſt. 2. punct. 3. docet, omne votum meticuloſum ab Eccleſia irritari; tum quia ſi irritatur votum ſolemne, a fortiori irritatur quodvis votum ſimplex, quod non adducit obligationem adeo gravem; tum etiam quia in cap. *Cum dilectus, de iis quæ vi*, decernitur votum fuiſſe validum; quia non fuit factum per metum gravem; ergo a contrario ſenſu votum factum per metum gravem non eſt validum.

Demum inquirendum eſſet, An juramentum confirmet contractus, ita ut contractus de ſe invalidi, aut reſcindendi vi juramenti, tribuant alte-

ri jus juſtitiæ. Verum quia quæſtio hæc perplexe nimis ab auctoribus agitatur, ut notat Tambur. lib. 3. cap. 3. §. 6., ideo commodius de hoc Deo dante cum de Contractibus nonnulla dicemus; & fuſe de hoc diximus in primo ex Opuſculis Theologico-Moralibus de Principiis Moralitatis.

ARTICULUS V.

Quomodo quædam celebriora Juramenta interpretanda ſint.

I. Prima regula ſervanda, quod juramentum, quantum fieri poteſt, minus obliget ſervata verborum proprietate. Altera, quod cadens ſupra promiſſionem, hujus naturam ſequatur.

II. Juramentum de non ludendo ſecundum ſe intelligitur de ludo illicito.

III. Qui jurat ſe ſoluturum debita intra menſem, prorogato tempore de conſenſu creditoris, non tenetur amplius vi juramenti.

IV. Juramentum Medicorum de non viſitandis poſt tertium diem infirmis, niſi confeſſionem præmiſerint, quomodo intelligendum eſt?

V. Si quis jurat ſe ducturum Bertam divitem, & ſanam, non tenetur eam ducere, ſi incidat in gravem agritudinem, & paupertatem.

VI. Qui promittit aliquid Titio cum juramento, non tenetur, ſi ille fiat ingratus, aut frangat fidem datam.

VII. Si quis juratus promittat aliquid abſenti, poteſt promiſſionem revocare, antequam acceptetur. Pariformiter diſcurrendum de pluribus aliis juramentis, quæ paſſim fiunt.

I. UNiverſim duæ regulæ hac in re aſſignantur. Prima eſt, quod in dubio, ſeu quando non conſtat de mente jurantis, juramentum interpretandum ſit, itaut, quantum fieri poſſit, minus obliget ſervata verborum proprietate. Secunda regula eſt, quod juramentum cadens ſupra propoſitum, vel promiſſionem habentem tacitam conditionem, vel ex mente jurantis, vel ex conſuetudine jam recepta, vel ex diſpoſitione legis, explicandum ſit eo modo, quo ipſa promiſſio explicatur, ideſt cum eadem conditione: Etenim juramentum ſortitur naturam actus, ſupra quem cadit, ex *leg.* 1. *cod. de Non numerata pecunia*; & cum juramentum ſit acceſſorium, ſequi debet naturam principalis, ex *reg.* 42. *juris in 6.*

II. Ex prima regula infertur primo ex Sanch. apud Bonac. punct. 17., quod in dubio de mente jurantis juramentum non ludendi interpretandum ſit de ludo illicito, non de licito, qui recreationis cauſa ſuſcipitur.

III. Infertur ſecundo ex Leſſ. cap. 42. num. 57. contra Sanch., & Bonac., quod ſi juraſti ſolvere intra menſem, prorogato termino a creditore, non teneris amplius ex vi juramenti, ſed ſolum ex vi pacti: Sicut etiam compromiſſarii, qui jurant ſe non receſſuros a ſententia certa die ab Arbitris danda, prorogata die de conſenſu partium, non tenentur amplius vi juramenti, ut putat Azor. contra eoſdem.

IV. Infertur tertio, juramentum Medicorum de admonendis infirmis, ut confiteantur, & de non viſitandis illis poſt tertium diem non facta confeſſione, Primo non obligare, ubi uſu non eſt receptum hoc decretum Pii V.; quia juramentum cenſetur factum de ſervando decreto, quatenus obligat. Secundo, ubi eſt receptum, obligat medicos, ſi ſperetur, immo etiam ſi dubitetur, quod admonitio ſit profutura, ſecus vero non obligat, quia nemo obligatur ad inutile, ut dicitur cum de correctione fraterna. Tertio, obligat ſolum dum morbus eſt

eſt gravis, vel periculum eſt, ut fiat gravis; quamvis univerſim talis cenſeatur eſſe, quoties cogit infirmum jacere in lecto, ut patet ex ipſo decreto, niſi tamen ex podagra, verbi gratia, decumbat. Quarto, ſatis eſt, ſi admonitio fiat per alios. Quinto, non obligantur Medici infirmum deſerere cum gravi ejus damno; quia præceptum humanum non obligat contra charitatem, quæ præcipit, ut ægro ſubveniatur; Præſertim quia fieri poteſt, ut infirmus ſi convaleſcat, reſipiſcat: Quod ſi non immineat ægro grave mortis periculum, ſi deſeratur, deſeri debet, ut apte notat Suar. apud Bonac. punct. 16.

V. Ex ſecunda regula infertur primo, quod ſi juraſti ducere Bertam ſanam, divitem, bonæ famæ, Virginem, &c., non tenearis, ſi incidat in infirmitatem incurabilem, in paupertatem, fornicationem, &c., quia ſponſalia habent hanc tacitam conditionem; ergo etiam juramentum adjectum ſponſalibus.

VI. Secundo, qui promiſit aliquid Titio cum juramento, non tenetur, ſi Titius fiat ingratus, aut ſi mutuam repromiſſionem frangat; quia ex Molin., Sanch., Bonac. loc. cit. tale juramentum habet hanc tacitam conditionem, niſi fueris ingratus, aut fidem frangas.

Tertio, qui urbanitatis cauſa juravit non bibere, non ſedere, &c., niſi alter prius bibat, ſedeat, &c., non tenetur, ſi a ſocio cogatur, quia ſubeſt hæc tacita conditio, ut notat Sanch.; Quamvis Leſſ. cap. 42. num. 22. putet, juramentum hoc fieri in favorem ſocii, & ab eo relaxari, dum prior bibere non vult.

VII. Quarto, qui promiſit aliquid abſenti cum juramento, poteſt promiſſionem revocare, antequam acceptetur, (niſi fiat per modum voti) quia promiſſio habet hanc tacitam conditionem, ſi acceptetur: Ita Leſſ. loc. cit., & Sanch. contra Suar. apud eundem Bonac.

Quinto, ſi facta pace cum inimico juraſti te illi non nociturum, intelligitur ex cauſa præterita, ſeu niſi ipſe novam cauſam dederit.

Sexto, ſi juraſti ſervare ſecretum, intelligitur, niſi vergat in damnum alterius.

Septimo, ſi juraſti te puniturum filium, intelligitur, niſi ob aliam cauſam aliud viſum fuerit; videlicet vel quia veniam petit, vel quia alter intercedit, vel quia damnum majus ſequitur ex punitione, &c.

Octavo, ſi juraſti te ſoluturum alteri centum, quæ mutuavit, intelligitur, niſi aliunde ſatisfeceris, vel compenſaveris; unde poteris uti compenſatione, quia compenſatio eſt quædam ſolutio, & vera ſatisfactio.

Nono, ſi juraſti facere quicquid alter petierit, intelligitur dummodo non petat aliquid immoderatum, aut illicitum, ut petiit ab Herode puella ſaltans. Ultimo, ſi juraſti judici te dicturum quæ noviſti, non teneris occulta pandere.

ARTICULUS VI.

Quomodo tollatur juramenti obligatio?

I. Juramenti obligatio impeditur aut per legem irritantem contractum, aut per legem prohibentem contractus jurati executionem.

II. Tollitur vero juramenti obligatio aut per ceſſationem cauſæ principalis, aut per mutationem materiæ, aut per irritationem, aut per commutationem, aut per relaxationem. Et eadem eſt ratio de Voto.

III. Ceſſat juramenti, & voti obligatio, ſi ſuperveniat notabilis mutatio, qua praviſa non juraſſes, aut vo-

viſ-

Digitized by Google

viſſes. Sed quid ſi dubitetur, an ſit hujuſmodi mutatio, quæ ſupervenit?

IV. Quinam poſſint, & quomodo juramenta, ac vota irritare?

V. Quid interſit inter irritationem, & diſpenſationem voti, ac relaxationem juramenti?

VI. Quænam vota, aut juramenta filiorum poſſit Pater irritare? Num etiam id poſſit mater? Quænam ſervorum juramenta poſſit Dominus irritare?

VII. Quænam poſſit Uxoris juramenta Maritus irritare, aut Uxor Mariti?

VIII. Superiores Regulares quænam vota, & juramenta ſubditorum irritare poſſint? Pontifex Regularium vota poteſt irritare, ſæcularium vero poteſt ſolum diſpenſare. Quid hac in re poſſint Abbatiſſa? Quid de novitiis?

IX. Quinam poſſit juramenta relaxare, ac vota diſpenſare? Et quænam cauſa ad id requiratur?

X. Voti vinculum eſt fortius vinculo juramenti; unde reſervato voto, verbi gratia caſtitatis, non eatenus reſervatur tale juramentum.

XI. Qui poteſt vota, & juramenta commutare, non eatenus poteſt diſpenſare in illis; quamvis e converſo qui poteſt diſpenſare, poteſt etiam vota jurata commutare.

XII. Ipſe vovens, & jurans poteſt votum, & juramentum, ſi non ſint reſervata, commutare in melius, & probabiliter etiam in evidenter æquale; jurans tamen, aut vovens in favorem alterius nequit ea, ſi ſint acceptata, commutare.

I. Obligatio juramenti poteſt primo impediri, ne inducatur, & ſecundo poteſt inducta tolli. Dupliciter impeditur, ne inducatur. Primo, per legem irritantem contractum, aut juramentum, ut Trident. ſeſſ. 24. cap. 5., irritat renunciationem juratam Novitii factam ante duos menſes præcedentes profeſſionem. Secundo, prohibendo executionem contractus; juramentum enim non poteſt obligare ad id, quod lege prohibetur: Sic aliqui cum Leſſ. cap. 42. num. 55. putant, impediri obligationem pœnæ conventionalis ſponſalibus appoſitæ, & juramento firmatæ. Ex quo patet, Principem ſæcularem poſſe indirecte irritare vinculum juramenti, prohibendo ſcilicet executionem alicujus contractus, cui adjectum eſt juramentum.

II. Deinde obligatio juramenti ſemel inducta poteſt quadrupliciter tolli, ceſſatione videlicet, ſeu mutatione materiæ, Irritatione, Commutatione, & Relaxatione, ſive hæc fiat ab homine, in cujus favorem juratur, ſive a ſuperiore tollente ex juſta cauſa obligationem; Nam quod in votis dicitur diſpenſatio, in juramentis dicitur relaxatio. De his omnibus ſigillatim agendum: Et quoniam eadem eſt ratio de juramento, ac de voto, ideo de utroque hic erit ſermo.

III. Quæritur itaque primo; Quomodo ceſſet juramenti, & voti obligatio.

Reſpondeo ceſſare primo, ſi ceſſet cauſa principalis, ob quam factum eſt; Verbi gratia, ſi juraſti non ingredi talem domum, quia ibi Berta erat tibi occaſio peccandi, mortua Berta, ceſſat obligatio juramenti. Secundo, ceſſat etiam per mutationem materiæ, videlicet ſi ſuperveniat, aut de novo appareat notabilis mutatio, & difficultas, quæ ſi præviſa fuiſſet, juramentum, ſeu votum prudentis arbitrio non fuiſſet factum; ut ſi quis verbi gratia juraverit jejunare die Sabbati, & poſtea ægrotet. Ita D. Th., & alii apud Trull. lib. 2. cap. 2. dub. 8.

Quando autem dubitatur, an ſi præviſa fuiſſet talis difficultas, adhuc ſa-

Digitized by Google

factum fuiſſet juramentum, vel votum, tunc ex Sanch. apud Trull. dub. 28. adimplendum eſt; quia ſtat poſſeſſio pro illo. Verum Bonac. diſp. 4. quæſt. 2. punct. 7. cenſet in tali caſu judicandum in favorem voventis; quia in dubio nemo præſumitur velle ſeipſum poſita notabili mutatione obligare.

IV. Quæritur ſecundo; Quomodo irritentur Juramenta, & Vota, & a quibus?

Reſpondeo, juramenta, & vota irritari, quando ea non approbantur a ſuperiore, a quo indigent approbari, ut robur accipiant. Quare poteſt juramenta, & vota irritare, itaut nunquam reviviſcant, quicumque habet poteſtatem dominativam vel in rem promiſſam, vel in perſonas jurantes, etiamſi careat poteſtate ſpirituali: Unde fit poſſe Patrem (etiam ſine culpa veniali, ut communiter docent contra Sayt., & Sanch.) irritare vota filii, Virum vota Uxoris, Dominum ſervi, Prælatum Regularem vota ſuorum ſubditorum, excepto voto arctioris Religionis, & Pontificem omnium Regularium. Si tamen Superior approbavit juramenta ſubditorum, valide quidem poterit deinde illa irritare, ſed illicite, niſi detur juſta cauſa: Quamvis probabiliter ex Suar. contra Sanch. apud Trull. dub. 20. raro id ſit peccatum mortale, niſi ſcandalum, aut contemptus adſit.

V. Ex quo patet diſcrimen inter irritationem, & diſpenſationem, ſeu relaxationem; hæc enim cauſam requirit, unde cognoſci debent in particulari vota, ut poſſint diſpenſari, & juramenta relaxari: Contra vero poſſunt ſimpliciter omnia omnino vota, & juramenta ſubditi indiſcriminatim irritari a Superiore, quamvis ea in particulari non cognoſcantur.

VI. Loquendo in ſpecie primo de votis, & juramentis filiorum, certum eſt Patrem poſſe irritare omnia vota filiorum impuberum, ex cap. *Mulier* 21. *quæſt.* 2., idque propter imbecillitatem ætatis: Quare etiam votum ingrediendi Religionem irritari poteſt; etiam votum factum ante pubertatem, ſed implendum poſt pubertatem, niſi poſt pubertatem ratificatum ſit: Contra vero non poteſt Pater vota perſonalia filiorum puberum irritare, niſi forte hujuſmodi vota repugnarent domeſticæ gubernationi, & poteſtati Patris; ut ſi filius voveat peregrinationem longam, aut multa jejunia cum periculo morbi; immo etiam jejunium unius diei, ſi pro inde Pater cogeretur parare alios cibos a communibus. Poteſt tamen pater vota realia filiorum puberum irritare, (niſi filii habeant bona caſtrenſia, vel quaſi, aut ſint emancipati) Sicut etiam irritare poteſt vota mixta, exempli gratia de peregrinando &c., in quibus admiſcentur expenſæ reales labori perſonali; niſi forte filius intendat peregrinari mendicando. Si tamen filius habeat bona caſtrenſia, (parta ſcilicet occaſione belli, ut ſunt ſtipendia militum, ſpolia, &c.) vel quaſi caſtrenſia, (quæ ſcilicet acquiruntur ratione beneficii, officii publici, aut artis liberalis, non vero mechanicæ, ut videre eſt apud Leſſ. c. 4. dub. 3.) vota realia de iis expendendis non poſſunt a Patre irritari; cum habeant filii de iis liberam poteſtatem diſponendi, ſicut quando ſunt emancipati. Nec poteſt Pater irritare vota realia puberum exequenda tempore, quo erunt ſui juris.

Secundo, Mater non poteſt vota filiorum irritare vivente Patre, aut ſaltem Avo, Tutore, aut Curatore; quia in jure nullam tunc in filium habet poteſtatem: Si tamen his omnibus filius ſit deſtitutus, poteſt Mater, & ea mortua, Avia.

Tertio, Dominus poteſt irritare vota mancipii, quæ illius obſequio præ-

Digitized by Google

præjudicant, ut votum peregrinationis, religionis, &c. Unde non poteſt irritare votum caſtitatis, orationis moderatæ, &c. Votum autem Religionis, & quodcumque aliud ante ſervitutem emiſſum remanet ſuſpenſum tempore ſervitutis. Si tamen tempore ſervitutis emiſſum ſit, & tempore ſervitutis ſit etiam exequendum, ſemel irritatum non reviviſcit; Si vero poſt ſervitutem exequendum ſit, (ut ſi voveat ſervus ingredi Religionem poſt ſervitutem) certe ad id tenetur, cum non præjudicet ſubjectioni, ut docent communiter.

Uxor autem Domini, quia non habet bonorum omnium adminiſtrationem, vota ſervorum irritare non poteſt.

VII. Quarto, Maritus poteſt omnia vota, & juramenta uxoris irritare, quæ matrimonio ſunt incommoda, & domeſticæ gubernationi. Vota vero non præjudicantia, ut orandi, non mentiendi, &c. communiter docent, quod non poſſit irritare: Quamvis probabiliter putet Pal., Bonac., Azor., quod poſſit; ſicut Pater poteſt omnia vota filii irritare; Nam Geneſ. 3. dicitur de uxore: *Sub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui*; unde etiam poteſt irritare vota tempore conjugii emiſſa, ſed implenda mortuo marito, verbi gratia votum non iterum nubendi, aut caſtitatis, &c., ut notat Sanch. lib. 4. cap. 31., & Dian. part. 4. tract. 4. reſol. 110. Votum non petendi debitum ab uxore emiſſum poteſt irritari a marito abſque ulla cauſa, ſi ſine ſua licentia factum ſit; ſi vero de ſua licentia, valide poteſt ſine cauſa irritari, ſed illicite irritatur. Quod tamen non militat in ſimili voto viri emiſſo de licentia uxoris, ut mox dicemus.

Quinto, Uxor poteſt irritare ſolum vota mariti ſibi præjudicialia, ut votum caſtitatis, longæ peregrinationis, immoderatæ abſtinentiæ, aut eleemoſynæ. Ratio eſt, quia vir non ſubjicitur uxori quoad voluntatem, ſed quoad materiam per votum promiſſam. Si vero vir de licentia uxoris emiſit votum ſibi præjudicans, verbi gratia non petendi debitum, nec licite, nec valide poterit ab uxore irritari, ut communiter docent apud Tambur. contra Trull. cap. 2. dub. 33. Ratio eſt, quia intantum poteſt uxor irritare vota mariti, inquantum ſibi præjudicant, non quia habet poteſtatem dominativam in illum; atqui per licentiam datam cum ſuo præjudicio jam renunciavit; ergo non poteſt amplius irritare: Quod idem docent Doctores de votis ſervorum de licentia Domini emiſſis.

VIII. Sexto, Superiores Regulares poſſunt irritare omnia vota ſubditorum, non ſecus ac Pater filiorum impuberum; quia ſubjectam ſibi habent eorum voluntatem. Solum irritare non poſſunt vota conſtituentia ſtatum religioſum, ut patet; quia ſic haberent poteſtatem deſtruendi ſuam poteſtatem; Nec votum aſſumendi Religionem ſtrictiorem, ex cap. *Licet, de Regularibus*.

Nomine autem Superioris Regularis venit etiam Summus Pontifex, qui proinde irritare poteſt regularium vota; Reliquorum vero fidelium vota, & juramenta Pontifex ſolum poteſt diſpenſare, non irritare; Et ratio eſt, quia ſolum Religioſi per votum obedientiæ illi tanquam capiti ſubjiciuntur; poteſtas autem irritandi conſequitur ad votum obedientiæ; poteſtas vero diſpenſandi ad poteſtatem juriſdictionis. Abbatiſſæ juxta Sanch., & Suar. poſſunt etiam irritare vota ſubditarum, quia pariter ſubditæ emittunt vota obediendi Abbatiſſis; Et quamvis careant iſtæ juriſdictione ſpirituali, adhuc vota Monialium irritare poſſunt, ex Suar. apud Trull., ſicut pot-

poteſt Pater irritare vota filiorum. Azor. tamen, & Pal. ſolum concedunt Abbatiſſis, quod poſſint irritare vota præjudicantia gubernationi domus.

Relate ad Novitios, non poſſunt Superiores eorum vota irritare, ex Suar., Sanch., Pal. apud Tambur., cum votum obedientiæ non emiſerint; Omnia tamen vota novitii tempore novitiatus ſuſpenduntur, ſi præjudicant probationi, & commutari poſſunt in profeſſionem religioſam. Immo ex Leſs. diſp. 40. num. 8. poſſunt diſpenſari a Prælato regulari, qui erga illum habet poteſtatem quaſi Epiſcopalem, cum non deceat ad Epiſcopum recurrere. Demum ſi Superior dedit facultatem vovendi ſubdito, non poteſt licite ſine cauſa tale votum irritare; poteſt tamen licite ſucceſſor, quia non amiſit jus ſuum.

IX. Quæritur tertio; Quinam poſſint juramenta relaxare, & vota diſpenſare?

Reſpondeo, relaxationem juramenti vel fieri per condonationem factam ab eo homine, in cujus favorem juratur; ut ſi juraveris dare centum Petro, & ille remittat; Vel fieri a Superiore tollente ex juſta cauſa obligationem, eo modo quo vota diſpenſantur. Certum autem eſt, ad hanc relaxationem, ſeu diſpenſationem requiri juſtam cauſam, non ſolum ut licite, ſed etiam ut valide fiat. Eſt autem juſta cauſa ad diſpenſandum, & a fortiori ad commutandum Eccleſiæ utilitas, Dei honor, bonum jurantis, magna ejuſdem fragilitas, per quam timetur juramentum, aut votum ſæpe violandum; Item jurantis inconſideratio, levitas, inconſtantia, timor, vel alia animi perturbatio in jurando.

Notandum ulterius, juramentum aliud fieri in purum obſequium Dei per modum voti; ut ſi alicui jures te nunquam luſurum, pejeraturum, &c.; Aliud vero in commodum, lucrum, vel obſequium alterius; ut ſi jures dare centum Titio, ſolvere uſuras, &c. His explicatis

Dico primo, juramenta, & vota in utilitatem alterius facta ne a ſummo quidem Pontifice regulariter diſpenſari poſſunt, ſi ſint acceptata, niſi forte aliquando bonum commune diſpenſationem requireret. Ratio eſt, quia non poteſt Pontifex privare homines jure ſuo; per hoc autem, quod acceptata ſit promiſſio jurata, jam ex juſtitia debetur, quod juratum eſt. Ita Cajet., & Abbas. Dixi, Regulariter, nam diſpenſari poſſunt a Papa, Primo, ſi juramentum fraude, vel metu ſit extortum; ut ſi juraſti dare centum latroni. Secundo, ſi adſit injuſtitia; ut ſi juraſti ſolvere uſuras. Tertio, in pœnam juſtam, & debitam ei, in cujus favorem juramentum eſt præſtitum; ut quando vi, vel fraude extorquetur juramentum.

Dico ſecundo, juramenta, & vota prædicta, ſi non ſint acceptata, poterunt ex juſta cauſa a Superiore diſpenſari, vel commutari. Ratio eſt, quia non poſita acceptatione, nondum ab altero eſt acquiſitum jus. Idem dicitur de juramentis, & votis acceptatis ab eo, in cujus favorem emittuntur, quando principaliter, & ultimate emittuntur in obſequium Dei, & minus principaliter in favorem alterius: Verbi gratia, ſi juraſti dare dotem Bertæ, itaut præciſe in honorem Dei promiſeris talem favorem Bertæ. Ita Dian. part 6. tract. 6. reſol. 61., Fagund., & alii cum Tambur. lib. 3. cap. 17. Ratio eſt, quia in hoc caſu acquiritur jus ab acceptante dependenter a beneplacito Dei; cum non ſit ipſi principaliter directa promiſſio jurata; atque adeo ſi ponatur aliquid Deo gratius, non fit contra juramentum: Præſertim quia ſemper votum, & juramentum principaliter

factum in Dei obſequium habet illam tacitam conditionem, niſi voluero hoc votum in melius commutare; ergo tale votum poterit etiam propria auctoritate in melius commutari.

Dico tertio cum Pal. apud Tambur. lib. 3. cap. 3. num. 45. Quando juramentum non confirmat contractum, (qui ſcilicet contractus jure civili eſt irritus) licitum eſt petere relaxationem, & facillimo negotio dari debet a Prælato, non ſolum ſi in eo appareat turpitudo ex parte recipientis, ut in juramento de ſolvendis uſuris, ſed etiam in aliis, ut in juramento de ſolvenda pecunia credita ludo amiſſa. Nam ex hoc juramento, ut ſupponimus, nullum jus conſurgit creditori; Cauſa autem juſta, ut relaxetur, eſt, ne homines aſſueſcant contra legum diſpoſitiones operari, ſeu ne alia via fruſtretur effectus per legem intentus, ut notat Sanch. lib. 3. cap. 12.

Dico quarto, Omnia juramenta, & vota in obſequium Dei præſtita, & quæ jus juſtitiæ in altero non præſupponunt, diſpenſari poſſunt a Papa; Etiam votum ſolemne Religionis, ut communiter docent apud Trull. dub. 38. contra D. Th. 2. 2. quæſt. 88. art. 2. Sæpe enim in talibus votis Papæ diſpenſarunt; debuit quippe talis facultas a Deo conferri Pontifici; cum ea aliquando opus ſit.

Dico quinto, Poſſunt etiam Epiſcopi eadem vota, & juramenta diſpenſare, & commutare, niſi a Papa ſibi reſerventur. Ratio eſt, quia talis poteſtas tradita eſt a Chriſto Domino Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus pertinens ad externam Eccleſiæ gubernationem, ſicut eſt poteſtas excommunicandi, &c., Unde debetur Epiſcopis, niſi ſit illis limitata a Pontifice; ut de facto limitatur relate ad illa quinque vota Caſtitatis perpetuæ, Religionis, & trium peregrinationum, Romanæ, Compoſtellanæ, & Hieroſolymitanæ, quæ Pontifici reſervantur, quando ſunt abſoluta, & perfecta, & non ſub pœna, vel ſub conditione emiſſa, ut infra dicemus cum de voto.

X. Dubium tamen eſt, An ſicut votum caſtitatis eſt Pontifici reſervatum, ita pariter ſit reſervatum juramentum, quo quis jurat ſe caſtitatem ſervaturum? Sanch., & alii apud Dian. part. 4. tract. 4. reſol. 69. affirmant. Sed Laym., Pelliz., & alii apud Tambur. probabiliter negant, quia ſolum ea quinque vota, non vero juramenta reſervantur; Diverſum autem eſt vinculum voti a vinculo juramenti; immo illud eſt majus, quia importat irreverentiam ſimul, & infidelitatem erga Deum, juramentum autem ſolam irreverentiam, ut notat D. Th. 2. 2. quæſt. 89. art. 8., Unde reſervato voto caſtitatis non ſequitur, quod ſit etiam reſervatum juramentum: Contra vero, quia vinculum juramenti eſt minus arctum, quam voti; & juramentum promiſſorium eſt affine voto, idcirco Suar., Sà, & alii probabiliter docent, quod cui conceditur facultas diſpenſandi, vel commutandi vota, ei pariter concedatur facultas relaxandi, vel commutandi juramenta, atque adeo vota jurata, quæ emittuntur per hæc verba, Voveo, & juro me hoc facturum, &c.

Dico ſexto, Vicarii Generales Epiſcoporum non poſſunt ex officio in votis diſpenſare, ut notat Sanch. lib. 2. diſp. 40. Nec poſſunt Parochi, cum non habeant juriſdictionem in foro externo. Epiſcopus tamen in caſu neceſſitatis poteſt in voto caſtitatis diſpenſare, puta ſi immineat ex mora periculum incontinentiæ, aut gravis damni, nec ſit facilis aditus ad Pontificem; ut Sanch. lib. 8. diſp. 9.

Dico ultimo, facultas diſpenſandi in votis etiam Epiſcopo reſervatis conceſſa eſt a Martino V. Confeſſariis Be-

Benedictinorum, atque adeo eam habent omnes Regulares cum iis communicantes. Immo Societati noſtræ conceſſit Gregor. XIII. facultatem commutandi omnia vota etiam jurata, exceptis illis quinque; Et circa hanc facultatem dicitur in noſtris privilegiis V. *Commutatio. Communicatur omnibus Confeſſariis pro ſolo foro conſcientia*: Commutatio tamen fieri non poteſt in præjudicium tertii.

XI. Quæritur ultimo, Quinam poſſit juramenta, & vota commutare?

Reſpondeo, quod cum minor cauſa requiratur ad commutandum, quam ad diſpenſandum quia plus eſt diſpenſare; ideo quicumque habet poteſtatem diſpenſandi, habet etiam commutandi; etenim commutatio tanquam pars minor in diſpenſatione continetur. Contra vero qui habet privilegium commutandi, non habet eatenus diſpenſandi.

XII. Dubium eſt, An poſſit ipſe jurans, & vovens commutare ſibi votum, & juramentum?

Reſpondeo, poſſe etiam ſine ulla cauſa commutare in opus evidenter melius. Ratio eſt, quia non dicitur promiſſum infringere, qui illud commutat in melius; Poteſt etiam probabiliter commutare in opus evidenter æquale, itaut conſtet non eſſe minus. Ita Henr. apud Tamb. contra Suar. Sanch., & alios communius. Ut autem in æquale commutet, Leſſ., & Tambur. aliquam ſaltem levem cauſam requirunt, Villalob. nullam apud Dian. part. 3. tract. 5. reſol. 25.

Excipe tamen primo vota, & juramenta in favorem alicujus principaliter præſtita, & acceptata; quia homini non ſemper eſt gratius, quod eſt melius. Si tamen principaliter ſit præſtitum juramentum in obſequium Dei, & minus principaliter in favorem alterius, diximus cum Dian. part. 6. tract. 6. reſol. 61. probabiliter poſſe commutari in opus Deo gratius; Verbi gratia, ſi voviſti dare dotem Bertæ principaliter propter obſequium Dei, poteris hanc dotem dare alteri magis indigenti, quæ ſcilicet non ſolum a miſeria, ſed etiam a peccato tollatur. Excipe etiam quinque illa vota reſervata, quia eo ipſo, quod votum reſervatur, ſubditur arbitrio ſolius ſuperioris; Quamvis ex cap. *Scriptura, de Voto*, omnia vota etiam reſervata commutari poſſint in ingreſſum Religionis.

Notandum hic, quod qui non habet facultatem diſpenſandi, ſed ſolum commutandi, ſi commutet in notabiliter minus, graviter peccat; Verbi gratia, ſi jejunium mutaretur in quinque Pater, & Ave: Sic etiam peccat graviter habens facultatem diſpenſandi, ſi aut diſpenſet, aut commutet in notabiliter minus ſine juſta cauſa, itaut etiam diſpenſatio ſit nulla; commutatio vero ex Sanch. lib. 4. cap. 51. ſit valida, quamvis vovens contrahat obligationem gravem ſupplendi id, quod deeſt ad æquandam materiam ſubrogatam pro re promiſſa. Non eſt tamen neceſſe, quod habens facultatem commutandi commutet ſemper in æquale; poterit enim ex juſta cauſa commutare in minus, habens proportionem cum re promiſſa, ut docet Leſſ., & alii, & ipſa praxis confirmat. Ratio eſt, quia cum probabiliter poſſit votum propria auctoritate commutari in evidenter æquale, facultas ſuperioris commutandi, ne ſit fruſtratoria, debet poſſe etiam in minus, dummodo non notabiliter.

Dubium eſt ſecundo, An facta commutatione liceat ad prius votum redire?

Reſpondeo, certum eſſe, quod poſſit, ſi commutatio facta ſit in minus, vel in æquale; ſi tamen facta ſit in majus, affirmat etiam Sanch. lib. 8.

Digitized by Google

de Matr. diſp. 9. contra Filliuc. Ratio eſt. quia commutatio facta eſt in favorem ipſius voventis, cui poteſt ipſe renunciare; Si tamen commutatio in melius facta ſit ob majorem Dei cultum, cum ſit facta in favorem Dei, non eſt licitum ad prius votum redire. Illud demum certum eſt, quod ſi commutatio fiat in opus, quod deinde vovens implere non poteſt, ad nihil amplius teneatur: Verbi gratia, ſi votum peregrinationis mutetur in jejunia, & propter ægritudinem deinde non poſſit jejunare, nec ad jejunia tenetur, nec ad peregrinationem, nec ad aliud.

ARTICULUS VII.

De Perjurio, ac de aſſueto ad jurandum.

I. Perjurium preſſe ſumptum eſt juramentum, cui deeſt veritas; late vero ſumptum eſt, cui deeſt judicium, & juſtitia, ſeu neceſſitas, & honeſtas. Eſt perjurium peccatum gravius homicidio.

II. Eſtque pariter peccatum gravius homicidio, nullum tempus velle dicare divino cultui.

III. Conſuetudo conjungendi juramentum cum mendacio ſub mortali tollenda eſt. Immo mortaliter peccat, qui cum hac conſuetudine inadvertenter jurat cum proximo periculo pejerandi; etiamſi tunc juret verum.

IV. Quænam remedia adhiberi poſſint ad evellendam jurandi conſuetudinem?

V. Ut mortaliter peccet, qui aſſuetus juramentis hic, & nunc jurat, debet advertere ad obligationem, quam habet evellendi talem conſuetudinem, aut ad periculum proximum pejerandi. Quonam pacto hac peccata in confeſſione aperienda? Et quando negari debet abſolutio?

I. PErjurium proprie, & prout in jure ſumitur, eſt Juramentum, cui deeſt aut veritas aſſerta in aſſertorio, aut veritas rei promiſſæ in promiſſorio: Late autem ſumptum ſignificat omne juramentum, cui deeſt aliqua ex iis tribus conditionibus, videlicet vel veritas, vel judicium, vel juſtitia. Eſt autem Perjurium peccatum gravius homicidio, ex D. Th., & Sot. contra alios; tum quia opponitur præſtantiori præcepto primæ tabulæ; tum quia eſt directe contra charitatem Dei; homicidium vero contra particularem proximi juſtitiam.

II. Neque dicas, quod pariter peccatum contra tertium præceptum, videlicet die feſto laborare, eſſet peccatum gravius homicidio.

Nam reſpondent Sylveſt, & Sot., quod vel obſervantia diei feſti ſumitur, quatenus eſt de jure poſitivo, nempe prout eſt talis diei determinatio, & ſic eſt minus grave homicidio; Vel ſumitur quatenus eſt de jure divino præcipiente, quod aliquo tempore vacetur Deo; & ſic qui per totam vitam nullum tempus divino cultui dicaret, committeret peccatum gravius homicidio.

III. Circa conſuetudinem jurandi, cum hæc facilitet, & ponat hominem in proximo periculo jurandi; ſi ſit ſolum conſuetudo jurandi, ſed non mentiendi, non tenemur ſub mortali illam extirpare, quia per illam non verſamur in proximo periculo peccandi graviter, ſeu pejerandi: Contra vero ſi ſit conſuetudo conjungendi juramentum cum mendacio. Qui vero habet conſuetudinem tam jurandi, quam mentiendi, non tamen conjungendi juramentum cum mendacio, ſi quoties jurat, advertenter ju-

jurat, & procurat non conjungere cum juramento mendacium, neque tenetur ſub mortali talem conſuetudinem extirpare. Secus vero ſi inadvertenter jurat, ita ſcilicet ut ſit in proximo periculo pejerandi. Unde fit, ut notant Suar., & Sanch. apud Trull. dub. 20., quod hic peccet mortaliter, quoties jurat inadvertenter, etiamſi verum juret; quia jurat cum proximo periculo pejerandi; Etenim *Qui amat periculum, peribit in illo*, debet tamen ad hujuſmodi periculum advertere, ut peccet mortaliter.

IV. Remedia autem ad extirpandam aliquam conſuetudinem ſunt, firmiter proponere, frequentius confiteri de ſingulis actibus malis, vel aliquam eleemoſynam elargiri, vel orationem recitare, &c., & ante cubitum advertere quotidie ad profectum in ea re factum; & efficacius remedium eſſet mordere linguam ſtatim poſtquam lapſa eſt in juramentum. Quare qui nullum adhibet remedium ad conſuetudinem evellendam, abſolvi quidem poterit prima, ſecunda, tertia, & ad ſummum quarta vice, ſi vere doleat, & proponat remedia adhibere, ſed ſi nunquam propoſitum ſervet, non eſt deinde abſolvendus.

V. Quia tamen revera non peccatur mortaliter, quoties juratur ſine advertentia ulla neque ad perjurium, neque ad periculum pejerandi, ſed ſolum quando aſſuetus juramento advertit ſe graviter obligari ad evellendam conſuetudinem, & omittit remedia opportuna, ideo cum difficile ſit has advertentias numerare, ſatis eſt in confeſſione aperire tempus durationis talis conſuetudinis peccaminoſæ.

ARTICULUS VIII.

De Adjuratione.

I. *Adjuratio vel eſt Imperativa, ut erga dæmones, vel Obſecrativa, ut erga Deum.*

II. *Obſecrativa eſt actus latriæ, ſi fiat invocatione Dei; Eſt actus Duliæ, ſi fiat invocatione Sanctorum; Et Hyperduliæ, ſi Beatæ Virginis. Quando autem ſit per alias creaturas, non eſt actus Religionis.*

III. *Creaturæ irrationales adjurantur improprie, quatenus obediunt Creatori.*

IV. *Per orationem petimus aliquid a Deo; Per Adjurationem petimus aliquid propter Deum.*

V. *Differt Adjuratio a juramento; quia per illam adducitur Deus, non ut teſtis, ſed ut ejus amore, vel timore aliquid obtineatur. Requirit tamen Adjuratio tres illos juramenti Comites, Veritatem, Juſtitiam, & Judicium.*

VI. *Quibus liceat dæmones adjurare adjuratione imperativa? Num etiam laicus poſſit exorcizare publice citra mortale?*

VII. *Vis expellendi dæmones per exorciſmos eſt ex opere operato.*

VIII. *Privata Adjuratio adverſus dæmones cuilibet eſt licita.*

IX. *Quid poſſint, aut non poſſint Exorciſtæ a dæmone interrogare?*

X. *Videtur mortale creaturas irrationales exorcizare directe. Indirecte adjurari poſſunt, vel adjuratione deprecativa, prout moventur a Deo, vel imperativa, prout moventur a dæmone.*

I. Adjuratio ex D. Th. 2. 2. quæſt. 90. eſt actio, per quam aliqua perſona inducitur ad aliquid faciendum, vel imperando, ut adjurari

ri debent dæmones; vel obſecrando invocatione alicujus rei Sacræ, ut cum ad Roman. 12. dicit Apoſt. *Obſecro vos per miſericordiam Dei*; & quando orat Eccleſia dicendo, *Per Chriſtum Dominum noſtrum*; Sic etiam cum dicitur, fac hoc per amorem, quem erga Deum geris, per vitam tui Patris.

II. Hinc ſequitur primo, Adjurationem aliam eſſe Imperativam, ut cum dæmonibus imperamus, ne noceant per virtutem Sanguinis Chriſti; Aliam vero Deprecativam; Quæ ſi fiat invocatione rei Sacræ, eſt actus Religionis; itaut ſit actus latriæ, ſi fiat invocatione Dei, aut eorum, quæ ad Deum pertinent; ſit vero actus Hyperduliæ, ſi quid obſecramus, vel dæmonibus, aut aliis creaturis imperamus per Beatam Virginem; ſit actus Duliæ, ſi per Sanctos; Quod ſi fiat per creaturas, ut per vitam tui patris, talis adjuratio non eſt actus Religionis.

III. Sequitur ſecundo, adjurari poſſe omnes creaturas, quibus aliquid poſſumus imperare, aut deprecari, atque adeo omnes creaturas rationales: Creaturæ vero irrationales improprie adjurantur, quatenus ſcilicet audiunt vocem Creatoris, & illi phyſice obediunt; ut quando dicitur monti, In nomine Chriſti transfer te hinc ad alium locum.

IV. Sequitur tertio, In hoc differre Adjurationem ab Oratione, quod per Orationem aliquid a Deo petimus; per Adjurationem vero petimus aliquid propter Deum.

V. Sequitur quarto, differre etiam a Juramento, quia in juramento Deus adducitur ut teſtis; in Adjuratione vero adducitur Deus, ſeu res ſacra, ut ejus amore, vel timore res petita obtineatur. Exigit tamen adjuratio eodem modo tres illos comites, ſicut juramentum, nempe Veritatem, Juſtitiam, & Judicium, ne temere contra virtutem Religionis exerceatur: Veritatem quidem exigit, quia per Deum verum debemus adjurare, non per falſos, aut per dæmonem; Nec debet intermiſceri in adjuratione mendacium; quare peccaret etiam contra Religionem (quamvis ex Sanch. venialiter tantum) pauper fictus petens per amorem Dei eleemoſynam: Exigit etiam juſtitiam, quia res, quæ petitur, debet eſſe licita; unde peccaret graviter contra Religionem, qui peteret ab alio peccatum grave per Beatam Virginem, exempli gratia: Demum exigit judicium; quia debet fieri cum neceſſitate, & cum debita reverentia.

VI. Quæritur nunc primo; An omnibus liceat adjurare dæmones adjuratione imperativa?

Reſpondeo, & dico primo, adjurationem publicam, & ſolemnem non licere, niſi Exorciſtis, qui ſunt miniſtri Eccleſiæ ad id deſtinati. Exorcizare enim græce idem eſt, ac Adjurare: Convenit tamen, quod qui exorcizat, ſit Sacerdos prudens, & doctus; Quamvis Tambur. contra Tancredi probabiliter putet, quod ſi laicus publice exorcizet, præciſo ſcandalo, nonniſi venialiter peccet: Sicut enim laicus exercet munus Acolythi ſerviendo miſſæ, ita in neceſſitate poſſet laicus exercere munus Exorciſtæ; cum cuilibet fideli a Deo data ſit poteſtas expellendi dæmonem; dicitur enim Marci ult. *Signa eos, qui crediderint, &c. in nomine meo dæmonia ejicient.*

VII. Ubi notandum, quod poteſtas exorcizandi dæmones, & expellendi non fundatur in Sanctitate miniſtri, ſed in invocatione divini Nominis, & in Sanctitate Eccleſiæ, in cujus perſona miniſtri exorcizant; Sicut nec efficacia Sacramentorum pendet a miniſtri ſanctitate: Quare exorciſmi habent ex opere operato vim expellendi dæmones; ſicut Sacramenta vim conferendi

rendi gratiam; ut docet D. Th. 3. part. quæſt. 71. art. 3. Impeditur tamen ſæpe hujuſmodi effectus, vel ob modicam miniſtri fidem, ut notat Valent, vel quia effectus non eſt infallibilis, ſed ex congruitate quadam, ut Sanch. lib. 2. Moral. cap. 42.; Unde tunc in nomine Chriſti dæmonia ejiciuntur, quando id expedit; non enim ſemper ob culpam dæmoniaci dæmon non expellitur, ſed etiam ex occulto Dei judicio, vel ob utilitatem animæ, vel propter exemplum aliorum &c.: Sicut Sacramentum Extremæ Unctionis, quamvis inſtitutum ſit ad conferendam etiam corpori ſalutem, non ſemper tamen illam confert, ſed quando expedit ad ſalutem animæ.

VIII. Dico ſecundo, Adjuratio privata contra dæmones cuilibet eſt licita; quia de omnibus fidelibus dictum eſt, *In nomine meo dæmonia ejicient*. Quare quilibet poteſt privatim dæmonem adjurare; ſicut cum tentatur, poteſt per Deum, per Sanctos adjurare illum imperative, ne noceat; ut Sanch. loc. cit.

IX. Hic autem notandum, Exorciſtis non licere quodcumque a dæmone interrogare, ſed ſolum quæ ejus expulſioni e corpore obſeſſi conducunt, puta ejus nomen, cauſam ingreſſus, quot ſint, aut aliquam veritatem ad gloriam Dei, & in adſtantium utilitatem: Quod tamen a ſolis Sanctis viris, & prudentibus faciendum eſſe docent Doctores; Si tamen res curioſæ, & inutiles interrogentur, vel vanum aliquod petatur, puta ut moveat ingentem lapidem, &c., ubi ſemel, aut iterum id fiat, erit ſolum veniale, ob actus imperfectionem, ut docet Navar., & communiter contra Pal. tom. 3. tract. 14. diſp. 4.; Erit tamen mortale, ſi longi ſermones de his rebus miſceantur, aut ſi fiat cum intentione addiſcendi a dæmone, aut fidem certam illi dandi.

X. Quæritur ſecundo; An Creaturæ irrationales adjurari poſſint, puta grandines, locuſtæ, tempeſtates?

Reſpondeo cum Sanch. loc. cit., & Trull. non poſſe adjurari directe, quaſi vero ipſæ ſe moveant, & malum cauſent, & a timore Dei, per quem adjurantur, abſtineant a nocendo; Hoc enim vanum eſſet, & ex Navar., Bonac. contra Suar., & Sanch. eſſet peccatum mortale, propter irreverentiam contra exorciſmos Eccleſiæ, eo quod vane adhiberentur: Quia vero creaturæ irrationales ab alio moventur ad nocendum, ſcilicet vel a Deo, vel a dæmone, ideo indirecte adjurari poſſunt adjuratione, quæ relate ad Deum moventem ſit deprecativa, relate ad dæmonem ſit imperativa, eo modo quo utitur Eccleſia in Exorciſmis.

QUÆ-

QUÆSTIO VIII.

De Voto.

Cum Votum ſit juramento promiſſorio valde affine, plurima diximus quæſtione ſuperiore ad Votum pertinentia agentes de juramento; hic pauca, quæ ſuperſunt, explicabimus, inquirendo prius, Quid, & Quotuplex ſit Votum? Deinde, ejus materiam, & obligationem. Demum, Quonam pacto tolli poſſit Voti obligatio, præſertim per diſpenſationem.

ARTICULUS I.

Quid, & Quotuplex ſit Votum?

I. Votum eſt promiſſio deliberata facta Deo de meliori bono.

II. Differt a propoſito, quippe quod non eſt obligatorium, ſaltem ſub gravi.

III. Si votum fiat cum ſemiplena deliberatione, non obligat. Quid ſi dubitetur, an deliberatio fuerit plena?

IV. Ad votum ſufficit voluntas implicita illud emittendi; ut in ſuſcipiente Ordines Sacros; Qui ſi nolit vovere caſtitatem, adhuc ad illam obligatur, ſaltem ex ſtatuto Eccleſiæ, & eſt ſacrilegus, ſi adverſus illam peccet.

V. Qui invalide ſuſcipit Ordines Sacros, ad caſtitatem non tenetur: Secus vero qui invalide in Religione profitetur.

VI. Soli Deo votum fieri poteſt, Deipara vero, & Sanctis, quatenus Deus in iis inhabitat.

VII. In quo ſenſu votum eſt de meliori bono?

VIII. Vinculum voti eſt fortius vinculo juramenti promiſſorii.

IX. Votum invalidum per ratificationem non revalidatur, ſi ejus invaliditas ignoretur. Quid ſi quis dubitet, an voluerit per ratificationem novum votum emittere?

X. Multipliciter dividitur votum; præſertim in Solemne, & Simplex: Solemne emittitur in ſuſceptione Ordinis Sacri, & in Profeſſione Religioſa, & irritat matrimonium; Quod pariter irritat Votum ſimplex in Societate Jeſu.

XI. Per votum pœnale, puta non blaſphemandi ſub pœna jejunandi, ut plurimum duo promittuntur Deo; Id tamen pendet ex intentione voventis.

I. Quæritur primo, Quid ſit Votum, & in quo differat a propoſito, & a juramento promiſſorio?

Reſpondeo, Votum ex D. Th. eſſe promiſſionem Deo factam voluntariam, & deliberatam de bono meliori.

II. Unde ſequitur primo, quod quamvis omne votum ſit propoſitum, ſeu deliberata voluntas aliquid faciendi, tamen non omne propoſitum eſt votum; cum non omne propoſitum ſit promiſſio, ſeu voluntas ſe obligandi Deo: Quare qui non obſervat votum in materia gravi, eſt perfidus, ſeu violat fidem, & promiſſionem datam, & peccat mortaliter; qui vero propoſitum non obſervat, eſt ſolum inconſtans, & peccatum mortale non committit: Immo dubium eſt apud Doctores, an peccet venialiter? Affirmat enim Pal., quia eſt levitas animi, ſaltem ſine cauſa, a bono propoſito ſe avertere: Negat vero Sanch. lib. 4. cap.

cap. 1., Navar., & alii, quia nulla lex obligat ad propoſitum ſervandum: Et quamvis ſit quædam levitas mutare propoſitum ſine cauſa, at non eſt levitas peccaminoſa; quia eſt ſolum defectus majoris boni; nec ſit contra virtutem conſtantiæ obligatoriam.

III. Sequitur ſecundo, quod votum fieri debeat cum plena advertentia ad id, quod promittitur, & cum plena libertate; ſufficit autem ea deliberatio, & libertas, quæ ſatis eſt ad peccatum mortale. Quod ſi deliberatio ſit ſemiplena, peccat quidem venialiter ſic vovens, cum adſit defectus prudentiæ, ſed ne ſub veniali quidem obligatur ad votum, ut communiter docent apud Trull.. Et ratio eſt, quia nemo cenſetur velle ſibi onus aſſumere, niſi plene advertat ad id, quod agit; etenim ſic veluti per ignorantiam cenſetur vovere; ut accidit, cum quis ex ſubito animi motu vovet, vel ex conſuetudine linguæ mentem prævenientе. Si tamen dubites de plena advertentia, Pal., & Bonac. putant probabilius te obligari, quia poſſeſſio, & præſumptio ſtat pro voto; Alii vero apud Tambur. cap. 3. lib. 1. §. 7. V. *Votum*, & apud Trull. lib. 2. cap. 2. probabiliter putant, te non obligari; quia ſtat in poſſeſſione libertas in foro conſcientiæ, quamvis in foro externo ſtet in poſſeſſione votum.

IV. Notandum tamen, ad votum ſufficere promiſſionem deliberatam implicitam, qualis requiritur in ſuſcipiente Ordines Sacros, quibus ex intentione, & inſtituto Eccleſiæ annectitur votum ſolemne caſtitatis: Etenim qui deliberate vult aliquem ſtatum ſuſcipere, deliberate vult ſubire omnia onera tali ſtatui annexa; ergo quamvis ignoret annecti Ordinibus Sacris votum caſtitatis, quia tamen deliberate vult illos ſuſcipere, conſequenter deliberate emittit votum caſtitatis, quamvis implicite. Quod ſi poſitive nollet vovere caſtitatem, non ſolum peccaret, ſed teneretur etiam caſtitatem ſervare, ſaltem ex ſtatuto Eccleſiæ; Quinimmo ſi peccaret contra caſtitatem, quamvis non peccaret contra votum, eo quod noluerit votum emittere, adhuc ſacrilege peccaret, eo quod tale peccatum adverſaretur ſacro ſtatui, in quo reperitur, qui Sacros Ordines ſuſcepit.

V. Qui tamen Ordines ſuſcipit invalide, ad caſtitatem non tenetur; quia deſtructo principali, corruit etiam acceſſorium: Econtra qui invalide in Religione profitetur, tenetur ad caſtitatem, quia in tali caſu caſtitas non ſe habet ut acceſſorium, ſed ut principale.

VI. Sequitur tertio, Votum ſoli Deo fieri poſſe, quia votum eſt actus Religionis reſpiciens cultum Deo debitum; teſtamur quippe per votum Deum eſſe ſumme providum, eique in anguſtiis recurrendum, ut opem ferat. Quando autem Beatæ Virgini, vel Sanctis aliquid vovemus, tunc etiam mediate, & tacite vovemus ipſi Deo, quatenus in iis habitat per ſanctitatem: Sicut enim juramus per Sanctos, quatenus ſunt aliquid Dei, ita iiſdem Sanctis vovemus; tum quia ſunt aliquid Dei; tum etiam ut ſint teſtes voti, & Patroni, ac interceſſores ad votum ſervandum, & ad obtinendum quod intendimus.

VII. Sequitur ultimo, votum de re, quæ eſt incompoſſibilis cum majori bono, eſſe nullum; ut votum de nubendo, quod impedit cælibatum. Dicitur tamen eſſe votum de meliori bono, non ſolum quia debet eſſe melius, quod promittitur, quam ejus oppoſitum, ſed etiam quia ipſe actus vovendi rem bonam facit illam meliorem; nam ſive res, quæ promittitur, ſit præcepta, ſive non, ſemper vovere illam eſt actus supererogationis, & opus conſilii; Unde cæteris paribus

bus magis meritorium eſt facere opus ex voto, quam ſine illo ; Nam jejunium, exempli gratia, cum voto eſt actus religionis ſimul, & abſtinentiæ; ubi ſine voto eſſet ſolum actus abſtinentiæ : Unde dixit Divus Anſelmus lib. de ſimilitud. cap. 84. *Plus eſt dare arborem cum fructibus, quam ſolos fructus*.

VIII. Porro differt Votum a Juramento promiſſorio ; Etenim, ut diximus art. 6. num. 10. vinculum voti fortius eſt vinculo juramenti: Votum fert promiſſionem Deo factam de aliquo faciendo, & ideo, ſi id non fiat, peccatur contra religionem , & contra fidelitatem Deo debitam; juramentum promiſſorium fert invocationem Dei in teſtem voluntatis præſentis de aliquo faciendo, unde ſi id poſtea non fiat, ſolum peccatur contra reverentiam Deo debitam, atque adeo contra religionem , ut. notavimus etiam quæſt. ſuper. ex D. Th. 2. 2. quæſt. 89. art. 8.

IX. Quæritur ſecundo ; An votum invalidum per ratificationem revalidetur?

Reſpondeo diſtinguendo; nam vel ratificans ſcit, aut credit, votum, quod emiſit, fuiſſe invalidum, & certe per ratificationem revalidatur; vel id ignorat, & non revalidatur; nam per ratificationem confirmatur prius votum, quod ſi fuit nullum, & ignoratur, ſolum confirmatur votum, prout fuit prius emiſſum; & ſic non revalidatur . Quod ſi quis dubitet, an ratificando votum, quod ignorat fuiſſe invalidum, voluerit ſolum illud confirmare, an novum emittere, ex Sanch., & Bonac. apud Trull. l. c. diſtinguendum eſt; nam ſi ſciat, vel probabiliter opinetur ſe conſcium fuiſſe prioris voti invalidi, præſumitur voluiſſe illud ſolum confirmare ; ſecus vero præſumitur voluiſſe novum votum emittere.

X. Quæritur tertio ; Quotuplex ſit votum ?

Reſpondeo, dividi primo in Perſonale, ut peregrinandi; Reale, ut dandi eleemoſynam; & Mixtum, ut peregrinandi, & aliquid offerendi. Secundo, in Temporale, ut ſervandi caſtitatem per annum, & Perpetuum. Tertio, in Expreſſum , & Tacitum , ut eſt votum caſtitatis emiſſum in ſuſceptione Ordinis Sacri . Quarto, in Simplex, & Solemne , quod ſcilicet cum ſolemnitate quadam fit, verbi gratia cum traditione proprii corporis , & libertatis acceptata; Tale eſt votum religionis in profeſſione; & votum caſtitatis in ſuſceptione Ordinis Sacri ; & utrumque habet irritare matrimonium; quod etiam irritat votum ſimplex caſtitatis emiſſum in religione approbata , puta in Societate. Dicitur tamen hoc votum ſimplex, quia quamvis religioſus offerat ſe in perpetuum religioni , hæc tamen non ſe obligat ad illum retinendum , ſi delinquat . Quinto, dividitur in Reſervatum, & non reſervatum. Sexto, in Abſolutum, & Conditionale; Quod etiam ſubdividitur in Pœnale, ut ſi voveas te non blaſphematurum ſub pœna jejunandi; & non pœnale, ut voveo peregrinationem, ſi pater conſentiat.

XI. Rogabis, Num hujuſmodi votum pœnale includat duo vota, videlicet & non blaſphemandi, & ſimul jejunandi in caſu blaſphemiæ, an vero hoc ſecundum tantum ?

Reſpondeo, hoc dependere ex intentione voventis, ut plurimum autem utrumque vovetur . Eodem modo ſi quis vovet ſub pluribus conditionibus, pendet ex intentione voventis, num una tantum purificata, teneatur ad votum, an vero purificatis omnibus. Si tamen non conſtet de intentione, tunc ſi conditiones ſint appoſitæ copulative per particulam, *Et*, non tenetur, niſi purificatis omnibus; Secus vero ſi ſint

Digitized by Google

ſint appoſitæ disjunctive per particulam, *Vel*, quia verba accipienda ſunt juxta propriam ſignificationem.

ARTICULUS II.

De Materia, & Obligatione Voti.

I. Quando materia voti partim eſt apta, partim inepta, vovens ad nihil tenetur, ſi utramque materiam vovit per modum unius; ſecus ſi per modum plurium.

II. Quamdiu differri poſſit voti adimpletio, præſertim ſi ſit de Religione ingredienda?

III. Num poſſit emitti votum cum intentione, quod ſolum obliget ſub levi in materia gravi, & ſub gravi in materia levi?

IV. Quandonam materia levis ex circumſtantia evadit gravis?

V. Num peccet graviter, qui ſæpe violat votum in materia levi?

VI. Peccatne mortaliter, qui eodem die violat plurima vota diverſa, quorum ſingula ſunt de re levi?

VII. Ceſſat voti obligatio, facta, aut deprehenſa notabili mutatione, quæ ſi fuiſſet præviſa, votum non fuiſſet emiſſum.

I. Quæritur primo, Quando materia partim eſt apta voto, partim inepta, obligatne votum ad partem aptam, an ſimpliciter non obligat? Verbi gratia, ſi voveas ducere Bertam meretricem, quamvis ad matrimonium non tenearis, cum non ſit de meliori bono, teneriſne tamen ad meretricem illam ducendam, poſito quod velis nubere?

Reſpondeo, ut dicemus in de Sponſalibus, quod quoties materia partim eſt apta voto, partim inepta, toties ſi votum reſpicit materiam per modum unius indiviſibilis, eſt ſimpliciter invalidum; ſi vero reſpiciat materiam diviſibiliter, tunc vovens tenetur ad ſolam illam partem materiæ, quæ eſt apta voto: Verbi gratia, qui vovit jejunium craſtinum, ſi poſſit jejunare ſolum uſque ad vigeſimam horam, ad id non tenetur, quia jejunium vovetur per modum unius indiviſibilis; Si vero voveat jejunare totam Quadrageſimam, & ſolum poſſit octo dies jejunare, ad id tenetur; quia jejunium quadrageſimale vovetur diviſibiliter. Idem dicas in caſu adducto, nam ſi quis voveat ducere meretricem per modum unius voti indiviſibiliter, & abſolute, tunc votum eſt ſimpliciter nullum; unde ſi vult nubere, poteſt cum qualibet nubere; ſi vero votum ſit per modum plurium, itaut abſolute voveat nubere, & ſimul conditionate voveat, quod ſi nubat, nonniſi meretrici nubet, tunc quamvis prius votum abſolutum ſit nullum, unde ſimpliciter non teneatur nubere, tamen quia ſecundum conditionatum eſt validum, tenetur, ſi vult nubere, ducere meretricem: ita Suar., Bonac., & alii.

II. Quæritur ſecundo; Quandonam votum obliget?

Reſpondeo, obligare pro tempore præfixo ex intentione voventis: Quod ſi nullum tempus præfigatur, obligat quamprimum commode impleri poſſit; nam Deuter. 23. dicitur: *Cum votum voveris Domino, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus; & ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.*

Difficultas tamen eſt, quandonam mora dicatur notabilis, itaut ad mortale pertingat?

Reſpondeo, quod quando nullum tempus præfixum eſt a vovente, aliter diſcurrendum ſit de votis, quæ per dilationem patiuntur diminutionem, (ut eſt, verbi gratia, votum ingrediendi religionem, aut ſerviendi hoſpitali toto vitæ tempore, nam quo longius differtur voti adimpletio, eo minus vovens vivit in religione, &

ſervit hoſpitali) & aliter diſcurrendum de votis, quæ per dilationem non patiuntur diminutionem, ut eſt, verbi gratia, votum peregrinationis Romanæ.

In his poſtremis votis, quando per dilationem non incurritur periculum omittendi votum omnino, quamvis Pal. putet non eſſe mortale moram duorum, triumve menſium tantum; at probabile etiam eſt, quod docet Tambur. cap. 12. §. 3. quamcunque moram eſſe tantum veniale; & ex Bonac. ne veniale quidem, ſi rationabilis cauſa differendi intercedat; Verbi gratia, ſi credatur votum adimplendum poſtmodum cum majori devotione. Ratio eſt, tum quia quoties ex dilatione nullum patitur damnum creditor, dilatio non eſt damnanda de gravi errore, ſed ſolum de negligentia levi; tum etiam quia qui vovendo nullum tempus præfixit, videtur ſolum ſe obligaſſe ad rem quocumque tandem tempore ponendam. In primis vero votis Pal. putat dilationem ſex menſium eſſe mortale; alii vero cum Ledeſm. dilationem trium annorum. Tambur. tamen verius putat, attendendam eſſe ætatem voventis, nam ſi hic agat quindecim annos, non videtur longa dilatio trium, vel quatuor annorum, quia cum homines ſoleant ſtatum vitæ aſſumere circa quindecim, vel viginti annos, non videtur renunciaſſe huic modo, & tempori conſueto aſſumendi ſtatum vitæ, qui nullum tempus voto præfixit: Quod ſi vovens eſſet, verbi gratia, quadraginta annorum, dilatio ſex menſium videtur notabilis.

III. Quæritur tertio, An votum de re gravi poſſit obligare ſub levi ex mera intentione voventis?

Reſpondeo, multos negare cum Sot., Vaſq., Pont.; ſed Suar., Sanch., Pal. tom. 3. tract. 15. affirmant; quia cum obligatio voventis dependeat ab ipſiuſmet voluntate, poterit ad libitum obligare ſe ſub levi, dummodo id exprimat. Quamvis autem vovens rem gravem poſſit ad arbitrium obligare ſe ſub levi; non poteſt tamen viceverſa vovens rem levem obligare ſe ad illam ſub gravi, ut communiter docent contra Sayr., & Fagund. apud Dian. part. 5. tract. 5. reſol. 50. Ratio eſt, quia ſicut non poteſt Legiſlator obligare ſub gravi in materia levi, ut probat Sanch. lib. 1. cap. 40. ita nec vovens.

IV. Notandum tamen, quod aliquando materia levis poſſit ex circumſtantia adjuncta eſſe gravis; verbi gratia, ſi ex omiſſione illius ceſſet magnus honor Dei; ſic qui vovet dare carolenum pro Miſſa celebranda, peccat mortaliter, ſi illum non det; ſecus vero ſi voveat dare carolenum pauperi; Sic peccat mortaliter, qui non adimplet votum viſitandi aliquam Eccleſiam ad lucrandam indulgentiam pro defunctis; Et qui ſemel non adimplet votum ſumendi Euchariſtiam, ut notant Sanch., & Bonac.

V. Rogabis, an peccet mortaliter, qui ſæpe violat votum de re levi: Verbi gratia, qui vovit quotidie per annum recitare Pater, & Ave, aut dare parvam eleemoſynam?

Reſpondeo cum iiſdem Doctoribus apud Trull., quod ſi hæc vota ſint affixa ſingulis diebus, itaut elapſo die ceſſet obligatio, nunquam eorum violatio pertinget ad mortale; quia innumera venialia non faciunt mortale; ſi vero dies appoſitus eſt, ne ultra illum differatur executio, non obligatio voti, tunc omiſſio erit mortalis, quando materiæ leves pertingunt ad quantitatem notabilem, ut dicitur de furtulis iteratis.

VI. Rogabis ſecundo, An peccet mortaliter, qui plura vota de re levi emiſit quotidie implenda, ſi eodem die omnia violavit; Verbi gratia, qui

qui vovit recitare Ave pro Sancto Antonio, & aliud Ave pro Sancto Franciſco, & ſic pro centum aliis Sanctis, ſi uno die omittat recitare hæc centum Ave, quæ debet pro centum votis emiſſis, peccabit ne mortaliter, an ſolum committet centum venialia?

Reſpondeo cum iiſdem Doctoribus, quod peccet mortaliter. Ratio eſt, quia illa vota ſunt ejuſdem rationis, & obligant pro eodem tempore ex virtute, & præcepto religionis; ergo ſi ſimul violentur, violatur præceptum religionis in re gravi, atque adeo committitur mortale; Sicut peccat graviter qui eidem debet magnam pecuniæ ſummam ex multis promiſſionibus, & donationibus, ſingulis de re modica, ſi illam non ſolvat.

VII. Quæritur quarto, An ceſſet obligatio voti, facta notabili mutatione rei promiſſæ, quæ ſi præviſa fuiſſet, votum non fuiſſet factum?

Reſpondeo, hanc regulam communiter tradi a Doctoribus apud Sanch. lib. 4. cap. 2., & Trull. dub. 8., quod id liberet a voti, vel juramenti obligatione, quod ſi a principio accidiſſet, vel notum fuiſſet, impediſſet ne votum, aut juramentum emitteretur. Ratio eſt, tum quia votum non obligat ultra voventis intentionem; vovens autem non præſumitur habuiſſe voluntatem obligandi ſe ſuperveniente, aut de novo cognita tali mutatione notabili; tum etiam quia votum cenſetur factum ſub hac tacita conditione, niſi ſcilicet ſuperveniat notabilis mutatio, aut de novo appareat: etenim in caſu noſtro idem eſt de novo apparere, ac de novo eſſe.

ARTICULUS III.

Quonam pacto tolli poſſit obligatio Voti per diſpenſationem?

I. Poteſt Epiſcopus in omnibus votis ſuorum ſubditorum diſpenſare, niſi expreſſe a Pontifice nonnulla reſerventur; ut de facto quinque reſervantur Pontifici.

II. In dubio an votum ſit Pontifici reſervatum, poteſt diſpenſare Epiſcopus; ſicut etiam in dubio an egeat diſpenſatione.

III. Pariter poteſt Epiſcopus in votis Pontifici reſervatis diſpenſare in caſu neceſſitatis, quando periculum gravis damni eſſet in mora.

IV. Sicut etiam probabiliter id poteſt, ſi votum reſervatum ſit emiſſum ex metu levi; Aut ſi votum caſtitatis ſit ad tempus, aut non ſit perfectæ caſtitatis.

V. Poteſt Epiſcopus diſpenſare in voto pœnali caſtitatis relate ad pœnam, quæ eſt acceſſoria; Et in voto ſuſcipiendi Ordines Sacros.

VI. Facta a Pontifice commutatione Voti ſibi reſervati, poteſt Epiſcopus diſpenſare in materia ſubrogata.

VII. Si votum ſit disjunctivum, antequam eligatur pars reſervata, poteſt in illo Epiſcopus diſpenſare.

VIII. Poteſt etiam diſpenſare in differenda executione voti Religionis; & in voto ingrediendi Ordinem Militarem, dempto Ordine Sancti Joannis Hieroſolymitani.

IX. Pariter diſpenſare poteſt in votis factis in favorem alterius, ſi nondum ſunt acceptata; Si tamen ſint acceptata, tunc ſolum probabiliter poteſt diſpenſare, quando emiſſa ſunt principaliter in honorem Dei, & ſecundario in favorem alterius.

X. Iiſdem vota reſervata, ſi ſint conditionata; (& probabiliter etiam

poſt

poſt conditionem purificatam) diſpenſari poſſunt ab Epiſcopo.

XI. Habens poteſtatem commutandi vota, aut in iis diſpenſandi, poteſt illam ſecummet exercere.

XII. Habens facultatem diſpenſandi in Votis num poſſit eatenus juramenta relaxare?

XIII. Quanam dicatur cauſa juſta ad diſpenſandum in Votis?

I. Diximus in 6. art. quæſtionis ſuperioris, multifariam poſſe tam impediri, quam tolli juramenti obligationem; quæ omnia juramento pariter, & voto communia ſunt. Quare hic ſolum inquirimus de votorum diſpenſatione.

Quæritur itaque primo, In quibuſnam votis poſſit Epiſcopus diſpenſare?

Reſpondeo, præter ea, quæ diximus loc.laud. de Juramento, Epiſcopum poſſe in ſua Diæceſi diſpenſare in omnibus votis, in quibus poteſt Papa in toto Orbe, niſi ab illo ſpecialiter aliquod ſit reſervatum; Et ratio eſt, quia habet in ſuas oves poteſtatem ordinariam ſibi a Chriſto Domino conceſſam per illa verba dicta Petro Matth. 16. *Quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in Cœlis*: Quia tamen Epiſcopus poteſtatem hanc habet ſubjectam Pontifici, ideo poteſt Pontifex aliquorum votorum diſpenſationem ſibi reſervare: Et de facto reſervavit illa quinque caſtitatis, & Religionis, & trium peregrinationum, Romanæ, Hieroſolymitanæ, & Compoſtellanæ; Quamvis autem Tabien., & alii putent, hæc tria poſſe ab Epiſcopo diſpenſari, quando facta ſunt cauſa devotionis, & non in ſubſidium; Contrarium tamen univerſali Eccleſiæ conſuetudine eſt receptum. Quia tamen reſervatio eſt odioſa, eo quod derogat poteſtati ordinariæ Epiſcoporum, ideo ſtricte eſt interpretanda.

II. Hinc ſequitur primo, in dubio, an votum ſit Papæ reſervatum, judicandum non eſſe reſervatum; non ſecus ac dum dubitatur, an caſus aliquis ſit reſervatus, ut notat Dian. part. 4. tract. 3. reſol. 59. Et eodem modo ſi dubium ſit, an res egeat diſpenſatione Papæ, poterit Epiſcopus abſolute diſpenſare, eo quod caſus huiuſmodi dubius non ſit reſervatus.

III. Sequitur ſecundo, poſſe Epiſcopum in iis diſpenſare in caſu neceſſitatis, quando ſcilicet non patet facilis aditus ad Papam, & ex mora eſt periculum incontinentiæ, aut gravis ſcandali, aut damni; non enim cenſetur mens Pontificis velle votum reſervare cum tanto periculo; Verbi gratia, ſi quis aſtrictus voto caſtitatis, aut religionis velit ducere fœminam a ſe defloratam, & ſi expectetur diſpenſatio a Papa, ingens periculum habeatur mutationis voluntatis, aut impediendi matrimonii, unde deberet illa puella manere ſine remedio cum honoris jactura; vel ſi eſſet periculum, ut ille moreretur abſque prolis legitimatione, vel cum animæ periculo.

IV. Sequitur tertio ex Leſſ. lib. 2. cap. 40. num. 106., Navar., Bonac., & aliis contra Sanch., & Suar., poſſe Epiſcopum in iis votis diſpenſare, ſi ex metu levi ſint emiſſa; quia cum reſervatio ſit odioſa, ſtrictam patitur interpretationem, adeoque intelligenda eſt de votis cum plena libertate emiſſis, & perfectis. Hinc ex Sanch., & Bonac. poteſt etiam diſpenſare in voto caſtitatis facto ad tempus, verbi gratia, per octo annos; & in voto ſolum non nubendi, non fornicandi, necnon ſi votum emiſſum ſit cum intentione obligandi ſe ſub levi, & in voto caſtitatis emiſſo a conjugibus poſt conſummationem matrimonii; Cum enim hic teneatur reddere debitum, conſequenter votum non eſt perfectæ caſtitatis: ſi tamen votum ſit emiſſum ante matrimonium, eo inito, po-

poterit ſolum Epiſcopus diſpenſare ad petendum debitum, etiam ante conſummationem matrimonii ex conſuetudine legitime præſcripta, ut notat Sanch. lib. 8. de Matrim. diſp. 12.

V. Sequitur quarto, poſſe Epiſcopum etiam diſpenſare in iis, ſi ſint annexa tanquam quid acceſſorium Voto principali non reſervato; Verbi gratia, ſi quis voveat non ludere ſub pœna caſtitatem ſervandi. Contra vero ſi quis voveat, verbi gratia, caſtitatem ſub pœna jejunii, Epiſcopus non poterit diſpenſare in voto principali caſtitatis, poterit tamen in hoc voto pœnali jejunii. Eodem modo poterit Epiſcopus diſpenſare in voto aſſumendi Ordines Sacros; quia votum caſtitatis iis annectitur acceſſorie; unde ſi fornicaretur, qui vovit ſuſcipere Ordines Sacros, non eſſet ſacrilegus, & ſi matrimonium iniret, peccaret quidem, ſed poſſet debitum petere.

VI. Sequitur quinto, quod ſi Papa commutet votum reſervatum caſtitatis in materiam non reſervatam, puta in jejunia, poterit Epiſcopus in his diſpenſare; Neque obſtat, quod ſubrogatum ſapiat naturam ejus, pro quo ſubrogatur, ut docent communiter Canoniſtæ: Nam hoc procedit quoad intrinſeca, ita ſcil. ut ejuſdem ponderis ſit, non quoad extrinſeca, ſicut eſt reſervatio, ut notant Sanch., & Bonac.

VII. Sequitur ſexto, quod quando votum disjunctive emittitur, & una tantum pars eſt reſervata, poſſit Epiſcopus in eo diſpenſare, antequam vovens eligat partem reſervatam; ut ſi quis voveat vel caſtitatem, vel ſervire in Xenodochio.

VIII. Sequitur ſeptimo, poſſe Epiſcopum diſpenſare in differenda executione voti religionis; quia hoc non eſt diſpenſare in ſubſtantia voti: Sicut poteſt etiam commutare votum religionis arctioris in religionem minus arctam; Poteſt etiam commutare votum ingrediendi Ordines militares, excepto Ordine Sancti Joannis Hieroſolymitani, quia probabiliter hic unus eſt vera religio, non vero alii Ordines militares, quippe qui vovent caſtitatem conjugalem; quicquid in contrarium ſentiat Navar., & Covar. apud Sanch.

IX. Sequitur octavo, poſſe Epiſcopum diſpenſare in votis in favorem tertii emiſſis, ſi nondum ſint acceptata; quia ſic nulli fit injuria. Ubi nota, quod quamvis probabile ſit, juramentum additum promiſſioni nondum acceptatæ non indigere relaxatione; (quia, ut notat Leſſ. lib. 4. cap. 42. num. 22., promiſſio habet hanc tacitam conditionem, ſi ſcilicet valide acceptetur; cum ergo juramentum ſequatur naturam actus, cui additur, inde fit, ut ſicut promiſſio ante acceptationem non obligat, ita nec juramentum) nihilominus votum additum promiſſioni nondum acceptatæ, immo & ipſum juramentum, ſi fiat per modum voti, obligat etiam ante acceptationem ex virtute religionis, ut notat idem Leſſ. cap. 17. num. 52., quia ſcilicet eſt promiſſio facta Deo dandi, verbi gratia, aliquid pauperi.

Utrum autem quando vota, & juramenta hujuſmodi ſunt acceptata, poſſint ab Epiſcopo diſpenſari? Diximus cum de juramento ex Tambur., & aliis probabiliter diſpenſari, & commutari poſſe, quando principaliter facta ſunt in obſequium Dei, & minus principaliter in favorem tertii: & ideo Fagund. apud Tambur. docet, quod etiam propria auctoritate poſſint in melius commutari. Quam doctrinam Sanch. lib. 4. cap. 41. num. 16. admittit, ſi votum præciſe fiat in honorem Dei, non reſpiciendo, ne ſecundario quidem, utilitatem pauperis, aut loci pii acceptantis promiſſionem.

X. Se-

Digitized by Google

X. Sequitur nono, Epiſcopum diſpenſare poſſe in quinque illis votis reſervatis, quando ſunt pœnalia, & conditionalia, eo pacto, quo explicavimus, dummodo conditio non ſit de præterito, aut de præſenti, ſed de futuro, itaut ab illa dependeat obligatio voti, & hactenus remaneat ſuſpenſa: Nec ſolum diſpenſari poſſunt ante purificatam conditionem, ſed etiam poſt illam. Ita Sanch. lib. 8. de Matrim. diſp. 10. & alii apud Trull. contra Navar., qui putat nec ante, nec poſt conditionem purificatam diſpenſari poſſe, & contra Leſſ., Suar., & Bonac., qui putant ante purificationem conditionis diſpenſari poſſe, non poſt illam, quando jam evaſerunt abſoluta. Ratio noſtræ doctrinæ eſt, quia quamvis purificata conditione obligatio ſit abſoluta, tamen radix, & origo talis obligationis fuit imperfecta quædam voluntas ponendi rem promiſſam, verbi gratia caſtitatem, utpote pendens a futuro eventu conditionis. Quare cum reſervatio ſit odioſa, reſtringenda eſt ad ea vota, quæ ex amore perfecto, & abſoluto caſtitatis verbi gratia, aut religionis, emiſſa ſunt; Qui autem vovet caſtitatem, ſi luſerit, ſi convaluerit, videtur magis amare negationem luſus, & ſanitatem, quam ipſam caſtitatem.

XI. Quæritur ſecundo, Utrum qui habet poteſtatem generalem diſpenſandi in votis aliorum, poſſit pariter ſecum ipſe eandem poteſtatem exercere, aut dare facultatem alteri, ut ſecum diſpenſet?

Reſpondeo affirmative cum Sanch. lib. 8. de matrim. diſp. 3., Bonac., Henr., Trull. diſp. 1. Ratio eſt, quia hic actus eſt jurisdictionis gratioſæ, non contentioſæ, & ideo non repugnat exerceri in ſeipſum, aut alteri delegari; cum poſſit idem propter diverſas rationes eſſe agens, & patiens.

XII. Quæritur tertio, Num habens facultatem commutandi, aut diſpenſandi in votis, poſſit pariter commutare, aut relaxare juramenta?

Reſpondeo cum Suar., Sanch., & aliis contra Leſſ., Azor., Bonac. apud Trull. diſp. 41. affirmative; quia quamvis ſpecie differant vinculum voti, & juramenti in rigore metaphyſico; at vinculum moraliter omnino conveniunt, quia utraque obligatio oritur ex virtute religionis, & utriuſque Deus ſolus eſt creditor; Unde ſecundum ſe qui poteſt in votis diſpenſare, poteſt etiam juramenta relaxare, necnon vota jurata, ſi non ſint in præjudicium tertii. Notandum tamen, quod in noſtris Privilegiis V. *Confeſſarius* §. 6. diſerte habetur, Confeſſarios Societatis ſolum relate ad Noſtros relaxare poſſe juramenta ſine præjudicio tertii.

XIII. Denique diximus cum de Juramento, cauſas juſtas ad diſpenſandum in votis, aut juramentis eſſe univerſim utilitatem Eccleſiæ, honorem Dei, utilitatem, & fructum ſpiritualem voventis, imperfectam deliberationem in voto emittendo, metum etiam levem incuſſum ad extorquendum votum, dubium de obligatione voti, notabilem difficultatem ſupervenientem, & alia hujuſmodi ad arbitrium prudentis; quæ ſi quando ad diſpenſationem non ſufficiunt, ſaltem ſufficere poſſunt ad commutationem.

QUÆ-

QUÆSTIO IX.

De tertio Decalogi Præcepto

Diem Sabbati ſanctifices.

IN primo, & ſecundo præcepto prohibita ſunt, quæ a vera Religione abducunt, ut eſt Idololatria, Infidelitas, &c.: In tertio præcipitur, quod ad veram religionem perducit; ad quam pertinet ſigno externo cultum vero Deo exhibere, ut notat D. Th. 2. 2. quæſt. 122. art. 4. in gratitudinem beneficiorum, quæ ab eo recipimus. Per ſanctificationem autem Sabbatorum præcipitur ſanctificatio feſtorum, quæ ab Eccleſia determinantur, hoc eſt a Pontifice pro toto orbe, & ab Epiſcopo pro ſua Diæceſi cum conſenſu Cleri, ſeu majoris partis Capituli, & cum conſenſu populi, ſeu populo non contradicente, ut notat Tambur. ex conſuetudine legitime introducta; Quæ etiam a Regularibus obſervanda ſunt, & quidem ab omnibus ſub mortali. Damnatur enim ab Innoc. XI. prop. 52. dicens: *Præceptum ſervandi feſta non obligat ſub mortali, ſepoſito ſcandalo, ſi abſit contemptus*. Quomodo autem ſanctificanda ſint feſta? Varii varia. Certum eſt præcipi primo auditionem Sacri; Secundo, abſtinentiam ab operibus ſervilibus; Tertio, abſtinentiam ab aliquibus operibus forenſibus; Quarto, obſervationem jejuniorum, quæ inſtituta ſunt in vigiliis aliquorum feſtorum in honorem Chriſti Domini, Deiparæ, & Sanctorum; Aliqui ulterius cum Angelo contendunt, diebus feſtis eliciendos eſſe actus dilectionis Dei, & contritionis peccatorum, & audiendam eſſe concionem, & horas Canonicas, ſaltem veſpertinas, faciendas eſſe oblationes, orandum, vacandum Deo, eoque fruendum, adeo ut ſpeciali obligatione teneantur fideles abſtinere die feſto a peccatis; unde qui, verbi gratia, fornicatur, duplex peccatum committat, alterum contra obſervationem feſtorum, ſeu contra religionem, alterum contra ſpecialem virtutem, nempe contra caſtitatem. Sed communiter rejiciuntur; quamvis enim finis præcepti de abſtinendo ab operibus ſervilibus ſit, ut facilius Deo vacetur; at finis præcepti non cadit ſub præceptum. Et idcirco qui audita miſſa toto die confabularetur, aut luderet, non peccaret ſpecialiter contra præceptum diei feſti; quamvis forte peccaret otioſe tempus terendo. Quare hic de his dumtaxat, quæ præcipiuntur, agendum. Et primo, de Abſtinentia ab operibus ſervilibus. Secundo, de forenſibus. Tertio, de obligatione audiendi miſſam. In quæſtione autem ſequenti agemus de Jejunio.

Digitized by Google

ARTICULUS I.

De Abſtinentia ab operibus ſervilibus die feſto.

I. Non eſt ſpeciale peccatum die feſto peccare, & diabolo inſervire; ſed eſt peccatum opera ſervilia exercere. Sunt autem ſervilia opera non ſolum quæ a ſervis communiter exerceri ſolent, ſed etiam quæ ſervis, & liberis ſolent eſſe communia, itaut uſus, & conſuetudo habeat pro ſervilibus.

II. Prohibentur ſervilia, etiamſi gratis, & ſine labore exerceantur; & permittuntur liberalia, etiamſi ob ſtipendium, & cum labore fiant.

III. Permittitur tranſcribere etiam notas muſicas, non tamen lineas his notis ſubjectas ducere. Licitum etiam eſt Typographo characteres ordinare, rationes dati, & accepti facere, & tranſcribere.

IV. Probabiliter licet etiam delineare, & ſine magno apparatu pingere; Immo etiam acu pingere.

V. Permittitur etiam probabiliter piſcari, & venari ſine magno apparatu, ac labore.

VI. Pariter permittuntur præliationes, artes militares, & ars digladiandi.

VII. Ars ſculptoria cenſetur ſervilis, ſive in ligno, ſive in marmore, aut creta ſculpatur.

VIII. Licitum eſt iter facere etiam in lectica, quæ portetur ab hominibus.

IX. Non licet ducere jumenta, aut currus onuſtos, ſi cum magno labore onera iis imponenda ſunt. Qui vero comitantur jumenta onuſta, raro peccant mortaliter; quia raro ultra ſpatium duarum horarum in imponendis oneribus laborant.

X. Idem dicendum de iis, qui ducunt animalia, quæ in piſtrino molunt, ac de iis, qui exercent opus diſtillandi; aut frumentum cribro eventilatum manibus purgant.

XI. Num liceat Infidelibus injungere die feſto opera ſervilia?

I. Quæritur primo; Quænam regula aſſignari poſſit ad dignoſcendum, num opus aliquod ſit ſervile, an liberale?

Reſpondent communiter, triplex genus operum dari; Aliqua, quæ proxime, & immediate tendunt ad corporis utilitatem, & commodum, & a ſervis exerceri ſolent; ut terras colere, fabricare, cibaria præparare, ſculpere, imprimere, &c., & univerſim omnia opera artium mechanicarum: Aliqua, quæ proxime, & immediate tendunt ad mentem inſtruendam, & communiter a liberis, & nobilibus exercentur; ut legere, ſcribere, concionari, docere, & quæ ad artes liberales pertinent; ut cantare, ſaltare, inſtrumenta muſica pulſare, &c.: Alia demum, quæ communia ſunt liberis, & ſervis, ut iter facere, piſcari, venari, &c. Certum eſt, opera illa primi generis prohiberi; Levit. enim 27. dicitur: *Omne opus ſervile non facietis in eo*. Certum proinde etiam eſt, opera ſecundi generis liberalia permitti. Circa opera tertii generis, regula ad dignoſcendum, num ſint ſervilia, & prohibeantur, eſt ipſe uſus, & conſuetudo; Si enim uſus, & conſuetudo opera habeat pro ſervilibus, ea vetantur; ſecus vero ſi habeat pro liberalibus, ut notat Tambur. lib. 8. cap. 3., quia ſervitus, & ignobilitas operis ab ipſa hominum exiſtimatione comprobanda eſt.

II. Hinc ſequitur primo, opera ſervilia prohiberi, etiamſi gratis, & ob finem honeſtum, & ſine labore exerceantur: Sicut econtra permitti liberalia, etiamſi exerceantur propter ſtipendium, & cum defatigatione.

III.

Digitized by Google

III. Sequitur ſecundo, licitum eſſe die feſto tranſcribere, etiam lucri gratia, ut communiter docent contra Azor., Navar., & alios; quia, ut notat Pal. diſp. 2. punct. 5., talis actio immediate deſervit animæ, non corpori; ordinatur enim ad exprimendos mentis conceptus: Et propter eandem rationem licet ex Tambur. ſcribere, & tranſcribere notas muſicas, non tamen ducere lineas iis notis ſubjectas, quia id mechanicum eſt, & eſt apparatus ad ſcribendum. Licitum eſt etiam Typographo characteres ordinare, ſeu componere, quamvis non exprimere torculari, ut notat Laym. cum Dian. part. 4. tract. 4. reſol. 62. contra Pal.. Item licet rationes dati, & accepti facere, & tranſcribere.

IV. Sequitur tertio probabiliter ex Laym., Pelliz., & aliis apud Tambur., licitum eſſe delineare, deſignare, & pingere; (dummodo id fiat ſine magno apparatu, videlicet miſcendo colores, efformando pennicillos, &c.) probabiliter etiam fœminis licet acu exemplaria excipere, quod eſt acu pingere. Ratio eſt, quia pictura ſcripturæ ſimillima eſt; quamvis ſcriptura exprimat mentis conceptus, pictura vero rerum imagines: Qua de cauſa communior ſententia apud Pal. loc. cit. picturam inter ſerviles artes recenſet; quia ſcilicet non exprimit conceptum, ſed rem per conceptum repræſentatam, non ſecus ac ars fabrilis; unde probabilius eſt, non eſſe licitum pingere die feſto; præſertim ſi in pictura ignobili magis corpus, quam mens occupetur.

V. Sequitur quarto, probabiliter ex Navar., Gran., Medin., & aliis apud Dian. part. 4. tract. 4. reſol. 222. contra Suar., & Fagund. licitum eſſe piſcari, aucupari, & venari; (dummodo non intermiſceantur opera ſervilia; ut ſunt reficere retia, componere eſcas, hamos, & magna retia, ſeu ſciabbicas cum magno niſu, & piſcatorum labore longo tempore attrahere) Et ſane Tolet., Cajet., & Sot. apud Tambur. cap. 2. num. 23., quamvis putent piſcationem, aucupationem, & venationem eſſe opera ſervilia, cenſent etiam ex conſuetudine ſcientibus, & patientibus Prælatis permitti; quamvis Tambur putet conſuetudinem iſtorum eſſe, dummodo fiant ſine magno apparatu, ut diximus.

VI. Sequitur quinto, idem dicendum de præliationibus, ex Dian. part. 4. tract. 4. reſol. 229. (quamvis hæ ſere ſemper liceant ratione neceſſitatis) necnon de exercitationibus militaribus tempore pacis. Ratio eſt, quia parum habent de opere ſervili, & conſuetudo eas permittit: Sicut etiam permittit artem digladiandi; quamvis Fagund. contra Granad. putet eſſe artem mechanicam.

VII. Sequitur ſexto, Artem ſculptoriam, ſive ſculpatur in marmore, aut in metallo, creta, ligno, &c., eſſe ſervilem, & mechanicam, cum ſic uſus interpretetur.

VIII. Sequitur ſeptimo, licitum eſſe iter facere pedibus, equo, navi, curru, lectica ſive ab equis, ſive ab hominibus delata; quia iter facere vel non eſt opus ſervile, ut putant Suar., Azor., & alii communiter, ſed liberale; cum ſit actio naturalis conſiſtens in quadam corporis ſituatione, & exercitatione; Vel ſi opus eſt ſervile, ut putant Cajet., & Sot., conſuetudine viatores excuſantur.

IX. Certum tamen eſt, eſſe opus ſervile, & prohibitum ducere currus onuſtos, & naves mercibus onuſtas, necnon animalia onuſta, quando cum magno labore imponenda ſunt onera curribus, & jumentis. Verum ob approbatam conſuetudinem excuſantur muliones, qui die feſto jumentis oneratis, iter ante diem feſtum ince-

Digitized by Google

ptum non intermittunt: Necnon qui iter incipiunt die feſto, poſtquam Sacro interfuerunt, comitantibus mulis onuſtis ſupellectili, viaticis, &c.. Immo Dian. part. 1. tract. 1. reſol. 36. putat, raro in praxi dictos muliones peccare mortaliter, quia in iis oneribus ligandis, vel imponendis tempus notabile non inſumunt; unde ratione parvitatis materiæ a mortali excuſabuntur; Docetque ibidem cum Filliuc., ſpatium duarum horarum non eſſe tempus notabile. Rodriq. demum apud Trull. excuſat hujuſmodi muliones, qui hoc habent ex officio, tum quia concurrere videtur aliqua neceſſitas, & utilitas Reipublicæ; tum quia ita conſuetudine eſt receptum.

X. Idem dicendum de iis, qui utuntur piſtrino; nam ubi neceſſitas, vel conſuetudo habetur, procul dubio licet molere: Si autem neceſſitas, aut conſuetudo abſit, ex Sanch. licitum eſt molere mola, quæ vento, vel aqua circumagitur, quia id ſine labore hominum fit; Negat vero licitum eſſe molere piſtrino, ſeu mola, quæ ab animantibus circumfertur, quia in eo magnus labor, & occupatio haberi ſolet. Quare bene Tambur. docet, quod ſi quando animal eſt tam bene inſtructum, ut ſine notabili hominis miniſterio ſuum munus obeat, die feſto piſtrino molere non ſit mortale, ſecus vero ſi ſæpius equus ſit alligandus, & ſolvendus, aut ſi cum eo male inſtructo ſæpe incedendum ſit, ſtimulando illum voce, & baculo, vel ſi mola non raro ſit obvertenda, quia ſic labor ſervilis non modicus intercederet.

Propter eandem rationem Filliuc. excuſat opus diſtillandi aliquod ſimplex, vel mixtum, ſi in eo exigua corporis ſatigatio impenditur. Et Tambur. non audet damnare fœminas, quæ frumentum cribro jam eventilatum manibus purgant a quibuſdam minutis ramentis, cum modiciſſimæ applicationis ſit talis occupatio; unde etiam recreationis cauſa ab honeſtis fœminis excipi ſoleat.

XI. Quæritur ſecundo, An ſicut licitum eſt animanti injungere die feſto opus ſervile; ita liceat idem injungere Turcis, & aliis, qui Eccleſiæ legibus non ſubduntur, eo modo, quo licitum eſt iiſdem miniſtrare carnes die veneris?

Reſpondeo, nonnullos apud Dian. part. 5. tract. 14. reſol. 7. negare; quia non videtur diem feſtum more humano ſanctificare, qui quamvis ipſe quieſcat, ſervis tamen ratione utentibus opera ſervilia injungit; unde quamvis non peccet infidelis, qui ea opera exercet, peccat tamen fidelis, qui illum ad ea inducit. Verum quia Laym. lib. 1. tract. 4. cap. 9. concedit perpetuo amentibus poſſe opera ſervilia injungi diebus feſtis, putat Dian. loc. cit., & Tambur. non improbabiliter, quod propter parem, immo majorem rationem, poſſint eadem infidelibus injungi, ut diximus quæſt. 1. art. 3. Quibus autem de cauſis opera ſervilia aliquando liceant die feſto, dicemus art. ſequenti.

ARTICULUS II.

De Operibus forenſibus vetitis die feſto.

I. Prohibetur die feſto Mercatus, Judicium forenſe, & Juramentum.

II. Nomine mercatus veniunt Nundinæ univerſales, & particulares, necnon actus mercandi. Quid tamen permittitur ex conſuetudine?

III. Nomine Judicii forenſis venit ſtrepitus judicialis; itaut actus judiciales ſint invalidi, niſi neceſſitas, aut pietas aliud ſuadeat.

IV. Sententia excommunicationis nec irritatur, nec prohibetur; Sicut ne-

que

quæ alia ſententia, & actiones, quæ ſtrepitum judicialem non requirunt: Probabilius tamen licita eſt Appellatio.

V. *Nomine Juramenti, quod prohibetur die feſto, venit juramentum judiciale, quod fit pro rebus temporalibus.*

VI. *Pluribus de cauſis aut licent opera forenſia, ac ſervilia die feſto, aut non eſt mortale ea exercere; Præſertim ratione neceſſitatis, conſuetudinis, diſpenſationis, aut parvitatis materiæ.*

VII. *Quid de ſutoribus laborantibus die feſto?*

VIII. *In dubio an detur neceſſitas, aut conſuetudo approbata, petenda eſt diſpenſatio: Secus tamen ſi probabile ſit dari neceſſitatem, aut conſuetudinem, & ſcandalum vitetur.*

IX. *Eſt ſufficiens cauſa excuſans timor gravis damni, & amiſſio ingentis lucri.*

X. *Num poſſit quis ad otium vitandum laborare, ſaltem ad ſublevandam alicujus gravem neceſſitatem? Num poſſint ea fieri die feſto, quæ ad cultum divinum ſpectant?*

XI. *Quænam ſit parvitas materiæ in operibus ſervilibus; quænam in forenſibus, quæ a mortali excuſet?*

XII. *Plurimi ex conſuetudine a Doctoribus excuſantur. Quid de barbitonſoribus, & ſutoribus? Quid ſi de conſuetudine dubitetur?*

XIII. *Demum excuſat diſpenſatio, quam data juſta cauſa poteſt etiam Vicarius Generalis ex ſpeciali mandato concedere; Immo etiam Parochus; qui poteſt etiam in jejuniis diſpenſare. Prælati Regulares diſpenſare poſſunt cum ſubditis ſuis, non cum famulis ſæcularibus.*

I. Quæritur primo, Quænam opera forenſia die feſto prohibeantur?

Reſpondeo, in cap. *Omnes dies, de feriis*, prohiberi ſub hoc genere mercatum, judicium forenſe, & juramentum; quia quamvis iſtæ actiones ſerviles non ſint, multum tamen diſtrahunt, & impediunt vacationem rebus divinis.

Primo itaque prohibetur Mercatus, quo nomine tria poſſunt intelligi, Primo, Nundinæ univerſales, vulgo dictæ *Fiera*; quæ ſemel, aut bis in anno celebrari ſolent. Secundo, Nundinæ particulares de quibuſdam rebus uſualibus, vulgo dictæ *Mercato*, quæ ſemel, vel bis in hebdomada habentur. Tertio, ipſe actus mercandi, ideſt emptiones, & venditiones rerum.

II. Porro Nundinæ univerſales ex conſuetudine jam recepta etiam die feſto nunc celebrantur. Nundinæ particulares ex Pal. alicubi non permittuntur die feſto; eſto in aliquibus locis ex conſuetudine permittantur; Unde mos patrius ſervandus eſt. Demum actus mercandi, ſeu contractus emptionum, quamvis die feſto prohibeantur, tamen conſuetudo magna ex parte hanc etiam legem abrogavit; quamvis hujuſmodi contractus propter reverentiam feſti ſoleant non quaſi in publico fieri, ſed ſemiclauſis officinarum januis, ſoleantque Epiſcopi prohibere, ne ea fiant nondum facta concione. Conſuetudo itaque ubilibet ſervanda eſt.

III. Secundo, prohibetur judicium forenſe; quod etiam dicitur Placitum, & Strepitus judicialis. Unde prohibetur primo citatio partis; ſub qua venit mandatum judicis de citando reo, & hujus mandati executio. Secundo, formatio proceſſus, ſeu cognitio cauſæ; ſub qua venit interpoſitio juriſjurandi, & depoſitio teſtium. Tertio, ſententia, & ſententiæ executio tam in cauſis criminalibus, quam in civilibus; itaut iſtæ actiones non ſolum ſint illicitæ, ſed etiam invalidæ etiam

in

in tribunali Eccleſiaſtico ; niſi tamen neceſſitas urgeat, aut pietas aliter ſuadeat ; ut habetur expreſſe in *cap. ult. de feriis:* Verbi gratia, ſi expediat captum ob ſceleris notorii gravitatem ſtatim ſine proceſſu damnari ; vel ſi periculum timeatur, ne juſtitia impediatur ; vel ſi ita poſtulet conditio belli, aut bonum Reipublicæ : Ob quam rationem poteſt publice executioni mandari ſententia criminalis, ut fit in tribunalibus Sanctæ Inquiſitionis.

IV. Dubium eſt, An prohibeatur etiam, & irritetur ſententia excommunicationis, ſuſpenſionis, vel interdicti ?

Reſpondeo, communiter cum Pal. punct. 7. contra nonnullos negari ; ubi tamen hujuſmodi ſententiæ non requirunt cauſæ cognitionem. Ratio eſt, quia ſolum prohibetur die feſto ſtrepitus judicialis ; Et conſequenter ſententiæ, quæ ſine ſtrepitu judiciali feruntur, ſeu quæ cauſæ cognitionem non requirunt, non prohibentur ; ut patet in abſolutione ab excommunicatione, in diſpenſationibus, privilegiis, proviſionibus, collationibus beneficiorum, & aliis actibus voluntariæ juriſdictionis, qui permittuntur, quia ſine ſtrepitu judiciali fiunt. Licitum etiam eſt die feſto adoptare, emancipare, manumittere, advocatum conſulere, apud judicem totam cauſam deferre, ut ea probe cognita ſententiam commodius ferat, teſtamenta conficere, contractus celebrare, & alia hujuſmodi, quæ dictum ſtrepitum non requirunt.

Difficultas eſt de Appellatione, an ea liceat die feſto ?

Suar., & Reginald. negant, quia pertinet ad actus judiciales ; Bonac. affirmat, quia inſtituta eſt ad ſui defenſionem, & fit ſine magno ſtrepitu, & conſuetudine jam recepta permittitur.

V. Tertio demum prohibetur juramentum, hoc eſt judiciale, quod pro rebus temporalibus fit, non vero quod fit pro ſpiritualibus ; ut notat D. Th. 2. 2. quæſt. 89. art. 10. Unde licita ſunt juramenta ſolemnia, & publica, quæ præſtantur Inquiſitoribus ab iis, qui reconciliantur ; Necnon juramenta, quibus confirmantur contractus permiſſi die feſto.

VI. Quæritur ſecundo, Quibus de cauſis liceant die feſto opera prohibita non ſolum forenſia, ſed etiam ſervilia ?

Reſpondeo, pluribus de cauſis aut licere, aut non eſſe mortale ea peragere. Cauſæ autem ſunt, Primo neceſſitas, ad quam reducitur Obedientia, Utilitas, Pietas, & Religio, ſeu cultus divinus. Secundo, brevitas temporis. Tertio, Conſuetudo. Quarto, diſpenſatio.

Primo itaque excuſat neceſſitas ſive propria, ſive aliena, tam ſpiritualis, quam temporalis, quia Eccleſia non obligat cum tanto onere, nec requiritur, quod neceſſitas ſit maxima, quamvis non debeat eſſe modica.

Hinc primo permittuntur opera ſervilia pauperibus, ſi ad ſe, vel ſuos alendos laborare debent ; dummodo id fiat ſine ſcandalo.

Secundo, licet cibos coquere, & panem neceſſarium conficere, ac fructus ad neceſſarium uſum colligere : Parare autem ſuperflua ad cibum, & potum, & ad delectationem, verbi gratia colligendo fructus eodem die, ut integriores ſint, coquere quotidie panem, ut mollior vendatur, animalia excoriare, &c., permittitur non ex neceſſitate, ſed ex conſuetudine, ut notat Pal. tom. 2. diſp. 1. de obſervatione feſtorum punct. 10., & Azor. tom. 2. lib. 1. cap. 27. ; Quamvis communius Doctores non excuſent Piſtores, qui poſſunt pridie feſti coquere panem neceſſarium, ſi ad diem feſtum differant.

VII.

VII. Tertio, licet metere, vindemiam facere, ſerere, arare, meſſem colligere, &c., quando eſt periculum pluviæ, aut alterius impedimenti.

Quarto, licet Sutori ſuere veſtes, quando bona fide abſolvi non poſſunt diebus profeſtis, ſi ad uſum expectant, qui eas commiſerunt; Immo advertit Suar. tom. 1. de Relig. tract. 2. lib. 2. cap. 21., quod ſi quando opera ſervilia pridie fieri poterant, & cum culpa ad diem feſtum differuntur, adhuc poſſint deinde ſine novo peccato fieri die feſto, ſi ſint neceſſaria.

Quinto, excuſantur Pharmacopolæ, Medici, Chirurgi, modo conficiant medicinas pro eo die neceſſarias: Sicuti etiam milites, qui foveas, vel aggeres ſtruunt, aut muros ædificant pro defenſione Reipublicæ; Et ferrarii, qui ferreas laminas equis imponunt ob neceſſitatem iter agentium; Necnon qui pontes, & vias reficiunt, quando ſine magno incommodò differri non poſſunt: Excuſantur etiam navigantes, modo non incipiant navigationem die feſto ſine magna neceſſitate, ut ſupra diximus de mulionibus; Qui vero navi, vel phaſelo iter agunt, poſſunt ex conſuetudine incipere navigationem die feſto.

VIII. Sexto, qui ad publicam lætitiam in adventu Principis, aut ex cauſa victoriæ, aut nuptiarum ſtruunt theatra, arcus triumphales, libreas, &c., dummodo non potuerint prævenire; hoc enim fert ipſa etiam conſuetudo. Quod ſi quando dubium eſt de neceſſitate, aut de conſuetudine approbata, petenda eſt diſpenſatio, ut notat Sanch., quia ſtat in poſſeſſione præceptum; Secus vero ſi probabile ſit dari ſufficientem neceſſitatem, aut conſuetudinem approbatam, & ſcandalum declinetur.

IX. Septimo, univerſim licita ſunt opera ſervilia, quoties ex illorum omiſſione grave damnum ſequeretur, ut accidit in decoctione calcis, vitri, laterum, ſaponis, & in tinctura lanæ. Immo ex Leand., & aliis, coctores ferri, & vitri etiam die feſto poſſunt tale opus incipere. Hac de cauſa ex neceſſitate potius, quam ex obedientia licitum eſt famulis laborare ob timorem, ne a dominis dimittantur, ſi non obtemperent, & ſic cogantur pauperiem pati; quamvis domini id imperantes a culpa non ſint immunes: Sicut etiam licitum eſt filiis, uxori, & aliis perſonis ſubjectis laborare, ſi ad id compellantur, quando renuere non poſſunt ſine timore gravis damni, aut gravis indignationis, modo id non præcipiatur in contemptum feſti.

Adde ex Dian. part. 2. tract. 15. reſol. 34., & Sanch. contra Suar., & Pal. etiam ea opera licere ob magnam utilitatem, videlicet ſi aliter ingens lucrum amitteretur; quia amiſſio magni lucri damnum eſt; & ideo permittitur piſcatio halecum, tynnorum, & ſimilium piſcium, qui brevi tempore excurrunt.

X. Octavo; Quamvis raro accidat ex Pal. laborandi neceſſitas ad vitandum otium, quod ferat periculum peccandi; at ſi accidat caſus, licitum eſt laborare: Et licet Sylveſt., Sà, Pelliz. apud Tambur puteat, licitum eſſe aliqualiter laborare præciſe ad otium vitandum, hoc tamen communiter non admittitur, cum poſſit aliis viis facile otio occurri ſine violatione præcepti. Si quis tamen ad otium vitandum vellet laborare, uti poſſet conſilio Tamburini, qui permittit laborem ad ſublevandam miſeriam alicuius pauperis determinati exiſtentis in gravi neceſſitate, hoc eſt in periculo moraliter certo gravis damni ſive in corpore, ſive in honore, ſive in bonis ſuis, in qua neceſſitate multi pauperes ægroti verſantur; Vel poſſet laborare conficiendo ornamenta neceſſaria pertinentia ad cultum divinum, quibus

caret aliqua determinatâ Eccleſia nimis pauper. Ratio eſt, quia ſi poteſt pauper exiſtens in gravi neceſſitate ipſe pro ſe laborare, poterit etiam alius laborare pro ipſo.

Nono, excuſat neceſſitas ratione pietatis debitæ proximo; unde licitum eſt ſepelire mortuos, inſervire infirmis, veſtire nudos, &c. Dubium tamen eſt, an ſola pietas ſine neceſſitate excuſet? Affirmant Sylveſt., & alii apud Sanch., & Trull. lib. 3. cap. 1. dub. 10., necnon Palat., Perez, qui apud Dian. part. 4. tract. 4. reſol. 122. docent, licitum eſſe laborare die feſto ad faciendam eleemoſynam. Ratio eſt, quia ſi cauſa pietatis permittuntur die feſto opera forenſia, quidni & ſervilia? Quam ſententiam Sanch. lib. 1. cap. 2. dub. 33. putat probabilem. Sed communior, & probabilior ſententia eſt in oppoſitum.

Decimo, excuſat neceſſitas ratione Religionis, ſeu cultus divini; unde licet altaria ornare, Eccleſiam verrere, & parare, hoſtias conficere. Quod ſi hæc potuiſſent die profeſto fieri, probabile eſt ex Suar.,& Tolet. non eſſe mortale ad diem feſtum differre, propter propinquitatem, quam habent cum rebus ſacris. Quod etiam docet Fagund., ſi viæ parentur ad proceſſiones: Secus vero ſi ſcienter tabulata ad videndas proceſſiones fierent die feſto, quando pridie fieri poterant, cum non habeant tantam propinquitatem cum rebus ſacris: Quamvis ſi pridie non fuerint facta propter aliquod impedimentum, poſſunt die feſto fieri ſine culpa, quia ſic concedit hic & nunc cultus divinus.

Hinc docet Tambur., ſepulchra, præſepia, & moles artificioſas ad exponendam Euchariſtiam, ſicut etiam ſcenas ad repræſentationem ſacram, poſſe ſine mortali die feſto fieri, quamvis potuiſſent fieri die profeſto; quia propinquitatem habent cum rebus ſacris, non ſecus ac parare vias ad proceſſiones: ſed ne veniale quidem eſt, ſi neceſſitas urgeat, aut habeatur diſpenſatio.

XI. Secunda cauſa excuſans a mortali eſt brevitas temporis, ſeu parvitas materiæ. Communius autem docent, parvitatem temporis eſſe ſpatium duarum horarum; quamvis Marcant. apud Tambur. requirat tres horas ad mortale; quæ ſententia admitti poſſet, ſi aliqualis neceſſitas, vel alia cauſa concurreret, quæ de ſe non eſt ſatis ad excuſandum. Azor. tamen, & Bonac. apud Dian. part. 2. tract. 15. reſolut. 36. putant, unam horam eſſe tempus notabile. Illud notandum ex Bonac., quod ſi quis pluribus ſervis imponat, quod ſucceſſive laborent quilibet ſpatio unius horæ, non peccaret mortaliter, quia unum opus cum alio non connectitur: Contra vero ſi idem pluribus vicibus interpolatis eodem die per horam laboraret, ut dicitur de comedente pluries modica die jejunii.

In operibus autem forenſibus die feſto prohibitis parvitas materiæ, quæ a mortali excuſat, non eſt deſumenda ſolum ex brevitate temporis, ſed etiam ex quantitate operis. Quare ſi venditio, verbi gratia, cum ſolemnitate celebrata fiat brevi tempore, ſed ſit res magni momenti, peccatur mortaliter; ſecus vero ſi ſit res parvi momenti, & brevi fiat.

XII. Tertia cauſa excuſans eſt Conſuetudo approbata; Hæc enim ab omnibus legibus humanis excuſat. Propterea primo Cajet., & Suar. ex conſuetudine excuſant eos, qui cibos coquunt, & alia præparant neceſſaria ad menſam; Et Pal. excuſat etiam hac de cauſa, qui parant cibos ſuperfluos, & ad delectationem. Secundo, Tolet., Sot.excuſant venatores, aucupes, & piſcatores, ut ſup.diximus.Tertio,Fagund. excuſat actiones delineandi imagines,

&

& lineas ducendi ad eas poſtea pingendas; ſicut etiam actionem digladiandi. Quarto, Navar., & Rodriq. excuſant venditores calceorum. Quinto, Pal. exercitationes militares, quæ fiunt tempore pacis. Sexto, Sanch. qui dum habent ſegetes, in area trituram vertunt, extendunt, aut ſeparant; necnon hortulanos rigantes olera die feſto; & iter agentes comitando mulos onuſtos ſupellectili; necnon molitores, & nundinas. Septimo, Fernand. apud Dian. part. 2. tract. 15. reſol. 36. excuſat barbitonſores; (& idem poteſt dici de ſutoribus, qui novos calceos die feſto calceant) verum communius Doctores de hac conſuetudine approbata dubitant, docentque; quod ubi ea eſt ſcita, & tolerata a Prælatis, procul dubio excuſet; alioquin excuſari poterunt vel ratione parvitatis materiæ, ſi ſcilicet unum, vel alterum tondeant; vel ex neceſſitate ruſticorum, aut aliorum, quibus non conceditur niſi die feſto poſſe tonderi, aut calceari; vel ex lucro ceſſante non ordinario; ſi enim recuſent die feſto ea peragere, facile barbitonſores, & calceatores a pleriſque relinquerentur cum notabili lucri jactura.

XIII. Quarta demum cauſa excuſans eſt Diſpenſatio, ad quam procul dubio cauſa juſta requiritur, ut ſit licita, & valida, ſi ab Epiſcopo concedatur in feſtis a Papa inſtitutis, ut alias diximus. Poteſt etiam illam concedere Vicarius Generalis, non quidem ex officio, ſed ex ſpeciali mandato; quia quodcumque ſapit liberalitatem, & gratiam, ut eſt diſpenſatio, non poteſt ex generali mandato, ſeu ex conceſſione Vicariatus a Vicario præſtari, ſed requiritur ſpeciale mandatum; quod in caſu noſtro habetur, ut notant Merol., & Barboſ. apud Tambur.: Parochus etiam diſpenſare poteſt tum ex conſuetudine, tum ne deſit parochianis, ad quem in facile occurrentibus, & minutis neceſſitatibus recurrant; Qua de cauſa poteſt etiam in jejunio Parochus diſpenſare, ut notat uterque Sanch.. Poſſunt etiam Prælati Regulares cum ſuis ſubditis dumtaxat, non vero cum famulis ſecularibus.

ARTICULUS III.

De Miſſa die feſto audienda.

I. Probabiliter ſatisfacit precepto de miſſa audienda, qui ſucceſſive duas miſſæ partes audit, quamvis ordine inverſo.

II. Num partem miſſæ notabilem omittat, qui incipit illam audire poſt Evangelium? Aut qui per breve tempus abeſt, dum ſit aut Conſecratio, aut Communio?

III. Quænam dicatur præſentia moralis requiſita ad ſatisfaciendum præcepto audiendi miſſam?

IV. Non ſatisfacit, qui toto tempore miſſæ confitetur peccata ſua.

V. Præſentia moralis haberi poteſt aliquando, etiamſi audiens miſſam ſit extra Eccleſiam; & poteſt non haberi, etiamſi ſit intra Eccleſiam. Quid ſi inter feneſtram domus, e qua auditur Miſſa, & Eccleſiam intercedat via publica?

VI. Miſſa in Oratoriis privatis Magnatum a quibuſnam familiaribus die feſto audiri poteſt, itaut non teneantur illam in Eccleſia audire?

VII. Excuſat ab audienda miſſa Impotentia, Cenſura, Conſuetudo, & diſpenſatio. Impotentia habetur ab eo, qui ſine gravi incommodo illam audire non poteſt. Quid ſi lucrum ingens amitteret?

VIII. Num excuſetur puella, quæ credit ſe ab adoleſcente laſcivo concupiſcendam, ſi domo egrediatur?

IX. Num teneatur privilegiarius miſſam au-

Digitized by Google

audire tempore Interdicti? Et quid de detento in carcere, ſi facile poteſt facultatem egrediendi obtinere?

X. Excuſantur viduæ, & ſimiles, ubi eſt conſuetudo, quod per aliquod tempus domo non egrediantur poſt mortem mariti: Sic etiam nubiles, pauperes, &c.

XI. Num peregrinus teneatur miſſam audire, ubi eſt feſtum municipale, ſi per viginti dies circiter ibi ſit commoraturus?

XII. Num poſſit quis die Sabbati ire venatum, ſi die dominico non poſſit audire Sacrum?

I. CErtum eſt, omnes fideles rationis compotes teneri ad miſſam die feſto audiendam ex præcepto Eccleſiaſtico; itaut qui partem ejus notabilem omittit, mortaliter peccet. Immo damnata eſt ab Innoc. XI. propoſitio decima tertia dicens: *Satisfacit præcepto Eccleſiæ de audiendo ſacro, qui duas ejus partes, immo quatuor ſimul a diverſis celebrantibus audit.* Quamvis probabiliter ſatisfaciat, ut plurimi docent cum Diana part. 5. tract. 4. reſol. 54. contra Tambur., qui ſucceſſive unam miſſæ partem audit ab uno ſacerdote, & alteram ab altero, etiamſi ordine inverſo. Ratio eſt, quia moraliter cenſetur unam integram miſſam audire; Non ſecus ac unum dicitur eſſe ſacrificium, quando incipitur miſſa ab uno Sacerdote, & eo deficiente ab alio perficitur: Verum ſine cauſa id facere cenſent eſſe veniale Doctores communiter apud Dian. part. 2. tract. 3. reſol. 18.

II. Quænam autem ſit pars notabilis? variant Doctores; Putat Suar. eſſe uſque ad Epiſtolam incluſive, Conink, & Azor. probabiliter uſque ad Euangelium incluſive, ſeu uſque ad Offertorium excluſive; quia, ut notat Dian. part. 5. tract. 5. reſol. 44., ſatis eſt audire Euangelium in fine miſſæ. Cæterum quamvis probabiliter ex Con., & Pal. punct. 16. peccet mortaliter, qui vel ſolam conſecrationem utriuſque ſpeciei, vel ſolam ſumptionem omitteret, cum in iis conſiſtat eſſentia Sacrificii; quia tamen non ſatis conſtat, in quanam iſtarum partium eſſentia Sacrificii conſiſtat, ideo Suar. tom. 3. diſp. 88. ſect. 2. benignius cenſet non ſemper injiciendum eſſe ſcrupulum peccati mortalis ei, qui per breve tempus alterutram iſtarum partium omitteret.

Illud tamen videtur contra Joannem Sanch., quod ſi quis accedat ad Eccleſiam, dum incipit Præfatio, nec poſſit aliam miſſam audire, teneatur ad illam: Secus vero ſi accedat poſt conſecrationem; quia hæc eſt pars miſſæ principalis, & forte eſſentialis, ut propterea die Paraſceves non ſit obligatio audiendi miſſam, etiamſi incidat feſtum Annunciationis, ut communius docent contra Henr., Vaſq., & alios apud Trull., quia quamvis fiat eo die communio, non fit tamen conſecratio.

III. Quæritur nunc primo; Quænam præſentia requiratur ad miſſam audiendam?

Reſpondeo, requiri præſentiam corporalem, moralem tamen, & humanam, ita ſcilicet ut debeat homo habere intentionem non quidem ſatisfaciendi præcepto, ſed audiendi miſſam præceptam, & ad eam attendat aliqualiter, atque in eo loco ſit, ubi prudens ſpectator cenſeret illum audire miſſam.

Hinc ſequitur non ſatisfacere, qui eſt præſens miſſæ animo, verbi gratia, expectandi amicum, vel etiam animo ſolum orandi, non vero audiendi Sacrum, & multo magis, ſi invitus aſſiſteret. Ratio eſt, quia, ut diximus quæſt. 1. art. 4., præceptum impleri debet per actum humanum, quo quis velit exequi, quod præcipitur.

IV.

Digitized by Google

IV. Sequitur ſecundo, requiri attentionem ſaltem externam, prout explicavimus quæſt. 3. art. 4. n. 6.: Quamvis enim multi Doctores probabilius requirant attentionem internam, hoc eſt applicationem mentis ſive ad verba, ſive ad verborum ſenſum, ſive ad Deum; non eſt tamen improbabile ex Leſſ., Laym., Con., Dian. part. 3. tract. 4. reſol. 101. ſufficere externam; ita ſcilicet ut nulla ponatur actio incompoſſibilis cum attentione interna; (ut eſſet confabulari, ridere, dormire, extaſim pati, ſcribere, vel legere libros non conciliantes internam attentionem) unde poſſit eſſe teſtis eorum, quæ tunc fiunt, eſto voluntarie diſtrahatur.

Propterea communiter cum Suar., & Azor. apud Tambur. contra Reginald., & Pal. docent, non ſatisfacere eum, qui tempore miſſæ confitetur peccata ſua; ſecus vero ſi examinet conſcientiam, etiam de libro; quia talis lectio attentionem internam foveret.

V. Sequitur tertio, Præſentiam moralem requiſitam conſiſtere in hoc, quod vel videatur, aut audiatur celebrans, vel eo loco ſit audiens, ut ex ſignis, & geſtis ſaltem circumſtantium, quæ in Miſſa fiunt, colligere poſſit, & ut ad multitudinem aſſiſtentium cenſeatur pertinere. Quare non requiritur abſolute, ut oculis videantur, quæ fiunt, aut auribus audiantur, quæ profert Sacerdos; nam etiam ſurdi, cæci, & qui in Choro poſt altare, vel in Eccleſia poſt parietem, aut columnam ſunt, & extra Eccleſiam in magna diſtantia, ſatisfacere poſſunt, dummodo cenſeantur ad multitudinem aſſiſtentium pertinere; quod in parvo ſacello facile contingit.

Moraliter etiam adeſſe dicitur, qui ab altari, non vero ab Eccleſia recedit ad procuranda hic & nunc neceſſaria ad ſacrificium, ſcilicet vinum, hoſtiam, thus, &c. Si quis tamen in maxima baſilica eſſet in una cappella, & in altera diſtantiſſima fieret Sacrum, aut ſi eſſet poſt columnam ab altari diſtantem, nec eſſet ea multitudo audientium, ut is cenſeatur ad illam multitudinem pertinere, procul dubio præſentiam moralem hic non haberet, etiamſi adeſſet intra Eccleſiam.

Hinc reſolvitur celebre dubium, An quis poſſit e feneſtra ſuæ domus miſſam audire, quando inter feneſtram, & Eccleſiam intermediat via publica? Filliuc. cum Dian. part. 4. tract. 4. reſol. 154 abſolute negat. Lug. tamen de Euch. diſp. 22. ſect. 2. affirmat, ſi parva ſit diſtantia ab altari Eccleſiæ, itaut audiens cenſeatur eſſe moraliter præſens miſſæ; ſecus vero ſi diſtantia ſit magna; non enim neceſſe eſt, ut intra Eccleſiam ſit, qui miſſam audit, ſed ſolum neceſſe eſt, ut miſſæ dicatur moraliter præſens.

VI. Quæritur ſecundo; Quo in loco miſſa audienda ſit; & a quo Sacerdote?

Reſpondeo ad primum, olim audiendam fuiſſe in Parochia; non ſecus ac nunc communio paſchalis in propria Parochia facienda eſt; ſed uſu, & conſuetudine talis lex abrogata eſt; unde etiam extra Parochiam audiri poteſt miſſa præcepta. Dubium ſolum eſt, an omnes etiam in Oratoriis privatis: cum in Brevi hæc habeantur; *Volumus autem, quod familiares ſervitiis tuis non neceſſarii ibidem intereſſentes ab obligatione audiendi miſſam in Eccleſia diebus feſtivis de præcepto minime liberi cenſeantur*. Homobon., & Pelliz. tract. 8. tom. 2. ſect. 2. putant, per talis miſſæ auditionem ſatisfieri nunc præcepto, quia jam eſt nunc conſuetudo audiendi miſſam extra Eccleſiam parochialem; unde talis prohibitio in Brevi ponitur ſolum ex ſtylo Eccleſiæ, quia fortaſſe alicubi non eſt abrogatus

Digitized by Google

uſus audiendi miſſam in Parochia ; Sed communiter cum Tambur. de Sacrif. miſſæ lib. 1. cap. 4. docent, non licere illis in Brevi recenſitis contra expreſſam voluntatem Pontificis ibi miſſam audire ad ſatisfaciendum præcepto. Dicuntur autem tunc neceſſarii ſervitiis domini, qui niſi tunc cum domino audiant Sacrum, non facile poſſunt domino inſervire ; ut ſolent eſſe auriga, famuli, ac famulæ, coqui, & ſimiles. Si tamen commode poſſint domino inſervire audiendo miſſam in Eccleſia, ad id obligarem.

Ad ſecundum dico, miſſam audiri poſſe a quolibet ſacerdote etiam Græco, vel alterius idiomatis, etiam ab excommunicato tolerato, atque adeo etiam ab hæretico, ſi ceſſet ſcandalum, ita ſcilicet ut non videaris ejus hæreſis particeps eſſe ; dummodo miſſa catholico ritu peragatur. Solum audiri non poteſt a Sacerdote excommunicato vitando, aut publico Clerici percuſſore, necnon ab irregulari denunciato, vel degradato, aut depoſito. Ratio eſt, quia fortius judicatur eſſe præceptum non communicandi in rebus ſacris cum tali Sacerdote vitando, quam præceptum audiendi miſſam.

VII. Quæritur tertio ; Quænam cauſæ excuſent ab audiendo Sacro?

Reſpondeo, eas reduci ad impotentiam, ignorantiam, cenſuram, & conſuetudinem, omiſſa diſpenſatione, de qua ſatis ſuperque art. ſuper. cum de abſtinentia ab operibus ſervilibus.

Primo itaque excuſat Impotentia ; atque adeo quicumque nequit miſſam audire ſine gravi detrimento ſui, vel proximi, Animæ, Corporis, Famæ, Honoris, Rei familiaris, &c., ad illam non tenetur : Nec qui notabile lucrum amitteret ; ſicut enim non obligat præceptum de abſtinendo ab operibus ſervilibus, ut diximus, eos qui ingens lucrum amitterent, ita nec præceptum de miſſa audienda.

Hinc excuſantur primo, qui multum diſtant a loco, ubi celebratur, videlicet per tria milliaria, vel per duo, aut etiam aliquando per unum, attenta circumſtantia perſonæ, pluviæ, æſtus, & aliarum circumſtantiarum, itaut tali perſonæ judicetur tale iter notabiliter difficile ; cum Eccleſia non obliget cum incommodo notabili.

Secundo, excuſatur mater, quæ domi remanet ad cuſtodiendam filiam, cui timet periculum probabile, tam ſi illam ducat in Eccleſiam, quam ſi domi ſolam relinquat ; Et eodem modo filia nubilis, ſi ſine probabili periculo egredi non poteſt ; Et gravida, quæ exeundo e domo propalaret ſuum lapſum ; Et eadem ratione nutrix, quæ nequit ſine periculo infantem domi relinquere, nec ducere ſine perturbatione celebrantis, vel adſtantium.

Tertio, ægroti, qui e domo exire non poſſunt propter alia negotia ; & qui timent ſibi periculum gravioris morbi : In dubio autem debent Medicum, aut Parochum conſulere, & illi acquieſcere : Quod ſi neminem conſulere poſſunt, & adhuc dubitant, non tenentur domo exire, & exponere ſe periculo morbi gravioris, prævalente præcepto de diligendo ſeipſum : Et ob eandem rationem non tenetur miſſam audire, qui infirmo deſervit, ea ſolum de cauſa, quod ſi abeat, vel ſolus relinquatur ægrotus, laborem, animique anxietatem pateretur, vel non poſſent illi convenienti tempore adhiberi remedia.

Quarto, excuſantur, qui miſsam audire nequeunt, quin grave aliquod negotium prætermittant, quod differri non poteſt. Qua ratione excuſantur Tabellarii, vulgo *li Corrieri*; Excuſat enim eos amiſſio boni temporalis, ex quo tanquam officio utili, & neceſsario Reipublicæ vivunt. Excuſantur etiam nautæ, muliones, ſeu vectores mercium, qui non poſsunt ſine magno in-

Digitized by Google

incommodo: Sic etiam iter faciens, ſi cogatur ſocios relinquere, quibus indiget, quia viam ignorat, aut latrones timet; ſecus vero ſi iis non indigeat: Excuſantur etiam illi, qui ubi unica miſſa celebratur, remanent ex timore latronum ad cuſtodiam domus, vel ex neceſſitate ad cibos præparandos: Necnon publici miniſtri, qui ratione muneris caſtra dimittere, vel murorum portas, quas cuſtodiunt, deſerere non permittuntur; Sicut etiam ſenatores, ſeu viri primarii, qui gravia Reipublicæ negotia differre non poſſunt; Et cuſtodes gabellarum, vineæ, gregis, mercium, domus, quando propter miſſam dubitant de furto, incendio, &c.

Quinto, excuſatur fœmina honeſta, ſicut etiam quicunque caret vel veſte convenienti, vel ſocio, aut pediſſequo, ſine quibus irridetur, aut magno rubore ſuffunditur.

Sexto, Uxor, quæ non poteſt ſine rixa notabili mariti domo exire; & quæ non accedit ad miſſam, ut marito zelotypo obediat; necnon famuli, ut obediant dominis, timendo aliter gravem rixam, vel detrimentum, ut domo ejici, ſi non facile alios dominos inveniant, quibus ſerviant; Quamvis nec domini peccent, ſi tempore miſſæ ea præcipiant famulis, quæ juxta communem vivendi modum differri non poſſunt.

Septimo, non obligatur, qui detinetur aut in vinculis, aut domi loco carceris; & ii, qui bona fide, præſertim promiſſione jurata data viro nobili, e domo exire non poſſunt. Immo ſi Oratorium privatum domi habeant, non tenentur juxta probabilem ſententiam Suar., & Trull. contra Macrin. quærere Sacerdotem, præſertim ſtipendiatum, ut ibi celebret; quia privilegium, quod habent, non videtur obligare ad tale medium non conſuetum, & extraordinarium.

VIII. Dubitatur, an excuſetur puella, quæ credit ſe ab adoleſcente laſcivo concupiſcendam, ſi domo exeat?

Reſpondeo, Navar., & alios apud Dian. par. 5. tract. 7. reſol. 22. putare, quod non excuſetur; quia tale ſcandalum non eſt datum, ſed acceptum, & ſequitur ex illius malitia. Verum communius cum Sà, Bonac., Sot., Trull. putant poſſe (ſaltem ſi id ſæpius non accidat) miſſam omittere ad vitandum grave damnum ſpirituale proximi; ſed ad id non teneri, quia poteſt uti jure ſuo, & propter ſcandalum paſſivum non tenetur privare ſe ingenti bono auditionis miſſæ.

IX. Secunda cauſa excuſans eſt Ignorantia invincibilis, ſicut etiam inadvertentia, oblivio, &c.; hæc enim a tranſgreſſione cujuſvis legis excuſant.

Tertia eſt Cenſura, unde excuſatur primo perſonaliter interdictus, & quilibet excommunicatus. Secundo, qui lato Interdicto locali generali, non poteſt commode adire locum non interdictum. Certum autem eſt, neminem obligari ad obtinendum eo tempore privilegium, ſaltem ſi commode haberi nequit; (ſicut nec tenetur qui detinetur in carcere petere privilegium exeundi ad audiendam miſſam, ſi commode habere illud non poſſit, ut notat Trull. hic ex Bonac. punct. ult. de Sacrif. miſſæ) quamvis qui privilegium habet tempore Interdicti, probabilius teneatur miſſam audire; quia præceptum obligat omnes, qui poſſunt, licet non obliget ad petendum privilegium, quod commode haberi nequit, ad hoc ut poſſint.

X. Demum excuſat Conſuetudo, quam ob cauſam Suar. excuſat viduas, ſorores, filias, quæ mortuo marito, fratre, patre, ad certum tempus juxta conſuetudinem Patriæ non exeunt domo; Et Bonac. excuſat ſponſas, & nubiles, quæ non conſueverunt juxta morem Patriæ egredi domo, donec nuptui

ptui tradantur. Olim etiam ex conſuetudine, ut notat Fagund., excuſabantur Eremi accolæ. Demum excuſantur mulieres, quæ poſt partum conſueverunt per aliquot dies ſe domi continere, etiam poſtquam convaluerint, dummodo id fiat ex reverentia, & devotione, juxta caput ultimum *De Purificatione poſt partum*, & non ex ritu Moſaico, aut ex ſuperſtitione; non enim ſervanda nunc eſt purificatio antiquæ legis, etiamſi id fiat in honorem Beatæ Virginis.

XI. Quæritur quarto, Quandonam peregrini excuſentur ab auditione miſſæ die, quo eſt feſtum municipale loci, per quem tranſeunt?

Reſpondeo, certum eſſe, quod, ſi ibi ſint animo permanendi per majorem partem anni, teneantur a primo die, quo illuc perveniunt; cum quilibet teneatur legibus ejus Communitatis, cujus eſt pars: Si vero ibi pernoctent per unam, vel alteram noctem, puto cum Con., & Tambur. contra Leſſ. lib. 4. cap. 2. num. 51., & alios apud Dian. part. 1. tract. 9. reſol. 2. non teneri ad miſſam audiendam; & conſequenter nec ad abſtinendum ab operibus ſervilibus, aut ad jejunandum, remoto ſcandalo. Ratio eſt, quia qui tam modico tempore ibi morantur, non cenſentur pars talis communitatis, & ideo, ut oſtendimus quæſt. 1. art. 3., communiter Doctores docent, peregrinos non teneri legibus loci, per quem tranſeunt.

Dubium tamen eſt, an teneantur, ſi per viginti dies, verbi gratia, ibi permaneant? Joan., & Th. Sanch. apud Dian. loc. cit. negant, ſi non habeant animum ibi permanendi per majorem anni partem: Suar. vero tom. 1. de Relig. tract. 3. lib. 2. cap. 14. cum aliis affirmat, quia ſecus nimis peregrino concederetur.

XII. Quæritur demum; An liceat apponere impedimentum executioni hujus præcepti; Verbi gratia, an liceat ire venatum, ubi non eſt opportunitas audiendi Sacrum?

Reſpondeo cum Pal., Sanch., Merol., quod tempore remoto a die feſto liceat; verbi gratia poteſt quis die Jovis ire venatum, etiamſi die dominico non poſſit Sacrum audire; quia præceptum hoc humanum non obligat ad removenda impedimenta adeo remota; Et idem dicas de præcepto jejunandi.

Utrum autem die Sabbati, quando imminet dies feſtus, poſſis pariter idem facere?

Reſpondeo, in utramque partem probabiliter diſſeruiſſe duos Theologos apud Tambur., Alter affirmabat, quia videtur ſufficiens diſtantia; Sicut enim itinerantes, & vectores mercium, quando bona fide incipiunt iter pridie feſti, communiter excuſantur, ſi deinde die feſto iter proſequantur, & miſſam non audiant, ſi non poſſunt; ita in caſu. Alter vero negabat, quia videtur magna propinquitas cum die feſto relate ad hoc opus, quod ob delectationem ſuſcipitur, non ob neceſſitatem, & bona fide, ut faciunt itinerantes. Quare illud certum eſt, quod ad judicandum, num diſtantia ſit ſufficiens, attendenda eſt gravitas, & rigor præcepti, praxis timoratorum, neceſſitas, utilitas operis, & pro diverſis hiſce circumſtantiis diverſimode judicandum.

QUÆ-

Digitized by Google

QUÆSTIO X.

De Jejunio.

JEjunium dividitur in Naturale, & Eccleſiaſticum. Naturale prærequiritur ad ſumptionem Euchariſtiæ; itaut violetur per quamcumque particulam cibi, aut guttulam potus, quæ in os immittatur, & in ſtomachum trajiciatur; adeo ut Bauny apud Dian. part. 6. tract. 7. reſol. 15. doceat, non ſolvi per deglutionem ſacchari, vel alterius rei poſt mediam noctem, ſi ſero id in os immiſſum fuit, quia ſolum ſolvitur per intromiſſionem cibi, aut potus in os ipſa die jejunii; Quæ doctrina, licet communiter rejiciatur, deſervit tamen ad excuſandos eos, qui mane deglutiunt particulas cibi, quæ inter dentes remanſerunt: Eccleſiaſticum vero jejunium eſt, quo præcipitur abſtinentia a cibis paſchalibus, & unica comeſtio a media ad mediam noctem ſequentem, juxta præſcriptum, & conſuetudinem Eccleſiæ; De quo quærendum primo, A quibus cibis abſtinendum ſit? Secundo, Quotuplex refectio poſſit ſumi, & qua hora? Tertio, Quantum jentaculum; Ex quibus cibis; & Quando? Quarto, De obligatione jejunii, & non cooperandi cum aliis in fractione jejunii. Quinto, De cauſis excuſantibus ab hac lege; præſertim de infirmitate, paupertate, labore, & ætate.

ARTICULUS I.

A quibus cibis abſtinendum die jejunii? Et an etiam a potu?

I. Quænam animantia, quæ extra aquam vivunt, non prohibeantur?

II. Num laridum, & ſagimen inter lacticinia numerentur? Quid de inteſtinis animalium?

III. Num lacticinia, quæ ex evidenti totius Eccleſiæ conſuetudine obligatoria prohibentur in Quadrageſima, pariter in aliis vigiliis prohibeantur?

IV. Diſpenſatus ad carnes, & non ob virium imbecillitatem, num teneatur ad unicam comeſtionem die jejunii?

V. Num diſpenſatus ad carnes, quo die ab iis abſtinet, ad unicam comeſtionem teneatur?

VI. Utrum die jejunii liceat vinum bibere in fraudem jejunii ad vires reficiendas?

VII. Num liceat comedere, & bibere ob delectationem, & non ad ſatietatem?

VIII. Quinam univerſim dicatur potus uſualis, a quo jejunium non frangatur? Num cervifia, num aqua ſaccharo, & aromatibus condita? Num Chocolata?

I. CErtum eſt, a carnibus abſtinendum: Nomine autem carnium intelliguntur, quæ juxta communem Catholicorum uſum, & medicorum judicium a piſcibus contradiſtinguuntur, habito reſpectu ad finem Eccleſiæ, qui eſt alimenta multum reficientia a fidelibus excludere. Proinde non prohibentur teſtudines, ranæ, conchæ, & limaces, quamvis extra aquam vivant; Et Tambur. putat nec viperas prohiberi, utpote anguillis ſimiles, & modicæ nutritionis, cum ſint admodum terreæ.

II. Quæritur nunc primo; An prohibi-

hibito eſu animalium, prohibeatur quælibet pars illorum?

Reſpondeo, nomine carnis venire quamlibet animalis partem, exceptis ovis, lacte, & quæ ex lacte fiunt, ut eſt caſeus, butyrum, & ſimilia, quæ veniunt ſub nomine lacticiniorum. Quare prohibentur cartilagines, nervi, ſanguis, necnon jus ex carnibus, quia continet partes ſubtiliores ſubſtantiæ carnis per elixationem eliquatas; quælibet item medulla, axuntia, pinguedo, & laridum; Et idem videtur dicendum de iiſdem liquefactis, quæ poſt liquefactionem vocantur ſagimen.

Non negaverim tamen, probabilem eſſe ſententiam Azor., Laym., & Fagund., & aliorum apud Dian. part. 1. tract. 9. reſol. 21. putantium laridum, & ſagimen inter lacticinia numerari; quia ſcilicet pinguedo non eſt caro; ut probat Ariſtot. 2. de Generat.; quandoquidem finito naturali augmento animalis, augetur pinguedo. Verum probabilius cenſeo cum Trull. dub. 2. laridum, & ſagimen permitti poſſe cum lacticiniis ſolum ubi eſt talis conſuetudo; in aliquibus enim locis ex defectu olei, vel butyri præparantur ova cum ſagimine, ut accidit in Regno Gallecïæ, & Peruano, teſte Henr. Et propter eandem rationem, quamvis inteſtina animalium ſint etiam caro, nihilominus ex inveterata conſuetudine, ut notat Sanch. de Matrim. diſp. 18. lib. 8., licitum eſt apud Caſtellanos in Hiſpania iis ſabbato veſci; ſicut in Belgio ex conſuetudine etiam permittuntur lacticinia in Quadrageſima.

III. Quæritur ſecundo, An die jejunii prohibeantur etiam lacticinia?

Reſpondeo, damnatam eſſe ab Alex. VII. propoſitionem 32., quæ dicit: *Non eſt evidens, quod conſuetudo non comedendi ova, & lacticinia in Quadrageſima obliget.* Et in cap. *Denique*, *diſt.* 4., ubi ſermo eſt de tempore Quadrageſimæ, hæc habentur: *Par etiam eſt, ut quibus diebus a carnibus animalium abſtinemus, ab omnibus quoque, quæ ſementinam ex carnibus originem ducunt, abſtineamus, a carne ſcilicet, caſeo, & ovis.* Quam prohibitionem communiter extendunt etiam ad Dominicas Quadrageſimæ; quamvis Trull. dicat, non eſſe improbabilem ſententiam oppoſitam, quam ſequitur Gomez, & Llamas apud Dian. part. 5. tract. 14. reſol. 13. Nihilominus eſto probabile eſſet id non prohiberi in cit. cap., certe ex conſuetudine prohibetur, ut communiter docent.

Utrum autem prohibeantur etiam lacticinia in jejuniis extra quadrageſimam? Variant Doctores; Leſſ., Azor., uterque Sanch., Vaſq., & alii cum D. Th. 2. 2. quæſt. 147. art. 8. apud Dian. negant contra Covar., Leſſ., Layman, Navar., Medinam, & alios apud Pignatellum tom. p. Conſultationum, Conſult. quinta. Notant etiam Trull., & Henr. jure communi non prohiberi, unde comedi poſſe dicit, niſi aliud ferat approbata conſuetudo; Aliqui enim apud Dian. part. 1. tract. 9. reſol. 41. aſſerunt dari talem conſuetudinem obligantem ſub mortali: Sanch. autem lib. 4. cap. 2. abſolute negat illam dari; Et Henr. addit cum Eſcobar, Fagund. Villalob., & aliis, quod ſi conſuetudo adeſſet, non per hoc obligaret ſub mortali, quia non conſtat eſſe introductam ſcienter, & animo ſe obligandi mortaliter, & non potius ex ignorantia, qua crediderunt ſimpliciores ſe eſſe a jure obligatos; cum ergo incerta ſit obligatio, prævalet libertas: Quod multi ex eo comprobant, quia Alex. VII. in propoſitione damnata loquitur ſolum de conſuetudine abſtinendi a lacticiniis in Quadrageſima. Verum hæc comprobatio nulla eſt, quia Pontifex aperte in ea Bulla aſſerit non confirmare alias

Digitized by Google

lias opiniones, a quibus præſcindit. In caſu autem noſtro ab hac opinione præſcindit; quare non approbat, immo cum decernat evidens eſſe, quod conſuetudo abſtinendi a lacticiniis in Quadrageſima obliget, & eadem omnino videatur ſaltem in aliquibus Regionibus conſuetudo abſtinendi a lacticiniis in reliquis vigiliis, videtur etiam evidens eſſe, quod conſuetudo hæc obliget, in iis ſaltem Regionibus, ubi habetur conſimilis conſuetudo. Ideo autem Pontifex ſolum loquitur de jejuniis Quadrageſimæ, quia iſthæc conſuetudo pro Quadrageſima viget pro tota Eccleſia, quæ pro aliis vigiliis forte non eſt univerſalis.

IV. Ex dictis ſequitur, quod diſpenſatus ad lacticinia tempore jejunii, adhuc ad jejunium teneatur; ſiquidem ex jure communi cum eſſentia jejunii conſiſtit eſus lacticiniorum: Contra vero quia eſus carnium probabiliter non cohæret cum eſſentia jejunii, ideo diſpenſatus ad carnes non tenetur ad jejunium, ſeu ad unicam comeſtionem; ut quamplures docent contra Bonac., qui abſolute cenſet quæſt. 1. punct. 2., quod teneatur ad unicam comeſtionem; Et contra Leſſ., Navar., Sà, Cordub., Victor., Rodriq., & alios, qui cenſent, diſpenſatum ad carnes ob debilitatem virium poſſe pluries ſe reficere, ſecus vero diſpenſatum ob detrimentum, quod habet a cibis quadrageſimalibus. Verum opinionem oppoſitam Sanchez apud Trull. putat probabiliorem, tum propter uſum, & conſuetudinem fidelium; tum propter auctoritatem plurimorum Doctorum apud Dian. part. 1. tract. 9. reſol. 25., & tract. 11. reſol. 4.: Clemens XI. tanquam Epiſcopus Romanus edixit, ut Romæ ad jejunium teneretur, qui ob detrimentum, quod habet a cibis Quadrageſimalibus, non vero ob virium debilitatem ad carnes comedendas eſt diſpenſatus, juxta opinionem plurimorum veterum Auctorum, & non paucorum Recentiorum, quæ me judice a timoratis ſequenda eſt ubique gentium.

V. Quæritur tertio; Num diſpenſatus ad carnes, ſi velit tantum veſci cibis quadrageſimalibus, teneatur veſpere jejunare, an poſſit etiam pluries comedere cibos quadrageſimales?

Reſpondeo, communiter Doctores apud Dian. part. 9. tract. 6. reſol. 2. cum Sanch. diſtinguere; Si enim diſpenſatur iſte ad carnes propter debilitatem virium, poterit pluries ſe reficere, etiamſi nolit carnes comedere; ſecus vero ſi diſpenſatur ob detrimentum, quod habet a cibis quadrageſimalibus; intantum enim poſſet pluries comedere, inquantum comedit carnes, quæ cenſentur deſtructivæ jejunii, cum autem carnes mane non comederit, non habet caput, unde ad jejunium veſpere non teneatur. Verum probabiliter etiam Dian. loc. cit. cum Tambur. lib. 4. cap. 5. putat, hunc ad jejunium non teneri. Ratio eſt, quia cum liceat illi veſpere carnes comedere ad ſatietatem; quare non licebit illi comedere ſolum piſces? cui enim conceditur plus, conceditur etiam minus; Et ideo diſpenſatus ad carnes tempore quadrageſimali intelligitur etiam diſpenſatus ad lacticinia, & poteſt in eadem menſa juxta communem opinionem contra Navar., & Graff. apud Dian. part. 1. tract. 9. reſol. 26. comedere carnes ſimul, & piſces; itaut, ſi damnum notabile habet ab eſu piſcium, peccet contra temperantiam, non vero contra legem jejunii.

VI. Quæritur quarto, An liceat bibere in fraudem jejunii?

Reſpondeo, olim homines a vino abſtinuiſſe tempore jejunii, ut conſtat ex Chryſoſt. hom. 6. apud Bonac.; nunc tamen alia eſt Eccleſiæ conſuetudo; unde tam in menſa, quam ex-

tra menſam licitum eſt bibere, & vino vires reficere, ſicut etiam quolibet alio potu uſuali.

Neque dicas; qui in fraudem legis operatur, non minus peccat, quam qui legem tranſgreditur; ſed qui extra menſam bibit ad reficiendas vires, bibit in fraudem jejunii, & in fraudem legis; ergo peccat. Minor probatur ex leg. *Contra legem*, *ff. de Legibus*, *Ille dicitur operari in fraudem legis, qui ſalvis legis verbis ejus ſententiam circumvenit*. Et in reg. 68. juris in 6. dicitur, *Is committit in legem, qui verba legis complectens contra legis nititur voluntatem*; quod habetur in caſu noſtro.

Reſpondeo tamen cum Reginald. negando minorem; non enim in fraudem legis operatur, qui utitur jure ſuo; quilibet autem ex conſuetudine habet jus bibendi ad ſedandam ſitim; ergo ſi bibat etiam ad reficiendas vires, utitur jure ſuo; non enim prohibetur talis intentio, ſed ſolum refectio virium per cibum; ut communius Doctores docent apud Dian. loc. cit. reſol. 23. Et propter eandem rationem non peccat contra legem jejunii, qui unica refectione adeo ventrem replet, ut nullam jejunii difficultatem ſentiat, nec carnis illecebras ullatenus comprimat. Et ratio radicalis aſſignatur ab Abulenſi apud Bonac. punct. 2., quia ſcilicet non operatur in fraudem legis, qui facit contra finem legis, ſed qui facit contra intentionem legis expreſſam; ut patet in obſervatione omnium legum, quarum finis ex Ariſtot. 2. Ethic. eſt efficere cives bonos, & tamen non peccat contra leges politicas, qui eas obſervat, quamvis non efficiatur bonus; unde Medin., & Reginald. dicunt, illum operari in fraudem legis, & peccare contra legem, qui facit contra intentionem legis objectivam, non contra intentionem finalem; Intentio autem objectiva eſt illa, quæ reſpicit, quod præcipitur, & expreſſe præcipitur, quod in caſu noſtro eſt unica comeſtio, & abſtinentia a carnibus, non vero a potu.

VII. Utrum autem peccet venialiter, qui bibit, aut comedit ſolum ob delectationem? Joan. Sanch. apud Dian. part. 3. tract. 5. reſol. 6. Martinus Perez, Eſcobar, & alii negant, ſi non noceat ſaluti; ſicut non peccat, qui videt res pulchras, & olfacit odores ſolum propter delectationem; Neque id damnatur ab Innoc. XI. Nam propoſ. 8. damnata dicit, *Comedere, & bibere ad ſatietatem ob ſolam voluptatem non eſt peccatum, modo non obſit valetudini, quia licite poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui*. Quando enim ad ſatietatem quis comedit, aut bibit ob meram voluptatem, facile limites temperantiæ debitæ prætergreditur, & ideo venialiter peccat; quod non accidit, neque ſi comedat aliquid, aut bibat propter voluptatem, non tamen ad ſatietatem cum periculo intemperantiæ; neque ſi ad ſatietatem videat res pulchras, aut olfaciat odores; Quod ſi ſe inebriaret, peccaret mortaliter, nam 1. ad Corinth. 6. dicitur, *Neque ebrii Regnum Dei poſſidebunt*. Cęterum quod nec aliqua veniali culpa vacet comedere, & bibere, etiam moderate, ob meram voluptatem, probabilius docent quamplures, quos retulimus in Trutina exponendo præfatam theſim ex D. Th. 4. contra Gentes cap. 87.; inverteretur quippe naturæ ordo, ſi in his actionibus voluptas tanquam finis amaretur, ubi ea ex inſtitutione naturæ ad vitæ ſuſtentationem ordinatur: Videre autem res pulchras, odores olfacere, per pomarium ambulare, ex intentione naturæ ad animum relaxandum ordinantur; & ideo citra culpam delectatio in his aliis actionibus intendi poteſt.

VIII.

Digitized by Google

VIII. Quæritur ultimo, Undenam dignoſcatur, utrum aliquid ad cibum, an ad potum pertineat?

Reſpondeo, ex communi uſu catholicorum, & judicio medicorum diſcerni debere, ut diximus in caſu, quo dubitatur, an aliquid ad carnes pertineat. Illud certum eſt pertinere ad potum, quod ex natura ſua adhibetur ad vehiculum cibi, & ſitim extinguit; debet autem ex natura ſua adjuvare ad elixandum, & vehendum alimentum, & ad ſedandam ſitim; Nec ſatis eſt, ſi tu ad hunc finem illud aſſumas; aliter poſſes gallinam diſtillatam, ova, & lac potare.

Hinc communiter docent Doctores primo, licitum eſſe bibere vinum, muſtum, cervifiam, aquas ex herbis diſtillatas; ſicut etiam ex Tambur. aquam ſaccharo, & aromatibus conditam, vulgo *Sorbetta*, quia ſaccharum, & aliæ res, quæ intermiſcentur, ſunt modica quantitas, & adhibentur per modum medicinæ, ne ſola aqua noceat. Sanch. tamen lib. 5. Conſil. cap. 8. dub. 23. id negat; quod verum eſt ſi aquæ intermiſceatur magna quantitas ſacchari, & aliarum rerum, itaut extrahatur a natura potionis.

Secundo, Acetum, & Oleum, cum de ſe non ad potum, ſed ad cibum pertineant, frangunt jejunium, ſi in refectiuncula ultra octo uncias adhibeantur.

Tertio, Uva etiam frangit jejunium, quamvis ex illa ſolum ſuccum ſumas, & cætera ex ore projicias. Ratio eſt, quia quamvis putes te muſtum bibere; at ex communi uſu uva aſſumitur per veram comeſtionem, & non bibitur per uſualem potationem in alimenti vehiculum, ut ſumitur muſtum, vel vinum. Idem dicas de pomis, & de ſucco malorum maſſilicorum, medicorum, cidoniorum, punicorum, vulgo limoni, aranci, cotogni, granati. Idemque dicas de peponibus, vulgo Meloni d' acqua; Qua in re nuper ex hac noſtra Academia in lucem editus eſt libellus, in quo erudite, ac nervoſe nimis confutatur Anonymus, qui qualibet ſolida ratiocinatione, ac auctoritate deſtitutus adverſus communiſſimam Doctorum ſententiam in dubium revocare contendebat, num pepones jejunium frangerent.

Circa Chocolatam num frangat jejunium, varii varia. Complures affirmant apud Dian. part. 4. tract. 4. reſol. 194., & part. 5. tract. 5. reſol. 11. Aliqui negant apud Tambur. propter materiæ parvitatem. Alii vero apud eundem negant, quia eſt potus uſualis in Mexico, non ſecus ac cervifia apud Germanos, & vinum apud Noſtrates.

Idem Tambur., & Dian. propter auctoritatem extrinſecam multorum Theologorum, & propter uſum timoratorum putant probabiliter jejunium non frangere; Machad. enim tom. 1. lib. 2. part. 4. tract. 3. dicit in Hiſpania uſque adeo eſſe uſualem, ut fere nemo ſit, qui religioni habeat illam ſumere die jejunii. Verum præciſa auctoritate extrinſeca, arridet mihi opinio Eminentiſſimi Brancatii cum Eſcob., quod ſcilicet ſi ea utamur eo modo, quo in Mexico eſt potus uſualis, (ita videlicet ut ſeptem, vel octo unciis aquæ addatur una uncia chocolatæ, & media ſacchari) jejunium non frangat; ſecus vero ſi magna quantitas chocolatæ intermiſceatur aquæ, ita ut inducat rationem pulmenti, ut diximus de Sorbetta. Ratio non eſt, quia uncia eſt materia parva; nam ſic non poſſes illam pluries ſumere ſine mortali, nec ſemel ſine veniali; ſed quia in tanta quantitate eſt potus uſualis apud illas Nationes, & ſic ubilibet tanquam potus uſualis ſumi poteſt.

Neque dicas primo, quod quamvis talis potus ſit uſualis apud Indos, non

eſt apud Noſtrates uſualis. Nam ſi alicubi eſt potus uſualis, jam natura ſua habet ſumi ad vehiculum cibi, & ad ſedandam ſitim; quod autem natura ſua eſt tale, ubilibet eſt tale; & hac de cauſa apud Noſtrates cerviſia non frangit jejunium, quamvis non ſit hic uſualis.

Neque dicas ſecundo, quod vere nutriat. Nam idem dici poſſet de vino, & cerviſia, quæ tamen jejunium non frangunt; quia, ut notat Laym., & Leſſ., nutriunt per accidens; ſumitur enim vinum magis ad alterationem corporis, & digeſtionem cibi, quam ad nutritionem, ut loquitur D. Th. quæſt. 147. art. 6. ad 2., licet aliquo modo nutriat, & ideo jejunium non frangit. Cæterum, ut adverti in Trutina exponendo theſim 29. ab Alex. VII. proſcriptam, in praxi non facile hiſce opinionibus laxandæ ſunt habenæ, præſertim a timoratis, qui Chriſtum Dominum imitari, illique, non abdomini inſervire ſatagunt.

ARTICULUS II.

De unica Refectione, ac de ejus Hora.

I. Ex conſuetudine, non ex lege ſcripta tenemur die jejunii ad unicam dumtaxat refectionem: Et ex conſuetudine etiam permittitur refectiuncula.

II. Qui bis comedit die jejunii, ſi iterum comedat, non peccat amplius; At ſi comederet carnes, peccat toties, quoties iterum illas comedit.

III. Qui inculpabiliter bis comedit, num teneatur non amplius comedere?

IV. Ut refectio dicatur moraliter unica, quantum temporis intercedere poteſt inter plures refectiones? Num poſſit veſpere comedere, qui mane caruit notabili parte refectionis?

V. Hora refectionis, quæ olim erat ad Solis occaſum, & deinde ad Tertiam poſt meridiem, nunc temporis eſt ad meridiem.

VI. Quid ſi anticipetur hora comeſtionis ſine cauſa, aut privilegio per horam ante meridiem?

I. Certum eſt, die jejunii abſtinendum non ſolum a cibis vetitis, ſed etiam a multiplici refectione; ut conſtat ex conſuetudine, & omnium conſenſu; Quamvis nullus textus ſit, qui unicam refectionem præcipiat, ut notat Bonac.; Unde fit, quod quia conſuetudo invaluit ſumendi refectiunculam, ideo illa, prout eſt in uſu, permittatur.

II. Quæritur nunc primo; An qui ſæpius comedit die jejunii, tot peccata mortalia committat, quoties comedit?

Reſpondeo, quod ſi quis ſæpius parvam quantitatem comedat, tunc ſolum peccet mortaliter, quando ad quantitatem notabilem pervenit: damnata enim eſt ab Alex. VII. prop. 29. dicens: *In die jejunii, qui ſæpius modicum quid comedit, etſi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium*. Quamvis autem mortaliter peccetur in ſecunda refectione, communiter tamen Doctores docent contra Navar., & Reginald. apud Bonac., quod non peccet amplius, qui ulterius comedit, niſi comedat cibos vetitos. Ratio eſt, quia præceptum de abſtinentia a cibis vetitis eſt negativum, quod obligat ſemper, & ad ſemper: Unde facta prima carnium comeſtione, adhuc urget obligatio a talibus cibis prohibitis, & conſequenter quoties comedit tales cibos, toties peccat tranſgreſſor; E contra præceptum de abſtinentia a multiplici refectione eſt præceptum affirmativum, quod facta ſecunda refectione non poteſt amplius ſervari, & conſequenter non amplius obligat; Unde poſtquam

quis

quis per ſecundam refectionem peccavit, non poteſt amplius contra tale præceptum peccare, etiamſi millies comedat.

III. Neque dicas, quod qui ex inadvertentia bis comedit die jejunii, adhuc tenetur jejunare: ergo præceptum affirmativum de unica comeſtione adhuc poſt ſecundam comeſtionem poteſt obligare.

Nam quamvis Valent., Azor., Sà, & alii apud Leſſ. concedant antecedens, & dent diſparitatem; quia ſcilicet in tali caſu præceptum jejunii nonniſi materialiter eſt violatum, cum ad violationem formalem præcepti requiratur ejus notitia; Nihilominus Bonac. negat etiam antecedens; (& idem docet Pont. apud Dian. part. 9. tract. 6. reſol. 28., de eo, qui inadvertenter comedit carnes, quod ſcilicet non teneatur amplius ad jejunium,) tum quia non poteſt amplius jejunium ſervari, quod in unica comeſtione conſiſtit; tum etiam quia ex Navar., & Sylveſt. apud Leſſ. num. 18., qui mane ſumpſit jentaculum animo laborandi, vel iter agendi, ſi poſtea non laboret, non tenetur jejunare propter eandem rationem; Quamvis Leſſ., & Bonac. verius putent, hunc teneri jentaculum illud habere loco refectiunculæ veſpertinæ, & ſemel tantum prandere, ſi commode poſſit. Propter eandem rationem notat Sanch. lib. 4. cap. 2., quod qui vovit jejunare in pane, & aqua, ſi ſemel notabilem vini quantitatem bibat, non teneatur ab illo amplius abſtinere, & poſſit quodlibet comedere: Contra vero ſi voviſſet nihil ſumere præter panem, & aquam, quia tunc votum eſſet negativum; unde peccaret toties, quoties.

IV. Dubium eſt; Quantum temporis requiratur inter unam, & alteram refectionem, ut refectio dicatur multiplex, & non una continuata?

Reſpondeo, Sanch., & Filliuc. apud Dian. part. 1. tract. 9. reſol. 32. requirere quadrantem cum dimidio, etiamſi nulla cauſa ſubſit, & etiamſi poſt primam refectionem decreveris non amplius comedere; Portella apud Summam Dian. permittit ſemihoram, dummodo non manducaveris, quod ſufficit ad ſuſtentationem; Verum ſi propter negotium aliquod interrumpatur comeſtio, tunc conceditur etiam hora; & Joan. Sanch. putat aliquando etiam concedi poſſe duas horas; quando ſcilicet interruptio facta eſt animo redeundi; quod tamen nimis eſſe cenſet Eſcob.

At Tambur. putat, quod ſi ob negotium magni momenti notabili refectionis parte quis caruerit, poſſit ex matutina, & veſpertina refectione unam moraliter cœnam conflare; quia pia Mater Eccleſia non intendit homines ſine ſufficienti refectione diem tranſigere.

Ex quibus inſert Thom. Sanch., quod Lectores menſæ, & famuli poſſint aliquid ſumere immediate ante menſam domini, quia propter neceſſitatem legendi, & inſerviendi cenſentur tunc incipere ſuam refectionem, quam poſt unam circiter horam perfecturi ſunt. Idem pariter dicendum de multiplici comeſtione carnium; nam qui, verbi gratia, in principio tantum, & fine menſæ comedit carnes, unum tantum peccatum mortale committit, quia cenſetur moraliter unam carnium comeſtionem feciſſe.

V. Quæritur ſecundo; Quanam hora ſumi poſſit unica refectio?

Reſpondeo, quod in veteri lege jejunium ſolvebatur ad ſolis occaſum, ut videre eſt Judic. 13.: Qui mos receptus fuit in primitiva Eccleſia, ut patet ex D. Hieronymo in vita Sancti Hilarionis; Deinde fervor intepuit, & cæperunt homines comedere ad horam nonam, hoc eſt ad Tertiam poſt meridiem; idque conſueverunt

uſque

Digitized by Google

uſque ad tempora D. Th., qui vixit anno 1270., ut videre eſt 2. 2. quæſt. 147. art. 7. Nunc vero communis uſus fidelium fert, ut comedatur ad meridiem; Ita tamen ut licitum ſit ulterius differre, cum ſic rigoroſe jejunetur; anticipare autem notabiliter ſine cauſa non liceat.

Exiſtimo tamen cum Laym., Filliuc., Bonac., Leſſ., & aliis apud Dian. part. 1. tract. 9. reſol. 26., quod eſſet tantum veniale, immo ne veniale quidem, ſi eum cauſa refectio anticiparetur; verbi gratia, ob iter, aut urgens negotium. Quare falſum videtur, quod docet Sanch. diſp. 53. horam comeſtionis ita pertinere ad eſſentiam jejunii, ſicuti pertinet abſtinentia a carnibus: Falſum etiam eſt, dari aut præceptum, aut conſuetudinem graviter obligantem ad non anticipandam comeſtionem ante meridiem, ut putant Fagund., Sanch., Navar., Azor. apud Trull.: Quia tamen meridies computandus eſt modo morali, non aſtronomico, ideo Trull. cum Villalob. putat, præciſo ullo privilegio horam competentem comedendi die jejunii abſque ullo peccato eſſe per horam circiter ante meridiem; quia parum a meridie diſtat, & pro meridie computari poteſt.

ARTICULUS III.

D Refectiuncula.

I. Varie opinantur Doctores circa quantitatem cibi in Refectiuncula; Omnium benigniſſima, & uſu recepta opinio eſt, quod ea ſit octo unciarum.

II. In pervigilio Nativitatis Domini refectiuncula poteſt eſſe duplo major; & in iis Regionibus, ubi eſt conſuetudo ſumendi triplo majorem, immo etiam in vigilia Paſchatis, & Pentecoſtes ſervari illa licite poteſt.

III. Num poſſit in refectiuncula ſumi exigua pars piſcis majoris?

IV. Licetne ſex uncias panis cum duabus unciis liquoris amygdalini coquere, & ſumere pro jentaculo?

V. Num liceat ſine cauſa cœnulam ſumere mane, rejecta in Veſperas cœna?

VI. Non licet diluculo jentaculum ſumere, & ad meridiem, ſeu ad Veſperas cœnare.

I. Licitum eſſe veſpertinum jentaculum nemo dubitat, cum conſuetudine introductum ſit; Et quamvis probabile ſit introductum fuiſſe ex neceſſitate, vel ne potus veſpere noceret, nunc tamen licitum eſt etiam ſine neceſſitate, aut voluntate bibendi illud ſumere, etiam cauſa alendi corpus.

Quæritur tamen primo; Quantum cibi poſſit in refectiuncula ſumi?

Reſpondeo, omnes convenire, quod debeat eſſe modica quantitas: Variant tamen in ea aſſignanda. Graff. permittit tres uncias. Homob. quatuor; Villalob. ſex; Alii vero cum Joan. Sanch. volunt variam eſſe pro varietate perſonarum, itaut plus liceat infirmis, provectioribus ætate, nobilibus viris aſſuetis pluribus epulis, necnon degentibus in Regionibus frigidioribus, defatigatis, &c., quam reliquis. Alii cum Filliuc., Reginald. aſſignant quartam partem cœnæ ordinariæ uniuſcujuſque. Omnium autem benigniſſima opinio videtur eſſe illa Fagund., & Suar. apud Dian. loc. cit. reſol. 1., & quæ in conſuetudine eſt apud Nos, quod octo unciæ ab omnibus ſumi poſſint; talis enim menſura univerſim excedit quartam partem cœnæ ordinariæ; quis enim veſpere comedat plerumque ultra triginta duas uncias?

II. Ve-

II. Verum in vigilia Nativitatis Domini duplo major (ideſt ſexdecim unciæ) permittitur, etiamſi venerit in Sabbato quatuor temporum: Quamvis Petrus de Cenedo apud Dian. loc. cit. reſol. 35. putet poſſe ſumi in tali petvigilio quantum libuerit ex fructibus, & dulciariis in iis Provinciis, ubi eſt talis conſuetudo. Et ſane collatiuncula iſthæc, cum præciſe ex vi conſuetudinis permittatur ejus quantitas, ſicut etiam qualitas ciborum, non aliunde metienda eſt, quam a conſuetudine uniuſcujuſque loci, ut bene notat Bonac., Leſs., Tolet. Hinc quamvis invenias apud Sanc. in Opuſc. dub. 26. poſſe ſumi in vigilia Nativitatis cænulam triplo majorem ſolito, eo quod talis ſit uſus timoratorum etiam religioſorum; talis tamen opinio non eſt ſequenda, ubi non viget talis conſuetudo: Et eadem ratione in vigilia Paſchatis, & Pentecoſtes poteſt ſumi refectiuncula duplo major in iis locis, ubi eſt talis conſuetudo, quæ ſane apud noſtrates non extat.

III. Quæritur ſecundo; Quænam qualitas ciborum in refectiuncula permittatur?

Reſpondeo, Dianam pluribus in locis, præſertim part. 1. tract. 9. reſol. 1. acriter invehi contra illos, qui docent in refectiuncula attendendam eſſe ſolam quantitatem, non qualitatem ciborum, oſtenditque conſuetudine, & auctoritate Doctorum permitti ſolum cum modico pane aliquos fructus, vel dulciaria, aut ad ſummum ex Laym., & Azor. aliquem piſciculum; Unde expreſſe infert locutum fuiſſe ſine ratione, & fundamento contra communem Doctorum ſententiam Bonac. de Legibus diſp. ult. punct. 3., dum aſſerit in ſerotina collatione non tam cibi qualitatem, quam quantitatem attendendam; Additque omnes Theologos tam ſuæ, quam noſtræ Religionis ab ipſo conſultos uno ore clamitare, qualitatem cibi in refectiuncula frangere jejunium. Verum Bonac. de Jejun. quæſt. 1. punct. 3., Cajet., Sot., aliique apud Dian. part. 9. tract. 6. reſol. 8. cum Tambur. probabiliter putant, poſſe ſumi octo uncias ex pane, & piſcibus ſale coctis; nec non ex pultibus, ſeu mineſtris. Immo permittunt etiam aliquid caſei illi, cui permittuntur lacticinia. Excludunt autem ova, utpote magnæ ſubſtantiæ, & nutritionis, & ex diametro oppoſita jejunio: Contra vero, quia non eſt certum conſuetudinem ſumendi jentaculum introductam eſſe ſub hac ſtricta neceſſitate, ut non poſſit niſi panis cum fructibus, aut herbis comedi, ideo etiam piſces ſale cocti, & mineſtræ permitti poſſunt, dummodo cum pane quantitatem debitam non excedant. Certum enim eſt, jentaculum ſumi poſſe; dubium vero, an hi cibi ſubſtantiales ſint excluſi? Igitur prævalet libertas illos aſſumendi. Sic diſcurrit Tambur., cujus ſententiam non amplecterer, niſi putarem conſuetudinem jam introductam, ut etiam exigua parte piſcis majoris, ut loquitur Bonac. loc. cit., non tamen ovis in refectiuncula cum pane veſci poſſimus in debita quantitate octo unciarum: quam ſi quis parum excederet, addendo unam, vel alteram unciam, ex Filliuc., Leand., & aliis apud Dian. loc. cit. reſol. 15. nonniſi venialiter peccaret propter parvitatem materiæ ſuperadditæ, dummodo alias eodem die parvitatem materiæ non ſumpſerit.

IV. Dubium eſt, An poſſit etiam quis panem, aut fabas in quantitate debita coquere in aqua, vel liquore amygdalino, & ſic ſumere pro jentaculo?

Negant communiter cum Filliuc. apud Tambur.; quia aqua illa non re-

Digitized by Google

retinet amplius rationem potus, ſed propter coctionem ex illa, vel pane, vel fabis fit cibus ſolidus, ſeu pulmentum, quod deinde excederet quantitatem debitam. At Leand. quæſt. 35. cum Pelliz., & Eſcob., & Dian. part. 10. tract. 14. reſol. 58. ex Rochaful, Vival., Paſqualig., necnon Tambur. ex Boſs. ſect. 4. de Jubilæo caſu 18. putat id poſſe permitti; quia revera illa aqua ſemper remanet vehiculum alimenti, nihilque addit ad ſubſtantiam nutritionis, & ea coctio ſolum reddit cibum magis ſtomacho convenientem; Quare ſicut ſumi poteſt panis vino infuſus, ita etiam panis aqua, vel alio liquore coctus. Horum tamen ſententia ſcienda eſt, non ſequenda, utpote communiter rejecta; niſi in caſu neceſſitatis, aut nimiæ laſſitudinis, quando præſtat ſententiam hanc ſequi, quam ex impotentia jejunium frangere.

V. Quæritur ultimo; Quanam hora ſumi poſſit refectiuncula?

Reſpondeo, ſub veſperas, ſeu ante cubitum ſumi poſſe juxta conſuetudinem: Azor., & Fagund. apud Dian. part. 1. tract. 9. reſol. 33. putant eſſe mortale ſine neceſſitate illam ſumere meridie, rejecta in veſperas refectione; quia cum veſpertina tantum refectiuncula ex conſuetudine permittatur, non matutina, qui mane illam ſumeret, frangeret jejunium. Communius tamen docent, id tantum eſſe veniale; quia non variatur ſubſtantia jejunii, variando circumſtantiam hujus cænulæ. Tambur. demum ex Joan. Sanch. putat omninò licere, etiam ſine cauſa; quod tamen non approbo. Illud certe licitum eſt, omiſſa refectiuncula, cœnam ad veſperas differre.

VI. Sicut autem communiter docent eſſe ſaltem veniale refectionem notabiliter ante meridiem anticipare ſine cauſa, quia aliqua deordinatio eſt tam cito ad prandium accurrere; quando cæteri ſe continent; ita a fortiori veniale eſt refectionem diluculo ſumere, & deinde meridie, vel ſub veſperas cœnare; præſertim quia eſſet novam jejunii formam inducere.

ARTICULUS IV.

De Obligatione Jejunii, & non cooperandi cum aliis in illius fractione.

I. Jejunium Quadrageſimale non eſt de jure divino, ſed jam inde ab Apoſtolis in Eccleſia præceptum.

II. Conſuetudine plura jejunia in Eccleſia introducta ſunt, & plura abrogata. Num Regulares teneantur ad jejunia conſuetudine alicubi introducta?

III. Quandonam frangens jejunium, ad quod ex pluribus titulis obligatur, plura peccata committat?

IV. Num Franciſcanus ad jejunia ſuæ Regulæ obligetur ante vigeſimum primum ætatis annum?

V. Lex jejunii obligat etiam ad non cooperandum cum aliis in ejus fractione.

VI. Num liceat invitare, ac offerre carnes parato jejunium frangere, non quidem abſolute, ſed ſub conditione, quod velit omnino carnibus veſci?

VII. An peccent Caupones miniſtrando omnibus indiſcriminatim carnes diebus eſurialibus?

VIII. Licite carnes miniſtrantur Infidelibus die jejunii, ſicut pueris ante rationis uſum.

I. NOtandum primo, obligationem jejunandi eſſe eccleſiaſticam; ſi enim eſſet de jure divino, non poſſet tanta variatio fieri in cibis, ætate, tempore, exceptione, &c. nec conſuetudo aliquid immutare potuiſ-

tuiſſet. Dicitur autem a Sanctis Patribus Quadrageſimale jejunium inductum eſſe a Domino, præſcriptum in Evangelio, & a Chriſto conſecratum; quia Eccleſia, ſeu Apoſtoli Eccleſiæ rectores, ac doctores occaſionem præcipiendi jejunium quadrageſimale ſumpſerunt ab exemplo Chriſti Domini, a Prophetis, & Evangelio, ut advertit hic Trull. ex Leſs.

Notandum ſecundo, etiam conſuetudine introduci poſſe jejunia, & de facto ex ſola conſuetudine obligant vigiliæ Sancti Joannis Baptiſtæ, Sancti Laurentii, Pentecoſtes, & omnium Sanctorum. Ratio eſt, quia conſuetudo habet vim legis, ex *leg. De quibus*, ff. *de Legibus*: Sicut econtra per conſuetudinem legitimam abrogari poſſuut jejunia, & de facto abrogata ſunt jejunia Rogationum, & Feriæ quartæ, & ſextæ Adventus, ut notant Azor., & Leſs. dub. 4. Ubi tamen conſuetudo eſt ſolum laicorum, non ligat Clericos; & ubi eſt Clericorum, non ligat Regulares: Et hinc eſt, quod Regulares non tenentur ſervare jejunia ab Epiſcopis indicta, niſi forte ad vitandum ſcandalum; Quamvis ex Trident. Regulares teneantur ſervare feſta ab Epiſcopo indicta, & Interdictum. Quod ſi in aliquo Oppido, vel Provincia aliquod jejunium generali conſuetudine introductum ſit, procul dubio etiam Clerici, & Regulares obligantur, ut communiter docent; quia ſunt communia, & omnium ibi habitantium moribus probata.

III. Notandum tertio, quod qui initio Quadrageſimæ propoſuit nunquam jejunare, unum numero peccatum commiſit, (non ſecus ac qui uno ictu occidit plures) in executione tamen ſingulis diebus, vel quoties carnes comedit, nova mortalia committeret. Præterea frangens jejunium, ad quod ex duplici præcepto, verbi gratia quatuor temporum, & vigiliæ tenetur, unum numero peccatum committit, quia utrumque hoc præceptum obligat ex eadem virtute temperantiæ: Econtra ſi quis violet jejunium, ad quod tenetur & ratione vigiliæ, & ratione voti, aut præcepti ſuperioris, vel Confeſſarii, multiplex peccatum committit; quia obligatio oritur ex pluribus virtutibus, videlicet temperantiæ, Religionis, obedientiæ, &c., Unde Franciſcanus, qui die Veneris tenetur jejunare ſub mortali vi ſuæ Regulæ, cui voto aſtringitur, ſi eo die occurrat vigilia, & frangat jejunium, duplex peccatum committit.

IV. Utrum autem ante vigeſimum primum annum Franciſcanus teneatur ad jejunium ſuæ Regulæ? Communiter affirmant apud Dian. part. 1. tract. 9. reſol. 16., quamvis non teneatur ad jejunia Eccleſiæ. Tambur. tamen cum Medin. & Graff. putat probabiliter non teneri ad jejunia ſuæ Regulæ; quia præſumi poteſt nolle Regulam obligare ſub mortali eum, quem non vult Eccleſia obligare: Et idem dicitur de Sexagenariis; Unde qui vovit tota vita jejunare ſingulis Sabbatis, probabiliter non tenetur, quando eſt ſexagenarius.

V. Notandum ultimo, nos non ſolum teneri ad ſervanda jejunia Eccleſiaſtica, ſed etiam ad non cooperandum cum aliis in fractione jejunii; unde ſicut non licet alios invitare ad fornicandum, ad occidendum, &c. ita neque ad frangendum jejunium ex intentione, quod frangant, quia directe ad malum invitarentur.

VI. Quæritur tamen primo; An urbanitatis cauſa liceat ad cœnam invitare paratum frangere jejunium, non quidem ex intentione, quod jejunium frangat, ſed ex intentione, quod ſi velit frangere, potius tuæ domi, quam alibi comedat?

Reſpondeo, Villalob., Navar., Philiar., & alios apud Dian. reſol. 38. id permittere, contra Leſs., & Fagun. Ratio eſt, quia non invitatur hic ad cœnandum abſolute, ſed conditionate, ſi ſcilicet vult frangere jejunium. Verum in hac re notandum, quod Tambur. advertit lib. 5. cap. 1. §. 4. de parato ad peccandum, verbi gratia ad frangendum jejunium, & de peccaturo, verbi gratia de transgreſſuro præceptum jejunii. Si Titius tranſgreſſurus eſt præceptum, quia, verbi gratia, decrevit jam violare jejunium, ubicumque reperiat cibos, Vaſq. docet, quod non liceat illum abſolute ad cœnam invitare, ſed ſolum conditionate dicendo, Si omnino velis cœnare, cœna apud me; Et quamvis Pal. putet, quod id non liceat, immo quod nec poſſis illi cœnam præparare, eo quod cooperareris peccato illius, tamen Leſs. lib. 4. cap. 2. num. 24. permittit cum Vaſq., quod conditionate invitetur, quia peccatum internum illius jam eſt patratum, & impediri non poteſt. Et Sanch. lib. 1. cap. 7. excuſat univerſim a mortali, qui ſolum remote cooperatur cum tranſgreſſuro præceptum, verbi gratia vendendo Titio cibos, quos vult ad jejunium frangendum, aut vendendo agnum Infideli, quem ſcio velle ad immolandum Idolo; quia cum alius venditurus ſit, ſi ego non vendam, & peccatum internum impediri non poſſit, non pecco graviter cooperando ſine magna neceſſitate ad ſolum externum peccatum illius; Contra vero ſi cooperarer proxime cum tranſgreſſuro præceptum; unde non licet ſcalas admovere, vel humeris ſuſtentare, quem ſcio velle furari, etiamſi alter id præſtaret me recuſante; niſi tamen excuſer a cauſa urgentiſſima, puta a timore mortis.

Verum circa paratum ad peccandum, ſeu ſolitum transgredi præceptum, putant Sanch., Pal., nunquam poſſe nos illum invitare, nec abſolute, nec conditionate; quia tenemur impedire peccatum etiam externum proximi, quando commode poſſumus. Ledeſm., & Emman. cum Cajet. & Navar. apud Leſs. lib. 4. cap. 2. num. 21. putant licere, quando id fit urbanitatis cauſa, & non ex intentione peccati alterius. Immo Hurtad. apud Dian. part. 5. tract. 7. reſol. 8. cum Lug. diſp. 25. num. 234. abſolute docet, quod liceat ſine neceſſitate petere mutuum etiam ſignate ad uſuras ab uſurario parato; ſicut etiam ex Azor. petere Sacramenta a Sacerdote parato illa miniſtrare in mortali, quamvis commode poſſis ea ab alio habere. Ratio eſt, quia dum facio, quod mihi utile, vel conveniens eſt, & de ſe non eſt malum, eſtque tale, ut eo alius recte uti poſſit, ſi non recte utatur, ſibi imputet; Neque enim teneor abſtinere ab actionibus de ſe non malis, eo quod proximus ex ſua malitia abutatur ad peccandum. Verum Hurtad. cum Dian. loc. cit. hanc adhibet diſtinctionem: Si proximus ſit paratus ad peccandum hic & nunc, non ex malitia, ſed ex paſſione vehementi, id eſt ex fragilitate, tenemur ſub pœna peccati ſcandali a talibus actionibus abſtinere; quia ſcandalum hoc paſſivum puſillorum tenemur vitare, quando commode poſſumus: Secus vero ſi ille ſit paratus ad peccandum ex malitia; quia non tenemur vitare ſcandalum hoc phariſaicum. Has omnes opiniones ut probabiles admittit Tambur. loc. cit.

VII. Quæritur ſecundo; An peccent Caupones, ſeu tabernarii offerentes cœnam omnibus indiſcriminatim die jejunii, & miniſtrantes carnem?

Reſpondeo, communiter Doctores contra Leſs. loc. cit. docere, quod tabernarii non teneantur interrogare hoſpites cœnam, aut carnes petentes, an

an excuſentur a jejunio, etiamſi dubitent, an excuſentur, & a fortiori ſi probabiliter credant excuſari. Ratio eſt, quia in dubio nemo debet præſumi velle peccare, ex *leg. Merito*, ff. *Pro ſocio*, Si vero probabiliter, vel certo moraliter ſciant tabernarii, quod hoſpites peccent cœnando, Navar., Tolet., Medin., & alii apud Dian. part. 1. tract. 9. reſol. 39. permittunt, quod illis cœna miniſtretur. Quod etiam docet Sanch. lib. 1. cap. 7. Ratio eſt, quia miniſtratio illa, immo & ultronea invitatio non fit directe ad non jejunandum, ſed ſolum ex intentione lucri invitantur ad cœnam, veluti conditionate, hoc eſt, ſi velitis cœnare, potius cœnate apud me, quam divertatis ad alium. Præterea ſicut ab uſurario parato peti poteſt mutuum, quia de ſe poteſt id ſine peccato poni, ſi ſcilicet detur mutuum ſine uſuris; ita quia poteſt hoſpes ſine peccato cœnare, dummodo ſemel in die cibis Quadrageſimalibus ſe reficiat, ideo abſolute exhibetur illi aliquod de ſe indifferens, quo ille ſua malitia abutitur. Si vero loquamur de miniſtratione, & invitatione ad carnes, certum eſt, non poſſe tabernarios invitare hoſpites, niſi conditionate, ut diximus quæſito antecedenti, dicendo, quod ſi velint abſolute carnes comedere, potius illas comedant in tali taberna, quam alibi. Ratio eſt, quia comeſtio carnium fieri non poteſt ſine peccato a non excuſatis; ſicut poteſt ſine peccato fieri cœna, dummodo ſemel tantum fiat.

VIII. Notandum demum, quod pueris ante uſum rationis, ſicut etiam Paganis licite carnes miniſtrantur; quia non tenentur legibus Eccleſiaſticis.

ARTICULUS V.

De Infirmitate, & Paupertate a Jejunio excuſantibus.

I. Excuſant Diſpenſatio, & Impotentia ſæpe orta ex infirmitate, paupertate, labore, ætate.

II. Infirmitas excuſans debet eſſe notabilis, puta ſi timeatur ex jejunio capitis vertigo, aut ſtomachi dolor; Aut ſi ex illo impediantur conſueta uniuſcujuſque operationes.

III. Prægnantes, & nutrices, etſi validæ, ad jejunium non tenentur, ſed tenentur ſecundum ſe a carnibus abſtinere. Qui abſque cœna nequit noctu calefieri ſufficienter, non tenetur mane jentare, ut veſpere cœnet.

IV. In dubio an jejunium ſit graviter nociturum, ſtandum judicio Medici docti, & timorati; vel petenda eſt diſpenſatio; Quæ probabiliter dari poteſt, etiamſi dubitetur, an detur juſta cauſa ad diſpenſandum.

V. Nec Medicus, nec Confeſſarius diſpenſare poteſt in jejuniis, ſed ſolus Superior; etiam Parochus; non tamen Abbatiſſa.

VI. Excuſatur pauper, ſi careat ſufficienti cibo. Sed quinam dicitur cibus ſufficiens?

VII. Num liceat meſſoribus, ac iter agentibus veſci lacticiniis, ſi deſit ſufficiens aliud alimentum?

I. A Jejunio excuſant Diſpenſatio, & Impotentia, ſive phyſica, ſive moralis; hæc autem oritur ut plurimum ex infirmitate, paupertate, labore, ætate. In hoc articulo agendum de infirmitate, & paupertate, in ſequenti de labore, & ætate.

II. Quæritur primo; Quænam infirmitas a jejunio excuſet?

Reſpondeo nonniſi notabilem. Quare

re excuſantur tam qui de facto infirmi ſunt, quamvis ex propria culpa, quam qui ex jejunio notabilem infirmitatem timent, verbi gratia capitis vertiginem, ſtomachi dolorem; non enim expectandum eſt actuale detrimentum, ſed ſufficit timor non levis mali, non quidem graviſſimi, ſed notabilis. Quare qui ſibi bona fide, vel ex experientia, vel ex probabili ratione perſuadet graviter nociturum jejunium, non tenetur jejunare.

III. Si tamen petas, quodnam dicatur damnum notabile? Reſpondeo hanc regulam a Doctoribus aſſignari. Si ex jejunio impediantur operationes ordinariæ cujuſcumque perſonæ, jejunium dicitur graviter nocere: Verbi gratia, ſi ſtudens ex jejunio capite doleat, itaut cum difficultate poſſit ſtudere, ſi cum gravi incommodo famula exerceat ſervitia domus, aut artifex opus ſuum. Et hac de cauſa communiter excuſantur prægnantes omnes, & nutrices, idque etiamſi robuſtæ ſint, ex Reginald. contra Sylveſt. apud Dian. part. 1. tract. 9. reſol. 14.; quia iſtæ paucæ ſunt, & leges aptantur ad communiora. Univerſim autem prægnantes, & nutrices indigent multiplici refectione; quamvis teneantur abſtinere a carnibus, niſi ſpecialiter indigeant. Idem putat Tambur. dicendum de fœmina, quæ probabiliter mox eſt conceptura, ſi a medicis judicetur, jejunia matris nocitura proli ſuſcipiendæ; debet enim mater convenientia remedia, & alimenta ponere, ne forte fœtus concipiendus elangueſcat. Excuſatur etiam, qui ita ſtomacho debili friget, ut ſumere non poſſit una vice refectionem ſufficientem; Necnon qui noctu per notabile tempus dormire non poteſt, niſi cœnet; aut qui de nocte abſque perfecta cœna calefieri notabiliter nequit. Hoc enim eſt nimis oneroſum. Neque hic obligatur ad jentandum mane, ex Sanch., & Dian. reſol. 5., Fagund., & Tambur. Ratio eſt, quia nemo obligatur ad remedia extraordinaria, & relinquere jus ſuum comedendi circa meridiem.

IV. Adde, non ſolum infirmitatem actualem, aut imminentem excuſare, ſed etiam ſi ſentias ſtomachi debilitatem extraordinariam, aut notabilem laſſitudinem, ex Bonac.; quia univerſim cum gravi incommodo præceptum jejunandi non obligat. Quando autem dubium eſt, an infirmitas ſit ſatis ad excuſandum a jejunio, vel ab abſtinentia a carnibus, requiritur vel medici docti, & timorati judicium, vel diſpenſatio Superioris. Certe autem ſufficiens cauſa habetur, quando adeſt ſolum periculum probabile damni gravis: Immo quando adeſt dubium, an detur cauſa ſufficiens ad diſpenſandum, poterit etiam dari diſpenſatio, ut docet Sanch. lib. 4. cap. 45. contra Bonac. apud Dian. part. 1. tract. 10. reſol. 31.; quia bonum, & ſuave Eccleſiæ regimen id poſtulat. Quamvis in tali caſu conſultius ſit ex Tambur., quod admiſceatur aliqua commutatio, verbi gratia in eleemoſynam, orationem.

V. Quæritur ſecundo; An etiam Confeſſarius, & Medicus diſpenſare poſſint in jejuniis?

Reſpondeo negative, cum non ſint Superiores: Quare poſſunt hi, & quilibet alius vir prudens, & peritus ſolum declarare, quod adſit cauſa ſufficiens ad non jejunandum; diſpenſare autem poteſt ſolus ſuperior habens jurisdictionem in foro externo, videlicet Epiſcopus, & Prælati regulares relate ad ſuos ſubditos; Vicarius etiam generalis Epiſcopi, non quidem ex generali commiſſione Vicariatus, ſed ex ſpeciali mandato, ut diximus cum de præcepto miſſæ; Et propter præſcriptam conſuetudinem etiam Parochus ex Sanch. lib. 8. diſp. 9., ne nimis graventur fideles, & Epiſcopi, ſi eſ-

ſent

ſent pro his frequentibus, & minutis diſpenſationibus ſemper adeundi : Non tamen Abbatiſſa, cum non habeat juriſdictionem ſpiritualem ; nec detur talis conſuetudo, ſicut datur in Parocho. Quando autem nec datur ſuperior, qui diſpenſet, nec vir peritus, qui declaret ſufficientiam cauſæ excuſantis, ſatis eſt ex Sà, quod ipſe ſubditus bona fide putet dari ſibi cauſam ſufficientem.

VI. Quæritur tertio; Quænam paupertas excuſet?

Reſpondeo, excuſare paupertatem, quando quis ob illam cogitur laborare, & propter defatigationem indiget ſecunda refectione. Secundo, quando quis caret cibis, quibus unam ſufficientem refectionem aſſumat. Non habet autem ſufficientem refectionem ex Tambur., & aliis apud Dian., qui ſolum habet copiam panis, & vini relate ad eos, qui non ſunt ad id aſſueti, eo quod tale jejunium videatur nimis oneroſum. Si vero ſemel, aut iterum habeat inſuper aliquod obſonium, verbi gratia nuces, olivas, cæpas, &c., ubi non patietur notabile incommodum, videtur univerſim obligandus. Quod ſi contingat non raro, ſolum videntur obligandi ruſtici firmæ ſanitatis, & his vilioribus obſoniis aſſueti, non vero alii, qui ſic nimis, & extra modum macerentur; niſi tamen haberent quotidie plura ex his vilibus obſoniis; quicquid alii in hoc contradicant.

VII. Ex his infertur, excuſari iter agentes, qui hora prandii non poſſunt invenire ſufficiens alimentum. Secundo, ex Sanch. apud Trull. excuſantur agricolæ, ſi edant, & præbeant ſuis domeſticis, meſſoribus, putatoribus lacticinia, & ova, quæ poſſunt facile invenire, quando commode non poſſunt invenire piſces, aut aliud, quod comedant.

ARTICULUS VI.

De Labore, & Ætate, quæ a Jejunio excuſant.

I. Excuſantur a jejunio, qui exercent artem de ſe laborioſam, quamvis poſſent commode jejunare.

II. Quænam dicatur ars de ſe laborioſa incompoſſibilis cum jejunio?

III. Non videntur artes de ſe laborioſa, Ars Sutoris, qui pannos ſuit, & Ars Barbitonſoris; unde ſolum per accidens excuſari poſſunt.

IV. Quænam reputentur exercitia de ſe non laborioſa? Num Cantoris, Advocati, Concionatoris? Et quid de iter agentibus?

V. Qui arti laborioſæ operam navant, ſi uno, aut altero die a labore deſiſtant, num teneantur iis diebus jejunare?

VI. Quandonam Conjux a jejunio excuſatur, ſi non poſſit aliter debitum reddere?

VII. Non licet in fraudem jejunii opus laborioſum aſſumere, aut longum iter. Quomodo liceat aliquando ire venatum, quamvis non ſit compoſſibile jejunium cum ea venatione?

VIII Probabiliter ſenes etiam robuſti ad jejunium non obligantur inchoato anno ſexageſimo; Et fœmina juxta nonnullos inchoato quinquageſimo. Quid ſi dubitetur de tali ætate?

I. Quæritur primo; Quinam labor excuſet a jejunio?

Reſpondeo, laborem omnem cum jejunio incompoſſibilem excuſare. Dicitur autem incompoſſibilis labor, quoties cum gravi difficultate, & incommodo laborans jejunaret. Immo ex Eugen. IV. excuſantur omnes illi, qui artem de ſe laborioſam exercent, puta lignarii, foſſores, bajuli, etiamſi quis re-

reperiatur, qui poſſit commode cum tali labore jejunare; Ratio eſt, quia ſemper a lege inſpicitur, quod communiter, & per ſe contingit.

II. Dubium eſt primo, Quænam dicatur ars de ſe laborioſa?

Reſpondeo, omnem illam, quæ fit cum magna membrorum agitatione, & comſumptione ſpirituum. Univerſim autem laborioſam artem exercent foſſores, aratores, bajuli, figuli, ferrarii, lignarii, argentarii, ſeu aurifices, qui malleo, aut lima metallum verſant, fullones, ſeu qui toto die veſtibus, aut telis lavandis dant operam, coriarii, lanarii, ſeu qui lanis tergendis, lavandis, & diſcutiendis navant operam; necnon piſtores, iter pedibus agentes, curſores, ſeu deportatores epiſtolarum, qui equo currunt magnam diei partem, typographi, qui verſant prælum, non vero qui literas ordinant, ut bene Dian. part. 4. tract. 2. reſol. 137., ornantes templa, quando circumferendo ſcalas, ac per illas aſcendendo magno labore agitantur: Item ſutores ex Azor, ſeu qui calceos ſuunt, quorum ars eſt laborioſa; niſi tamen, ut notat Tambur., ſolum ſcindant corios ab aliis ſuendos; vel niſi ſuant corium tam molle, ut pannum ſuere videantur.

III. Dubium eſt ſecundo de ſutoribus, qui ſcilicet pannos ſuunt, ac de Barbitonſoribus, & aliis hujuſmodi.

Reſpondeo, putare Trull., & Tambur. ex Ledeſm., & Sà non eſſe improbabile, quod non teneantur, ea ratione, quia Eugenii IV. privilegio excuſantur omnes artifices, qui artem laborioſam exercent, ſive Eugenius declaret eos non teneri, ſive privilegium illis concedat.

Sed communius cum Leſſ. Laym., Filliuc., Bonac. apud Dian. part. 1. tract. 8. reſol. 8. putant teneri; quia Eugenius, ut notat Tambur. num. 28., dum eximit a præcepto jejunii artifices, loquitur de artificibus exercentibus artes laborioſas; unde diſcutiendum ſemper eſt a Doctoribus, an iſtæ ſint artes laborioſæ; Præſertim quia confixa eſt ab Alex. VII. propoſ. 30. dicens: *Omnes officiales, qui in Republica corporaliter laborant, ſunt excuſati ab obligatione jejunii, nec debent ſe certificare, an labor ſit compatibilis cum jejunio.*

Non nego, magis late patere omnes officiales, qui in Republica corporaliter laborant, ſub quo nomine veniunt etiam ſcribæ, notarii, &c., quam omnes artifices exercentes artes laborioſas; Unde Alex. VII. non damnat aperte opinionem adductam, quod hujuſmodi artifices non teneantur. Verum hæc condemnatio videtur magnum pondus addere ſententiæ communiori, quod ſcilicet Barbitonſor, verbi gratia, de ſe non excuſetur; quamvis per accidens excuſari poteſt, ſi continue ſtando ſuum officium exercere non poſſit, niſi ſe reficiat.

IV. Dubium eſt tertio; Quænam reputentur exercitia non laborioſa?

Reſpondeo, eſſe illa, quæ exercent ſcriptores, notarii, pictores, nentes filum, ſtatuam fingentes ſine magno mallei ſtrepitu, & conatu, famuli comitantes moderate per Urbem Dominum rheda ambulantem, ſicut etiam equo, vel rheda iter agentes: Damnatur enim ab Alex. VII. prop. 31. dicens: *Excuſantur abſolute a præcepto jejunii, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamſi iter neceſſarium non ſit, & etiamſi iter unius diei conficiant.* Qui tamen iter unius diei, vel per magnam diei partem, videlicet, ut notat Trull., duodecim, vel quindecim milliariorum, pedibus conficit, aut iter plurium dierum, puta octo, vel decem, conficit equo, vel rheda cum magna defatigatione, per accidens etiam excuſabitur. Sic coqui ſi

ſi toto fere die exercitia culinæ exequantur; ſic Concionatores, ſi ſaltem ter, quaterve in hebdomada cum magna contentione concionem habeant ad populum; Immo ſi unam tantum concionem habeant eo die, per accidens excuſari poſſunt, ſi debilitas id exigat. Sic demum lectores, confeſſarii, advocati, procuratores, cantores, ſcribæ, quando labor eſt improbus, & complexio debilis, itaut ſuum munus obire ſine gravi incommodo non poſſint. Immo, ut notat Trull. num. 9. excuſantur ratione laboris, qui labore ſuo victitant, ex quo gravis, vel mediocris afflictio (ſecus ſi levis) ſequeretur; quia Eccleſiæ præcepta benigne ſunt interpretanda; & in moralibus, quod eſt valde difficile, reputatur impoſſibile.

V. Dubium eſt quarto; An qui artem de ſe laborioſam exercent, teneantur jejunare, ſi uno, vel altero die in Quadrageſima non laborent?

Reſpondeo cum Dian. reſol. 9. ex Fagund., & Sanch. non teneri; quia indigent viribus ad laborem ſequentium dierum, & remanent a laboribus præteritis debilitati. Verum, ſi multis diebus a labore vacent, procul dubio tenentur.

VI. Dubium eſt quinto; An conjux liberetur a jejunio, ſi non poſſit aliter debitum reddere?

Reſpondeo, certum eſſe, quod prævaleat obligatio ex juſtitia reddendi debitum, quæ eſt naturalis, obligationi poſitivæ jejunandi; Quare peccaret conjux jejunando, ſi ſic redderetur notabiliter impotens ad debitum reddendum. Notandum tamen, quod non teneatur ex juſtitia reddere debitum, niſi moderate, & juxta qualitatem ſuæ complexionis; moderatio autem attendenda eſt ſpectata conjugum qualitate; nam ſenes, & imbecilliores rarius uti convenit matrimonio, quam juvenes, & robuſtos. Quare conjux non liberatur a jejunio, ut potens ſit ad reddendum debitum immoderate. Immo nec liberatur, ut potens ſit ad petendum debitum moderate, ut notat Tambur. contra quendam, qui putat liberari, eo quod ad talem petitionem conjuges habeant jus. Ratio eſt, quia ſic fere omnes conjuges liberarentur. Liberatur tamen conjux, ſi advertat in alio periculum incontinentiæ, niſi petat, nec poſſit petere, ſi jejunet: necnon uxor, ſi ex jejunio continuato ita reddatur pallida, & macie confecta, ut timor rationabilis ſit, ne minus notabiliter a viro ametur, & idcirco aut rixæ proveniant, aut alii a viro quærantur amores. Idem dicas de puella volente nubere, ſi ex jejunio ſpecioſitatem faciei notabiliter amitteret, maciemque contraheret extraordinariam; Ac demum ſi uxor ita prohibeatur a viro jejunare, ut niſi obediat, notabiles diſcordiæ exoriantur, dummodo id non prohibeatur ex contemptu præcepti Eccleſiaſtici.

VII. Quæritur ſecundo; An poſſit quis ſine cauſa die jejunii aliquod opus laborioſum, ſive iter aſſumere, ne jejunet, quando commode alio die tale opus exercere poteſt? Et idem quæritur de eo, qui medicinam eo die ſumit, ne jejunet?

Reſpondeo, Sanch., & alios apud Trull. putare, quod ſi in fraudem jejunii ſine ulla cauſa tale opus aſſumatur, non liceat. Ratio eſt, quia fraus, & dolus nemini patrocinatur. Si vero non in fraudem jejunii, ſed bona fide aſſumatur aliquis labor honeſtus, quamvis prævideatur eſſe incompatibilis cum jejunio, licet illum aſſumere; Unde Sanch. lib. 5. Conſil. cap. 1. dub. 2. permittit, quod Magnates recreationis cauſa eant ad venandum, vel in ludo haſtarum ſe exerceant, dummodo ſemel, aut iterum id faciant, non frequenter, nec in fraudem

je-

Digitized by Google

jejunii, quamvis prævideant non poſſe tunc jejunare.

Non nego, Dian. part. 1. tract. 9. reſol. 52. putare ex Joanne Sanch., & aliis contra Azor., quod poſſit quilibet die jejunii aſſumere laborem cum jejunio incompatibilem, etiam animo ne jejunet, quamvis poſſit commode tali labore abſtinere; quia in tali caſu non intervenit fraus, aut dolus, ſed fuga quædam ab obligatione præcepti, quæ tamen contra præceptum non eſt; Sicut non eſt contra præceptum jejunii egredi ex illa civitate, in qua urget obligatio jejunii municipalis, ne quis ad jejunium teneatur. Et Ledeſm. apud Dian. loc. cit. reſol. 40. aperte dicit ex Medin., non peccare eum, qui apponit jejunio impedimentum, etiamſi quis, verbi gratia, iter faciat ad fornicandum; peccaret enim contra caſtitatem, ſed non contra legem jejunii. Hæc tamen ſententia jure merito communiter rejicitur; quia univerſim præceptis non licet appònere impedimenta; verbi gratia, non licet projicere breviarium, ne teneamur ad horas, nec licet die feſto ire venatum, ubi non eſt opportunitas audiendi Sacrum; (quamvis id permiſerimus, ſi tempore remoto ab obligatione præcepti tale opus aſſumatur, verbi gratia, die antecedente) ergo nec licet ſine cauſa in fraudem jejunii aſſumere defatigationem, medicinam, &c., incompatibilem cum jejunio. Nec Doctores a Dian. citati loquuntur in caſu, in quo obligante præcepto, velit quis apponere impedimentum, ne obliget, ſed in caſu, quo quis egreditur e loco, ubi præceptum obligat, qui caſus eſt omnino diverſus: Et quamvis poſſit quis egredi e loco, ubi præceptum obligat, ne obligetur; non poteſt tamen apponere præcepto impedimentum, ne obligetur. Et ratio radicalis eſt, quia qui obligatur ad finem, obligatur ad ponenda media, & ad removenda impedimenta; unde præcepto urgente, non licet apponere impedimentum: Contra vero nemo obligatur remanere in loco, ubi præceptum obligat; unde licite egreditur, ne obligetur.

VIII. Quæritur tertio; Quænam ætas a jejunio excuſet?

Reſpondeo, excuſari omnes ante vigeſimum primum annum completum, & ſenes poſt ſexageſimum inchoatum, ut probabiliter docent Doctores contra nonnullos apud Dian. part. 1. tract. 9. reſol. 20. qui docent ſexagenarios robuſtos adhuc obligari. Sed Sanch. de Matrim. lib. 7. diſp. 62. excuſat ſexagenarios non ſolum a jejuniis Eccleſiæ, ſed etiamſi certis diebus voviſſent tota vita jejunare; quia ætas illa eſt facile obnoxia valetudini infirmæ, a qua ægre poteſt deinde ſenex ſe liberare: Præterquamquod robur ſenum eſt illuſivum, & indigent repetito alimento. In fœminis autem probabiliter ex Valer., Narbon., Machad., Pelliz., Dian. part. 9. tract. 7. reſol. 73. contra quamplures putantes id non eſſe tutum, definit obligatio jejunandi inchoato anno quinquageſimo. Si quis autem poſt adhibitam debitam diligentiam adhuc dubitet, an annum vigeſimum primum compleverit, jejunare non tenetur, quia ſtat in poſſeſſione libertas: Contra vero ſi dubitet an ad ætatem ſenilem pervenerit, adhuc tenetur jejunare, quia ſtat in poſſeſſione præceptum.

QUÆ-

Digitized by Google

QUÆSTIO XI.

De quarto Decalogi Præcepto

Honorandi Parentes.

EXplanatis præceptis primæ tabulæ, quæ ad Dei dilectionem, & cultum ſpectant, deſcendimus ad præcepta ſecundæ tabulæ, quæ pertinent ad proximi bonum, & amorem. Quia tamen inter proximos parentes ſunt proximiores, ideo primum præceptum hujus tabulæ (Exod. 20.) eſt, *Honora patrem tuum, & matrem tuam, & eris longævus ſuper terram.*

Nomine autem Parentum veniunt etiam omnes, qui carnis cognatione conjuncti ſunt, ut Avi, Fratres, Patrui, Conjuges, necnon Superiores tam ſæculares, quam Eccleſiaſtici, & ii, qui pro nobis curam gerunt, ut tutores, magiſtri, procuratores. Quare primo agendum de obligatione filiorum erga parentes. Secundo, de obligatione parentum erga filios. Tertio, de obligatione conjugum ad invicem, necnon de obligatione ſervorum, & ſubditorum erga dominos, & alios ſuperiores.

ARTICULUS I.

De Obligatione filiorum erga parentes.

I. Filii Parentibus debent Amorem, Reverentiam, Obedientiam, & Subventionem.

II. Amor Parentibus debitus conſiſtit in fuga odii, & in exhibitione ſignorum amoris; necnon in dilectione interna, & formali.

III. Reverentia Parentibus debita quid ferat? Et quando ab ea filii deobligentur?

IV. Quandonam graviter peccent filii non obtemperando Parentibus?

V. In iis, quæ pertinent ad vitæ ſtatum, tenentur filii conſulere Parentes, quamvis non teneantur deinde eorum conſilium ſequi.

VI. Tenentur filii Parentibus ſubvenire tam in neceſſitatibus ſpiritualibus, quam in temporalibus.

VII. In gravi neceſſitate Parentum tenentur filii abſtinere ab ingreſſu in Religionem; necnon in extrema fratrum, aut ſororum. At egredi e Religione tenentur ſolum in extrema Parentum neceſſitate.

VIII. Eodem modo Parentes tenentur ab ingreſſu in Religionem abſtinere in gravi neceſſitate filiorum, & in extrema egredi.

I. IN quatuor conſiſtit talis obligatio, ſeu honor parentibus, videlicet in Amore, Reverentia, Obedientia, & Subventione tam in ſpiritualibus, quam in temporalibus. Quare primo filii tenentur amare præ omnibus aliis Parentes, quamvis non præ Deo: Nam Lucæ 14. dicitur, *Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Secundo, tenentur revereri illos reverentia interiori ſimul, & exteriori. Tertio, obedire, (quando tamen non præcipiunt aliquod contra bonos mo-

res,

res, & ſalutem animæ) verbi gratia ſi illis præcipiant vitare pravas amicitias, relinquere ludos prohibitos, &c. Demum ſubvenire in omnibus eorum neceſſitatibus.

II. Quæritur nunc primo; In quonam conſiſtat amor a filiis debitus erga Parentes?

Reſpondeo, conſiſtere in fuga odii, & in exhibitione ſignorum amoris. Unde peccant mortaliter primo, ſi illos odio proſequantur, aut ſi malum illis grave excogitent, verbi gratia mortem, ut potiantur hæreditate, aut ut liberentur eorum vexationibus, etiamſi id deſiderent non ut malum patris, ſed ut bonum cupientis, ut loquitur Innoc. XI. in propoſ. 4. damnata; qui etiam damnavit propoſ. 15., quæ dicit: *Licitum eſt filio gaudere de parricidio parentis a ſe in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hæreditate conſecutas.* Secundo, peccat etiam graviter, qui torvis oculis fere ſemper parentes intuetur, & ita aſpere alloquitur, ac ſi odio haberet; quamvis illos interius diligat. Pretcrea ſicut tenemur diligere proximum actu interno, & formali, ut conſtat ex theſi decima ab Innocentio Undecimo confixa, quæ habet: *Non tenemur diligere proximum actu interno, & formali*, ita a fortiori tenemur ſic Patentes etiam diligere.

III. Quæritur ſecundo; Quænam reverentia Parentibus debeatur?

Reſpondeo, non ſolum interiorem per recognitionem ſubjectionis erga illos, & timorem quendam filialem, ſed etiam exteriorem verbis, & aliis ſignis, verbi gratia honorifice loquendo de illis, non detrahendo, caput aperiendo, famulando, ac damna impediendo. Hinc etiam peccant mortaliter, qui maledicta, convicia animo deliberato, & contumelias in parentes etiam mortuos conjiciunt, niſi excuſentur ratione parvitatis materiæ, aut indeliberationis. Peccant etiam mortaliter, qui parentes paſſim increpant, aſpere, & dure tractant, & illos in magnam iram provocant, etiamſi reipſa illi non indignentur; Et qui illos percutit, aut manus elevat ad percutiendum, aut contemnit, nec vult parentes recognoſcere (niſi forte ſint infames, proditores, hæretici, &c. tunc enim propter bonum commune juſta datur cauſa dedignationis) Peccat demum graviter filius, ſi parentem de aliquo crimine, etſi vero, accuſet; cum in omni lege prohibeatur filiis accuſare, vel teſtificari contra parentes; exceptis duobus caſibus, ſcilicet Conjurationis in Pattiam ante crimen patratum, & hæreſis, ut communiter docent contra Simancham ex Abulenſi apud Trull.; poteſtque etiam filius agere contra parentem denegantem alimenta.

IV. Quæritur tertio; In quibuſnam filius debeat obedire parentibus?

Reſpondeo, in omnibus, in quibus eſt ſubjectus, itaut graviter peccet in materia gravi, & venialiter in re levi. Unde ſequitur peccare graviter filium, qui patri aliquid circa bonos mores præcipienti non obedit, ut circa fugam pravarum amicitiarum, ludorum, niſi parvitas materiæ excuſet; quia pater tenetur filium bonis moribus imbuere: Peccat etiam graviter non obediendo in iis, quæ ad domeſticam gubernationem ſpectant, ſi res ſit gravis, ut notat Sanch. lib. 4. cap. 15. Notat tamen Bonac. hic, quod in re levi excuſetur etiam a veniali filius inobediens, ſi pater imperet aliquid non intendens obligare ad obediendum obedientia ſibi debita; cum præceptum non obliget ultra intentionem præcipientis; Et ideo in tractatu de Matrim. dicitur, quod uxor denegans viro debitum excuſetur a mortali, ſi vir benevole illud petat, & non ut ſibi debitum ex juſtitia, ſeu non in-

ten-

tendens illam obligare ad reddendum ſibi debitum.

V. In iis, quæ pertinent ad vitæ ſtatum, non tenetur patri filius obedire, videlicet in materia religionis, aut matrimonii: Et hinc eſt, quod poteſt inſcio patre ſtatum aſſumere, ſi prævideat injuſte ſibi impediendum: Aliter tenetur ex reverentia debita illum monere, & conſulere; quamvis non teneatur deinde ejus voluntatem ſequi, niſi ducat indignam, aut malus ex digna timeatur exitus, & ſcandalum; vel niſi multum expediret, quod ducat dignam, quam pater vult, puta quia ceſſabunt inimicitiæ. Quamvis autem graviter peccet filia, (ſicut etiam filius) quæ invito Patre vult nubere indigno, non eatenus exhæredari poteſt, ut fuſe oſtendit P. Andreas Zuccherius Societatis Jeſu ex Molina, Sanch., & aliis in ſuis valde commendatis Deciſionibus Patavinis de obligationibus Patrumfamilias Caſu 2. Menſis Decembris.

VI. Quæritur quarto; Quandonam filii teneantur ſubvenire parentibus?

Reſpondeo, in neceſſitate tam temporali, quam ſpirituali eos ad ſubveniendum teneri. Unde peccant graviter filii primo, ſi non curent patrem in mortis articulo confiteri, & alia Sacramenta ſuſcipere, aut ſi impediant, ne teſtamentum faciat, aut aliquid pauperibus in animæ utilitatem eroget; faciunt enim contra præceptum ſuccurrendi parentibus in ſpiritualibus. Secundo, ſi differant ſolutionem legatorum, & debitorum patris; fieri enim poteſt, ut notat Bonac., quod ex ſolutione legatorum a purgatorio ejus anima liberetur. Tertio, ſi parentum funus non celebrent pro viribus, nec curent corpora ſepulturæ mandare, ac preces, & ſacrificia pro illis fundere. Quarto, tenentur parentes alere, ſi non habeant, unde ſe poſſint honeſta, ac decenti arte ſuſtentare. Quinto, debent inviſere parentes infirmos, aut in carcere detentos, & eorum incolumitati conſulere.

VII. Dubium eſt, an filius teneatur e religione egredi, ut parentibus ſuccurrat?

Reſpondeo, certum eſſe, quod teneatur ab ingreſſu religionis abſtinere, dum parentes in gravi neceſſitate verſantur; quia præceptum præferendum eſt conſilio; gravis autem neceſſitas dicitur, ſi illi ſine ope alterius non poſſent vivere abſque notabili jactura ſui ſtatus, & conditionis, verbi gratia: ſi nobiles tenerentur mendicare, aut famulari; Et idem dicas, ſi talis neceſſitas non ſit præſens, ſed probabiliter ſit futura, ut notat Sanch.; Quæ tamen intelligenda, modo filius manendo in ſæculo non incurrat grave periculum ſalutis ſpiritualis; quilibet enim tenetur ſalutem ſpiritualem propriam temporali proximi præferre. Certum eſt etiam, ſolum pro extrema, non vero pro gravi neceſſitate fratrum, ſororum, aliorumque conjunctorum teneri ſub mortali ab ingreſſu Religionis abſtinere; quia magis ſtricte obligat præceptum ſubveniendi parentibus, quam aliis. Certum eſt tertio, teneri in his caſibus filium e novitiatu egredi, cum militet eadem ratio. Verum ad egrediendum e religione ſolum tenetur, quando neceſſitas parentum eſt extrema, non vero quando eſt gravis, ex Sanch. apud Bonac.: Tenetur quidem in neceſſitate extrema, nam ſi extraneus, verbi gratia, in puteum cadat, & ſolus religioſus ſubvenire poſſit, ad id tenetur etiam Prælato invito; ergo a fortiori ſi pater ſit in extrema neceſſitate; Non tenetur tamen in gravi, quia res uni tradita non poteſt extra neceſſitatem extremam illi auferri, & alteri tradi.

VIII. Quod diximus de filiis relate ad parentes exiſtentes in neceſſitate, dicas de parentibus relate ad filios in eadem neceſſitate exiſtentes. Quare

X 2 non

Digitized by Google

non poſſunt parentes ingredi religionem, ſi filii ſint in gravi neceſſitate, aut non habeant neceſſaria ad educationem, quia parentibus incumbit illis providere: Tenentur vero e religione egredi in extrema neceſſitate filiorum, deferendo tamen habitum, & obſervando vota, & præcepta religionis eo modo, quo commode fieri poteſt; ſublata vero neceſſitate extrema tenentur ad religionem regredi.

Demum in iis caſibus, (de quibus articulo ſequenti,) in quibus pater poteſt exhæredare, & alimentis privare filios, non tenentur filii patrem ſuſtentare.

ARTICULUS II.

De Obligatione Parentum erga filios.

I. Tenentur parentes bono ſpirituali, & temporali filiorum multipliciter proſpicere; & ſi ad eorum emendationem eſt neceſſarium, poſſunt percutere etiam in Sacris conſtitutos.

II. Mater ſolum tenetur lactare, & educare filium uſque ad tertium annum, niſi pater ſit impotens ad alendum filium. In defectum parentum tenentur Avi, deinde Aviæ. Si divites exponant filios Hoſpitali, tenentur huic expenſas compenſare.

III. Plurimæ cauſæ a Doctoribus aſſignantur, ob quas poteſt Pater filium exhæredare.

IV. Si filia contra voluntatem Patris nubat indigno, non poteſt exhæredari.

V. Num Pater filio, quem exhæredare poteſt, teneatur alimenta præſtare ad vitam ſuſtentandam?

VI. Quid veniat nomine alimentorum, quæ Pater tenetur filio præſtare? Num teneatur etiam alero uxores filiorum, & filia ſpuria dotem conſtituere?

VII. Obligatio, quam habent parentes alendi filios, tranſit ad hæredes; Sic ut etiam ſi bona parentis donentur Monaſterio, aut addicantur fiſco.

VIII. Quinam debet filium alere, ſi dubitetur num ſit filius Petri, an Pauli? Et Paterpatratus a Patrene, an a filiis alendus eſt?

I. PArentes jure naturæ tenentur curam filiorum gerere; Unde peccant graviter primo, ſi non curent, quantum in ſe eſt, ut præcepta Dei, & Eccleſiæ obſervent, a mortali ſaltem abſtineant, & neceſſaria ad ſalutem addiſcant, verbi gratia ſymbolum, orationem dominicam, &c. Secundo, ex Azor., & Reginald. ſi non faciant ſumptus neceſſarios, ut filii ſtudia literarum, aut artem aliquam addiſcant, prout reliqui ejuſdem conditionis facere ſolent. Tertio, ſi malo exemplo, & conſiliis filios depravent, aut ſi non avertant occaſionem peccandi, verbi gratia ſi permittant inter ſponſum, & ſponſam de futuro tactus impudicos; aut ſi filiabus permittant amatorem ad malum finem; Immo etiam ſi abſque rationabili cauſa a bono revocent, ut ab ingreſſu in religionem, a votorum impletione, &c.; necnon ſi cogant ad matrimonium contrahendum; Et excommunicationem incurrunt latam a Trident. ſeſſ. 24. cap. 18. ſi filias cogant ad ingrediendum in religionem, vel ab ea retrahant vi, fraude, injuria.

Quarto, peccant etiam, ſi non objurgent, aut caſtigent filios, quando id eſt neceſſarium ad eorum emendationem; poſſunt enim moderate percutere etiam filium Clericum; & ex Bonac. contra Tolet. etiam in Sacris conſtitutum. Quinto, ſi non dent filiis etiam illegitimis, & adoptivis neceſſaria alimenta, & filiabus dotem; niſi tamen detur juſta cauſa exhæredandi, & alimentis privandi. Demum, ſi non adhibeant ſaltem mediocrem diligentiam ad acquirenda bona, quibus

bus filii juxta propriam conditionem alantur; Et ut ſufficientem habeant hæreditatem poſt mortem patris. Dicitur enim 1. ad Corinth. 12. *Non debent filii theſaurizare parentibus, ſed parentes filiis.*

II. Quæritur nunc primo; Ad quid mater teneatur erga filios?

Reſpondeo, per ſe loquendo ſolum teneri educare, & lactare filium etiam ſpurium uſque ad triennium, modo ipſa lacte non careat, aut juſtam cauſam non habeat non lactandi, ex leg. *Nec filium*, Cod. *De patria poteſtate*; Excepto autem lacte, nihil aliud teneri mater filiis præbere, niſi tamen pater ſit impotens ad alendum filium; tunc enim tenetur mater etiam poſt triennium, & in defectu matris Avi, & in horum defectu Aviæ. Quare ex Azor., & Navar. peccat ſaltem venialiter, ſi proprio lacte mater filium ſuum non lactet, niſi juſta cauſa excuſet; ut ſi mater ſit imbecillis, aut nobilis, quam ex more patrio id dedeceat; tunc enim tenetur bonam illi nutricem quærere. Peccant vero graviter parentes, ſi ſine juſta cauſa exponerent filios hoſpitali; ſi vero adſit cauſa, videlicet vel gravis neceſſitas, vel periculum infamiæ, non peccant. Si tamen divites ſint, tenentur expenſas hoſpitali reſtituere, quia hoſpitalis domus non eſt inſtituta ad alendos filios divitum, ut communius docent contra Henr.

III. Quæritur ſecundo; Quænam ſint cauſæ negandi alimenta, & exhæredandi filios?

Reſpondeo, plurimas communiter aſſignari ex Sanch., Bonac., & aliis, videlicet ſi filius graviter in patrem manus injiciat, ſi contumelia gravi afficiat, ſi fiat hæreticus, ſi hiſtrio, aut gladiator, ſi cum maleficis intermiſceat ſe, ſi prohibeat patrem teſtari, ſi eundem accuſet extra caſum hæreſis, aut conjurationis in Patriam, vel Principem; ſi inſidietur vitæ patris, ſi ejuſdem uxorem, hoc eſt novercam ſuam violet, aut ejus concubinam; ſi requiſitus a patre in carcere incluſo noluerit eſſe fidejuſſor; ſi patrem in judicium deferat cum ejuſdem gravi detrimento; ſi patre offerente dotem filia minor vigintiquinque annis luxurioſe vivat; ſi parentis furioſi curam negligat; ſi eundem captivum non redimat, cum poſſit.

IV. Dubium eſt primo; An ſi filius committat aliud crimen ſimile, aut majus enumeratis, poſſit pariter exhæredari?

Negat Molin. cum Juriſtis communius, quia in Authentica dicitur, quod præter cauſas enumeratas nulli liceat alias ingratitudinis cauſas exponere. At Bonac., Reginald. cum Theologis communius affirmant, quia lex ad ſimilia trahi poteſt; præſertim cum ſimilis, aut gravior cauſa exiſtit, ut loquitur Azor. part. 2. lib. 2. cap. 19. quæſt. 6. Illud certum eſt, quod ſi filia nubat indigno contra voluntatem patris, non poſſit exhæredari, ne præjudicetur libertati matrimonii.

V. Dubium eſt ſecundo; An propter cauſas adductas non ſolum poſſit filius exhæredari, & privari alimentis, ſed etiam omnibus neceſſariis ad vitam ſuſtentandam?

Affirmat Molin., quia filius non habetur tunc pro tali; unde ſolum, ſicut cæteri in extrema neceſſitate conſtituti, adjuvandus eſt; Covar. vero benignius docet teneri patrem neceſſaria alimenta præſtare, quia ille non amittit ob culpam eſſe phyſicum filii, atque adeo in patre aliqua major obligatio reſidet, quam in aliis.

VI. Quæritur ultimo; Quid veniat nomine alimentorum, quæ pater tenetur præſtare filiis? & utrum obligatio alendi filium tranſeat ad hæredes?

Reſpondeo, nomine alimentorum venire victum, veſtitum, lectum, habi-

Digitized by Google

bitationem, medicinas, ſumptus ad filii inſtitutionem, & diſciplinam, & alia ad vitam neceſſaria, juxta perſonæ conditionem.

Ex Molin. autem contra Bonac. veniunt etiam expenſæ funeris, ſi filius decedat, & expenſæ competentes pro anima defuncti. Ex Sanch. vero lib. 4. diſp. 26. pater non ſolum tenetur alere filios, ſed etiam eorum uxores, quia in leg. *Si quis*, ff. *de liberis agnoſcendis* dicitur, quod pater teneatur filiorum onera ſuſtinere: Proinde tenetur filiæ etiam ſpuriæ conſtituere dotem, quæ vicem alimentorum gerit.

VII. Hæc autem obligatio alendi filios procul dubio tranſit ad hæredes illius, qui hanc obligationem habebat. Quare ſi quis ſua bona Monaſterio reliquit, tenetur Monaſterium filios illius alere; Et eadem eſt ratio, ſi ob crimen parentis ejus bona fiſco addicantur; quia non debent filii privari alimentis jure naturæ debitis ob culpam patris. Quando tamen filius alimentis aliunde, quam a patre petitis, ſe ſuſtentavit, non tenetur pater in foro conſcientiæ ad reſtitutionem; quia filio debentur alimenta ſolum in ſubſidium, ut vivat; Quare cum aliunde vixerit, non tenetur pater alimenta in præteritum debita reddere, ut notant Reginald., & Bonac.; niſi tamen filius ob id contraxerit debita; ut probabiliter limitat idem Bonac.

VIII. In dubio autem, an Petrus ſit filius Titii, vel Caji, probabiliter ex Tambur. lib. 1. cap. 3. §. 7. neuter tenetur illum alere; probabilius tamen videtur, quod uterque in ſolidum. Quod ſi uxor rem habeat cum marito, & cum adultero, hic non tenetur prolem alere in dubio, an ſit ab ipſo genita. Demum ſi quis ſit paterpatratus, ſeu habeat ſimul filios, & patrem, probabilius alendus eſt a patre, quam a filiis, ut multi docent contra nonnullos apud Dian. part. 10. tract. 13. reſol. 13.

ARTICULUS III.

De Obligatione Conjugum ad invicem.

I. Etiam vir debet uxori præter amorem, obedientiam in iis, in quibus eſt ſubjectus, & honorem.

II. Poteſt vir objurgare, & leviter percutere uxorem, ſi ſit ſpes emendationis; at nequit ſine gravi culpa illam graviter percutere.

III. Secundum ſe tenetur vir alere uxorem, quamvis illam duxerit indotatam.

IV. Num teneatur illam alere, quando ob utriuſque culpam ab eo receſſit?

V. Aliquando tamen uxor tenetur virum alere.

VI. Majorem debet amorem, reverentiam, & obedientiam uxor viro, quam uxori Vir, quippe qui eſt caput mulieris; unde tenetur uxor virum ſequi: Sed quid ſi pactum intercedat non mutandi locum?

I. Quæritur primo; An vir debeat uxori, præter amorem, etiam obedientiam, & honorem?

Reſpondeo, debere illi obedire in iis, in quibus eſt ſubjectus; ex mutua enim conjugum obligatione fit, ut uterque teneatur ad arbitrium alterius debitum reddere: Conſequenter debet uxori etiam honorem, quia honor debetur ratione ſuperioritatis, & excellentiæ; uxor autem aliqualem habet ſuperioritatem, ut diximus, erga virum, habetque propriam excellentiam.

II. Hinc ſequitur, peccare graviter maritum primo, ſi verba infamatoria proferat in uxorem, etiamſi ſine animo infamandi, dummodo cum plena adver-

advertentia; Sicuti etiam ſi graviter illam verberet, cum non ſit ſerva, ſed ſocia; Quamvis poſſit aliquid diſcrete contra eam proferre, & moderate tantum verberare, juxta conditionem perſonæ, quando eſt ſpes emendationis. Secundo, peccaret graviter, ſi impedimentum illi ſit ad obſervantiam præceptorum Dei, & Eccleſiæ ſine juſta cauſa. Tertio, ſi ſine juſta cauſa non cohabitet cum illa longo tempore ipſa invita: Eſt autem legitima cauſa, ſi domus negotia magni momenti tractet, ſi timeat ſibi aliquod grave damnum, dum eſt in civitate, ſi ex præcepto Superioris abſit. Verum ſi ſpes redeundi ad Patriam tollatur, debet uxorem ſecum adducere.

III. Quæritur ſecundo; An vir teneatur uxorem alere?

Reſpondeo affirmative; ad hoc enim recepit dotem: Quod ſi pauperem duxit ſine dote, ſibi imputare debet vir, quod duxerit indotatam: Quare peccat graviter negando illi alimenta, modo alere poſſit, aut is, qui dotem promiſit, non ſit in mora culpabili ſolvendi dotem, aut niſi dos perierit culpa ipſius, qui ſolvere dotem tenebatur, aut niſi dos perierit culpa ipſius uxoris, aut demum niſi uxor ſua culpa a mariti conſortio receſſerit; nam ex leg. *Julius ff. de actione emptoris, Qui non facit, quod debet, non recipit, quod oportet.*

IV. Dubium eſt; An uxor ſit a viro alenda, quando utriuſque culpa receſſit a conſortio illius?

Reſpondeo, ex Sanch. inſpiciendum eſſe, cujus ſit ultima culpa, nam ſi ob utriuſque culpam receſſit, & deinde vult uxor reverti, nec vult vir, tenetur hic alere, quia ultima culpa eſt viri: Quod ſi uxor ob ſævitiem viri receſſit, & deinde oblata ſufficienti ſecuritate ſuavis tractationis in poſterum, non vult uxor reverti, illam alere non tenetur; quia pœnitentia viri purgat delictum, & perinde ſe habet, ac ſi propria ſponte uxor receſſerit.

V. Quæritur ultimo; An uxor pariter teneatur aliquando virum alere?

Reſpondeo, debere, quando ſcilicet preſſo ex inopia viro, ipſa habeat, quomodo illi ſuccurrat, ſive ex bonis dotalibus, ſive ex paraphernalibus, ſive aliis, cum hoc poſtulet nexus conjugalis; etiamſi maritus ſua culpa triremibus ſit addictus, aut ſit infirmus; modo ſua culpa non receſſerit ab uxore, nec velit redire.

VI. Sicut autem diximus debere virum uxori præſtare amorem, reverentiam, & obedientiam in iis, in quibus eſt ſubjectus, pariter debet id uxor viro; & a fortiori, quia vir eſt ſuperior, & caput mulieris. Unde ſequitur primo, peccare graviter, ſi notabiliter ſit inobediens in iis, quæ ſpectant ad bonos mores, & ad familiæ gubernationem, cum in iis viro ſit ſubjecta. Secundo, peccat etiam, ſi maritum in gravem iram, vel blaſphemiam provocet, cum id obſtet reverentiæ, & amori debito. Tertio, peccat etiam, ſi maritum alio pergentem ſequi recuſet ſine juſta cauſa; qualis eſſet periculum mortis, aut peccati: Vel ſi maritus poſt matrimonium fieret vagus; vel ſi pactum interceſſiſſet non mutandi locum; (quamvis ſi juſta cauſa ſuperveniat mutandi locum, ut eſſet morbus, inimicitia, &c., tenetur uxor non obſtante pacto maritum ſequi.) Quarto, peccat, ſi reddere debitum recuſet. Quinto, ſi jus gubernandæ domus ſibi arroget; quamvis excuſetur, ſi vir ſit prodigus, aut ſi ſit moroſus, nec velit concedere, quæ in utilitatem familiæ redundant; Demum debet uxor tolerare mariti defectus; cum id ferat amor, & reverentia debita.

A R-

Digitized by Google

ARTICULUS IV.

De Obligatione Dominorum, Superiorum, & Principum relate ad ſubditos, & ad invicem.

I. Mancipia tenentur cum periculo vitæ dominum defendere.
II. Servis in bello juſto captis licitum eſt fugere, ſi non dederint fidem non fugiendi.
III. Quicquid ſervus acquirit, domino acquirit, ſi de conſenſu domini non habeat peculium.
IV. Famuli non tenentur, ſicut tenentur ſervi, dominum defendere cum vitæ diſcrimine. Num debeatur famulo ſalarium, ſi diu ægrotat?
V. Num Superiores, Magiſtri, Parentes poſſint moderate ad correctionem verberare etiam in Sacris conſtitutos?
VI. Quomodo ſe gerere debet Herus erga famulos? Num poſſit illos ægrotantes mittere ad Hoſpitale ſubtrahendo mercedem? Eccleſia Clericis ægrotantibus non denegat diſtributiones.
VII. Religioſi non tenentur obedire Prælatis ſuis in iis, quæ ſunt aut ſupra regulam, aut præter regulam.
VIII. Prælati tenentur ad reſidentiam, & ad diſpenſandos reditus Eccleſiaſticos ſuperfluos congruæ ſuſtentationi in uſus pios.
IX. Parochus quomodo debeat providere de Vicario, ſi non reſideat ex juſta cauſa?
X. Subditi erga Principes laicos ad quid tenentur?
XI. Ad quid vero Principes laici erga Vaſſallos?
XII. Peccat Princeps, & ad reſtitutionem damni ſecuti tenetur, ſi ad Officium Gubernatoris, vel Judicis promoveat ineptos.
XIII. Peccat etiam plerumque graviter, & contra fidelitatem erga Rempublicam, & contra juſtitiam diſtributivam, ſi ad hæc Officia promoveat dignos, omiſſis dignioribus, ſeu Reipublicæ utilioribus.
XIV. Officia ſæcularia ſolus Princeps ſupremus poteſt aliquando moderate vendere, idque propter Reipublicæ utilitatem, non ob privatum commodum.

I. Quæritur primo; Ad quid teneantur ſervi, ſeu mancipia erga dominos?

Reſpondeo, teneri primo ad honorem, itaut graviter peccent, ſi contemnant, irrideant, &c. Secundo, ad obedientiam in iis, in quibus ſunt ſubjecti, itaut graviter peccent, ſi in rebus magni momenti non obediant. Tertio, debent conſervare pro viribus res domini. Quarto, in ægritudine domini debent illi procurare Sacramenta, ſi deſint propinquiores. Quinto, debent defendere a malis gravibus imminentibus dominum, etiam cum periculo propriæ vitæ.

II. Dubium eſt; An liceat ſervis in bello juſto captis fugere?

Reſpondeo, probabile eſſe, quod liceat, ex Azor., Trull., & aliis, dummodo non dederint fidem non fugiendi; Sicut reis licet fugere a carcere citra vim cuſtodi adhibitam, vel fraudem. Ratio eſt, quia ſicut jure gentium facti ſunt ſervi, ita conſuetudo, & tacitus conſenſus populorum dat iis jus fugiendi.

III. Dubium eſt ſecundo; An ſi donentur centum ſervo, hic acquirat eorum dominium?

Reſpondeo, ſervum habere poſſe peculium de conſenſu tantum domini. Quare ſine hoc conſenſu ea centum abſolute donata evadunt domini, quia quicquid ſervus acquirit, domino acquirit; ſi tamen ſub ea conditione donentur, quod non perveniant

ad

Digitized by Google

ad dominum, non evadunt domini, ut notat Trull. l. 4. in decal. cap. 2. d. 4. Leſſ. & alii.

IV. Quæritur ſecundo; Ad quid teneantur famuli erga heros?

Reſpondeo, teneri ſicut ſervos ad honorem, obedientiam, & ad operas ſuas; ſerviendo ſcilicet, impediendo damnum domini, & illum defendendo, quamvis non cum periculo propriæ vitæ, niſi ad id ſpecialiter ſint conducti, & dominus non temere ſe ingerat in pericula. Notandum tamen, quod ſi famulus conducatur per annum, verbi gratia, & per aliquot menſes ægrotet, non debeat operas ſupplere poſt annum; quia in ea promiſſione operarum cenſentur excepti caſus fortuiti. Præterea dominus non debet famulo ægrotanti ſalarium, quando non conducitur ad tempus determinatum, niſi ægritudo ſit per modicum tempus, videlicet per unam, vel alteram hebdomadam, idque ex æquitate, niſi aliud in pactum ſit deductum, aut aliud ferat conſuetudo approbata.

V. Quæritur tertio; Ad quid Superiores erga ſubditos, & domini erga ſervos, & famulos teneantur?

Reſpondeo, dominos, & ſuperiores erga ſervos, famulos, ac ſubditos teneri eorum curam gerere, cum ſint eorum caput, & parentum vices gerant: Quare ſi notabiliter negligant eorum ſalutem, peccant graviter; cum Apoſt. 1. ad Timoth. 5. dicat: *Si quis ſuorum maxime domeſticorum curam non habet, fidem negavit, & eſt infideli deterior*. Hæc autem obligatio ad tria capita reducitur. Primo, ad honeſtam ſuſtentationem. Secundo ad inſtitutionem in rebus fidei. Tertio, ad correctionem non ſolum fraternam, ſed etiam domeſticam, cum opus eſt, ideſt ad verberationem; poſſunt enim univerſim Superiores tam Sæculares, quam regulares, parentes, ac magiſtri verberare moderate ſubditos, etiam in Sacris conſtitutos, ex gravi cauſa; cum poſſint uti mediis ordinatis ad ſalutem ſubditorum. Si tamen modum excederent, incurrerent excommunicationem: Et quamvis Tolet. neget apud Trull. poſſe etiam patrem verberare filium in Sacris conſtitutum, id tamen permittit Bonac. Et Molin. diſp. 228. obſervat, etiam ſeniores poſſe moderate percutere pueros pro ſuis exceſſibus, dum ipſorum propinqui, aliive, quorum curæ ſubduntur, præſentes non ſunt, nec eſt periculum ſcandali, & rixæ. Fratres etiam, & patrui ſorores, & nepotes verberare moderate ad correctionem poſſunt, ſi ipſorum cura ſibi commiſſa ſit, & vices parentum gerant.

VI. Herus tamen erga famulos proſpicere tenetur ſaluti tam corporis, quam animæ, ac pretium conventum illis dare. Quod ſi famulus ægrotet, debentur illi modicæ neceſſariæ expenſæ juxta uſum, qui talem obligationem interpretatus eſt; ut notat Filliuc. apud Trull. (quamvis præciſa conſuetudine in contrarium poſſit mercedem ſubtrahere.) Si vero morbus ſit gravis, poterit illum ad hoſpitale mittere, cum non teneatur dominus huic famulo ſubvenire, niſi in extrema, vel gravi neceſſitate. Eccleſia tamen concedit Clericis ægrotantibus diſtributiones, ne alii a Sacro miniſterio deterreantur. Utrum autem teneatur dominus ejicere famulum, quem ne verberibus quidem moderatis poteſt corrigere? dicendum, quod teneatur, ſi probabiliter exiſtimet meliorem evaſurum; quod ſi timeat pejorem reddendum, non tenetur ejicere.

Ex dictis ſequitur, peccare graviter dominos primo, ſi famulis, aut ſervis occaſionem peccandi permittant; ſicut etiam ſi non curent, ut a peccatis abſtineant, ut tempore præſcripto confiteantur, & communicent, ut jeju-

nent, ut doctrinam chriſtianam addiſcant. Secundo, ſi abſque juſta cauſa impedimento illis ſint, ne miſſam audiant, vel in cauſa ſint, ut ſerviliter die feſto laborent. Tertio, ſi illos gravibus injuriis afficiant, ut ſi appellent Canes, diabolos, &c.

VII. Quæritur quarto; Ad quid teneantur Clerici, & Religioſi erga Prælatos ſuos?

Reſpondeo, ad amorem, obedientiam, reverentiam, & defenſionem. Debent tamen ſolum in iis, quæ ad proprium ſtatum pertinent, obedire; puta ſi præcipiat Epiſcopus Clerico, ut Romam adeat pro negotiis Eccleſiæ, ut reum excommunicet, &c.: Religioſi vero ſubditi ex D. Th. in 2. diſt. 44. quæſt. 2. art. 3. debent Superioribus obedire in iis, quæ neceſſaria ſunt ad exequendum, quod in regula continetur, & in iis, quæ imponuntur pro culpis contra prædicta. Quare non tenentur ex Sylveſt. obedire in iis, quæ ſunt vel ſupra regulam, ut ſi Prælatus præcipiat jejunia, & diſciplinas ſupra perfectionem regulæ; vel in iis, quæ ſunt præter regulam, ut ſi præcipiat impertinentia, & indifferentia, puta aſpicere aves volantes, tollere feſtucam, &c.; vel in iis, quæ ſunt contra regulam, ut ſi præcipiat inobſervantias, &c.

VIII. Quæritur quinto; Ad quid teneantur Prælati, & Superiores Eccleſiaſtici erga Clericos, & alios ſubditos?

Reſpondeo, Epiſcopos etiam de jure divino, ut communius docent, teneri ad reſidentiam, itaut ſi intra annum ultra tres menſes ſive continuatos, ſive interpolatos a ſua Eccleſia abſint ſine juſta cauſa, non faciant ſuos fructus reſpondentes tempori abſentiæ, atque adeo teneantur ſtatim illos reſtituere, vel dare fabricæ Eccleſiæ, aut pauperibus loci, quin poſſint eos erogare in fabricam beneficii, aut aliis pauperibus, quam illius loci; ſicut poſſunt Beneficiarii omittentes culpabiliter horarum recitationem. Secundo, tenentur Epiſcopi diſpenſare ſuos redditus pauperibus, ſubtractis iis, quæ ad decentem victum, veſtitum, & ornamentum domus pertinent, ex cap. *Si privatum* 12., *quæſt.* 1.

IX. Parochus tenetur etiam reſidere, itaut non faciat fructus ſuos ſi ſine juſta cauſa per multum tempus abſit; Si tamen detur juſta cauſa, & abſentia ſit longa, hoc eſt ultra duos menſes, requiritur licentia Epiſcopi, ut docent communiter cum Navar., & Azor. Verum, ut abſit per bimeſtre ſibi a Tridentino permiſſum, Palaus putat requiri pariter Epiſcopi licentiam; quod negant Navar. Azor. Sà, Rodriq. Qua in re verius conſulenda eſt praxis uniuſcujuſque regionis; ut diximus in Opuſculo de Beneficiis Eccleſiaſticis quæſt. tertia artic. 2. Quando autem Parochus ultra octo, vel novem dies abeſt, debet Epiſcopus providere illi de Vicario; Si vero per ſex, vel octo dies abſit, poterit ipſe ſuum vicarium conſtituere, ſic declarante conſuetudine. Nec requiritur præter juſtam cauſam licentia Epiſcopi pro abſentia hujus brevis temporis: Alias Epiſcopi, & Parochi obligationes vide in laudato opuſculo, & apud Summiſtas.

X. Quæritur ſexto; Ad quid obligentur ſubditi erga Principes laicos?

Reſpondeo, Vaſſallorum quinque eſſe præcipuas obligationes. Primo, ut in rebus juſtis debeant eſſe Principi ſubjecti, unde acceptare debent ejus juſtas, & honeſtas leges. Secundo, ut cogi poſſint aliquando ad aliquid agendum cum periculo vitæ, & ſub pœna mortis, quando ſcilicet id expedit ad conſervationem Reipublicæ. Tertio, ut teneantur legibus etiam

Digitized by Google

iam civilibus obedire ſub mortali, quæ ſcilicet reſpiciunt bonum Communitatis, ut eſt, verbi gratia, lex taxans pretium rerum, vel irritans contractus, vel lex de non aſportanda pecunia, frumento, armis, &c. Pal. tamen apud Dian. part. 3. tract. 6. reſol. 90., & part. 5. tract. 5. reſol. 49. putat non eſſe peccatum mortale transgreſſionem harum legum, niſi quantitas pecuniæ, vel mercium, quæ aſportantur, pertingat ad centum aureos; quia per minorem quantitatem non pateretur Reſpublica grave damnum: Quamvis Sanch. lib. 1. cap. 4. ſit rigidior, quia non debet attendi quale damnum in Republica ſequatur uno tantum contraveniente, ſed quale ſi multi contraveniant, & communiter id fiat. Verum putat Reginald. probabiliter, & alii apud Dian. part. 1. tract. 10. reſol. 17., quod lex pœnalis non obliget ſub reatu peccati mortalis, etiamſi ſub pœna capitis aliquid prohibeat. Quarto, tenentur ſubditi ſuum Principem ab hoſtibus defendere, & pro eo, ſi opus ſit, vitam profundere. Demum debent juſtas gabellas ſolvere; unde juxta communiorem, & probabiliorem opinionem peccant mortaliter, qui fraudant gabellas; quamvis Leſs., & Bonac. apud Dian. loc. cit. reſol. 19. putent iſtas habendas eſſe ut leges pœnales; Licet enim jure naturali debeantur gabellæ, tamen qui eas fraudat, non vult legem naturalem tranſgredi, ſed cum ea lex ſit pœnalis, ejus arbitrio relinquitur, vel gabellam ſolvere, vel exponere ſe periculo pœnæ cum notabili Principis emolumento, quando pœna eſt pecuniaria.

XI. Quæritur ultimo; Ad quid teneantur Principes erga Vaſallos laicos?

Reſpondeo, virtutes Principis proprias eſſe octo, Clementiam, Manſuetudinem, Liberalitatem, Juſtitiam, Fortitudinem, Prudentiam, Magnificentiam, & Magnanimitatem: facile autem peccare poteſt Princeps in immodica regnandi libidine, uſurpando aliena, & indicendo bellum injuſtum, in non ſubveniendo pauperibus, in non reficiendis, & cuſtodiendis viis publicis, in non tollendis pravis conſuetudinibus ludorum, uſurarum, & aliorum contractuum injuſtorum, in condendis legibus potius ad privatum, quam ad commune bonum, in cogendo ad aliquod matrimonium.

XII. Petes tamen primo; An peccet mortaliter, & teneatur ad reſtitutionem Princeps aſſumendo ad gubernationem minus aptos?

Reſpondeo cum communi peccare mortaliter, ſi aſſumat ad officium Gubernatoris, vel Judicis ineptos, vel qui exiſtimantur male illud adminiſtraturi; in quo caſu, ut notat Leſs. lib. 2. cap. 32. tenetur Princeps ad reſtitutionem damni ſecuti, quia ex lege juſtitiæ ratione ſui muneris tenetur procurare aptos miniſtros; propter hoc enim tributa accipit.

XIII. Præterea ex Sot., & aliis apud Trull. lib. 4. cap. 1. dub. 10. peccat plerumque mortaliter, ſi ad hæc officia Princeps aſſumat aptos, omiſſis aptioribus; tum quia facit injuriam aptiori; tum etiam quia facit contra fidelitatem Reipublicæ debitam, ex qua conſtituere tenetur miniſtros maxime idoneos, non ſecus ac œconomus ex fidelitate debita domino debet conducere operarios maxime aptos: Quamvis Princeps in hoc caſu ad reſtitutionem relate ad digniorem non teneretur, quia non faceret contra juſtitiam commutativam, ſed contra diſtributivam; quod peccatum dicitur Acceptio perſonarum, quia ſcilicet in diſtribuendis bonis communibus ſpectatur aliqua conditio perſonæ nihil faciens ad diſtributionem; hoc autem ex natura ſua eſt peccatum mortale in materia

Y 2 gra-

Digitized by Google

gravi, quia cum injuria proximi præfertur minus dignus digniori.

Neque dicas, Deum dona ſuæ gratiæ diſtribuere præferendo ſæpe peccatores juſtis. Nam Deus ex duplici capite non eſt acceptor perſonarum, primo, quia diſtribuit bona ſua, non bona communia, ad quæ quiſquam jus ullum habeat. Secundo, quia non præfert indignum digno ob aliquam conditionem perſonæ, quam ſpectet, ſed ob juſtiſſimas cauſas, nempe ut oſtendat ſe gratis dare, & nemini eſſe debitorem donorum.

XIV. Petes ſecundo; An poſſit Princeps vendere officia ſæcularia ſui ſtatus?

Reſpondeo ex Leſs. loc. cit. dub. 4. poſſe moderate vendi, non quidem ratione oneris, quod habent, vel ratione juſti ſtipendii, quod meretur tale onus; ſed ratione eminentiæ, ob quam in Republica officialis honoratur, necnon ratione occaſionis lucrandi, & ratione exceſſus ſtipendii ultra debitum: cum hæc omnia ſint res humanæ, non ſpirituales, & pretio æſtimari ſoleant.

Tria tamen notat Leſs. ex D. Th. in Opuſc. ad Duciſſam Brabantiæ cap. 21.; Primum eſt, auctoritatem vendendi hæc officia eſſe ſolum penes Principem ſupremum, hoc eſt penes Reges, aut Rempublicam liberam. Ratio eſt, quia hæc ſunt dona Reipublicæ; ergo eorum diſpenſatio ad ſupremum Principem pertinet, vel ad ipſam Rempublicam, ſi ſit juris ſui; Unde Principes inferiores, etſi Magnates ſint, ea vendere non poſſunt, niſi vel ex conceſſione Principis ſupremi, vel ex præſcriptione. Secundum eſt, non expedire, ut a Regibus ea officia vendantur, & plerumque eſſe illicitum, & pernicioſum. Ratio eſt, quia ſi vendantur, facile præferuntur dignioribus magis divites; & hi, qui pecunia conſecuti ſunt officia, intendunt potius pretium recuperare, ac diteſcere, quam Reipublicæ bonum; præſertim ſi pretio immoderato empta ſint. Tertium eſt, hanc venditionem non debere fieri, niſi ob Reipublicæ neceſſitatem, vel utilitatem, & non in proprium commodum ſupremi Principis. Ratio eſt, quia hæc officia non ſunt bona propria Principis, ut tributa, ſed ſunt bona Reipublicæ communia, quorum adminiſtrationem, & collationem populus commiſit Principi ratione communis utilitatis; ergo ſolum propter bonum commune vendi poſſunt.

ARTICULUS V.

De obligatione diligendi proximum.

I. Tenemur proximum diligere etiam actu interno, & formali.

II. Etiam peccatores diligendi ſunt, ac etiam inimici actu interno, & formali amore proſequendi. Non tenemur tamen per ſe loquendo illos ſalutare, ſi ſcandalum abſit.

III. Non tenemur actionem coram Judice omittere, ut offenſor ſatisfactionem præbeat pro injuria, & damnis illatis. Quid ſi ſponte exhibeat ipſe ſatiſfactionem?

IV. Quonam ordine proximus diligendus eſt? Diverſus ordo ſervandus in neceſſitate extrema, vel gravi, ac extra neceſſitatem.

V. Quænam ſint peccata omiſſionis, & commiſſionis, quæ charitati erga proximum adverſantur?

VI. Explicanda eſt in confeſſione ſpecies mali, quod vis proximo inferre, non tamen ſpecies mali, quam proximo deſideres.

VII. Adverſantur charitati erga proximum non ſolum Odium, ſed etiam Indignatio, & Ira; qui tamen a-

Ctus

Digitized by Google

ſtus licite cum moderatione debita exerceri poſſunt.

VIII. Adverſantur etiam Diſcordia, Contentio, Rixa, Seditio, (quæ a Bello, & a Schiſmate differt) & Scandalum.

IX. Non eſt peccatum contra charitatem ſcandalum acceptum, ſed Scandalum datum.

X. Scandalum Activum aliud eſt directum, aliud indirectum: Scandalum paſſivum aliud eſt Puſillorum, aliud Phariſaicum.

XI. Scandalum directum ſemper eſt peccaminoſum; at non ſemper ſcandalum indirectum; quod cum nonnullis limitationibus permitti poteſt.

XII. Quænam dicantur actiones licitæ, quamvis cum iis materialiter cooperemur cum peccato proximi?

XIII. Sine cauſa permitti non poteſt ſcandalum acceptum, ne phariſaicum quidem.

XIV. Ad vitandum ſcandalum Puſillorum omitti aliquando poteſt nonnullorum præceptorum obſervantia.

XV. In pluribus caſibus abeſſe poteſt peccatum ſcandali, quamvis coram aliis peccetur.

XVI. Num aperienda ſit in confeſſione ſpecies peccati, ad quod inducitur proximus, qui ſcandalizatur.

I. Ut altius dignoſci poſſit, quonam pacto Parentes, ac Superiores honore, ac amore proſequendi ſint, inquirimus hic, quanam dilectione teneamur proximum proſequi? Et quando teneamur illi in ſuis neceſſitatibus ſive ſpiritualibus, ſive corporalibus ſubvenire? Cum enim ſtrictior ſit obligatio erga Parentes, ac Superiores, quam erga proximum, ex iis, quæ tenemur erga proximum exhibere, facile eſt dignoſcere, quid erga Parentes debeamus. In hoc autem articulo agemus de dilectione erga proximum debita, ac de vitiis, quæ charitati erga proximum adverſantur: In ſequenti vero agemus de obligatione ſubveniendi proximo in ſuis neceſſitatibus.

Quæritur itaque primo; Utrum, & quonam pacto teneamur proximum diligere?

Reſpondeo, de fide eſſe, quod proximus ſit diligendus; dicitur enim Deuteron. 6. *Diliges proximum tuum ſicut teipſum*: Et Joan. 12. *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, ſicut dilexi vos*. Quinimo proſcripta eſt ab Innoc. XI. theſis 10. dicens: *Non tenemur diligere proximum actu interno, & formali*; necnon undecima, quæ habet: *Præcepto proximum diligendi ſatisfacere poſſumus per ſolos actus externos*. Obligat autem tale præceptum ex Bagnez ſemel in anno; & ex Trull. cum aliis tenemur pariter, quando urget tentatio odii contra proximum, quæ aliter ſuperari non poteſt; Sicut etiam in aliis eventibus, in quibus ſub mortali tenemur illi auxilium ferre.

II. Hinc ſequitur primo, diligendos eſſe non ſolum juſtos, ſed etiam peccatores; etenim quicumque eſt capax beatitudinis, dicitur eſſe proximus noſter; & recta ratio dictat, illis faciendum eſſe, quod nobis fieri cupimus, juxta illud Chriſti Domini, *Quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, eadem vos facite illis*. Solum damnati non debent diligi ex charitate; tum quia non ſunt proximus noſter; tum etiam quia recta ratio non dictat, ut illis velimus beatitudinem, a qua ſunt perpetuo excluſi.

Neque dicas, a Davide peccatores eſſe odio habitos, cum Pſal. 18. dicat: *Iniquos odio habui*; & alibi, *In matutinis interficiebam omnes peccatores terræ*; Nam David in peccatore ſolum odio habebat peccatum ex amore non ſolum Dei, ſed etiam ipſius peccatoris: Etenim ex amore proximi pro-

ve-

venit, ut odio habeamus id, quod ei malum eſt.

Sequitur ſecundo, non ſolum amicos, ſed etiam inimicos eſſe diligendos, & quidem amore interno, & non ſolum per actus externos, ut diximus; præſertim quia Matth. 5. dicitur: *Ego autem dico vobis, diligite inimicos veſtros, & benefacite iis, qui oderunt vos*. Et ad Roman. 12. *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum; ſi ſitit, potum da illi; & in hoc imitamur Patrem noſtrum, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos, & pluit ſuper juſtos, & injuſtos.* Notandum tamen ex hoc Chriſti Domini præcepto non teneri nos exhibere inimicis ſpecialia ſigna benevolentiæ; non enim propter offenſam nobis factam efficiuntur melioris conditionis, quam reliqui. Unde fit teneri nos quidem non ſolum ad non odio habendum inimicum, ſed etiam ad non præbendum ſignum ullum odii; denegando illi communes ſalutationes, quibus omiſſis præberetur ſignum odii, at non teneri nos per ſe loquendo ſpecialiter ſalutare inimicum, illum alloqui, & familiariter cum illo verſari; niſi forte id poſtulet ratio vitandi ſcandalum, aut niſi ſperetur, quod per ſalutationem odium deponat; cuilibet enim mandatum eſt de proximo ſuo, & quilibet tenetur illius ſcandalum, & ruinam vitare, quoties abſque gravi incommodo poteſt: Confeſſarii tamen conſulere debent pœnitenti, ut ſponte inimicum ſalutet, non ſolum ut Chriſtum Dominum imitetur, qui pro inimicis oravit, ſed etiam quia denegatio ſalutationis fere ſemper conjungitur cum odio, aut cum ſcandalo; & a fortiori ſcandalum, odium, & contemptus ſolet haberi, ſi inimicus non reſalutetur: Quod ſi aliquando aliquis ſit longe ſuperioris conditionis, ut Prælatus, vel Nobilis reſpectu ſubditi, vel plebeii, & non ſequatur ſcandalum, neque adſcribatur contemptui denegatio reſalutationis, certe nec tenetur illum reſalutare poſt inimicitiam, ſicut non tenebatur ante inimicitiam.

III. Rogabis; An teneamur inimico veniam concedere, ſi illam petat?

Reſpondeo, teneri quidem nos odium deponere, & ſigna benevolentiæ communia illi exhibere, ut hactenus oſtendimus, ſed non teneri actionem contra illum coram Judice omittere, ut ſatisfaciat injuriæ, & damnis illatis; Immo ſi ſponte ſatisfactionem præbeat, adhuc licitum eſt ſatisfactionem juridice exigere præciſo gravi damno illius, quod forte ex charitate teneremur impedire. Ita Valent., Sylveſt., & alii apud Bonac. hic diſp. 3. quæſt. 4. punct. 3. contra Azor. docentem teneri læſum actionem injuriarum coram Judice intermittere, ſi ille debitam ſatisfactionem exhibeat: Cujus ſententia regulariter conſulenda eſt; tum quia raro ſine odio, & vindicta coram Judice agitur adverſus inimicum; tum etiam quia id eſt conforme conſilio Chriſti Domini, *Si quis percuſſerit te in maxillam, præbe et & alteram*.

IV. Quæritur ſecundo; Quonam ordine proximus diligendus eſt?

Reſpondeo, conjunctos magis diligendos eſſe, quam extraneos, & inter conjunctos, qui magis ſunt conjuncti. Quare cœteris paribus ante omnes diligendus eſt Pater, cui præcipua cura incumbit alendi, & inſtituendi filium. Secundo, Mater; quia parentes ex D. Th. magis Deo aſſimilantur, nam poſt Deum illis debemus, quod ſimus, & vivamus. Tertio, Uxor, quæ una caro eſt cum marito. Quarto, Filii, (quamvis talis ordinis perverſio non ſit ſatis ad mortale propter exiguam inter has perſonas diſtantiam, ut docent communiter Theologi apud Bonac.) Quinto,

Digitized by Google

cæteri conſanguinei juxta gradum conjunctionis, itaut conſanguinei præferantur affinibus. Demum reliqui, itaut vir juſtus peccatori præferatur. Dixi tamen, cœteris paribus; nam ſi mater ſit benefica, pater crudelis, illa eſt præferenda; Et multi putant contra D. Th., Bonac., & alios, præferri poſſe parentibus eum, qui nos a morte liberavit; Et alii putant contra eundem Bonac., creditorem in extrema neceſſitate poſſe præferri etiam parentibus. Sicut autem in rebus temporalibus præferendus eſt Pater carnalis patri ſpirituali; ita in rebus ſpiritualibus præferendus Pater ſpiritualis patri carnali, ut communiter docent contra Bagnez. Hic autem ordo ſervandus inter perſonas privatas; perſona vero publica cuilibet privatæ præferri debet, ex Valent., & Bonac., quia vices Communitatis ſuſtinet; magnum autem bonum Communitatis etiam proprio bono præferendum eſt.

Notat tamen ex Leſſ. Tambur. lib. 4. cap. 3. §. 5., quod in rebus pertinentibus ad vitam, & naturam ſuſtentandam in extrema, vel gravi neceſſitate, Primo ſubveniendum ſit Patri. Secundo, Matri. Tertio, filiis. Quarto, Uxori. Quinto, fratribus, & aliis; Sed extra neceſſitatem extremam, aut gravem in communibus neceſſitatibus ſuccurrendum ſit prius Uxori, quia eſt una caro cum marito; deinde filiis, quibus tenentur parentes alimenta præſtare; Tertio, parentibus; & quidem prius Patri, quam Matri, eo quod illis debeamus vitam; Demum fratribus, ſororibus, & aliis juxta ordinem aſſignatum. Henr. tamen apud Bonac. diſp. 6. quæſt. 7. punct. 10. docet, quod uxor præferenda ſit parentibus, & filiis etiam in extrema neceſſitate, quia Geneſ. 2. dicitur, *Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ*; Sed hoc intelligendum eſt de actu conjugali, & circa domeſticam inter conjuges adminiſtrationem.

V. Quæritur tertio; Quænam peccata commiſſionis, & omiſſionis charitati proximi opponantur?

Reſpondeo, peccata omiſſionis, quæ charitati proximi adverſantur, ſunt Primo, omiſſio amoris interni, & formalis, ut diximus. Secundo, neglectio ſalutis ſpiritualis, vel corporalis gravis tam propriæ, quam alienæ; unde contra charitatem peccat, tam qui in extrema neceſſitate ſpirituali proximi omittit illi ſuccurrere, etiamſi non poſſit aliter illi ſubvenire, quam cum periculo vitæ (modo ſit æque certa ſpes illum juvandi) quam qui in extrema, vel gravi neceſſitate corporali proximi non erogat illi eleemoſynam. Tertio, omiſſio correctionis fraternæ, prout a Chriſto Domino præcipitur Matth 18., quando ſcilicet culpa eſt certa, & gravis, & eſt ſpes emendationis.

VI. Peccata vero commiſſionis ſunt, Primo odium tam abominationis, quam malevolentiæ: Ubi notat Tambur. lib. 2. Confeſſ. cap. 6. §. 3. quod ſi velis inferre proximo malum grave, tenearis in confeſſione aperire ſpeciem mali; verbi gratia, ſi voluiſti inferre mortem, infamiam, damnum in re familiari; quia diverſa ſpecie eſt malitia in his actibus, prout diverſa ſunt jura proximi ad vitam, famam, &c.: Contra vero ſi deſideres illi malum grave, prout malum proximi eſt, nolis tamen illud inferre, probabiliter non eſt opus explicare ſpeciem mali; Sicut nec etiam ſi gaudeas de malo proximi, puta de morte, infamia, dedecore, incendio, &c., ſed ſatis eſt dicere, toties delectatus ſum de malo gravi proximi, ut docent Valent., Bonac., & alii apud Trull. lib. 1. cap. 6. dub. 2., & Dian. part. 1. tract. de Circumſtantiis reſol. 30. contra Pal., Suar. de Char. diſt. 6. ſect.

2.

2. num. 2. , & Con. Ratio eſt , quia per hæc omnia læditur ſola charitas, qua tenemur proximum diligere, quin lædatur , aut deſideretur læſio ullius juris particularis proximi.

Ubi notandum , damnatas eſſe ab Innoc. XI. propoſitiones illas , nempe 13., quæ habet: *Si cum debita moderatione facis , potes abſque mortali de vita alicujus triſtari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & deſiderare, non quidem ex diſplicentia perſonæ, ſed ob aliquod temporale emolumentum*. Et 14. , in qua dicitur : *Licitum eſt abſoluto deſiderio cupere mortem Patris , non quidem ut malum Patris , ſed ut bonum cupientis ; quia nimirum ei obventura eſt pinguis hæreditas*: Necnon 15., quæ dicit: *Licitum eſt filio gaudere de parricidio Patris a ſe in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hæreditate conſecutas*.

VII. Secundum peccatum commiſſionis contra charitatem eſt indignatio, quæ eſt dolor, quod bona temporalia quis habeat ; & Ira , quæ eſt irrationabilis , & immoderatus appetitus vindictæ ob injuriam acceptam; Iſti tamen duo actus poſſunt cum debita moderatione exerceri, juxta illud Pſalm. *Iraſcimini , & nolite peccare* , unde poteſt juridice exigi ſatisfactio depoſito odio, ut diximus.

Tertium eſt Invidia , quæ eſt triſtitia de bono alterius, vel gaudium de illius malo, quatenus proprium diminuit; Differt autem ab æmulatione , per quam dolemus de alterius bono, non quia in illo eſt, ſed quia nos illo caremus ; Quare æmulatio licita eſt, ſi dolor ſit moderatus , & circa res licite appetendas. & ideo Apoſt. dixit: *Æmulamini chariſmata meliora* .

VIII. Quartum eſt Diſcordia , quæ ex D. Th. eſt diſſenſio voluntatis a voluntate proximi circa bonum, quod quis tenetur velle ; ut ſi pauperem volentem ſibi providere ſine juſtitia cupias , quod non obtineat intentum . Non eſt autem peccatum, quando quis probabiliter putat non eſſe bonum , quod alter vult ; Quo pacto D. Th. excuſat diſſenſionem inter Paulum, & Barnabam , Actor. 5. *Diſcordia opponitur* paci, & concordiæ, & ideo eſt ſpeciale peccatum contra charitatem : Proverb. autem 5. poſt ſex, quos odit Dominus, numeratur ſeptimo loco is , qui ſeminat diſcordias inter fratres.

Quintum eſt Contentio, ſeu Altercatio verborum cum proximo contra veritatem ad eam impugnandam : proinde eſt quidam effectus diſcordiæ.

Sextum eſt Rixa , quæ eſt Pugna privatarum perſonarum ex mutua ira, & excandeſcentia concitata.

Septimum eſt Seditio, ſeu diſſenſio civium, quando ſcilicet una pars civitatis contra aliam inſurgit ad pugnam: Hæc differt a Bello, quod eſt inter duas Reſpublicas, & a ſchiſmate , quia hoc eſt contrarium unitati ſpirituali Eccleſiæ; ſeditio vero adverſatur unitati politicæ Reipublicæ.

Denique adverſatur charitati erga proximum Scandalum, de quo plura quærenda ſunt .

IX. Quæritur itaque quarto ; Quid, & quotuplex ſit ſcandalum?

Reſpondeo , ſcandalum ex D. Th. definiri *Dictum, vel factum minus rectum præbens alteri occaſionem ruinæ* ; Verbi gratia, ſi Clericus domi ſuæ alat mulierem ſuſpectam , peccat peccato ſcandali , quia cum tale factum habeat mali ſpeciem, dat occaſionem ruinæ aliis, qui tali exemplo ad ſimile peccatum facile poſſunt induci . Quare Apoſt. 1. ad Theſal. 5. ait, *Ab omni ſpecie mali abſtinete vos* ; non enim ſatis eſt abſtinere a malo , ſed etiam abſtinere debemus ab omni ſpecie mali , ut ſcandalum vitemus . Ubi duo notanda ; Primum eſt , operationem de ſe venialem aliquando ex circunſtan-

Digitized by Google

ſtantia ſcandali evadere mortalem; ut ſi Religioſus, aut Sacerdos proferret verba jocoſa coram fœminis in iis circumſtantiis, in quibus præbeat illis occaſionem peccandi; vel ſi Adoleſcens proferat verbum amatorium coram muliere, audiente ejus marito Zelotypo; unde probabiliter magna rixa ſit ſecutura. Alterum eſt, quod ſi operatio de ſe non mala ſpeciem mali habet, itaut alteri poſſit eſſe occaſio lapſus, & ruinæ, tu tamen conaris oſtendere juſtam cauſam, cur ab ea non abſtineas, non peccas peccato ſcandali; Et ſi ſcandalum ſequatur, illud dicitur eſſe ſcandalum Acceptum, non Datum; Verbi gratia, ſi comedas die Veneris carnes, patefaciendo ægritudinem tuam.

X. Dividitur itaque ex D. Th. ſcandalum in Activum, quod datur, & Paſſivum, quod accipitur, ſeu in Datum, & Acceptum; quæ iterum ſubdividuntur; nam ſcandalum Datum ſubdividitur in directum; ut ſi quis loquatur turpia directe intendens ruinam proximorum; & Indirectum, ut ſi quis loquatur turpia non intendens talem ruinam, ſed ſolum prævidens fore, ut probabiliter ex tali peccato alii in mortale labantur. Scandalum etiam Acceptum (quod habetur quando præter intentionem operantis, & præter naturam, ſeu conditionem operationis, alter ex ea accipit occaſionem peccandi) ſubdividitur in ſcandalum Puſillorum, quod ſcilicet ex hominis ignorantia, vel infirmitate provenit, & Scandalum Phariſaicum, quod ex mera malitia ortum habet; ſicut Phariſæi ex propria malitia acceperunt occaſionem occidendi Chriſtum Dominum ex ejus verbis, & miraculis.

XI. Quæritur quinto; Quodnam ſcandalum ſit peccaminoſum?

Reſpondeo, & dico primo, ſcandalum activum directum ſemper eſſe illicitum; ut ſi quis juſſione, conſilio, aut exemplo expreſſe, vel tacite inducat alium ad peccandum, directe intendens id, quod ſine peccato ab eo fieri non poteſt. Ratio eſt clara, quia talis inductio eſt contra virtutem charitatis, & miſericordiæ, & importat affectum ad peccatum. Hinc Chriſtus Dominus Matth. 8. dixit: *Væ homini illi, per quem ſcandalum venit.*

Dico ſecundo, ſcandalum activum indirectum non ſemper eſt illicitum, quando ſcilicet quod præbet occaſionem ruinæ proximo, eſt operatio de ſe bona, vel ſaltem indifferens, & ex bona intentione fit, & datur juſta cauſa illam non omittendi; unde peccatum proximi ſolum permittitur, eo quod vel non poſſimus, vel non teneamur illud impedire; in quo caſu dicimur materialiter tantum ad peccatum alterius concurrere, ſeu cooperari. Quare ſicut ſine peccato Deus tanquam cauſa prima concurrit ad peccatum creaturæ; ita ſine peccato conjux reddit debitum alteri conjugi habenti votum caſtitatis, ſi illud exigat, nec poſſit a tali propoſito illum avocare: Sine peccato etiam Parochus miniſtrat Euchariſtiam peccatori occulto publice illam petenti; ſine peccato in Civitatibus ad vitanda pejora mala locantur domus meretricibus; ſine peccato Judæorum ſynagogæ, & hæreticorum templa, permittente Republica, ædificantur. Ubi notandum Primo, quod major cauſa requiratur ad cooperandum materialiter peccato alterius, ſi cooperatio materialis ad peccatum ſit propinquior, quam ſi ſit remota; Verbi gratia, major cauſa requiritur ad aſſociandum furem, quam ad ſcalas ſuſtentandas, ut per feneſtram aſcendat. Secundo, major cauſa requiritur, ſi peccatum ſit gravius; Verbi gratia magis requiritur ad cooperandum materialiter peccato injuſtitiæ, aut peccatis publicis, blaſ-

blaſphemiæ, &c., quam peccato luxuriæ, aut peccato occulto. Tertio, ſi probabilius eſt, te non cooperante, alterum non cooperaturum. Quarto, ſi minus juris habeas ad tale opus.

XII. Hinc infertur primo, licitum eſſe Chriſtianis captis remigare in triremibus Turcarum contra Catholicos, quia cooperatio iſta remote ſe habet ad peccatum Turcarum; & quia illis detrectantibus alii non deeſſent, qui hunc laborem obirent; ac demum quia metus gravis excuſat. Contra vero non licet iiſdem ignem admovere tormentis bellicis in perniciem Catholicorum; quia propinquius ſe habet ad peccatum talis cooperatio; immo aliquando eſt directa occiſio, atque adeo intrinſece mala.

Infertur ſecundo, poſſe artifices vendere res indifferentes, puta gladios, aleas, &c., etiamſi alter ſit iis abuſurus; quia hæc remote ſe habent ad peccatum. Si tamen quis vellet emere gladium ad alium occidendum, non poſſet illi vendi; quia modicum lucrum poſtponendum eſt vitæ alienæ; ideo non licet venena vendere, niſi iis, qui putantur bene uſuri, verbi gratia ad medicinam, confectionem colorum, &c.

Infertur tertio, non licere domum, aut inſtrumenta miniſtrare ad ludum, quoties ludentes prævidentur proni ad blaſphemias, ad furta, &c., ut dicemus cum de contractu locationis; Nec licet meretricem paratam ad herum conducere, aut furi ſcalam applicare, &c., quæ omnia proxime ad peccatum concurrunt, & nonniſi metu mortis permitti poſſent.

Infertur quarto, licitum eſſe probabiliter Patrifamilias famulo, aut filio ſuſpecto de furto pecuniam apponere, ut eum deprehenſum emendet, & graviori malo occurrat; quia hoc non eſt intendere malum, ſed impedire malum gravius; ſicut Deus plurima peccata permittit ſubminiſtrando materiam, ut majora bona inde reſultent; Et Judith permittendo libidinem Holofernis ortam ex ſuo ornatu non peccavit. Ita Petrus Navar. contra Sanch. lib. 10. diſp. 12. num. 35., Sà, & alios; quamvis recte notet Navar. id homini ordinarie non licere, cum non ſit dominus abſolutus rerum, & univerſalis.

XIII. Dico tertio, ſcandalum paſſivum, ſeu Acceptum, etiam phariſaicum, permitti non debet abſque aliqua utilitate propria, vel aliena ſaltem temporali; ut notat Dian. part. 5. tract. 7. reſol. 24., quia tenemur ex charitate impedire peccata proximi, quando facile poſſumus; Unde non licet ſine ulla cauſa petere a Sacerdote excommunicato tolerato, vel concubinario, ut ſacrificet, aut ab uſurario petere pecunias mutuas: Permitti tamen poteſt hujuſmodi ſcandalum data juſta cauſa; Verbi gratia ſi indigeas, poteris petere nummos mutuos ab uſurario, & juramentum a juraturo per falſos Deos. Hac ratione Auguſt. apud Laym. de ſcandalo excuſat Abraham a peccato, quando Saræ uxori ſuæ Geneſ. 12. dixit; *Dic, obſecro, quod ſoror mea ſis, ut bene ſit mihi propter te, & vivat anima mea ob gratiam tui*. Vere enim & uxor, & neptis erat ex fratre Aran; unde ſoror (licet ex paterno tantum ſanguine) dici poterat, quia omnes conſanguinei apud Judæos dicebantur fratres ex Auguſt., Et conſtat in Euangelio de fratribus, & ſororibus Domini. Permiſit etiam Abraham, ut Ægyptii occaſionem caperent mulierem rapiendi, confidens de illius pudicitia, quod ab eo periculo liberaretur.

Major autem cauſa requiritur ad permittendum ſcandalum Puſillorum quam Phariſæorum, ut notat Buſemb. ex Laym. & Bonac., illud quippe proce-

Digitized by Google

cedit ex ignorantia , aut infirmitate, ut ſi comedas carnes coram illis, qui neſciunt tuam neceſſitatem , & inde arrepturi ſunt occaſionem ad peccandum : Quamvis ſcandalum, quod procedit ex ignorantia, poſt debitam inſtructionem, & admonitionem, non eſt amplius Puſillorum, ſed Phariſæorum, ut pater.

XIV. Ad vitandum tamen ſcandalum Puſillorum aliquando omitti debet obſervantia aliquorum præceptorum: Verbi gratia, poteſt uxor omittere aliquod jejunium ad vitandam gravem diſcordiam cum marito ; Poteſt Superior diſſimulare aliquos defectus ad vitandas turbas, & majora mala; Poteſt mulier, immo debet ſemel, aut iterum non egredi domo ad audiendam miſſam præceptam , ſi ſciat aliquem in particulari ex ſuo aſpectu ſcandalizandum; ut docent communiter apud Dian. part. 5. tract. 7. reſol. 21., & 22. contra nonnullos ; Quamvis ad id non teneatur , ſi putet aliquos rantum in genere eſſe ſcandalizandos; Qua ratione Doctores apud Buſemb., & Laym. de ſcandalo num. 21. docent eſſe tantum veniale ornatum vanum mulierum , præſertim juxta morem Patriæ , ſi putent aliquos tantum in genere, neminem vero in particulari ea occaſione eſſe ſcandalizandos , ut videre eſt apud Dian. tract. 1. Miſcell. reſol. 30. . Sà tamen docet, quod fœminam gerentem nudum pectus, quamvis non mala intentione , difficile abſolveret (etſi nonnulli illam a mortali excuſent) Poteſt etiam , & aliquando debet Prælatus jurium , & bonorum Eccleſiæ , aut Monaſterii exactionem differre ob ſcandalum ignorantium, & infirmorum vitandum. Poteſtque mulier omittere in confeſſione peccatum illud, ex quo intelligit Confeſſarium ex infirmitate grave ſcandalum eſſe paſſurum. Ratio horum omnium eſt, quia præcepto poſitivo prævalet præceptum naturale de impedienda ſpirituali ruina proximi .

XV. Hic tamen notandum, neminem peccare peccato ſcandali , niſi probabiliter verbo , vel facto conjiciat proximum in gravem tentationem fore lapſurum, cui difficulter poſſit reſiſtere.

Ex quo colligis primo, non peccare peccato ſcandali eos, qui ita pravi ſunt, ut eorum pravum exemplum parum noceat ; ſicut etiam excuſatur , qui peccat coram iis , qui tam proclives ſunt ad malum, ut non cenſeantur induci ab illo pravo exemplo ; verbi gratia, ſi quis fornicetur coram aliis, qui parati ſunt idem facere, & de ſe incitati , ut notat Sanch. prim. Moral. cap. *6*.

Colligis ſecundo ex Pal. apud Trull. lib. 1. cap. 6. dub. 5. non peccare peccato ſcandali, qui ſolum dat occaſionem admirarionis, & horroris ; ut ſi quis die Veneris comedat carnes, aut Moniales inviſat, aut fornicetur coram illis, qui ex tali culpa horrorem tantum concipiunt, non vero propoſitum peccandi. Ratio eſt, quia in tali caſu non præbet occaſionem ruinæ proximo. Notat tamen Navar. in his caſibus raro abeſſe occaſionem ruinæ , & peccatum ſcandali, quia ſæpe datur ſaltem occaſio detrahendi, vel ſiniſtre judicandi, vel liberius vivendi.

XVI. Quæritur ſexto, An qui alterum ſcandalizat, peccet univerſim peccato ſpeciali ſcandali aperiendo in confeſſione ?

Reſpondeo, certum eſſe, quod qui verbis , aut factis inducit aliquem ad peccatum directe intendendo ejus ruinam , duplex peccatum committit in confeſſione aperiendum, alterum illius ſpeciei, cujus eſt peccatum, ad quod inducit; alterum vero ſcandali contra charitatem; Verbi gratia, qui ſuo exemplo, vel ſuaſione inducit alium ad fornicandum, peccat tum peccato lu-

xuriæ, tum etiam peccato ſcandali, ut communiter docent apud Tambur. in Meth. Confeſſ. lib. 2. cap. 1. §. 17., itaut non ſatis ſit in confeſſione dicere, Volui meo exemplo inducere alium ad peccandum, ſed debeat explicari, quod volueris illum inducere ad tale peccatum, videlicet ad fornicationem. Ratio eſt, quia quælibet virtus non ſolum obligat nos, ne contra illam peccemus, ſed etiam ne alium poſitive inducamus ad peccandum contra illam; ergo qui intendit poſitive inducere alium ad fornicandum, non ſolum peccat peccato ſcandali contra charitatem, ſed etiam contra caſtitatem; atque adeo utrumque peccatum in confeſſione eſt explicandum.

Si vero non intendatur directe ruina proximi, ſed illa ſolum prævideatur, putat Lug. de Pœnit. diſp. 16. ſect. 4. contra Laym. de ſcandalo num. 5., Sanch., Vaſq., Con. apud Tambur. loc. cit., quod non ſit neceſſe explicare in confeſſione ſpeciem peccati, ad quod proximus inductus eſt; Verbi gratia, an ad adulterandum, vel occidendum; Nec oportet explicare conditionem perſonæ inductæ ad peccatum, an ſcilicet fuerit Sacerdos, qui in adulterium inductus eſt. Ratio eſt, quia tale peccatum eſt ſolum contra charitatem, non contra alias virtutes, quæ licet obligent, ne poſitive, & directe inducamus alios ad peccandum contra illas, non videntur tamen obligare, ſaltem graviter, ad impedienda vitia in aliis contra tales virtutes. Hinc qui furando prævidet, quod alter arrepturus ſit anſam ad homicidium committendum, ſatis eſt, ſi in confeſſione dicat ſe furatum eſſe, & dediſſe aliis occaſionem peccandi graviter. Unde fit, quod quia non eſt reus homicidii talis fur, nec teneatur ad compenſandum damnum ortum ex homicidio.

Qui tamen dum furatur occulte, ſuſpicatur fore, ut alteri innocenti tale furtum imputetur per accidens, ex Laym., peccat tantum contra charitatem relate ad illum; Quod ſi furtum ex intentione operantis, vel ex modo, quo fit, ex natura ſua ordinetur, ut alteri imputandum eſſet, tunc fur etiam comparatione hujus innocentis peccaret contra juſtitiam, & teneretur ejus damna reſarcire.

ARTICULUS VI.

De Obligatione ſubveniendi proximo in ſuis neceſſitatibus.

I. In extrema neceſſitate ſpirituali proximi tenemur illi, etiam cum vitæ diſcrimine, ſuccurrere.

II. In neceſſitate non extrema, ſed gravi alicujus particularis non tenemur cum vitæ periculo ſuccurrere; tenemur tamen in neceſſitate gravi alicujus Communitatis.

III. Paſtor, etiam in gravi neceſſitate ſuarum ovium, tenetur opem illis ferre cum vitæ diſcrimine.

IV. Non tenemur, ſed poſſumus periculo exponere vitam propriam pro vita temporali proximi.

V. Divitibus præcipitur facile tribuere eleemoſynam indigentibus.

VI. In extrema proximi neceſſitate tenemur ad eleemoſynam ex neceſſariis ſtatui proprio, ſed natura ſuperfluis.

VII. Num ſatis ſit extreme indigenti mutuare?

VIII. Num in gravi neceſſitate proximi teneamur illi ſuccurrere ex neceſſariis ad ſtatum? Tenemur certe ex ſtatui ſuperfluis.

IX. Ad quid teneamur in communibus pauperum neceſſitatibus?

X. Beneficiarii magis, quam alii obligantur ad ſuccurrendum pauperibus. Quonam pacto poſſint de redditibus Beneficii diſponere?

XI. Quandonam teneamur proximum fra-

Digitized by Google

fraternaliter corrigere, & Quomodo? Quid ſi dubitetur, an correctio ſit profutura?

XII. Num etiam cum gravi incommodo fieri debeat aliquando fraterna correctio? Et num præmitti ea debeat ſemper, antequam delictum denuncietur?

I. QUæritur primo, An teneamur ſpirituali neceſſitati proximi ſubvenire etiam cum periculo vitæ?

Reſpondeo, neceſſitatem ſpiritualem aliam eſſe Extremam; quando ſcilicet aliquis non poteſt ſibi aliunde providere; (ut ſi infans, aut amens baptizandus ſit in periculo mortis) Aliam vero non eſſe extremam, quando ſcilicet quis aliunde poteſt ſibi proſpicere, & probabiliter proſpiciet. His poſitis

. Dico primo; ſi proximus ſit in extrema neceſſitate ſpirituali, charitas obligat ad ſuccurrendum illi, etiam cum periculo vitæ; ſi tamen ſit ſpes, quod auxilium ſit profuturum, nec detur periculum animæ propriæ in opem ferente: Dicitur enim Joan. 3. *Et nos debemus pro fratribus noſtris animas ponere*. Quare ſi quis ſit in extremo vitæ, & indigeat abſolutione ſacramentali, tenetur Sacerdos illam conferre cum periculo vitæ; dummodo tamen ex Malder., & Bonac. moraliter conſtet non eſſe illum propria contritione juſtificandum, nec eſſe alium, a quo abſolvatur. Ita Valent., Navar., Malder., & alii apud Bonac. Ex quo ſequitur nos non teneri ire ad Indos ad prædicandum Euangelium; nam ſunt alii, qui id faciunt, & tenentur facere. Sequitur etiam, quod ſi quis injuſte nos invadit, poſſimus illum occidere, ſi neceſſarium ſit ad vitam tuendam, quamvis ſciamus illum eſſe damnandum. Et ratio eſt, quia hic non laborat neceſſitate extrema, quandoquidem ex ſua malitia ſe conjicit in tale periculum.

II. Dico ſecundo. Extra extremam proximi neceſſitatem ſpiritualem non tenemur proximo ſuccurrere cum periculo vitæ, aut cum notabili detrimento famæ, aut facultatum; Verbi gratia, non tenemur adulterum ab adulterio cum vitæ periculo retrahere. Ita Doctores citati. Et ratio eſt, quia natura dedit nobis magnum jus ad vitam, & facultates, unde non eſt credibile, quod homines ad id obligarit. Id tamen intelligendum eſt de neceſſitate non extrema alicujus particularis; non vero alicujus Communitatis; nam Communitati etiam in gravi neceſſitate laboranti ſuccurrendum eſt cum periculo vitæ; quia bonum ſpirituale communitatis prævalet bono privato; Quare tenetur Concionator cum periculo vitæ peccata publica reprehendere, quando imminet periculum ruinæ Communitati; ut accidit ſi peccata ex ſua natura alios inficiant; Si tamen neceſſitas Communitatis ſit levis, hoc eſt in qua ſine magna difficultate poteſt ſibi ſubvenire, non tenemur cum tanto periculo.

III. Dico tertio, ex D. Th. 2. 2. quæſt. 21. art. 1., Valent., & aliis, Paſtorem teneri ovibus ſuis ſuccurrere cum periculo vitæ, quando ſunt in gravi neceſſitate; nam *Bonus Paſtor animam ſuam ponit pro ovibus ſuis*. Ratio eſt, quia cum major ſit obligatio Paſtoris, quam reliquorum, ſi reliqui tenentur in extrema neceſſitate, Paſtor tenetur etiam in gravi neceſſitate ſubvenire: Immo ratione officii tenetur etiam inquirere, ex Bonac., & D. Th. 2. 2. quæſt. 21. eos, qui laborant gravi neceſſitate ſpirituali, ut eis ſubveniat. Hinc ſequitur quod tempore peſtis non poſſit Paſtor a ſuis recedere, niſi alios miniſtros idoneos, & ſufficientes ſubſtituat.

IV. Dico quarto; licet non teneamur, poſſumus tamen periculo vitam no-

Digitized by Google

noſtram exponere pro vita temporali aliorum; hic enim eſt actus honeſtus; Nam Joan. 5. dicitur, *Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis*; unde poſſumus ſervire peſte infectis, diſſolvere rixam pugnantium, permittere, quod occidamur ab injuſto invaſore, ne ille, ſi a nobis occidatur, damnetur; Poſſumus etiam tabulam nobis neceſſariam in naufragio cedere amico, dummodo aliis damnum in his caſibus non eveniat; ut ſi ex mea morte ſequeretur damnum grave meæ familiæ; cum non poſſim ego cedere juri alterius.

V. Quæritur ſecundo, Utrum teneamur proximo in egeſtate conſtituto per eleemoſynam ſubvenire?

Reſpondeo, certum eſſe dari grave præceptum divitibus de facienda eleemoſyna; Nam Joan. 3. dicitur: *Qui viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua, quomodo charitas Dei erit in illo?* Et Matth. 5. damnantur propter omiſſam eleemoſynam illi, quibus dicitur, *Eſurivi, & non dediſtis mihi manducare*. Et 1. ad Timoth. ult. dicitur: *Divitibus hujus ſæculi præcipe facile tribuere*. Et in cap. *Paſce* dicitur, *Quiſquis paſcendo hominem ſervare poteras, ſi non paviſti, occidiſti*. Tenemur autem ex charitate, non ex juſtitia, ut communiter docent contra Mendoz. apud Dian. part. 5. tract. 8. reſol. 2.

Difficultas eſt, num ad eleemoſynam teneamur in extrema ſolum neceſſitate proximi, an in gravi, an etiam in communi? Dicitur autem extrema, vel quaſi extrema neceſſitas, quando proximus eſt in probabili periculo mortis, aut ægritudinis, & miſeriæ, ex qua mors ſequatur; aut in probabili periculo amittendi aliquod membrum; ut ſi quis fame, vel frigore pereat, niſi illi ſuccurram; aut latro illi minetur mortem, niſi det decem aureos, quos non habet. Dicitur etiam ex Filliuc. probabiliter neceſſitas extrema, quando quis ad illam evadendam eligit mortem ſpiritualem, verbi gratia, proſtituere filias, aut ſeipſum turpi lucro: non tamen quando Titius vult ſeipſum interficere, niſi dem illi mille aureos; quia hæc eſt malitioſa neceſſitas, a qua ipſe poteſt ſe liberare. Gravis neceſſitas dicitur, quam incurrunt, qui non habent neceſſaria ad ſuum, & ſuorum ſtatum; ut quando vir nobilis caret pallio, ut decenter adeat ad Divina audienda; Vel ſi quis ære alieno gravatus in carcere detineatur, aut inter hoſtes captivus, aut ſi victu, & veſtitu tenuiſſimo vitam tranſigat. Communis, & ordinaria neceſſitas eſt, quæ paſſim occurrit in pauperibus oſtiatim mendicantibus, & cui paſſim ſubvenitur. Sciendum præterea, quod bona, alia dicuntur eſſe ſuperflua vitæ, alia ſuperflua ſtatui. Superflua vitæ ſunt, quando ſine illis poteſt quidem vita ſuſtentari, non vero decenter juxta perſonæ ſtatum. Superflua ſtatui ſunt, quando ſine illis non ſolum vita, ſed etiam ſtatus decenter conſervari poteſt; Damnata autem eſt ab Innoc. XI. prop. 12. dicens, *Vix in ſecularibus invenies etiam in Regibus ſuperfluum ſtatui; Et ita vix aliquis tenetur ad eleemoſynam, quando tenetur tantum ex ſuperfluis ſtatui*. Intantum autem dicebant vix reperiri ſuperflua ſtatui, quia multi cum Dian. part. 1. tract. 16. reſol. 18. putant cum Vaſq., quod bona, quæ conſervantur ad acquirendum altiorem ſtatum ſibi, vel conſanguineis, non dicantur ſuperflua ſtatui; quia aſcenſus ad majorem ſtatum revocandus eſt ad neceſſitatem, & convenientiam ſtatus præſentis. His poſitis

VI. Dico primo; in extrema, vel quaſi extrema proximi neceſſitate obligamur ad eleemoſynam, etiam ex ſuperfluis ad naturæ conſervationem, & neceſſariis ſtatui; quia ordine chari-

ri-

Digitized by Google

ritatis præferenda eſt vita proximi ſtatui noſtro decenti. Ita communiter contra nonnullos apud Dian. part. 1. tract. 16. reſol. 26. Non eſt tamen improbabile ex Trull., Pal., Con., & Dian. part. 5. tract. 8 reſol. 7., quod non teneamur in extrema neceſſitate aliorum dare, quæ omnino neceſſaria ſunt ad tuum, ac tuorum ſtatum; quia non tenemur vitam proximi conſervare cum tanto detrimento, quale eſt fieri miſerum. Immo Pal. cum Con. putat, te non teneri ingentes divitias etiam ſtatui non neceſſarias expendere pro vita proximi, verbi gratia tria, vel quatuor millia aureorum; quia talis ſumptus in morali æſtimatione, & quoad Reipublicæ utilitatem pretioſior eſt vita hominis. Hinc non teneris pro infirmo Medicos longe diſtantes vocare, aut medicinas pretioſas dare, etiamſi ſcires ſic ægrotum non moriturum, quia charitas non obligat ad media extraordinaria.

VII. Dubium eſt, An quis poſſit ſatisfacere extreme indigenti mutuando, an debeat donare?

Sot. putat, quod debeat dare, contra Navar., & Tolet. Probabilius putat Sanch., Tambur., Trull., quod ſi egens non habeat hic pecuniam, aut aliud, quo indiget, ſed habeat alibi, aut probabiliter credatur habiturus, ſatis ſit mutuare; ſecus debeat illi dari gratis.

VIII. Dico ſecundo; in gravi neceſſitate proximi, quamvis multi apud Dian. part. 4. tract. 4. reſol. 215. doceant, de neceſſariis ad ſtatum teneri divitem ſub mortali clargiri eleemoſynam; probabile tamen eſt ex eodem Dian., & aliis non teneri; quia in pari neceſſitate præferenda eſt conſervatio proprii ſtatus conſervationi ſtatus proximi; Tenetur tamen dives ſub mortali de ſuperfluis ſtatui ſuccurrere gravi neceſſitati proximi. Ita communiter Doctores, quicquid contradicant Roſell., Gabriel, D. Antonin. apud eundem Dian. part. 5. tract. 8. reſol. 14., & Bonac. diſp. 3. quæſt. 2. punct. 5., quorum ſententiam probabilem putat Malder., & Dian. part. 1. tract. 16. reſol. 28., ac Mendo V. *Eleemoſyna*. Ratio eſt, tum quia 2. ad Timoth. ult. dicitur, *Divitibus hujus ſæculi præcipe facile tribuere*; quomodo autem facile tribuit, qui expectat neceſſitatem extremam proximi ad tribuendum? tum etiam quia charitas præcipit proximo ſuccurrere ſine gravi incommodo ſuccurrentis; qui autem de ſuperfluis ſtatui largitur, ſine gravi incommodo ſuccurrit; Ergo de iis tenetur in gravi neceſſitate.

IX. Dico tertio. In communibus pauperum neceſſitatibus multi cum Dian. part. 5. tract. 8. reſol. 17., & part. 8. tract. 15. reſol. 22., & tract. 16. reſol. 28. putant, non teneri nos ad eleemoſynam de ſuperfluis ſtatui; quia ſi hoc eſſet, nemo poſſet aliquid de ſuperfluis ſtatui donare, aut in pios alios uſus erogare; nec poſſet ſine peccato ſuperfluum acquiri niſi ad ſubveniendum pauperibus. Verum probabilior videtur ſententia Bonac., & aliorum apud ipſum, quod teneatur quilibet, prout judicaverit, ſine notabili ſuo incommodo; Et ratio eſt eadem; quia cum præcipiatur nobis ex Apoſt. facile tribuere, non debemus expectare neceſſitatem proximi extremam, vel gravem. Putat tamen Tambur., ſatisfacere huic obligationi, qui habens, verbi gratia, centum aureos annui reditus det duos in eleemoſynam.

X. Dico ultimo; Probabiliter ex Granad. apud Dian. part. 4. tract 4. reſol. 214. ſatisfacit huic obligationi Epiſcopus, ſi quartam partem reditus Eccleſiaſtici det pauperibus; Et alii Beneficiarii, ſi quintam, aut ſextam partem, dummodo reſiduum poſt ſuam congruam ſuſtentationem piis operibus impendant. Ratio eſt, quia tantum

tum

Digitized by Google

tum obligantur ad abundantes, & frequentes eleemoſynas; non vero ad dandum totum, quod ſupereſt, pauperibus. Communiter tamen ex Trident. ſeſſ. 25. cap. 1. docent peccari mortaliter, ſi reditus Eccleſiaſtici in profanos uſus conſumantur: Quicquid in contrarium doceat Lorca, quem noviſſime refellit Dian. part. 10. tract. 11. reſ. 35.; Etenim talia bona appellantur in jure Canonico patrimonium Chriſti, bona Eccleſiæ, bona pauperum. Illud certum eſt, quod ſi donent, verbi gratia parentibus, vel aliis non indigentibus, valide donant, eo quod Beneficiarii vere ſint domini talium fructuum: Qui tamen ad id excitant, vel inducunt, peccant cooperando peccato illorum.

Adde, quod Beneficiarius attenta conſuetudine loci, in quo non adeſt ſpoliorum uſus, poteſt valide, & licite teſtari non ſolum de bonis patrimonialibus, ſed etiam de fructibus Beneficii neceſſariis ad congruam ſui, & ſuæ familiæ ſuſtentationem; unde ea poteſt conſanguineis etiam divitibus relinquere. Verum fructus congruæ ſuſtentationi ſuperfluos non poteſt licite niſi in pios uſus erogare; quamvis valide de iis ad cauſas profanas diſponeret, aut teſtaretur, cum Beneficiarii ſint eorum domini. Ita Bonac. ex Leſſ. lib. 2. cap. 4. dub. 6., nec qui talem donationem acceptat, tenetur ad reſtitutionem. Qua de re fuſe diximus in tertio Opuſculo Theologico de Beneficiis Eccleſiaſticis.

XI. Quæritur tertio; An, & quando teneamur proximum fraternaliter corrigere?

Reſpondeo, nos ad id teneri ſub gravi, etiam ex præcepto naturali, (non ſecus ac tenemur ſubvenire proximo in ſuis neceſſitatibus) ſi tamen quatuor conditiones adſint, videlicet, Quod peccatum proximi, ſive etiam periculum peccandi ſit moraliter certum; Quod ſit ſpes emendationis (quamvis hæc conditio non requiratur in Prælato corripiente) Quod detur opportunitas perſonæ, & temporis, nec ſit alius magis idoneus, qui id ſit facturus; & demum, quod ſine notabili incommodo correctio iſthæc fieri poſſit. Dixi, quod peccatum proximi debeat eſſe moraliter certum; nam ſi ſit dubium, aut ſciatur per auditum, aut per rumorem, tunc ad Prælatum ſpectat corripere; quia hic tenetur etiam inquirere peccata ſubditorum ad correctionem faciendam; Reliqui tamen, nonniſi in caſu, quod peccatum redundet in damnum Communitatis, ut eſt hæreſis, vel in damnum innocentis; aut ſi ſit ſpes probabilis, quod proximus non ſit id ægre laturus.

Quando tamen in aliquo habetur ignorantia invincibilis de legis transgreſſione, (ut ſi quis die feſto laboret ignorans illum eſſe diem feſtum) non tenemur ad correctionem, ſi non ſit ſpes utilitatis, vel ſi timeatur ſcandalum; ſecus tenemur ignorantiam illam depellere, & impedire materialem illam legis transgreſſionem; ad id autem non tenemur ex præcepto correctionis, ſed ex virtute Miſericordiæ ſpiritualis, cujus eſt docere ignorantem; atque adeo non tenemur ſub gravi, ex Bonac., & aliis.

Dubium eſt primo; An teneamur ad correctionem, quando dubitatur, an ea ſit profutura?

Reſpondeo cum Dian. part. 3. tract. 5. reſol. 23., quod ſi dubium ſit, an correctio ſit animæ proximi nocitura, ut ſi ille eatenus inducendus ſit in blaſphemias, contumelias, &c., non tenemur, quia prævalet præceptum de non nocendo alteri, quam de adjuvando illum; propterea non tenemur corrigere proximum, cujus naturam, & indolem ignoramus; niſi forte in arti-

articulo mortis, ne pereat, aut ſi peccatum vergat in damnum Communitatis. Si tamen dubium ſolum ſit, An correctio ſit profutura, & non ſit dubium, an ea ſit nocitura animæ proximi, ſed ſolum bonis illius temporalibus, verbi gratia quia proximus non parum de illa triſtaretur, tunc ex Trull. tenemur illum corrigere, quia bonum animæ præferendum eſt bono corporis.

XII. Dubium eſt ſecundo, An teneantur aliquando proximum corripere, etiam cum notabili damno proprio, immo etiam cum periculo vitæ?

Reſpondeo, Prælatum ad id teneri, ſi ſit ſpes emendationis; reliqui vero ad id tenentur ſolum, quando proximus eſt in extrema neceſſitate, ut ſi ſit in extremo vitæ, & aliter ſit damnandus. Notat tamen Dian. part. 4. tract. 4. reſol. 128. ex Sà, & Granad. raro omiſſionem correctionis eſſe peccatum lethale, quia raro concurrunt quatuor illæ conditiones enumeratæ; præſertim quia ſæpe poteſt proximus ex ſe reſipiſcere; unde ſæpe non eſt in neceſſitate ſpirituali talis correctionis; unde raro ad illam cum gravi incommodo obligamur ſub gravi.

Dubium eſt tertio; An correctio fraterna præmitti debeat ante denunciationem cujuſcumque delicti?

Reſpondeo cum D. Th. 2. 2. quæſt. 33. art. 7. negative. Si enim peccata ſint publica, remedium publice adhibendum eſt; Nec habet tunc locum illud Chriſti Domini, *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe illum*; nam ſi peccatum ſit publicum, peccat ille in omnes, quos turbat. Et eadem eſt ratio de peccato occulto, quod vergit in damnum proximorum ſive ſpirituale, ſive corporale, ut eſt hæreſis, conjuratio, &c., Quare quando proximus non in te ſolum, ſed in alios peccat, ſtatim eſt denunciandus; niſi forte pro certo habeas, quod ſit per ſecretam admonitionem corrigendus. Idque decrevit Sacra Congregatio anno 1660. approbante Alex. VII., ut notavimus in Trutina damnatarum Theſium exponendo quintam theſim ab eo Pontifice proſcriptam.

QUÆSTIO XII.

De Octavo Decalogi Præcepto.

Non loqueris falſum teſtimonium.

A Quarto ad octavum Decalogi præceptum gradum facimus; diximus quippe in Proœmio hujus tractatus, de quinto, ſeptimo, ac decimo præcepto agendum eſſe in de Reſtitutione anno inſequenti; de ſexto vero, & nono in tractatu de Matrimonio. In octavo itaque præcepto prohibetur omnis injuria verbo illata proximo tam in judicio, quam extrajudicialiter. In judicio autem injuria committi poteſt, vel a Judice injuſte judicando, vel a teſte falſum deponente, vel a reo injuſte negante, vel a falſo accuſatore, vel ab Advocato iniquam cauſam defendente. Extra judicium vero committitur mendacio, detractione, convitiis, contumelia, & improperio, ſuſurratione, irriſione, maledictione, & judicio temerario. De his autem agemus cum de Reſtitutione, inquirentes quid pro tali injuria reſtituendum ſit. Hic tantum agendum de injuria, quæ in judicio committitur, & quam primario hoc præceptum prohibet.

ARTICULUS I.

De Forma Juris a Judice ſervanda.

I. Forma juris, ſeu Legum diſpoſitio a Judice ſervanda eſt, tum in modo procedendi, tum in ferenda ſententia.

II. Modus procedendi juxta formam juris eſt triplex, per Accuſationem, per Denunciationem, & per Inquiſitionem: Hæc autem triplex eſt, Generalis, Particularis, & Mixta.

III. Ut per Inquiſitionem generalem procedat Judex, non prærequiritur Infamia, nec Accuſatio. Debent tunc manifeſtari delicta, ſi delinquentes laborent infamia.

IV. Ad Inquiſitionem ſpecialem prærequiritur accuſatio, quæ ſufficienter habetur per infamiam, aut per publicum rumorem.

V. Infamia habetur per vocem multorum, quin taxetur numerus, ſed arbitrio Judicis relinquendus.

VI. Num ſufficiant indicia certa, ut poſſit fieri ſpecialis Inquiſitio?

VII. Quid prærequiritur ad Inquiſitionem Mixtam?

VIII. In quibuſnam caſibus fieri poteſt Inquiſitio ſpecialis, nulla infamia præeunte?

IX. Quanam forma debet procedere Judex poſt accuſationem, aut denunciationem Rei?

X. Num licite procedat Judex propter meram querelam, aut denunciationem ſine prævia infamia?

I. JUdex multipliciter poteſt injuriam irrogare proximo in ferenda ſententia, videlicet ſi non ſervet formam juris; ſi ſine jurisdictione, ſeu poteſtate judicet; ſi in ferenda ſententia judicet injuſte, aut tarde; ſi careat debita ſcientia; ſi munera a par-

Digitized by Google

parte accipiat, &c., De quibus omnibus breviter agendum, ac primo quidem de forma Juris a Judice ſervanda.

Præmitto tamen, duplicem dari formam Juris in judicando, alteram in modo procedendi, alteram in modo ferendi ſententiam: Etenim ſententia ferri debet juxta utramque formam Juris, ſeu diſpoſitionem legum, ex cap. 1. *de Sententia, & re judicata*. Et ratio eſt, quia ſententia judicativa eſt declaratio legis, & juris in caſu particulari; ergo ferri debet juxta diſpoſitionem legis; unde fit, ut qui leges ignorat, teneatur conſultorem eruditum habere rerum, cujus conſilio utatur, aliter peccabit graviter, & tenebitur ad damni reſtitutionem.

II. Verum circa formam juris in modo procedendi ſciendum, tripliciter poſſe Judicem procedere juxta legum diſpoſitionem, videlicet per Accuſationem, per Denunciationem, & per Inquiſitionem. Accuſatio eſt delatio criminis a ſpondente ſe illud probaturum: Denunciatio judicialis eſt delatio criminis ſine tali onere facta coram Superiore tanquam judice, ut delictum puniat, & ſatisfactionem imponat; Et per hoc diſtinguitur a Denunciatione extrajudiciali, quæ fit coram Superiore, tanquam Patre, non ut puniat, ſed ut corrigat reum. Utrovis modo procedat Judex, ſive per accuſationem, ſive per denunciationem, procedere debet ad inſtantiam partis. Ex conſuetudine autem accuſationi ſuccedit querela, ratione cujus procedere poteſt judex ad capiendas informationes, ad examinandos teſtes vel productos ab accuſatore, vel a denunciante nominatos, & ultimo ad examinandum delinquentem juxta communem praxim. Procedere etiam poterit ex Azor. cap. 22. Judex per evidentiam criminis, & per deprehenſionem in flagranti delicto.

At circa modum procedendi per Inquiſitionem notandum, triplicem eſſe Inquiſitionem, Generalem, Specialem, & Mixtam. Generalis inquiſitio dicitur, quando a judice inquiritur delictum in communi, ut faciunt Prælati in civitate ſuæ Diœceſis. Specialis dicitur, quando inquiritur aliquod delictum particulare de perſona particulari, verbi gratia, an Titius commiſerit adulterium. Mixta dicitur, quando vel de perſona particulari inquiritur crimen in communi, ut ſi quæratur, an Titius ſit flagitioſus; vel de perſona in communi crimen particulare, ut ſi invento cadavere occiſi quæratur, quinam fuerit homicida. His explicatis

III Quæritur primo, Quænam forma juris a judice ſervanda eſt, quando procedit per Inquiſitionem?

Reſpondeo, & dico primo; ut judex procedere poſſit per inquiſitionem generalem, (quæ dicitur eſſe ex officio, & non ad inſtantiam partis) non prærequiritur infamia, vel accuſatio, vel denunciatio; aliter non eſſet conſultum publico bono. Quamvis autem facta generali inquiſitione nemo teneatur manifeſtare delicta occulta; (niſi quando talis manifeſtatio eſſet neceſſaria ad bonum commune, vel ad utilitatem, & emendationem delinquentis) tenetur tamen quilibet ea manifeſtare, quorum auctores laborant infamia de aliquo delicto; quamvis nemo teneatur ſeipſum, aut complices manifeſtare.

IV. Dico ſecundo; Ut procedat judex per Inquiſitionem ſpecialem, per quam intenditur pœna delinquentis, prærequiritur infamia, aut clamoroſa inſinuatio, ſeu vox totius populi, & publicus rumor de tali delicto, ut præſcribitur in cap. *Cum oportet, De accuſationibus*. Et ratio eſt, quia judex non poteſt ſic procedere, niſi præcedat aliqualis accuſator, qui ſufficien-

ter habetur per infamiam, vel publicum rumorem.

V. Eſt autem infamia frequens vox proborum virorum, quæ hominem de tali delicto ſuſpectum reddit; ut notat Sanch. l. 2. de Matrim. diſp. 46.; Ubi etiam docet, quid requiratur, ut fama probet, & probetur. Dubium eſt, quot homines ad infamiam requirantur? Docet Sot. cum aliis apud Bonac., quod requirantur decem; Navar. requirit majorem partem populi, vel ſaltem vicinorum. Avil., & Molin. putant relinquendum id judicio prudentis viri; quia nihil in jure præſcribitur, & cum infamia ſit vox multorum, non poteſt numerus taxari, quia decem in magnis populis ſunt pauci, & in modicis multi.

VI. Ex dictis ſequitur, non ſufficere ad ſpecialem inquiſitionem indicia manifeſta, præciſa conſuetudine in contrarium. Ratio eſt, quia in jure prærequiritur vel infamia, vel clamoroſa inſinuatio; ergo indicia manifeſta non ſufficiunt. Adde, quod indicia certa in judicio ſunt minoris probationis, quam duo, vel tres teſtes; Innoc. quippe III. in cap. *Accuſationis, De inquiſitionibus* ſtatuit, non poſſe judicem inquirere contra non infamatum, etiamſi duo, vel tres teſtes aſſerant ſe vidiſſe delictum ab homine committi. Ita Navar., & Valent. contra Sà, Molin., Azor., qui putant etiam unum teſtem ſufficere, ut judex poſſit contra aliquem inquirere, atque adeo ſufficere etiam indicia certa. Verum Bonac. utramque ſententiam conciliat dicendo, ibi hoc permitti, ubi eſt talis conſuetudo, quæ poteſt derogare juri poſitivo; Et ſic in multis locis eſt praxis, quod invento cadavere, habitiſque indiciis de aliquo, formetur contra illum inquiſitio; quia id expedit ad bonum publicum, quod prævalet infamiæ perſonæ particularis, quæ ſequitur ex tali inquiſitione.

VII. Dico tertio; Ut procedat judex per Inquiſitionem mixtam, requiritur vel infamia, vel clamoroſa inſinuatio, (ut dictum eſt de Inquiſitione ſpeciali;) vel etiam indicia juxta receptam loci conſuetudinem, vel ſemiplena probatio, & accuſatio. Ita Leſſ., Navar., & alii apud Bonac. Ratio eſt, quia ita videtur famæ perſonarum, & bono publico expedire. Dicitur autem ſemiplena probatio dictum unius teſtis oculati fide digniſſimi id deponentis in judicio cum juramento. Indicia autem certa, & indubitata dicuntur, quæ ſufficiunt non ſolum ad examinandum, ſed etiam ad torquendum reum, vel ad deferendum illi juramentum; Delatio enim juramenti quædam tortura eſt. Talia indicia ſunt fuga delinquentis ſtatim poſt crimen commiſſum, niſi forte ſuſpectus purget ſuſpicionem comparendo ſtatim poſt citationem: Item gravis inimicitia conjuncta cum aliis indiciis, vel exiſtentia rei furto ablatæ apud delinquentem, &c. Hæc tamen indicia non ſunt ſatis ad puniendum reum pœna ordinaria, quia fieri poteſt, ut non ſit reus: Indicia vero, quæ reputantur levia, ſufficiunt ſolum ad capiendum reum, ne fugiat, non vero ad illum examinandum; Et tale indicium ex Azor., & Sylveſt. eſt dictum ſocii criminis, quod ſatis eſt ad capiendas contra illum informationes, & ad illum capiendum, ne fugiat, non vero ad illum examinandum, & torquendum. Indicia demum, quæ reputantur gravia, ſed non indubitata, ſufficiunt ad reum capiendum ſimul, & examinandum, non tamen ad illum torquendum.

Ex dictis ſequitur primo, quod ſi publice conſtet commiſſum eſſe homicidium, poſſit de illo fieri inquiſitio generalis, ſeu mixta, quiſnam illud commiſerit; non vero ſpecialis contra aliquem, niſi præcedat infamia, vel

accu-

Digitized by Google

accuſatio, vel ſemiplena probatio. Ita Molin., Valent., Reginald. contra Sot. apud Bonac.

Sequitur ſecundo, idem dicendum de judice regulari, qui non poteſt inquirere delicta, niſi in caſibus, in quibus poteſt judex Eccleſiaſticus, & Sæcularis, ut notat Sanch. lib. 6. Conſil. cap. 8.; atque adeo ſi duo, vel tres jurent ſe vidiſſe delinquentem, non poteſt fieri inquiſitio ſpecialis, ſi non præcedat infamia, ex cap. *Inquiſitionis*, *De accuſationibus*, aut niſi aliter ferat conſuetudo: Nec eſt puniendus judicialiter ille delinquens, niſi fraterna correctione præmiſſa proceſſum ſit per denunciationis viam, ut habent expreſſe. Cajet., Navar. ex D. Th. 2. 2. quæſt. 33. art. 7. ad 5., quando tamen ex non inquirendo religionis pernicies, aut aliud damnum notabile non timeretur.

Sequitur tertio, quod in inquiſitione mixta generali, quando judex interrogat de veritate alicujus criminis notorii, cujus auctorem pauci norunt, nemo teneatur veritatem, ſeu auctorem criminis aperire, niſi præcedat infamia, vel ſemiplena probatio, vel accuſatio de criminis auctore. Ita Bonac., Leſſ. contra Azor., Sylveſt., & alios, qui putant teneri auctorem criminis aperire, etiamſi ipſe ſolus noverit.

Sequitur quarto, quod qui ſuum delictum confeſſus eſt, vel de illo eſt convictus, non poſſit interrogari de aliis delictis, de quibus non extat contra ipſum infamia, vel certa judicia, niſi cum priori delicto connexionem habeant; quamvis in aliquibus locis contrarium ſit uſu receptum, ut notat Julius Clarus lib. 5. quæſt. 64.

Sequitur quinto, quod quando reus ſuum crimen confeſſus eſt, neque poſſit interrogari de crimine ſociorum, quando illorum crimen eſt occultum, ex *leg. final. ff. de accuſatione*; niſi tamen crimen ejus rationis ſit, ut ſine alio committi non poſſit; ut eſt adulterium, ſodomia, &c.; Vel publico bono repugnet, ut ſunt crimina læſæ Majeſtatis, latrocinia, falſa moneta, aſſaſſinia, &c.; tunc enim debet interrogari, & tenetur reus revelare complicem occultum, quia præceptum non ſcandalizandi fortius obligat, quam præceptum non infamandi; in his enim caſibus ſequeretur ſcandalum, ſi remaneret impunitus ſocius criminis, quando crimen, quod eſt publicum, fert de ſe ſocium: Quamvis Trull. dub. 22. putet id eſſe verum, quando delictum eſt valde atrox, itaut ſi non puniatur, magnum, & certum ſcandalum ſequatur.

VIII. Rogabis. An dentur aliqui caſus, in quibus nulla præcedente infamia poſſit fieri inquiſitio vel generalis, vel ſpecialis?

Reſpondeo, dari. Primus eſt, quando talis inquiſitio neceſſaria eſt ad præcavendum malum futurum, etiam privatum, præſertim animarum; Verbi gratia, ad impediendum crimen hæreſis, læſæ Majeſtatis, &c. Ratio eſt, quia bonum animæ præſtat bonis famæ, honoris, &c., & melior eſt conditio innocentis. Unde fit, ut hæreticus, etiam occultus, debeat manifeſtari. Secundus eſt, quando non proceditur ad puniendum delictum, ſed vel ad celebrandum, verbi gratia, matrimonium, vel ad conferendum beneficium, vel ad eligendum, &c., in quibus caſibus reus tenetur vel ſe prodere, vel a tali matrimonio, aut beneficio abſtinere. Tertius, quando ſuſpicio communis ſupplet vicem infamiæ. Quartus eſt, quando delictum committitur coram ipſis judicibus; vel ſi incidenter illud reus confeſſus eſt, quia fit tunc notorium notorietate juris, quod ſufficit ad ſpecialem inquiſitionem; non tamen ſi confeſſio facta ſit metu tormentorum, & poſtea revo-

Digitized by Google

revocetur, quia perinde eſt ac ſi facta non fuiſſet.

IX. Quæritur ſecundo, Quænam ſit forma juris ſervanda a judice in accuſatione, & denunciatione?

Reſpondeo, judicem juridice procedere via accuſationis, ſi poſt accuſationem interrogat teſtes, & poſtea, habita ſaltem ſemiplena probatione, procedit ad interrogandum reum. Ita communiter; quamvis Clavis regia, & alii putent ſufficere ad reum interrogandum indicia manifeſta. Ubi notandum, quod ſi crimen probatum eſt per duos, vel tres teſtes omni exceptione majores, judex procedere poteſt non ſolum ad examinandum, ſed etiam ad condemnandum reum; Si vero per unum tantum teſtem crimen probatum eſt, procedere ſolum poteſt ad reum examinandum, & torquendum; idque verum eſt, etiamſi judex non procedat via accuſationis proprie dictæ, ſed per querelam, vel per denunciationem juridicam; quæ ſcilicet fit coram judice in ordine ad punitionem Rei, non vero per denunciationem Euangelicam, quæ fit Superiori tanquam Patri in ordine ad correctionem delinquentis.

X. Dubium tamen eſt; An licita ſit talis praxis procedendi propter meram querelam, vel denunciationem ad capiendas informationes, & indicia, quibus habitis, formetur ſpecialis inquiſitio?

Sot., Navar., & alii illam damnant, quia qui ſine prævia infamia inquirit, præbet occaſionem detrahendi, ſeu infamandi delinquentem nondum laborantem infamia, quod eſt contra jus naturale, & divinum. Verum Leſſ. l. 2. cap. 28. Azor., aliique illam permittunt, dummodo fiat in gravibus cauſis, & quando neceſſe eſt ob Reipublicæ utilitatem. Ratio eſt, tum quia ſi id non permitteretur, multa crimina remanerent impunita; tum etiam quia jure tantum humano introductum eſt, ut non fiat ſpecialis inquiſitio ſine prævia auctoris infamia, ex cap. *Accuſationis, de Inquiſitionibus*; Jus autem humanum per contrariam conſuetudinem aboleri poteſt.

ARTICULUS II.

De Juriſdictione in Judice requiſita.

I. Requiritur Juriſdictio in Judice, ut valide ſententiam ferat, ſive ea ſit ordinaria, ſive delegata, ſive Arbitraria, ſive Acceſſoria.

II. Judices ſæculares num poſſint vi conſuetudinis immemorabilis aliquam ſententiam ferre adverſus Eccleſiaſticos?

III. In pluribus caſibus permittitur Judicibus laicis de Clericis cognoſcere.

IV. Qui patrato delicto aſſumpſit habitum Clericalem, aut Religioſum, poteritne a Judice laico puniri?

V. Clerici turbantes Rempublicam poſſunt a Judice laico reprimi, capi, & illico Superiori Eccleſiaſtico tradi, ut puniantur.

I. Quæritur primo, An, & quæ juriſdictio requiratur in Judice in ferenda ſententia?

Reſpondeo, certum eſſe requiri ad ſententiæ validitatem in Judice poteſtatem, ſeu juriſdictionem. Sententia enim, ſeu judicium eſt quædam lex particularis; lex autem non poteſt valide ferri a non habente juriſdictionem. Quando autem aliquis ex errore communi cum titulo colorato putatur verus Judex, tunc etiam juriſdictionem veram habet, ut dicemus in de Pœnitentia; quia Superior in bonum commune confert in tali caſu judici putato veram juriſdictionem, ex leg. *Barbarius*; quod etiam multi probabiliter docent verum eſſe, ubi datur opinio de juriſdictione in judice,

ee, aut error communis ſine titulo colorato.

Præterea quælibet jurisdictio ſatis eſt ad reddendum judicem competentem, & ad ſententiæ validitatem, ſive ea ordinaria ſit, ſive delegata, ſive arbitraria, ſive acceſſoria. Eſt autem poteſtas, ſeu juriſdictio ordinaria, quæ alicui competit ratione ſui officii, quia ſcilicet ex jure, vel ex conſuetudine, aut ex præſcriptione tali officio competit: Hanc habet Papa, & Epiſcopus reſpectu ſuorum ſubditorum in rebus ad animæ ſalutem pertinentibus: necnon Vicarius Generalis Epiſcopi vivente Epiſcopo. Delegata eſt illa, quæ alicui competit ex conceſſione illius, qui ordinariam habet poteſtatem. Arbitraria eſt illa, quæ alicui competit ex communi conſenſu partium litigantium; ut ſi quis a collitigantibus vel eligatur in Arbitrum, qui amicabiliter componat litem, vel eligatur in judicem, qui juxta ordinem juris ſententiam ferat. Acceſſoria demum eſt illa, quæ alicui aliunde accedit, verbi gratia ratione delicti in proprio territorio commiſſi a non ſubditis, ex leg. *ultima*, *ff. de Accuſationibus*. Et eadem ratio eſt, ſi quis injuriam irrogavit ſubdito alterius ſuperioris; Si enim Superior ejus, qui injuriam fecit, interpellatus omittit injuriam vindicare, poterit id facere ſuperior ejus, qui injuriam accepit.

Hinc infertur primo, invalide judicare, qui abſque aliqua ex dictis poteſtatibus judicat: Et qui alienam poteſtatem uſurparet, mortaliter peccaret; immo teneretur ad reſtitutionem damni ſecuti, qui uſurpatione judicii peccaret contra juſtitiam.

II. Infertur ſecundo, mortaliter peccare judices ſæculares judicando aut de perſonis Eccleſiaſticis, aut de rebus ſpiritualibus. Immo incurrunt excommunicationem in Bulla Cœnæ; cum Trident. ſeſſ. 23. cap. 20. eximat Eccleſiaſticos ab eorum juriſdictione: Nec poſſunt tali privilegio Eccleſiaſtici cedere, quia hoc non eſt privilegium perſonale, ſed toti communitati Eccleſiaſticæ indultum. Quare, ut notat Sanch. apud Trull., ſi pecora Clerici damnum inferant paſcuis alienis, judex ſæcularis non poteſt ea capere, ſed ad ſummum punire poteſt paſtores ſæculares propter malam cuſtodiam, ut ſolvant pœnas, & damna. Quamvis in hac re attendenda potius ſit legitima, & approbata conſuetudo; quia in conſuetudine immemorabili præſumitur privilegium, nec laici videntur incapaces privilegii judicandi de Eccleſiaſticis ex conſenſu Pontificis, ut docent Bonac. hic §. 3. cum Suar.: Sed verius Azor., & alii docent, quod omnis hujuſmodi conſuetudo ſublata ſit per Bullam Cœnæ in Excommunicatione decima quinta.

III. Poſſunt autem in ſequentibus caſibus judices laici de Clericis cognoſcere. Primo, ſi Clericus ſit degradatus, & brachio ſæculari traditus. Secundo, in caſu reconventionis civilis; ſi enim Clericus laicum convenit apud judicem ſæcularem, poteſt apud talem judicem reconveniri in cauſa tantum civili; (ſi ſcilicet putet laicus aliquam actionem habere contra eundem Clericum in cauſa civili) Unde Clericus tenetur ſtare ſententiæ talis judicis, ex cap. 1. & 2. *De mutuis petitionibus*: Quamvis non poſſit cogi ab eodem judice, ut ſtet tali ſententiæ. Tertio, ex Trident. ſeſſ. 23. cap. 6. Clericus prima tonſura, aut etiam minoribus ordinibus inſignitus amittit privilegium fori, niſi beneficium habeat, aut habitum, & tonſuram deferens alicui Eccleſiæ ex mandato Epiſcopi inſerviat; Vel in Seminario Clericorum, aut in aliqua ſchola, vel univerſitate quaſi in via ad majores Ordines de licentia Epiſcopi verſetur. Quarto, ſi Clericus

fiat

Digitized by Google

ſiat bigamus, vel bigamia vera, ducendo ſucceſſive duas uxores, vel interpretativa, ducendo viduam, ex *cap. unico De bigamis in* 6. Quinto, in cauſa feudi; Clericus enim in iis, quæ pertinent ad feudum, ſubjicitur domino feudi, quamvis ſæculari, ex cap. *Verum, de foro competenti*: Unde fit, Clericum teneri ſtare juramento fidelitatis præſtito domino directo feudi. Sexto, ſi quis patrato delicto in fraudem aſſumpſit habitum clericalem; fraus enim nulli debet patrocinari. Putat tamen Bonac. contra communiorem, quod non dicatur aſſumere in fraudem, qui patrato delicto aſſumit habitum clericalem animo ſimul inſerviendi Deo, & ſubtrahendi ſe a poteſtate ſæculari; ſed ſolum ſi id faciat animo vitandi forum; Cenſetur autem ſuſcipere habitum clericalem ad vitandum forum, qui ſtatim patrato delicto, aut poſtquam fuerit diffamatus, habitum clericalem aſſumit. Immo ex Bulla Sixti V. Religioſus, qui patrato delicto aſſumpſit habitum religionis, nec gaudet privilegio fori, ſi ad religionem admittatur non adhibita a Superioribus inquiſitione præſcripta, an videlicet aliquod delictum commiſerit? An ære alieno ſit gravatus?

IV. Sed notat Bonac. num. 18., quod qui patrato delicto in fraudem fori ſæcularis aſſumpſit habitum vel clericalem, vel religioſum, poſſit quidem puniri a judice laico pœna pecuniaria, non tamen corporali; quia per ſuſceptionem habitus effectus eſt de ſorte, & hæreditate Chriſti Domini; Nam Clericus idem ſonat, ac in ſortem Domini vocatus; Unde par non eſt, quod corporaliter poteſtati ſæculari ſubjiciatur.

V. Demum poſſunt a judicibus ſæcularibus Clerici Rempublicam turbare, vel homicidium committere intentantes reprimi, & capi, ut a malo ceſſent, & ſuo legitimo judici tradantur. Poſſunt etiam ſimiliter capi in flagranti crimine, ſi periculum eſt, quod fugam arripiant; Immo ex Farinac. poſſunt ſpoliari armis, quæ Principum edictis deferri prohibentur, & tradi Eccleſiaſtico judici, ut puniantur: Quod tamen negat Decian. apud Bonac., tum quia Clerici non tenentur vi coactiva legibus Principum ſæcularium, tum quia delictum hoc non eſt adeo grave, ut debeat ob illud Clericus laicæ ſubjici poteſtati.

ARTICULUS III.

De Judice in ferenda ſententia.

I. Judici non licet in ferenda ſententia ſequi opinionem minus probabilem, omiſſa probabiliore. Cur id liceat Confeſſariis?

II. In cauſis civilibus, in quibus opiniones circa jus ſunt æque probabiles, univerſim poteſt judex cauſam adjudicare, cui mavult, favendo tamen Reo, prout fieri poteſt. At ſi opiniones ſunt æque probabiles circa factum, debet dividi res, aut pretium rei.

III. In cauſis vero criminalibus, quando opiniones circa factum ſunt æque probabiles, ſequenda eſt opinio magis favens Reo.

IV. Judex inferior nequit damnare Reum, ſi ſolum privata ſcientia ſciat illum eſſe reum. Poteſt tamen debitorem hujuſmodi cogere ad ſolvendum.

V. Judex ſupremus regulariter non poteſt Reum condemnare, niſi citatum, & auditum.

VI. Num poſſit Judex damnare juridice Reum, ſi privata ſcientia ſciat illum eſſe innocentem? Probabilius id non licet in cauſis capitalibus, ſed ſolum in civilibus, ac levis momenti.

VII.

Digitized by Google

VII. Quanam munera accipi poſſunt a Judice, præciſo juramento de non acceptandis muneribus a partibus, & præciſis legibus id vetantibus?

VIII. Pretium acceptum pro ferenda ſententia injuſta, poſt illam non eſt reſtituendum; ſicut reſtitui debet pretium pro ferenda ſententia juſta.

IX. Leges poſitivæ vetantes munerum acceptionem non allicientium ad injuſtitiam probabiliter non obligant ſub mortali; ſecluſo juramento quod a Judicibus præſtetur de iis non acceptandis.

X. Dari poſſunt Judici munera ad vexationem injuſtam redimendam. Sed non eſt de facili credendum, quod ea intercedat; nec quod propter munera diligentius merita cauſæ ille ſit diſcuſſurus.

I. Quæritur primo; An poſſit Judex in judicando ſequi opinionem probabilem, omiſſa probabiliore, & tutiore?

Reſpondeo, damnatam eſſe ab Innoc. XI. propoſ. 2. quæ dicit: *Probabiliter exiſtimo, Judicem poſſe judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.* Et ratio eſt, quia a Republica conſtituitur, ut unicuique tribuat jus ſuum juxta merita cauſæ; Illa autem pars, pro qua ſtat opinio probabilior, habet majora merita cauſæ, & majus jus; ergo pro illa judicandum; alioquin judex erit acceptor perſonarum.

Neque dicas, licitum eſſe Confeſſario, qui eſt judex in foro interno, judicare ſecundum opinionem minus probabilem, etiamſi agatur de damno alterius, puta de reſtitutione facienda; ergo etiam id licebit judici in foro externo.

Nam conceſſo antecedente, negatur conſequentia. Diſparitas eſt, quia in foro externo judicare debet inter partes juxta uniuſcujuſque merita; at in foro interno confeſſarius judicat inter Deum, & hominem, ut homo præſtet Deo debitam ſatisfactionem; hanc autem præſtare poteſt ſequendo opinionem probabilem relicta probabiliori.

II. Notandum hic, quod in cauſis civilibus ſi opiniones ſint æque probabiles ex parte juris, poteſt judex ſequi, quam maluerit, & ceſſante ſcandalo poteſt modo unam, modo alteram ſequi. Ratio eſt, quia cum utraque ſit probabilis, prudenter agit, quamcumque ſequatur: Quamvis ſi una ſit benignior altera, & magis favens Reo, illa ſequenda ſit; Sicut etiam ſi faveat juramento, matrimonio, viduæ, pauperibus, operi pio; aut ſi defendat valorem actus, etiamſi in præjudicium Rei, ut notat Navar. Quod ſi in iiſdem cauſis civilibus opiniones ſint æque probabiles ex parte facti, (quatenus ſcilicet utraque pars probat cauſam ſuam teſtibus, & ſcripturis æque idoneis) debet judex componere partes inter ſe, dividendo rem, aut pretium rei, ſi hæc ſit indiviſibilis. Ratio eſt, quia cum probationes litigantium ſint æquales, æqualia pariter ſunt ipſorum jura in rem, atque adeo judex debet illam dividere.

III. In cauſis autem criminalibus, quando opiniones etiam ex parte facti ſunt æque probabiles, amplectenda eſt opinio magis favens Reo, ut communiter Doctores docent. Ratio eſt, quia in criminalibus accuſator, vel fiſcus ſe habet ut aggreſſor, & reus ut aggreſſus, ac ſe defendens; Omnia autem jura dictant aggreſſo, & ſe defendenti favendum potius eſſe, quam aggreſſori. Quamvis Bonac. punct. 9. num. 15. apud Trull. putet non eſſe improbabile, quod in opinione æque probabili, ſive ex parte juris, ſive ex parte facti poſſit judex ſequi ſententiam, quam ma-

maluerit tam in cauſis civilibus, quam in criminalibus, niſi aliter ferat conſuetudo, vel decreta. Damnatur tamen ab Alex. VII. propoſ. 26. dicens: *Quando litigantes habent pro ſe opiniones æque probabiles, poteſt judex pecuniam accipere pro ferenda ſententia in fbvorem unius præ alio.*

IV. Quæritur ſecundo, An judex damnare poſſit reum non auditum; aut quem ex privata ſcientia cognoſcit eſſe reum, ſi juridice ſit innocens?

Reſpondeo, & dico primo; Judex inferior non poteſt condemnare reum, qui non ſit citatus, & auditus cum omni judicii ſolemnitate, nec illum, quem ex ſola privata ſcientia habet reum. Ratio eſt, quia tenetur parere juri naturali, & legibus communibus ad ordinem juris pertinentibus; Quare ſi ſecus faceret, peccaret contra juſtitiam, & teneretur ad reſtitutionem. Scimus autem Deum ipſum non protuliſſe ſententiam contra Adamum, niſi prius vocatum, auditum, & defenſum. Notat tamen Dian. part. 2. tract. 5. reſol. 98., quod ſi agatur non de puniendo, ſed de avertendo malo in poſterum imminente aut Reipublicæ, aut innocenti, poſſit judex ex privata ſcientia jubere, ut auctor interficiatur, ſi alia via non ſuppetit; quia tunc non agit ut judex ex auctoritate publica, ſed ut privatus, ſe, aut rem ſibi commiſſam defendens, occidendo aggreſſorem cum moderamine inculpatæ tutelæ.

Oppones: Poteſt judex cogere ad reſtituendum, quem privata tantum notitia cognoſcit debitorem; ergo etiam damnare, quem privata tantum notitia cognoſcit reum.

Reſpondeo, nego conſequentiam. Ratio eſt, quia ſicut poteſt creditor uti compenſatione, & tertius aliquis conatum, & operam ſuam præſtare, ut creditori debita ſatisfactio exhibeatur; ita poteſt judex ad id ſuam auctoritatem interponere, non vero ad damnandum reum auctoritate publica. Immo, ut notat Bonac. quæſt. 2. punct. 2. neque poteſt judex præter ſolutionem debiti damnare debitorem ad aliam pænam pecuniariam ex privata ſcientia; quia pæna non imponitur, niſi crimine probato.

V. Dico ſecundo; neque judex ſupremus poteſt ordinarie ex privata ſcientia aliquem condemnare; nec niſi citatum, & auditum. Ratio eſt, quia non cenſetur Reſpublica ſuam poteſtatem in principem tranſtuliſſe, niſi eo modo, ut jus gentium ſervet; & prout utile eſt ad bonum regimen. In aliquo tamen raro caſu ex Covar. poſſet id facere: Verbi gratia ſi quis Reginæ vim intuliſſet, & ſolus Rex id cognoſcat, aut ſi conjuratio fieret in principem, nec expediret reſciri perſonas, poſſet illas veneno, aut alia via interficere; quia in tali caſu videtur Reſpublica conſentire.

Eodem modo poteſt in quibuſdam caſibus reum non citatum, nec auditum damnare: Primo, ut notat Bonac. loc. cit., ſi crimen ſit publicum, & ut addit Sanch., certo conſtet nullam defenſionem eſſe reo. Ratio eſt, quia citatio interponi debet, ut reus ſe defendat; quare ſi conſtat nullam eſſe defenſionem, fruſtranea eſſet citatio. Proinde ſæpe latrones in crimine reperti ſtatim ſuſpenduntur ſine proceſſu, quia factum publicum eſt loco accuſatoris, & teſtium.

Secundo, ſi quis contra Rempublicam, vel alios privatos perniciem machinetur, & ſit periculum in mora. Ratio eſt, quia hoc non eſſet punire delictum, ſed ſe defendere, & impedire damnum imminens.

Tertio, ſi crimen notum ſit Principi, & tribus aliis, ſed ſine gravi incommodo non poſſit juridice probari, poſſet interfici reus occulte, ut notat Leſs. apud Trull.

VI.

VI. Dubium eſt; An vice verſa poſſit judex damnare reum juridice probatum, ſi ex privata ſcientia cognoſcat illum eſſe innocentem?

Reſpondeo, D. Th. 2. 2. quæſt. 67. art. 2., Sanch. lib. 6., Conſil. cap. 1. dub. 17., alioſque apud Tambur., & Bonac. loc. cit. affirmare. Ratio eſt, quia judicare pertinet ad perſonam publicam; ergo judex in judicando ſequi debet notitiam publicam, non privatam, quando non poteſt effugere, quin judicet. Verum communius cum Scotiſtis, & Leſſ. lib. 2. cap. 29. num. 84 docent in cauſis gravibus id non licere, etiamſi deberet cæteroqui judex & officium, & vitam ipſam amittere. Ratio eſt, quia occidere innocentem eſt intrinſece malum. In cauſis autem levibus id permittunt, videlicet in cauſis civilibus, aut in pœna modici momenti. Ratio eſt, quia cum frequenter hi caſus accidant, ne juris ordo pervertatur, & ne detur occaſio judicibus, ut etiam reos liberent prætextu, quod cognoſcant illos eſſe innocentes, publicum bonum id expoſcit. Et diſparitas ulterior eſt manifeſta, quare ſcilicet id liceat in cauſis levibus, non in gravibus; quia judex, & Reſpublica non habent poteſtatem in vitam innocentis, habent vero poteſtatem in bona externa, & facultates civium; itaut poſſint propter bonum publicum eas uni auferre, & dare alteri; Præſertim quia in tali caſu adhuc innocens habet jus utendi deinde occulta compenſatione contra illum, cui propriæ facultates per ſententiam judicis translatæ ſunt, cum ſententia injuſta non obliget.

VII. Quæritur tertio, Utrum judex poſſit pro ferenda ſententia in favorem unius partis accipere munera, quæ dari ſolent ad ejus animum movendum?

Reſpondeo, Petrum Navar., alioſque apud Dicaſtil., & Tambur. lib. 9. cap. 2. permittere, quod judex accipiat munera a partibus, ſi ea donentur titulo amicitiæ, vel alio titulo; non tamen ſi ea dentur ad animum movendum; Quod tamen Dicaſtil. reprobat, quia Eccleſ. 20. dicitur, *Xenia, & dona excæcant oculos judicum*. Sed probabilius Tambur. docet, quod præſcindendo a juramento, quod emittunt judices de non admittendis muneribus, & præſcindendo a legibus poſitivis id vetantibus, ſi munera accipiantur a judice, itaut non ſit periculum proximum, quod ab iis ad injuſtitiam moveatur, poſſit ea accipere ſine obligatione reſtitutionis; & talia ſolent eſſe eſculenta, quæ paucis diebus conſumuntur, & res parvi momenti; Si vero adſit tale proximum periculum, illicite accipiuntur; immo ante cauſam expeditam reſtitui debent, cum debeat judex removere periculum ſuæ ſubverſionis; (niſi forte confeſſione, jejuniis, & eleemoſyna ita ſe muniat, ut a proximo periculo peccandi ſit immunis) Cauſa vero expedita, poteſt ea retinere, quia gratis data ſunt, nec reſtitui debent ratione periculi ſubverſionis, quia finita cauſa non eſt amplius locus tali periculo.

VIII. Pretium autem datum pro ferenda injuſta ſententia, quamvis ante illam reſtitui debeat, at non poſt illam, ut alias diximus; eſto pretium acceptum pro juſta ſententia ferenda reſtitui debeat etiam poſt illam.

IX. Notat idem Tambur., quod judices ſæculares, ſi contra leges poſitivas juris communis accipiant munera, quibus non alliciantur ad injuſtitiam, (quod tamen raro contingit,) probabiliter non teneantur ad reſtitutionem, antequam damnentur ad illam; Immo probabiliter nec peccent mortaliter, præſcindendo a juramento, quod emiſerunt; Nonnulli enim probabiliter cum Navar., & Valent. putant

tant leges ſæculares, ſaltem de facto, ad mortale non obſtringere, niſi id expreſſe declarent; Immo addit, idem dicendum probabiliter de judicibus Eccleſiaſticis, quia Sacri Canones vetantes, ne munera accipiantur a judicibus, niſi forte eſculenta & poculenta, aut quæ ex mera liberalitate offeruntur, & paucis diebus conſumi poſſunt, non utuntur alio verbo, quam *Mandamus*, quod non oſtendit obligationem ad mortalem culpam, ex Cajet., Azor., Sà.

X. Dubium eſt, An dantes munera judicibus peccent?

Reſpondeo, non peccare, ſi dent ea, quæ licite poteſt judex accipere; immo nec peccare, ſi dent ea, quæ illicite accipiuntur, modo dentur, & offerantur ad redimendam vexationem injuſtam. Cavendum tamen, ne litigantes facile credant vexationem injuſtam intercedere, vel quod judex facilius expediat cauſas, ob quas munera accipit. Ubi notandum, judicum famulos peccare, ſi aliquibus facilem aditum ad judicem præbeant propter munera accepta, injuſte alios excludendo; quia non ſine injuſtitia id faciunt: Licebit tamen etiam iiſdem munera dare ad vexationem redimendam; Quamvis qui ad redimendam vexationem munera accipiunt, peccent, & teneantur ad reſtitutionem; quia invitis abſolute dominis ea accipiuntur.

ARTICULUS IV.

De Accuſatore.

I. Accuſatio differt a denunciatione juridica, eo quod hæc fieri poſſit ſolis verbis ſine aliis ſolemnitatibus propriis accuſationis; Nec tenetur denunciator crimen probare, & pœnam talionis ſubire; Differt etiam a denunciatione paterna, quia hæc ordinatur ad emendationem, non ad punitionem Rei. Quænam dicatur denunciatio Canonica?

II. Denunciatio paterna in foro Eccleſiaſtico tranſire poteſt in judicialem. Ad paternam denunciationem præcedere debet fraterna correctio, non ad accuſationem.

III. Licitum eſt accuſare, vel judicialiter denunciare reum propter injurias nobis irrogatas, & propter quodcumque crimen, licet occultum.

IV. Num præmitti debeat accuſationi correctio fraterna? Num condonare offenſas ſit ſolum conſilium, itaut licite poſſimus reum accuſare, non ex odio erga illum, ſed ex amore juſtitiæ?

V. Raro in praxi peccatur, ſi ob offenſas occultas nobis irrogatas reum accuſamus, ſi odium omnino abſit.

VI. Qui omittit accuſationem, vel denunciationem debitam ex charitate, peccat; ſed non tenetur ad reſtitutionem, niſi ad illam teneatur ex juſtitia.

VII. Plurimi ſunt, qui ab accuſando repelluntur.

VIII. In nonnullis caſibus non licet reum accuſare, etiam poſito Superioris præcepto.

I. Accuſatio eſt Delatio criminis libello facta ad vindictam publicam; itaut ſcribatur nomen accuſatoris, & accuſati, ſpecies delicti, tempus, & locus, ac demum accuſator obliget ſe ad pœnam talionis, ſi non probet crimen, quod defert: Quamvis hoc poſtremum non ſit amplius in uſu, ut videre eſt apud Farinac. quæſt. 16., qui late oſtendit, quomodo, & quando calumniator ſit puniendus. Differt itaque accuſatio a Denunciatione juridica, quod hæc poteſt fieri ſolis verbis, & ſine dictis ſolemnitatibus; nec tenetur denunciator probare crimen, & ſubire pœnam talionis. Differt etiam a Denunciatione pa-

paterna, quia hæc non ordinatur ad punitionem, ſicut denunciatio judicialis, ſed ſolum ad emendationem fratris. Quod ſi quis ſuperiori deferat crimen, ut pro ſuo munere faciat, quod judicabit expediens, ſive ſolum corrigendo, ſive puniendo delinquentem, talis denunciatio dicitur proprie canonica.

II. Notat hic Azor. part. 3. lib. 13. cap. 19., quod denunciatio paterna in foro Eccleſiaſtico tranſire poſſit in judicialem; Si enim reus poſt paternam denunciationem non corrigatur, tunc denunciatur Prælato tanquam Judici, qui procedere incipit contra illum per inquiſitionem, & excommunicando, niſi intra tempus determinatum deſtiterit. Notat etiam idem Azor. loc. cit. contra alios, quod correctio fraterna præmitti debeat ex præcepto Chriſti Domini ſolum denunciationi paternæ, non vero accuſationi, quia illa ordinatur ad emendationem, hæc vero ad punitionem; unde etiam emendatus poteſt accuſari, non tamen paterne denunciari.

III. Quæritur nunc primo, An licite poſſimus accuſare, vel ſaltem judicialiter denunciare reum propter quamcumque injuriam nobis factam, licet illa probari non poſſit?

Reſpondeo, ex genere licitam eſſe accuſationem, ſi modo debito fiat, quia eſt actus virtutis juſtitiæ; unde ſi quis accuſet non ex odio, aut animo vindictæ, ſed amore juſtitiæ, & ut ſcelerati timore pœnæ cohibeantur, actum virtutis exercet.

IV. Quamvis autem ex divina inſtitutione dicamus in Oratione dominica, *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*; hoc tamen non eſt præceptum dimittendi injurias nobis factas, ſed conſilium, quia facillimum eſt, ut qui injurias ſibi irrogatas non vult dimittere, eas non dimittat ex odio erga offenſorem, non vero ex amore juſtitiæ. Debet autem debito modo fieri accuſatio, ut ſit licita; nam ex Euangelio præmitti debet correctio fraterna, præcipiente Domino, *Si peccaverit in te, &c.*, quamvis, ut notavimus, Azor. putet correctionem præmittendam eſſe ſolum denunciationi paternæ, non accuſationi. Sed Fagund. lib. 8. in Decalog. cap. 47. docet, quod licet delictum ſit omnino occultum, adhuc teneamur accuſationi præmittere monitionem fraternam, quando eſt ſpes emendationis; non tamen ſi delictum probari poſſit in judicio; etenim qui ita publice deliquit, dedit unicuique jus, ut accuſaretur; & nimis durum videtur obligare ad præmittendam correctionem accuſationi eum, qui atroci injuria eſt affectus. Lug. autem apud Tambur. hic cap. 2. §. 4. cum Suar., Molin., Filliuc. putat probabilius eſſe, quod crimen occultum poſſit etiam denunciari abſque malitia detractionis, quia præponderat famæ illius bonum publicum, contra quod eſſet, ſi homines ſcelerati perſuaderent ſibi poſſe peccare abſque metu pœnæ, quamdiu delicta non ſunt divulgata.

V. Demum Tambur. putat, raro in praxi peccari, ſi occultiſſima crimina judici deferantur ab iis, qui injuriam paſſi ſunt, vel ad quos injuria pertinet, ut ſunt pater, frater, &c., modo abſit omnino odium, aut deſiderium injuſtæ vindictæ. Ratio eſt, quia fere nunquam habetur ſpes emendationis in criminibus, quæ adeo occulte committuntur; Et ad bonum publicum pertinet, ut corrigantur, & puniantur. Favet huic doctrinæ praxis, quam approbat Leſſ. lib. 2. cap. 29. num. 131. contra Navar., per quam judices ſæculares nulla præcedente infamia ex ſimplici delatione alicujus procedunt ad ſpecialem inquiſitionem contra aliquam perſonam.

VI. Quæ-

Digitized by Google

VI. Quæritur ſecundo, An peccet, & ad reſtitutionem teneatur, qui delinquentem non accuſat?

Reſpondeo cum communi apud Buſemb., raro homines teneri ad accuſandum, ut conſtat ex praxi timoratorum. Verum peccat mortaliter contra charitatem, qui non accuſat, vel ſaltem denunciat delictum, quod vergit in damnum publicum, aut privatum. Ratio eſt, quia quilibet tenetur ſub gravi peccato ſuccurrere proximo graviter indigenti, quando poteſt ſine ſuo gravi incommodo; Nam Eccleſ. 17. dicitur, *Unicuique mandavit Deus de proximo ſuo*. Non tenetur tamen ad reſtitutionem, qui accuſationem debitam omittit, niſi quando ex juſtitia tenetur accuſare, ut cuſtos, non vero quando tenetur ſolum ex charitate.

VII. Quæritur tertio, Quinam in judicio repellantur ab accuſando?

Reſpondeo cum Bonac., Leſſ., & Farinac. repelli excommunicatos, publicos concubinarios, uſurarios, & quoſcumque jure infames, excepto caſu hæreſis, proditionis, & criminis læſæ Majeſtatis; tunc enim quilibet admittitur; Sicut etiam ſi quis ſuam, vel ſuorum injuriam proſequatur, ex leg. *Hi tamen omnes, ff. de Accuſation.* Secundo, repelluntur ob decentiam ſubditi, filii, ſervi relate ad ſuos Prælatos, parentes, dominos; niſi contrarium expoſcat bonum commune. Tertio, Clerici ratione decentiæ ſtatus non poſſunt laicos in cauſa ſanguinis accuſare; excepto caſu hæreſis, criminis læſæ Majeſtatis, & aliis, quæ reſpiciunt bonum aut publicum, aut proprium, aut innocentis; & præmiſſa proteſtatione, quod non intendatur vindicta ſanguinis, ſed bonum commune vel proprium, vel proximi. Quarto, excluditur inimicus capitalis, quia facile calumniator potius eſt, quam accuſator. Quinto ex Foller. apud Trull., non poſſunt laici accuſare Sacerdotes, niſi hæreticos, ſacrilegos, ſimoniacos, bonorum Eccleſiæ dilapidatores, &c.; Nec admittitur ad accuſandum fœmina, nec ſæcularis, aut Clericus contra Regulares, cum ſint diverſi fori.

VIII. Quæritur ultimo, In quibuſnam caſibus nemo poteſt accuſare, etiam poſito Superioris præcepto?

Reſpondeo, Primo, ſi delinquens ſit emendatus, nec ſubſit periculo proximo relabendi, & parti læſæ ſatisfecerit, nec aliis immineat periculum. Secundo, ſi crimen ſub ſecreto naturali quis noverit, ut conſultor, advocatus, &c.; niſi tamen qui ſecretum commiſit, Rempublicam, vel innocentem vexaret, nec vellet deſiſtere. Tertio, ſi crimen probare cogeretur, nec poſſet. Quarto, ſi immineat periculum honoris, vitæ, vel rerum ſuarum; non enim cum tanto incommodo parere tenemur legi humanæ. Quinto, ſi crimen eſt occultum, unde ex delatione ſolum infamia proximi ſequeretur ſine cauſa; ut notat Buſemb.

ARTICULUS V.

De Teſtibus, & Notariis.

I. *Quinam teſtes requirantur, & ſufficiant, ut poſſit Reus damnari? Quinam vero jure Canonico, quinam jure civili inhabiles ſunt ad teſtandum?*

II. *Nemo tenetur teſtari, niſi a charitate, aut a præcepto ſuperioris ad teſtandum adigatur. Num teneatur ad reſtitutionem, qui contra præceptum ſuperioris renuit teſtari?*

III. *In quibus caſibus non datur obligatio teſtandi, etiam poſito præcepto Superioris?*

IV. *Non tenemur, ſed poſſumus offerre noſmet ad teſtandum ad vitam innocentis ſalvandam, quamvis inde ſequatur mors delinquentis.*

V. Te-

V. Tenetur retractare teſtimonium falſum etiam cum periculo vitæ, qui ob illud eſt in cauſa, ut alius morti damnetur.

VI. Qui pecuniam accipit, ut verum teſtetur, non tenetur illam reſtituere; ſed ante patratum crimen tenetur illam reſtituere, ſi acceperis ad deponendum falſum; poſt crimen vero tenetur compenſare damnum illatum.

VII. Num teneatur teſtificari poſito judicis præcepto, qui novit crimen ab Accuſatore, aut a Teſte?

VIII. Si judex legitime interroget, nequit teſtis æquivocare; Secus vero ſi non procedat legitime; Et aliquando ad hanc æquivocationem tenetur.

IX. Si teſtis ſibi contradicat in eodem examine, ſtandum eſt poſteriori dicto; ſecus vero ſi ſibi contradicat in diverſis examinibus.

X. Si Notarius aliquid ſcripſerit, & teſtis jurét ſe illud non dixiſſe, credendum eſt potius Notario.

I. CErtum eſt, neminem damnari poſſe, niſi vel ipſe crimen confiteatur, vel in flagranti crimine deprehendatur a judice cum tribus, vel quatuor aliis, vel duo teſtes omni exceptione majores teſtentur cum juramento, ſe ſenſu externo crimen percepiſſe, & ſint conteſtes.

Teſtes autem, qui a jure excipiuntur, ſunt, Primo, in cauſis criminalibus Mulieres jure canonico propter ſexus fragilitatem; jure vero civili ſolum in teſtamento repelluntur. Secundo, in cauſis criminalibus, qui eſt minor viginti annis; quamvis in civilibus admittatur pubes. Tertio, inimicus capitalis, conſanguinei, domeſticus actoris in cauſa ipſius actoris. Quarto, infames jure, vel facto, perjuri, & viles, ac inopes propter ſuſpicionem, quod pecunia corrupti falſum deponant. Quinto, ſocii criminis, excepto crimine hæreſis, ſodomiæ, maleficii, falſificationis monetæ, &c.

II. Quæritur nunc primo: An, & quando teneatur quis teſtari?

Reſpondeo, & dico primo, nemo tenetur teſtari, niſi charitas id exigat ad avertendum grave damnum proximi, vel judex, aut ſuperior habens poteſtatem id præcipiat. Quod ſi talo præceptum legitimum judicis transgrediaris, & nolis teſtari in præjudicium alterius, communior ſententia apud Bonac. hic docet, quod tenearis ad reſtitutionem, quia poſito præcepto judicis facis injuriam non teſtando; nam teſtis per mandatum judicis applicatur parti, ac proinde pars tunc habet jus ad tale teſtimonium; Probabiliter tamen ex Sayro, Leſſ., Molin., Sanch. apud Trull. dub. 10. ad reſtitutionem non teneris, quia præceptum ſuperioris non imponit obligationem juſtitiæ, ſed obedientiæ ad teſtandum; teneteris certe ad reſtitutionem, ſi falſum teſtareris culpabiliter in præjudicium alterius; quia eſſes cauſa efficax, & injuſta damni proximi.

III. Dico ſecundo; poſito præcepto Superioris legitime interrogantis, non teneris teſtari, quæ accepiſti ſub ſigillo, niſi forte ad avertendum grave malum Reipublicæ, vel innocentis, etiamſi juraveris, te id nulli dicturum; Nec teneris teſtari, quando tibi grave damnum imminet, niſi damnum publicum, vel alterius prævaleat; Unde non teneris contra conſanguineos, & affines teſtari, nec quæ a viris non ſatis fide dignis accepiſti; Proinde poteris in tali caſu negare te aliquid ſcire: Nec teſtari teneris quæ per injuriam cognoviſti, ut aperiendo literas, &c.; nec ſi alter probabiliter in eo facto non peccavit, vel propter invincibilem ignorantiam, vel quia aliquid in compenſationem accepit, unde de furto ſit accuſatus, ut notat Buſemb.

ſemb. hic ex Azor. , Filliuc. , Laym. , & aliis.

IV. Dico tertio cum Bonac. Quilibet poteſt ſe offerre ad teſtandum ad ſalvandam vitam innocentis , etiamſi inde reus ſit damnandus ad mortem. Idque verum eſt ex Leſſ. cap. 9. dub. 12., etiamſi innocens nollet defendi , quia non eſt dominus ſuæ vitæ ; unde non poteſt jus defenſionis alteri adimere. Non tenemur tamen offerre noſmetipſos ad ſic teſtandum ; quia nemo tenetur tueri vitam propriam , & a fortiori nec alienam cum morte alterius. Si tamen innocens vult defendi, etiamſi mors nocentis ſequatur , putat Bonac. , quod nos teneamur ad teſtandum ; quia melior debet eſſe conditio innocentis , quam nocentis . Verum ad ſalvanda bona externa innocentis , licet non teneamur offerre nos ad teſtandum, ſi inde mors nocentis ſequatur, tenemur tamen reſpondere, ſi juridice interrogemur.

V. Dico quarto. Qui falſum culpabiliter teſtatus eſt, itaut ob tale teſtimonium innocens ad mortem damnetur, tenetur retractare ſuum delictum etiam cum periculo ſimilis pœnæ incurrendæ, ſi credit ſe profuturum per retractationem. Ratio eſt, quia in æquali damno potior eſt habenda ratio innocentis.

VI. Dico quinto. Teſtis, qui pecuniam pro vero teſtimonio ferendo accepit, non tenetur illam reſtituere; quia non tenetur ex juſtitia ad teſtandum, ſed ſolum ex charitate, vel ex obedientia; at ſi pecuniam acceperit pro falſo teſtimonio ferendo, debet illam ante factum reſtituere; poſt factum vero non tenetur, ſed ſolum tenetur damnum alteri illatum compenſare.

VII. Dico ſexto. Si delictum ſciatur ſolum ab accuſatore, & teſte, non tenetur hic teſtificari; Immo Veracrux apud Trull. putat hunc teneri ſub mortali dicere ſe nihil ſcire; quia ad hoc ut teſtis crimen teneatur, aut poſſit fateri, debet præcedere infamia, vel ſemiplena probatio, vel indicia contra reum. Multi tamen apud Dian. part. 2. tract. 5. reſol. 100. probabilius tenent, teſtem in hoc caſu obligari ad teſtificandum, quia judex habet jus ad interrogandum.

VIII. Dico ultimo. Non licet teſti cum juramento æquivocare, ſi legitime a judice interrogetur. Ratio eſt, quia ob bonum publicum tenetur parere; Si tamen judex non procedat legitime, licitum eſt æquivocare, ut communiter docent apud Tambur. lib. 3. cap. 4. Unde ſi interrogetur teſtis de crimine occulto , vel quod non tenetur teſtificari, eo quod , verbi gratia, notabile damnum ſequeretur, poteſt jurare ſe rem neſcire ; ſic enim non utitur reſtrictione pure mentali, ſed reſpondet ad mentem boni , & juſti judicis. Hinc non ſolum Clericus, ſed etiam alii coram ſæculari judice poſſunt cum æquivocatione jurare Clericum reum non deliquiſſe; & qui licite aliqua bona abſcondit ad vitam ſuſtentandam, non ſolum ipſe, ſed etiam alii, quibus id conſtat , poſſunt cum æquivocatione jurando teſtari ipſum nihil abſcondiſſe. Additque Sanch. lib. 3. cap. 6., aliquando teſtem ad talem æquivocationem teneri; nam ſi judici peccatum omnino occultum alterius prius manifeſtavit, deinde tenetur cum juramento teſtificari reum non commiſiſſe tale delictum, (ita ſcilicet ut judicio externo ſubſit,) quando ſperat ex tali retractatione reparandum damnum injuſte illatum per manifeſtationem criminis occulti. Quæ omnia fuſe explicavimus in Trutina exponendo theſes 26. & 27. ab Innoc. XI. proſcriptas de Amphibologiis.

IX. Quæritur ſecundo, Utrum ſtandum ſit primo, an ſecundo dicto teſtis

ſtis contraria dicentis in judicio in diverſis actibus, & examinationibus?

Reſpondeo, quod ſi teſtis ſtatim in eodem examine ſe retractet, ſtandum eſt poſteriori dicto; ſi vero in diverſis examinationibus ſe retractet, ſtandum eſt priori dicto; dummodo aliud non dicat in articulo mortis coram judice cum juramento; tunc enim præſumitur dicere verum, ex leg. *Ultima*, *Cod. Ad legem Juliam*. Ita Bonac.; Quamvis Sayr. apud Trull. putet talem teſtem repellendum, & puniendum eſſe tanquam perjurum.

X. Quod ſi Notarius unum ſcripſit, & teſtis juret ſe aliud dixiſſe, credendum eſt potius Notario, ex cap. *Ad audientiam*, *De præſcriptionibus*; quia cum ſit perſona publica, & approbata, mendacium in ipſo non præſumitur.

ARTICULUS VI.

De Reo.

I. Reus in judicio non tenetur reſpondere, niſi juridice interrogetur, ita ſcilicet ut præceſſerit vel ſemiplena probatio, vel indicia clara, aut infamia, quæ per duos teſtes probata ſint. Et in nonnullis caſibus juridice interrogatus poteſt æquivocare.

II. Non ſufficit ad ſemiplenam probationem ſolus accuſator, aut denunciator.

III. Probabiliter reus juridice interrogatus non tenetur veritatem fateri, ſi inde ſibi immineat grave damnum.

IV. Quid ſi reo nulla ſit ſpes evadendi mortem, aut aliud grave damnum? Num peccet lethaliter, ſi veritatem non fateatur?

V. Num ſine mortali poſſit æquivocare, qui juridice interrogatur de re levi?

VI. Propter opiniones utrinque probabiles ſæpe datur bellum utrinque juſtum; Unde poteſt judex juſte interrogare, quin teneatur reus veritatem fateri.

VII. Poteſt reus e carcere fugere, quamvis inde ſequatur cuſtodis mors a judice illi infligenda. Nequit tamen reus miniſtris juſtitiæ vim inferre, illos percutiendo, &c.

VIII. Cum moderamine inculpatæ tutelæ poteſt Reus, ejuſque advocatus propalare occulta crimina teſtium ad eorum auctoritatem infringendam; ſed non poteſt iis falſa crimina appingere.

I. Quæritur primo, Quandonam reus teneatur aperire veritatem in judicio?

Reſpondeo, & dico primo. Reus non tenetur veritatem aperire, nec jurare, ſi non interrogetur juridice, ſeu juris ordine ſervato, videlicet itaut præceſſerit vel ſemiplena probatio, aut infamia, vel manifeſta indicia, itaut infamia, vel indicia ſint probata per duos teſtes. Immo ſi reo non conſtet, quod juridice interrogetur, nec tenetur reſpondere, quamvis judex ſub pœna Excommunicationis interroget. Ita communiter cum Leſſ. lib. 2. cap. 3. Unde fit, judicem teneri aperire reo ſtatum cauſæ, probationes, indicia, & teſtes, (quamvis non nomina teſtium in delictis Sanctæ Inquiſitionis) ut videat an juridice contra ſe procedatur; Quamvis enim in levioribus rebus teneatur reus credere judici prudenti, & perito, non tamen in gravioribus; Nec tenetur reſpondere, quamvis juridice interroget judex, verbi gratia de homicidio, ſi homicidium ſine culpa patratum ſit; quia judex inquirit tantum de occiſione criminoſa. Immo Leſſ., & alii apud Trull. dub. 21. docent, quod ſi tu non es auctor criminis, nec tenea-

ris fateri circumſtantias veras, ex quibus oriretur vehemens ſuſpicio, quod tu ſis auctor criminis; verbi gratia, hunc eſſe tuum pugionem, te in eodem loco fuiſſe, &c.. Ratio eſt, quia quamvis judicis interrogatio ſit juridica, procedit tamen ex falſa præſumptione delicti; nam ſi judex veritatem ſciret, non poſſet interrogare de talibus circumſtantiis, ut docet D. Th. 2. 2. quæſt. 69. art. 1. apud Dian. part. 3. tract. 5. reſol. 66.

II. Dubium eſt, An denuncians faciat ſemiplenam probationem; itaut reus non teneatur reſpondere ex defectu ſemiplenæ probationis, ſi præter denunciantem non adſit teſtis?

Reſpondeo cum Valent., Bonac. contra Sot. requiri ad ſemiplenam probationem, præter denunciantem, vel accuſantem, alium teſtem omni exceptione majorem, aut infamiam, vel indicia ſufficientia. Ratio eſt, quia Actor non poteſt ſimul eſſe teſtis in propria cauſa; Denunciator autem, vel accuſator, cum intendant punitionem, ſuſcipiunt cauſam ut propriam.

III. Dico itaque primo. Judice legitime interrogante communiter docent, quod reus teneatur fateri veritatem, etiamſi ſibi immineat periculum vitæ, aut triremium, exilii, gravis infamiæ, excommunicationis, aut alterius gravis incommodi. Verum Delugo, & Joan. Sanch. cum viginti duobus Doctoribus apud Tambur. lib. 3. cap. 4., & Dian. part. 1. tract. 1. Miſcell. reſol. 27. advertentes id eſſe onus ſupra vires naturæ, docent probabiliſſimum eſſe, ac tutum, Reum non teneri ad fatendum crimen ſuum, quando ex confeſſione tantum malum ſibi imminet. Ratio eſt, tum quia res admodum difficilis, ac moraliter impoſſibilis ab humana poteſtate non præcipitur, niſi quando intercedit bonum commune; tum etiam quia non poteſt quis ab humano ſuperiore, & judice obligari ad concurrendum ad propriam occiſionem, cum id jure naturæ nobis vetetur. Unde præceptum judicis in tali caſu non obligat; atque adeo ſi cum æquivocatione reus juraret, negando ſe commiſiſſe delictum, non peccaret; Sicuti non peccat, qui negat delictum, quando a judice non interrogatur juridice. In utroque enim caſu negatur ſolum delictum, quod debeat manifeſtari, & ideo nullum adeſt mendacium, nec reſtrictio pure mentalis, ſed ſolum æquivocatio, reſpondendo ad mentem boni, & juſti judicis: Eodem modo, ac ſine mendacio, aut reſtrictione pure mentali Chriſtus Dominus dixit: *De die illa, vel hora nemo ſcit, neque filius hominis*, ita ſcilicet ut expediat revelare, ut notat Trull. dub. 4., & Dian. part. 2. tract. 5. reſol. 76.

IV. Hanc doctrinam aliqui admittunt, ſi negando delictum ſit ſpes evadendi mortem, aut grave incommodum. Tambur. autem putat, quod etiamſi non ſit ſpes evadendi, adhuc a mortali excuſetur, qui negat delictum; quia de jure naturæ eſt, ut nemo concurrat ad ſui occiſionem; & ſi in hoc caſu offenditur poteſtas judicis, nonniſi leviter offenditur; quia judex etiam ſine confeſſione Rei poteſt illum ſufficienter damnare.

V. Docet præterea Tambur. contra Lug., quod ſi judici veritatem juridice interroganti de peccato levi, puta de levi furto, reus cum æquivocatione illud neget, quamvis leve tantum malum ſibi immineat, nonniſi leviter peccet; tum quia de jure naturæ videtur eſſe, quod ne leve quidem vulnus ſibi quis infligat; tum etiam quia cum agatur de pœna levi infligenda, non videtur rigoroſum eſſe, & graviter obligans præceptum ſuperioris; unde talis æquivocatio eſſet tantum leviter peccaminoſa.

VI. Oppones. Quando judex juridice interrogat, tunc juſte præcipit reo, ut veritatem aperiat; ergo tenetur reus illam aperire etiam cum vitæ periculo.

Reſpondeo cum Filliuc., Bonac., Sanch. negando conſequentiam; non enim eſt novum, quod propter opiniones utrinque probabiles detur bellum utrinque juſtum: Sic qui eſt in periculo vitæ, poteſt fugere a carcere, licet judex, & lex præcipiant, ne fugiat, & fugientes puniant: Sic ſervus bello captus poteſt fugere, quamvis dominus juſte præcipiat, ne fugiat: Sic citatus poteſt non comparere, ſi ſibi grave malum immineat, quamvis judex juſte præcipiat, ut compareat; Et eodem modo reus poteſt veritatem celare, cum habeat jus defendendi vitam ſuam, quamvis judex juſte præcipiat, ut veritatem aperiat ex jure ad inquirendos auctores criminum occultos.

VII. Quæritur ſecundo, An poſſit reus e carcere fugere?

Reſpondeo, poſſe, (niſi juraverit ibi permanere) etiamſi cuſtos carceris grave inde malum paſſurus ſit. Ratio eſt, quia hoc malum ſequitur per accidens, & reus utitur jure, quod habet effugiendi carcerem; ſi enim poteſt effugere, ne capiatur a miniſtris juſtitiæ, poterit etiam fugere, ne in carcere detineatur, niſi bonum publicum aliud poſtulet. Non poteſt tamen vim inferre miniſtris juſtitiæ, percutiendo, vulnerando, &c., ſequeretur enim ſcandalum, & perturbatio Reipublicæ, ac boni communis, quod eſt præferendum privato: Præterquamquod hoc reputaretur crimen læſæ Majeſtatis: quamvis poſſit carcerem effringere, & cuſtodes decipere citra vim, & injuriam.

VIII. Quæritur tertio, An poſſit reus aperire crimina occulta teſtium ad infirmandam illorum teſtificationem, verbi gratia perjurium, excommunicationem, infamiam, &c.?

Reſpondeo, poſſe tam a reo, quam ab advocato propalari, cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ, & quatenus ad ſui defenſionem eſt neceſſe, ut communiter docent; quamvis citra mortale non poſſint iidem falſa crimina iis appingere: Contraria enim opinio damnata eſt in theſi 44. ab Innoc. XI., quæ habet: *Probabile eſt non peccare mortaliter, qui imponit falſum crimen alteri, ut ſuam juſtitiam, & honorem defendat.*

ARTICULUS VII.

De Advocato, ac Procuratore.

I. Ad reſtitutionem tenetur Advocatus, (ſicut & Procurator) ſi ex ſua negligentia, aut imperitia cauſa amittatur. Sicut etiam ſi cauſam maniſeſte injuſtam defendat; aut ſi partem inducat ad tranſactionem in cauſa injuſta; Necnon ſi ſecreta cauſæ alteri parti prodat.

II. Poteſt Advocatus cauſam minus probabilem, immo & dubiam patrocinari; non tamen cauſam, quæ parum habet probabilitatis, in quam fere nunquam judices inclinant.

III. Vetitum eſt Advocatis paciſci de quota litis. Id tamen ex natura rei licitum videtur pro foro interno, modo abſit periculum fraudis, & injuſtitiæ.

I. Quæritur primo, An Advocatus (ſicut etiam Procurator) teneatur ad reſtitutionem, ſi ex ſua imperitia, aut negligentia cauſam amittat?

Reſpondeo affirmative; tenetur enim ex officio eſſe ſaltem mediocri ſcientia inſtructus, & cognoſcere ſufficienter merita, & juſtitiam cauſarum,

Digitized by Google

& diligentiam adhibere, quæ judicio peritorum cenſetur ſufficiens: Tenetur etiam ad reſtitutionem, ſi defendat cauſam manifeſte injuſtam, cum ſit injuſta cauſa moralis damni alterius conſulendo, & adjuvando: Debet autem reſtituere non ſolum parti contrariæ expenſas, & litem, quam perdidit, in defectum ſui principalis, ſed etiam Clienti expenſas, ſi bona fide procedentem non monuit de injuſtitia cauſæ. Immo tenetur etiam ad reſtitutionem, ſi defendat articulum juſtum cauſæ injuſtæ; necnon ſi adverſarium ſic vexet, aut differat; nam ſic cenſetur cauſam injuſtam defendere. Si tamen cauſam juſtam defendat, poteſt adverſarium citra injuriam decipere, & cavillationibus uti, modo nulla falſitate utatur. Nec tenetur ad reſtitutionem, (quamvis peccaverit) ſi cauſam evidenter juſtam falſis ſcripturis, aut teſtibus defenderit. Contra vero ad reſtitutionem tenetur, ſi partem inducat ad tranſactionem, ſeu compoſitionem, quando cognoſcit cauſam eſſe omnino injuſtam; ſicut etiam ſi ſecreta cauſæ alteri parti prodat; eſſet enim prævaricator, ſeu adjuvans diverſam partem, prodita cauſa ſua, ut notat Trull.

II. Quæritur ſecundo, An poſſit Advocatus cauſam dubiam tueri?

Reſpondeo cum Pal. licere Advocato cauſam probabilem patrocinari relicta probabiliori; quia Advocatus non eſt judex, qui debeat ſententiam ferre pro merito cauſæ, ſed ſolum debet merita Clientis allegare; ſæpe autem accidit, quod verius ſit id, quod ſibi minus probabile videtur, atque adeo licite poteſt cauſam minus probabilem defendere. Immo poteſt ex Lorca, Maldero, Merolla apud Dianam part. 4. tract. 3. reſol. 47. contra Salas, patrocinari etiam cauſam dubiam. Verum ſi altera pars parum habeat probabilitatis, & in quam raro, aut nunquam judices inclinant; puto cum Salon., quod peccet Advocatus non ſolum contra charitatem, ſed etiam contra juſtitiam defendendo talem cauſam; quia quod habet parum probabilitatis, non eſt ſimpliciter probabile, ut conſtat ex definitione Probabilis, Quod magnum pondus ingerere debet intellectui ad extorquendum aſſenſum; Sicuti levis gravitas ſimpliciter non eſt gravitas, ſed gravitas cum addito diſtrahente. Quamvis autem non poſſit Advocatus tueri cauſam tenuis probabilitatis, ſeu quæ non ſit abſolute probabilis, poterit tamen defendere cauſam dubiam, de cujus ſcilicet felici exitu prudenter dubitatur, ut plures docent apud Dianam part. 4. tract. 3. reſol. 47., quia ad Advocatum non ſpectat rem definire, ſed ſolum merita cauſæ ſincere exponere, ut poſtea Judex illa expendendo juſtam ſententiam ferat.

III. Quæritur ultimo, An poſſit Advocatus de quota litis paciſci, videlicet de tertia, vel quarta parte, ſi vincat, quod dicitur palmarium pro victoria?

Reſpondeo, lege humana id prohiberi, ne ſcilicet per fas, aut nefas victoriam conſequi nitatur; non eſt tamen improbabile ex Trull., quod ex natura rei in foro conſcientiæ id liceat, ſi abſit periculum alicujus actionis injuſtæ, ut Advocatus ardentiori ſtudio ad cauſam incumbat, & Principalis ſe liberet a moleſtia ſæpius illum adeundi. Ita etiam Navar., & Valent., apud Dian. part. 1. tract. 2. Miſcel. reſol. 49., ubi docent, communem contrariam opinionem loqui de foro externo, non de interno, ubi Deus veritatem perſcrutatur, cui cedunt præſumptiones, ſuper quibus fundantur leges id prohibentes. Debet tamen manifeſte deeſſe præſumptio fraudis, & injuſtitiæ, ut ſolum

pro

pro foro externo leges iſtæ ſint obligatoriæ. Sit tandem hujus Opuſculi de Præceptis Decalogi (Sed oh ubi Æternitatis)

F I N I S.

A. M. D. G.,

ac Deiparæ ſine labe Conceptæ.

S Y.

SYNOPSES OMNES,

Quæ in ſingulis Articulis Tractatus hujuſce de Præceptis Decalogi habentur hic colliguntur.

QUÆSTIO I. Pag. 3

De Prolegomenis ad Præcepta Decalogi.

ARTIC. I. ibid.

De Numero, Ordine, & Diſpenſabilitate Præceptorum Decalogi.

I. *Præcepta Decalogi ſunt Legum Summa, & Epitome. Tria prima, quæ reſpiciunt Dei cultum, dicuntur Prima tabula; reliqua, quæ ad homines referuntur, Secunda tabula appellantur.* II. *His decem præceptis corde, ore, & opere ad Deum, & ad homines ordinamur.* III. *Cur non plura enumerentur, aut pauciora?* IV. *Quare duplici præcepto vetatur Adulterium, ac deſiderare Uxores alienas, & non vetatur pariter duplici præcepto Homicidium, ac deſiderare mortem alterius?* V. *Num poſſit Deus in præceptis Decalogi diſpenſare?* VI. *Qua ratione dicatur aliquando Deus in his præceptis diſpenſaſſe?*

ARTIC. II. 5

Quanam via Præceptorum tranſgreſſio poſſit de mortali in veniale tranſire, & econtra?

I. *Tranſgreſſio præceptorum Decalogi ſecundum ſe, & ex genere ſuo eſt mortalis.* II. *Quid importet peccatum eſſe ex genere ſuo mortale, & eſſe ex genere ſuo veniale?* III. *Plures regulæ recenſentur ad diſcernendum, num peccatum ex genere ſuo ſit mortale, an veniale?* IV. *Quomodo poſſit peccatum de ſe mortale per accidens in veniale tranſire?* V. *Undenam conjicere poteris, quod cum imperfecta ſolum deliberatione, aut conſenſu peccatum commiſeris?* VI. *Num peccet mortaliter, qui plene advertit ad malitiam objecti, præſcindit tamen num ea ſit gravis, an levis?* VII. *Non quodvis peccatum ex genere ſuo mortale poteſt ratione parvitatis materiæ tranſire per accidens in veniale.* VIII. *Undenam menſuranda ſit hac in re materiæ parvitas, aut magnitudo?* IX. *Materia, quæ tam ſecundum ſe, quam relate ad finem a Legislatore intentum eſt levis, non eſt capax præcepti graviter obligantis.* X. *Quid ſi dubitetur, an res præcepta levis graviter conducat ad finem?* XI. *Quotupliciter poſſit peccatum de ſe, & ex genere ſuo veniale per accidens in mortale tranſire?* XII. *Quandonam contemptus rei levis præceptæ eſt mortalis? Et quando frequentia venialium eſt mortalis, utpote ad mortale diſponens?* XIII. *Poteſt veniale in mortale tranſire etiam ratione conſcientiæ erroneæ, aut perplexæ; Necnon ratione ſcandali; aut per additionem materiæ, quæ in unam gravem coaleſcat.*

ARTIC. III. 11

Quinam ad præcepta teneantur?

I. *Non eſt idem lege non obligari, & a lege excuſari.* II. *Pueri nulla lege obligantur ante rationis uſum: Poſtea vero legibus etiam Eccleſiaſticis tenentur, præterquam Jejunii, & Communionis;* quam-

quamvis ante pubertatem pœnas Eccleſiaſticas non incurrant. III. *Num poſſint pueri Divinis aſſiſtere in loco interdicto, aut introduci in Monaſteria Monialium?* IV. *Quid ſi dubitetur, an uſum rationis adepti ſint?* V. *Quibus legibus teneantur Infideles, Amentes, Ebrii? Num amentes æquiparentur infantibus?* VI. *Nec amentes, nec ebrii cogendi ſunt ad Miſſam audiendam die feſto: Poſſunt autem probabiliter amentibus & infidelibus die feſto injungi opera ſervilia.* VII. *Quibus legibus teneantur Peregrini, & Vagi? Num licitum ſit recedere a loco, ubi eſt dies feſtus, ad exercenda opera ſervilia? Num debeat tunc mane audiri Sacrum? Num liceat egredienti a loco, ubi jejunatur, mane ſumere jentaculum?* VIII. *Probabiliter Peregrini non tenentur, ſecluſo ſcandalo, legibus loci, ubi brevi morantur; (niſi eadem ſint leges in proprio domicilio) tenentur tamen iis Vagi.* IX. *Leges autem juris communis ſervare tenentur peregrini, quamvis in Patria eſſent abrogata.*

ARTICULUS IV. 15

De Intentione requiſita ad obſervantiam præceptorum.

I. *Ad ſatisfaciendum præcepto requiritur intentio ponendi opus injunctum.* II. *Præcepto jejunii non ſatisfacit, qui invitus abſtinet cibo.* III. *Satisfacit tamen præcepto reſtitutionis, qui pravo fine reſtituit; Et qui invitus reſtituit, licet præceptum non impleat, non tenetur tamen iterum reſtituere.* IV. *Non requiritur ad ſatisfaciendum præcepto intentio ſatisfaciendi per opus, quod ponitur; Non enim imponitur obedientia formalis, ſed materialis.* V. *Num ſatisfaciat debito juſtitiæ, qui immemor debiti eleemoſynam largitur?* VI. *Num præcepto, aut voto ſatisfaciat ponens opus præceptum, ſed poſitive nolens per illud ſatisfacere?* VII. *Qui nolens ſatisfacere per opus præceptum, quod ponit, mutata voluntate, nolit aliud opus ponere, requiriturne, quod velit per illud opus ſatisfeciſſe; an ſatis eſt, quod ſciat ſe ſatisfeciſſe?* VIII. *Qui audit Sacrum præceptum nolens per illud ſatisfacere, nec volens aliud audire, non tranſgreditur præceptum Eccleſiaſticum, ſed naturale.*

ARTICULUS V. 20

De Impedimentis non apponendis obſervantiæ Præceptorum.

I. *Diverſimode quoad hoc in diverſis præceptis ratiocinandum; inſpiciendo num præceptum rigidius obliget? Num impedimentum ſit proximius? Num neceſſitas ſit gravior?* II. *Quanam defatigatio incompoſſibilis cum jejunio liceat ipſo die jejunii, aut pridie illius diei?* III. *Num tempore Interdicti privilegiarius teneatur ſacrum audire? Et detentus in carcere num teneatur uti licentia egrediendi ad ſacrum audiendum?* IV. *Quandonam poſſit quis iter arripere prævidens, quod non poſſit deinde die feſto ſacrum audire?* V. *Tenetur excommunicatus tollere impedimentum excommunicationis, ne poſſit in Paſchate communicare; non tamen ut poſſit die feſto ſacrum audire.* VI. *Præceptum non ſolum obligat ad non apponenda impedimenta, ſed etiam ad ea etiam pridie removenda.*

ARTIC. VI. 22

De Ignorantia, Metu, & Diſpenſatione excuſantibus a Præceptorum tranſgreſſione, ac de Impotentia excuſante.

I. *Ignorantia præcepti, ſeu inadvertentia, ſi non ſit graviter culpabilis, excuſat a gravi culpa legis tranſgreſſorem.* II. *Ignorantia vincibilis dividitur in affectatam, craſſam, ſeu ſupinam, & le-*

levem. Præter ignorantiam vincibilem, ſeu conſequentem, & invincibilem, ſeu antecedentem, datur ignorantia comitans, ſive ea ſit juris, ſive facti, ſive ſolius pœna. III. *Ignorantia ſolius pœna excuſat ab illa incurrenda, ſi hæc ſit extraordinaria. Ab ea tamen non excuſat ignorantia craſſa, ſupina, & affectata.* IV. *Ejuſdem ſpeciei eſt peccatum commiſſum ex ignorantia culpabili legis, ac ſcienter commiſſum.* V. *Ignorantia, quæ eſt graviter culpabilis reſpectu juris Divini, & Naturalis, aliquando non eſt graviter culpabilis reſpectu juris humani, quod non obligat adeo ſtricte.* VI. *Ignorantia etiam craſſa pœna non petendi debitum excuſat ab ea incurrenda, utpote impoſita contra ſcienter operantes.* VII. *Metus gravis non excuſat a culpa, quando prohibetur res intrinſece mala, aut præcipitur res ex ſe connexa cum vitæ periculo; ſecus vero ſi connectatur per accidens.* VIII. *Excommunicatus vitandus poteſt ad mortem declinandam celebrare; non tamen confeſſiones audire, & abſolvere.* IX. *Num liceat ob metum gravem ſimulare Matrimonium, illudque conſummare?* X. *Num Carthuſiani teneantur veſci carnibus in extrema neceſſitate?* XI. *Qui non poteſt totum præceptum implere, tenetur ad partem, quam poteſt, ſi ea ſit notabilis, & dividua, & cenſeatur a Legiſlatore intenta.* XII. *Quandonam diſpenſatio obtenta excuſet a præcepti tranſgreſſione?* XIII. *Num poſſit Epiſcopus in lege Pontificia diſpenſare in caſu occurrenti, ſive quia neceſſitas urget, ſive quia dubitatur, an res indigeat diſpenſatione?*

QUÆSTIO II. 29

De Primo Decalogi Præcepto.

Unum cole Deum.

ARTICULUS I. ibid.

De Virtute Religionis.

I. *Religio eſt virtus inter Morales præſtantiſſima, quæ habet pro formali objecto cultum Divinæ excellentiæ præſtandum.* II. *In quo differant virtutes Theologales a Moralibus?* III. *Quinam ſint actus a virtute Religionis eliciti, & quinam imperati?* IV. *Primum Decalogi præceptum obligat ad actus Religionis externos, inquantum conjunctos cum internis.* V. *Ad quos actus externos Religionis obligat lex poſitiva, & lex naturalis?* VI. *Quandonam exercendi ſunt actus Religionis?*

ARTICULUS II. 31

De Virtute Theologica Fidei.

I. *Per fidem, quæ virtus Theologalis eſt, quid præcipiatur?* II. *Tria ſunt præcepta fidei affirmativa, & duo negativa.* III. *Ad fidei confeſſionem quandonam teneamur?* IV. *Ad quid obliget præceptum negativum non negandi fidem exterius?* V. *Quando dubius in fide eſt infidelis?* VI. *Quinam dicantur Pagani? Quinam Judæi? Quinam Hæretici, Schiſmatici, & Apoſtatæ?* VII. *Quænam ſit pertinacia ad hæreſim requiſita?* VIII. *Ad hæreſim externam requiritur, ut ſignum externum de ſe ſit ſignificativum hæreſis internæ, & ad incurrendas cenſuras debet eſſe actus exterior de ſe gravis.* IX. *Quænam communicatio cum Judæis, & Saracenis prohibeatur?* X. *Quid teneamur præſtare erga Paganos?* XI. *Num liceat Catholicis de rebus fidei diſputare?*

AR-

Digitized by Google

ARTICULUS III. 35

De Spe, & Charitate.

I. *Contra ſpem Theologalem peccat tam qui præſumit propriis viribus beatitudinem ſupernaturalem obtinere, quam qui ex ſola Dei miſericordia ſine propriis operationibus illam expectat*. II. *Duplex datur præceptum Spei, alterum Negativum non deſperandi, nec præſumendi; alterum poſitivum identidem ſperandi*. III. *Qui poſt peccatum omittit actus fidei, ac ſpei debitos, directe peccat contra virtutem Pœnitentiæ, quæ pravios illos actus requirit*. IV. *Charitas debet ſuper omnia Deum amare appretiative, non intenſive*. V. *Duplex pariter eſt præceptum Charitatis; videlicet negativum non odio habendi, aut contemnendi Deum, & Affirmativum amandi illum identidem; Sed quanam frequentia?* VI. *Non datur materiæ parvitas in odio Dei; ſicut nec in Infidelitate*.

ARTIC. IV. 37

De Oratione, qua Deum colimus.

I. *Quænam a Deo in oratione petenda, in Oratione dominica diſertiſſime recenſentur*. II. *Oratio definitur, Petitio decentium a Deo. Ea nobis præcipitur tum præcepto naturali, tum etiam poſitivo Divino, & Eccleſiaſtico*. III. *Triplex eſt Orationis effectus, mereri, ſatisfacere, & impetrare*. IV. *Etiam peccatoris oratio eſt impetratoria ex divina promiſſione, dummodo ille non petat, inquantum peccator eſt, videlicet aut mala, aut ad malum finem*. V. *Quid requiritur, ut Oratio impetret infallibiliter?* VI. *Oratio vocalis naturæ humanæ conformior eſt, quam mentalis, multis de cauſis*.

QUÆSTIO III. 39

De Horis Canonicis.

ARTICULUS I. ibi.

Quinam ad horas Canonicas obligentur?

I. *Ad horas tenentur Clerici in Sacris conſtituti, Beneficiarii, & Regulares Profeſſi ad Chorum deputati*. II. *Plura requiruntur, ut Beneficiarius ad horas teneatur*. III. *Non tenetur ad horas Beneficiarius iis annis, quibus ob ſterilitatem non recipit fructus a Beneficio*. IV. *Quid ſi Beneficium ſit tenue? Et quodnam dicatur tenue?* V. *In dubio de tenuitate Beneficii, num deobligetur Beneficiarius totaliter, an partialiter? An vero abſolute obligetur?* VI. *Prælatus regularis ſub mortali tenetur efficere, ne Chorus deſit. Quid tamen ſi nonniſi quatuor, aut quinque Monachi ſint in Monaſterio?* VII. *Profeſſi, & Moniales tenentur privatim officium recitare, ſi abſint a Choro. Num ſit probabilis ſententia oppoſita?* VIII. *Probabiliter ſatisfacit obligationi horarum, qui illas recitavit mane, antequam ordinaretur in Sacris*. IX. *Excommunicatus quamvis fructus Beneficii non percipiat, adhuc ad horas obligatur. Quid de Degradato?* X. *Probabiliter excuſantur ab horarum recitatione damnati ad triremes Quid de incluſis in carcere tetro? Quid de Uxoratis ex diſpenſatione Pontificis? Quid de maximo mœrore affectis?*

ARTIC. II. 43

Quodnam officium recitandum ſit?

I. *Quinam poſſint horas recitare, & non ex Romano Breviario?* II. *Num recitandum ſit privatim officium B. Virginis, & defunctorum, quando in Rubri-*

ca praſcribitur; praſertim die Commemorationis defunctorum? III. *Num liceat Horas recitare idiomate Graco, aut Hebrao, vel vulgari?* IV. *Peccat graviter, qui ſemel unum officium pro alio notabiliter diverſo, necnon qui ſapius unum officium pro alio recitat.* V. *Rubrica ſervanda alia ſunt Praceptiva, qua obligant ſub mortali; alia Directiva, qua non obligant ſub mortali.* VI. *Si per errorem officium pro officio recitatum ſit, corrigatur error, ubi deprehenditur.* VII. *Qui miſſam celebrat de Sancto, cujus feſtum in aliqua Eccleſia celebratur, poteſt probabiliter officium de eodem Sancto recitare.* VIII. *Quilibet poteſt ſequi ritum ſocii, cum quo Horas recitat.*

ARTIC. III. 46

Sub qua Culpa, & Pœna officium ſit recitandum?

I. *Etiam qui ſemel officium omittit, peccat graviter.* II. *Num ſeptem peccata committat, qui ſeptem officii horas omittit, an vero unum dumtaxat?* III. *Quanam dicatur pars Officii notabilis, cujus omiſſio ſit lethalis?* IV. *Qui omittit Horas, ad quas obligatur ratione Ordinis Sacri, & ratione Beneficii, probabilius unum peccatum contra Religionem committit, cum onere reſtituendi fructus.* V. *Si dubitet an partem officii omiſerit, ad quid teneris?* VI. *Surdus, qui cum ſocio recitat, tenetur recitare, qua ipſe non audit.* VII. *Poteſt alter ex ſociis omnes Lectiones, Capitula, & Orationes recitare.* VIII. *Quandonam Beneficiarius omittens horas ad reſtitutionem fructuum tenetur?*

ARTIC. IV. 49

Quo pacto recitandæ ſunt horæ Canonicæ?

I. *In virtute Sancta Obedientia pracipitur, ut ſtudioſe, & devote, atque adeo cum attentione, & intentione debita Officium recitetur.* II. *Pronunciatio debet eſſe de ſe audibilis, ſaltem ab ipſo loquente.* III. *Debent poſſe audiri, qua ſocius pronunciat; non ſunt tamen ſupplenda, qua per accidens non audiuntur; Secus ſi per ſe.* IV. *Quanam verborum mutilatio dicatur notabilis?* V. *Interruptio horarum, aut Pſalmorum num pertingere poſſit ad culpam gravem?* VI. *Quanam attentio, & quanam intentio requiratur in officii recitatione? Num ſatisfaciat, qui ſolam habet attentionem externam?* VII. *Qui voluntarie diſtractus caret attentione debita, ſi ſit Beneficiarius, licet graviter peccet, probabiliter tamen non tenetur fructus reſtituere.* VIII. *Num ſimilis attentio, & intentio requiratur in auditione Miſſa pracepta?* IX. *Probabiliter in virtute Obedientia pracipitur ſolum actus ſtudioſus externus.*

ARTICULUS V. 53

De Tempore, Loco, & Situ recitationis Horarum.

I. *Quodnam ſit tempus, quo ſingula hora recitari debent?* II. *Num poſſit officium defunctorum recitari pridie Commemorationis Defunctorum? Et num etiam Litania, quando debent recitari?* III. *Peccat mortaliter, qui incipit recitare officium hodiernum paulo ante mediam noctem ſequentem cum animo proſequendi illud poſt mediam noctem.* IV. *Qui mane recitavit totum officium citra ullam obligationem, ſi deinde meridie ordinetur, non tenetur repetere horas veſpertinas.* V. *Deputati ad Chorum tenentur illud in Eccleſia recitare publice; alii vero poſſunt ubilibet privatim recitare; non tamen in locis, qua attentionem debitam impediunt, aut in locis immundis.* VI. *Non vacat veniali culpa recitare Horas aut decumbendo*

Digitized by Google

do, aut cum ſitu parum decenti. VII. *Num ſit veniale recitare ſtando, aut ſedendo, quæ flexis genibus recitanda ſunt?*

ARTIC. VI. 55

De Cauſis excuſantibus ab Horarum recitatione.

I. *Excuſare ſolent ab Horarum recitatione Infirmitas, Gravis occupatio, Impotentia, & Diſpenſatio.* II. *Infirmitas ut excuſet, debet eſſe gravis, itaut recitatio valde noceat valetudini.* III. *In dubio an infirmitas ſit hujuſmodi, ſtandum eſt judicio Medici, aut Periti; ſed quid ſi Medicus ipſe dubitet?* IV. *Quænam a Doctoribus cenſeatur eſſe infirmitas gravis? Num aliquando excuſetur ratione ægritudinis ab officio, qui poteſt miſſam celebrare?* V. *Qui excuſatur a recitatione Horarum ob viſus debilitatem, num peccet legendo diu Hiſtorias, & omittendo officium?* VI. *Quænam dicatur occupatio gravis, quæ excuſet? Num aliquando Concionatores, & Confeſſarii excuſentur?* VII. *Qui prævidet ſe veſperi impediendum, num teneatur mane Veſperas recitare?* VIII. *Num excuſentur ob moralem impotentiam, qui in triremibus, aut in carcere detinentur? Num gravi mœrore perturbati, ac ſcrupuloſi?* IX. *Num teneatur cæcus, aut carens Breviario recitare Pſalmos Matutini, aut Horarum, quos ſolum ſcit memoriter.* X. *Qui nequit ſine ſocio officium recitare, num teneatur illum procurare, ac etiam conducere?* XI. *Licite utitur diſpenſatione, qui a ſuo Epiſcopo, aut a ſuo Prælato regulari diſpenſatur ex cauſa rationabili, non tamen ſi diſpenſetur in perpetuum.* XII. *Beneficiatus non tenetur fructus reſtituere, ſi Horas ob impotentiam omittat; ſecus vero ſi eas omittat ex diſpenſatione Epiſcopi.*

QUÆSTIO IV. 58

De Dei Cultu per Adorationem.

ARTICULUS I. 59

De Adoratione Chriſti Domini, & Euchariſtiæ.

I. *Adoratione Latriæ Chriſtus Dominus adorandus; ita tamen, ut primario, & per ſe natura Divina adoretur, ſecundario vero, & concomitanter natura humana.* II. *Etiam Chriſti corpus in ſepulchro adorandum erat adoratione Latriæ.* III. *Chriſtus Dominus non orat pro nobis, ſed miſeretur noſtri; orat tamen ejus Humanitas ſecundum voluntatem creatam.* IV. *Quamvis Humanitas Chriſti Domini ſecundum ſe per intellectum ſeparata a Verbo adorari poſſit adoratione Hyperduliæ; in praxi ſemper Chriſtus Dominus adorari debet adoratione Latriæ.* V. *Crux adoratur adoratione Latriæ, non tamen adoratione abſoluta, ſed reſpectiva. Beata Virgo in praxi non adoratur adoratione Latriæ reſpectiva, quamvis etiam Chriſtum tetigerit, ne videatur illi tribui adoratio debita Deo.* VI. *Cur quælibet crux adoretur adoratione Latriæ, & non quælibet ſpina, lancea, clavus, &c., ſed ſolum illa, quæ Chriſtum Dominum tetigerunt?* VII. *Euchariſtia Sacramentum adoratur unica adoratione Latriæ, itaut primario Chriſtus Dominus in eo contentus adoretur, & concomitanter ſpecies Sacramentales.* VIII. *Non vacat culpa adorare Hoſtiam conſecratam conditionate, videlicet ſi ſit conſecrata; cum ſit imprudens talis conditio.* IX. *Si appareat in Euchariſtia infans, non videtur adorandus adoratione Latriæ; ſed hac adoratione adoranda tunc eſt hoſtia conſecrata.*

Digitized by Google

ARTICULUS II. 62

De Adoratione Sanctorum, & Beatorum.

I. Vocantur Sancti, etiam qui ſunt in vita, ſi ſanctam vitam vivant. II. Debetur Sanctis Imaginibus, & Reliquiis Sanctorum, ac Sanctis Angelis cultus religioſus, & Sacer, & adorari poſſunt adoratione duliæ. III. Sancti canonizati adorari poſſunt etiam cultu publico, hoc eſt ab Eccleſia inſtituto; alii vero cultu privato etiam coram aliis. IV. Etiam cultu publico adorari poſſunt qui ab Eccleſia habebantur ut Sancti, antequam a Leone III. inſtitueretur Canonizatio. V. Juxta Eccleſiæ inſtitutionem ſeptem enumerantur cultus, quibus Sancti adorari poſſunt. VI. Quinam cultus Beatis exhiberi poteſt? Et quinam defunctis cum fama Sanctitatis? VII. Quid permittatur, & quid vetetur a Sede Apoſtolica erga defunctos cum fama Sanctitatis exhibere?

ARTIC. III. 64

De Adoratione Sacrarum Reliquiarum.

I. Quænam dicantur Reliquiæ Sanctorum? Vermes, in quot eorum carnes converſæ ſunt, non dicuntur Sacræ Reliquiæ, licet materiam Sanctorum contineant. II. Reliquiæ adorandæ ſunt eadem adoratione, qua adorantur Perſonæ, cujus ſunt reliquiæ. III. Cur poſſit adorari adoratione latriæ Crux, quæ tetigit Chriſtum Dominum, & non pariter Aſellus, qui etiam tetigit Chriſtum Dominum? IV. Adorari poſſunt Sanctorum reliquiæ cultu privato, ſi de iis moralis certitudo, aut etiam probabilis conjectura habeatur. Ut adorentur tamen cultu publico, requiritur approbatio Pontificis, aut Epiſcopi. Sed quid ſi ſint dubiæ? V. Quid ſi alicujus Sancti corpus duobus in locis cum Epiſcoporum approbatione colatur? VI. Agni cerei adoratione latriæ adorandi ſunt. Neque poſſunt minio, aut alio colore pingi; Neque citra Simoniam vendi, niſi ſolum ratione materiæ. VII. Qui reliquias furatur, peccat peccato furti, & Sacrilegii, ſi grave damnum, & non levis injuria irrogetur.

ARTIC. IV. 66

De Adoratione Sacrarum Imaginum.

I. Imagines Sacræ, non ſecus ac Reliquiæ, adorantur adoratione reſpectiva per ordinem ad perſonam, quam repræſentant. II. Sculptile, quod prohibetur a Deo, eſt Idolum. III. Deus, & Tres Perſonæ repræſentari, ac adorari non debent, niſi ſub imaginibus ab Eccleſia deputatis. IV. Deus, & Angeli per quandam metaphoram ſub corporis imaginibus adumbrantur. V. Sicut imagines, ita etiam Nomina Sacra honore, ac adoratione digna ſunt. VI. Cur magis nonnullæ eorundem Sanctorum imagines adorentur, quam aliæ. VII. Quomodo in VII. Synodo generali dicatur, minori adoratione colendam eſſe Chriſti imaginem, quam ipſum Chriſtum? VIII. Magis Chriſtus, quam ejus imago adoratur, non ſolum ſi imago adoretur ſecundum ſe, tanquam res ſacra; ſed etiam ſi adoretur adoratione reſpectiva, quatenus primario Chriſtus, & concomitanter imago adoratur.

QUÆSTIO V. 68

De Superſtitione.

ARTICULUS I. 69

De Superſtitione univerſim, ac in ſpecie Primo de Idololatria.

I. Superſtitio eſt falſa Religio, qua vel crea-

Digitized by Google

creatura cultu divino, vel Deus cultu indebito adoratur. Utraque ſuperſtitio, ſive ratione rei culta, ſive ratione modi, quo Deus colitur, plures ſub ſe ſpecies continet. II. *Cultu indebito Deus adoratur, tam ſi colatur cultu falſo, quam ſi cultu ſuperfluo.* III. *Quandonam jejunare diebus Dominicis dicatur Dei cultus ſuperſtitioſus, aut ſuperfluus, aut falſus?* IV. *Cultus ſuperſtitioſus falſus ex genere ſuo eſt mortale; Superfluus vero ſecundum ſe eſt peccatum veniale.* V. *Idololatria proprie dicta habetur, quando quis Creaturæ tribuit honorem Deo debitum.* VI. *Cenſura Bullæ Cœnæ tunc incurruntur ob Idololatriam, quando baptizatus internam ſimul, & externam Idololatriam committit cum errore intellectus, & pertinacia voluntatis. Ignorantia invincibilis, quæ excuſat ab hæreſi, nequit ab Idololatria excuſare.*

ARTIC. II. 71

De Divinatione.

I. *Divinatio eſt prænunciatio rerum occultarum ope dæmonis facta.* II. *Divinatio habetur vel cum expreſſa, vel cum tacita dæmonis invocatione; Eaque haberi poteſt, etiamſi quis proteſtetur ſe nolle dæmonem invocare.* III. *Ars inveniendi furtum occultum, vel quid ſimile per Aſtrologiam eſt ſuperſtitioſa.* IV. *Divinatio per expreſſam dæmonis invocationem eſt multiplex, videlicet Oraculum, Præſtigium, Necromantia, &c.: ſicut eſt multiplex per dæmonis invocationem tacitam, ut Aſtrologia, Augurium, Omen, Chiromantia, &c.* V. *Sortilegium divinatorium de ſe eſt mortale. Quid de Conſultorio, aut Diviſorio?* VI. *Non datur materia parvitas in Divinatione. Multipliciter tamen ſæpe a mortali excuſatur Divinatio, videlicet ratione ignorantiæ, curioſitatis, joci, &c.* VII. *Ejuſdem ſpeciei ſunt omnes divinationes, ſive fiant cum tacita, ſive cum expreſſa dæmonis invocatione: Sæpe tamen expreſſa invocatio annectitur aliis peccatis in Confeſſione explicandis.* VIII. *Quandonam liceat ſomnia, motus animalium, aut aſtra obſervare?* IX. *Phyſionomia quomodo liceat? Non licet tamen Ægyptios conſulere, ut futuros eventus prædicant.*

ARTIC. III. 74

De Vana Obſervatione.

I. *In hoc differt Vana obſervatio a Divinatione, quod illa ordinetur ad aliquid obtinendum; hæc vero ad aliquid cognoſcendum.* II. *Sæpe Vana obſervantia habetur ſolum cum tacita dæmonis invocatione, quamvis fiat proteſtatio, quod dæmonis concurſus in ea re recuſetur.* III. *Ea dividitur in Artem notoriam, in Obſervationem ſanitatum, & Obſervationem eventuum. In quo hæc differat a Divinatione?* IV. *Plura recenſentur, quæ non raro ponuntur, & tamen ſunt ſuperſtitioſa.* V. *Quonam pacto poſſit quis aliquando in his vanis obſervationibus a mortali excuſari?* VI. *Quænam obſervationes non ſunt vanæ, nec ſuperſtitioſæ, ſed licitæ?* VII. *Quid de unguento armario?* VIII. *Unde dignoſci poſſit, quod aliqua obſervatio non ſit ſuperſtitioſa?* IX. *Quid ſi dubitetur num effectus aliquis ſit ſuperſtitioſus, an naturalis? Aut ſi dubitetur num effectus præternaturalis ſit a Deo, an a dæmone?*

ARTIC. IV. 77

De Magia.

I. *Magia eſt ars operandi mira ope dæmonis. Differe Magia ſuperſtitioſa a Naturali; quia hæc operatur mira per cauſas naturales.* II. *In quo differat Magia a Vana obſervatione, a Maleficio,*

ficio, & ab Incamacjone? III? Magia naturalis non eſt ſuperſtitioſa, ſed Auctores, qui de illa pertractant, non raro plura ſuperſtitioſa permiſcent. IV. Naturalis a ſuperſtitioſa Magia diſcerni facile poteſt ex conditione Cauſarum, Operationis, & Effectus. Quonam pacto philtra amatoria ad amorem, ac libidinem alliciant? V. Quanam arte dæmones familiares in annulis, aut phialis includantur? VI. Num vis faſcinandi ſit naturalis, an ſuperſtitioſa?

ARTICULUS V. 79

De Maleficio.

I. Maleficium eſt ars nocendi aliis ope dæmonis. Dividitur in Amatorium, & Veneficum; quod appellatur Veneficium. II. Remedia adverſus maleficium alia ſunt naturalia, alia Supernaturalia, alia Moralia. III. Num liceat a Malefico petere, ut Maleficium diſſolvat, ſi non conſtet, quod ſine novo maleficio poſſit illud diſſolvere? IV. Quid ſi conſtet poſſe illum quidem ſine novo maleficio maleficium diſſolvere, ſed non eſſe illud diſſoluturum ſine novo maleficio? V. Licitum eſt diſſolvere maleficium ponendo ſigna contraria, quibus poſitis expiret pactum cum dæmone. VI. Idque verum eſt, etiamſi per accidens inde ſequatur alteri damnum; dummodo illud non ſequatur ex actione dæmonis poſitiva. Sed quid ſi de hoc dubitetur? VII. Quomodo gerere ſe debeat Confeſſarius cum Maleficis, Magis, & Incantatoribus?

QUÆSTIO VI. 83

De Irreligioſitate, & in ſpecie de Sacrilegio, Blaſphemia, & Tentatione Dei.

ARTIC. I. ibid.

De Sacrilegio.

I. Sacrilegium eſt rei Sacræ læſio. Triplex autem eſt, Perſonale, Locale, & Reale: Specialiter autem in Confeſſione aperiendæ ſunt Sacrilegii ſpecies. II. Probabiliter tres iſtæ Sacrilegii ſpecies ſunt atomæ, non ſubalternæ; itaut de conſilio, non de præcepto explicandus ſit in confeſſione modus Sacrilegii, tanquam circumſtantia aggravans. III. Quænam Perſona dicatur Sacra, itaut eam lædens Sacrilegium committat? IV. Per læſionem Perſonæ Sacræ quadrupliciter committitur Sacrilegium; injiciendo manus violentas, perducendo ad tribunal ſæculare, ſubjiciendo oneribus vectigalium, & per actiones venereas. V. Novitius non habens votum caſtitatis non eſt ſacrilegus, ſi carnaliter peccet. Quid de habente hoc votum, ſi alios inducat ad peccandum carnaliter? Quid de Sacerdote Græco, ſi peccet contra caſtitatem? VI. Communius docent contra nonnullos, fractionem cujuſcumque voti eſſe ſacrilegam. VII. Quare non ſint ſacrilega omnia peccata Perſonæ Sacræ, ſed ſolum peccatum contra caſtitatem? VIII. Quare percuſſio Clerici habentis primam Tonſuram, & Novitii ſit ſacrilega, & non ſit ſacrilegum peccatum iſtorum contra caſtitatem? IX. Quinam dicatur locus ſacer, cujus violatio ſit Sacrilegium? X. Latius patet locus ſacer relate ad effectum gaudendi immunitate, quam relate ad effectum conſtituendi furtum, verbi gratia, ſacrilegum. XI. Locus ſacer violatur per illas dumtaxat actiones, quæ in locis Sacris intuitu Religionis prohibentur, puta per effuſionem ſanguinis, vel ſeminis, ſi delicta ſint publica, per

ex-

extractionem violentam e loco Sacro, per mercatus, convivia, furta, &c. XII. *Eſt ſacrilegum furtum ſacri de ſacro, Sacri de non Sacro, & non ſacri de Sacro, ſi res non ſacra ſit in Eccleſia cuſtodię cauſa, aut illi commodata.* XIII. *Num ſit Sacrilegium furari aliquid e Sacriſtia? Non eſt ſacrilegium furari aliquid e Clauſtris Religioſorum, aut ex Oratoriis privatis. Quid de furto in Oratoriis Xenodochiorum, & Eremitoriorum?* XIV. *Nomine rei Sacrę veniunt Sacramenta, ornamenta Eccleſię benedicta, bona Eccleſię, & ſimilia. Non tamen Tempus, & locus; unde de ſe non eſt Sacrilegium peccare die feſto, aut in Eccleſia.* XV. *Eſt Sacrilegium concupiſcere copulam habendam in Eccleſia; ſed non eſt Sacrilegium in Eccleſia concupiſcere copulam habendam extra Eccleſiam. Actus turpes ſi in Eccleſia committantur, explicandum eſt in Confeſſione.* XVI. *Multipliciter Sacrilegium reale committi poteſt; prę ſertim ſi quis abutatur aut rebus, aut verbis ſacris, ſi irreverenter officium recitetur, ſi imagines Sacrę, vel Reliquię male habeantur, &c.*

ARTICULUS II.

De Blaſphemia.

I. *Blaſphemia proprie ſolis verbis, non vero factis contumelioſis exhibetur contra Deum, aut Sanctos, ſive mente, ſive ore, ſive ſcripto.* II. *Non datur materię parvitas in blaſphemia, etiamſi joci gratia proferatur.* III. *Ex conſuetudine ſine plena advertentia blaſphemare non vacat culpa lethali.* IV. *Blaſphemia hęreticalis continet hęreſim, ſeu quod articulo fidei directe opponitur; ſecus vero Blaſphemia ſimplex. Hęreticalis aut tollit a Deo quod habet, aut per contumeliam tribuit Deo, quod non habet.* V. *Simplex Blaſphemia eſt quadruplicis generis, Enunciativa, Deteſtativa, Irriſoria, & Juratoria.* VI. *Probabiliter non differunt ſpecie Blaſphemia in Deum, & Blaſphemia in Beatam Virginem, & in Sanctos; niſi proferantur in Sanctos ob propriam eorum excellentiam.* VII. *Qui maledicit creaturis, inquantum Creaturę Dei ſunt, profecto blaſphemat; ſicut qui rebus ſacris maledicit: Quid ſi quis creaturis irrationabilibus maledicat? Et quid ſi tempori, pluvię, ventis?* VIII. *Diſcutiuntur plures formulę, quę frequenter uſurpantur, num ſint Blaſphemia.* IX. *Quid de formula illa conditionata, Deum abnego, ſi res non ita ſe habet? Quid de illa, Per vitam Dei? aut de illa alia, Corpo di Dio con voi?* X. *In dubio, an formula aliqua ſit blaſphema, non eſt talis cenſenda.* XI. *Blaſphemi denunciandi ſunt (ſi Blaſphemia ſit hęreticalis) intra ſex dies a notitia, ſub pœna Excommunicationis latę ſententię.*

ARTIC. III. 91

De Tentatione Dei.

I. *Tentatio ſecundum ſe alia eſt Probationis, alia Inductionis. Ad primum genus ſpectat tentatio Dei, quippe quę eſt Probatio alicujus divini Attributi modis indebitis.* II. *Expreſſa Dei tentatio habetur, ſi directe intenditur experimentum de aliqua Dei perfectione. Tacita vero habetur, quando ſine tali expreſſa intentione aliquid ad id ordinatur.* III. *Tentatio Dei ex genere ſuo eſt peccatum lethale; cum gravem irreverentiam erga Deum importet.* IV. *In lege veteri pręcipiebantur a Deo nonnullę purgationes, ut aut miraculis innocentia alicujus detegeretur; At in nova lege prohibentur.* V. *Tentat Deum, qui miraculum ab eo petit citra neceſſitatem, aut Dei impulſum; Sicut etiam qui ex curioſitate vult experiri opus aliquod ſupernaturale.* VI. *Poterit aliquando Tentatio*

Digitized by Google

tio Dei a mortali excuſari, ſi aut deſit plena deliberatio, aut detur materiæ parvitas.

QUÆSTIO VII. 94

De Secundo Decalogi Præcepto

Non aſſumendi in vanum Dei Nomen.

ARTIC. I. 94

Quid, & Quotuplex ſit Juramentum?

I. *Juramentum eſt Divini teſtimonii invocatio ad fidem faciendam; ſeu Invocatio Dei in teſtem. Invocatur autem Deus in teſtem vel explicite, vel implicite; ut quando juratur per Creaturas, quatenus in iis Deus relucet.* II. *Juramentum fieri poteſt verbo, nutu, facto, ſcriptura, & mentaliter.* III. *Jurans per falſos Deos vere non jurat.* IV. *Num ſint juratoria hæc verba, Per fidem meam, Per conſcientiam meam, Per fidem boni Chriſtiani, Sacerdotis, &c.* V. *In dubio num formula ſit juratoria, quid in foro externo judicandum, & quid in interno?* VI. *Jurans per ſuam barbam, veſtem, aut alias res viles, in quibus divinitas ſpecialiter non relucet, vere non jurat.* VII. *Quid ſi quis uſurpet formulas juratorias, neſciat tamen, quid ſit juramentum, ut pueri, rudes, & mulierculæ? Quomodo Confeſſarii cum iſtis ſe gerere debent?* VIII. *Hæc verba, Coram Deo loquor, Deus videt meam conſcientiam, enunciative prolata non ſunt juramentum; ſecus vero prolata invocative.* IX. *Ruſtici paſſim dicentes, Per Deum, Per Corpus Chriſti, raro jurant, ſed vel blaſphemant, ſi adverſus Deum indignentur, vel peccant contra charitatem, ſi adverſus homines indignentur.* X. *Jurans, Per hanc Crucem, nullam ſignando Crucem, vere non jurat.* XI. *Juramentum aliud Aſſertorium, aliud Promiſſorium, quod vel eſt Abſolutum, vel Conditionatum, vel Pœnale.* XII. *Per Juramentum Invocatorium, ſeu Conteſtativum Deus invocatur ut teſtis; Per Execratorium, ſeu Imprecativum invocatur etiam ut Vindex: Omnia autem juramenta cenſentur eſſe ejuſdem ſpeciei.* XIII. *Juramentum Comminatorium (puta, Per Deum te occidam) vel reducitur ad Promiſſorium, vel ad Execratorium.*

ARTIC. II. 97

De Conditionibus requiſitis ad licite jurandum.

I. *Tres ſunt juramenti liciti comites, Veritas, Juſtitia, & Judicium; jurari enim nequit, niſi de re, quæ ſatis probabiliter putatur vera; item de re honeſta, & ex neceſſitate. Si quis juret ſe venialiter peccaturum, num peccet mortaliter?* II. *Gravius peccatum eſt jurare ſe mentiturum ſine animo ponendi mendacium, quam jurare cum tali animo.* III. *Pejerat, qui rem dubiam aſſerit cum juramento.* IV. *Ad licite jurandum privatim ſatis eſt certitudo moralis de rei veritate; at ad jurandum in judicio requiritur notitia de viſu, & præſentia.* V. *Quamvis jurans ſe poſiturum rem levem graviter peccet, ſi tunc non habeat animum illam ponendi, non peccat tamen graviter, ſi deinde illam non ponat.* VI. *Mater, quæ juramento comminatorio jurat ſe punituram filium, peccat graviter, ſi non puniat, quando punitio eſt juſta, & gravis.* VII. *Non dicitur eſſe univerſim juramentum falſum, ſed temerarium, quando quis jurat ſe poſiturum rem illicitam, puta homicidium: Sicut etiam quando quis jurat ſe, verbi gratia, patraſſe homicidium, ordinando hoc peccatum jactantia ad alios ſcandalizandos.* VIII. *Si Sortes putet aliquid eſſe verum, quod tu ſcis*

eſſe

eſſe falſum; non poteris inducere illum ad juradum hoc, quod materialiter eſt falſum.

ARTIC. III. 100

De Materia Juramenti.

I. *Juramenti promiſſorii materia debet eſſe res licita, poſſibilis, honeſta, & non indifferens, nec impeditiva majoris boni.* II. *Si jures in obſequium Dei te ducturum Uxorem, ad id non teneris; Secus vero ſi id jures in gratiam fœminæ, quam vis ducere.* III. *Qui rem bonam, puta jejunium, jurat ob finem malum, ad illam non tenetur; Secus vero ſi illam juras ob finem bonum, quamvis hic per peccatum aſſequendus ſit.* IV. *Secunda ſponſalia jurata, etiam diſſolutis prioribus ſponſalibus, non obligant.* V. *Promiſſio facta pro turpi facinore patrando, num eo patrato obliget?* VI. *Promiſſio prodiga num obliget ad totum? num ad partem, in qua non ſit prodigalitas? Num ſimpliciter non obliget?* VII. *Juramentum non obligat ad ponendum, quod lege etiam civili vetatur; obligat tamen ad id, quod lege civili non prohibetur, ſed permittitur in favorem jurantis.* VIII. *Juramentum de non acceptando Epiſcopatu, ſi fiat ex affectu humilitatis, validum eſt; ſecus vero ſi fiat ad declinandas curas Epiſcopales.*

ARTIC. IV. 102

De Juramenti Obligatione.

I. *Qui jurat ſine animo jurandi, ſecundum ſe peccat graviter: ſicut etiam qui jurat ſine intentione ſe obligandi.* II. *Quandonam poſſit ſine mendacio, & perjurio quis jurare, utendo æquivocatione, aut reſtrictione non pure mentali, ſive locutione materiali?* III. *Juramentum, ſicut & votum, non obligat, ſi dolus, aut error dans illi cauſam verſetur circa ſubſtantiam rei, aut circa circumſtantias notabiles, quæ in ipſam rei ſubſtantiam redundent; ſecus vero ſi verſetur circa circumſtantias parvi ponderis.* IV. *Eſt pariter invalidum juramentum, & votum, ſi error dans cauſam contractui verſetur circa cauſam finalem; (quod verum eſt, etiamſi error ſit concomitans,) non tamen ſi error incidat in contractum, & verſetur circa cauſam impulſivam.* V. *Error tamen circa qualitates magni ponderis, & circa cauſam finalem non invalidat Profeſſionem Religioſam; ſicut nec matrimonium, aut ſuſceptionem Ordinis Sacri, niſi exprimatur.* VI. *Qui juravit, vel vovit, & dubitat an habuerit animum ſe obligandi, probabilius obligatur. Qui tamen juravit ſe non luſurum, præſcindendo a luſu moderato, vel immoderato, poterit luſu moderato ludere.* VII. *Juramentum metu extortum obligat pro foro interno, non pro externo. Et niſi a Prælato ex juſta cauſa relaxetur, poni debet, quantumvis arduum ſit, quod juratum eſt, ſi citra culpam poni poteſt.* VIII. *Matrimonium, & votum extorta metu gravi injuſto ideo ſunt irrita, quia jure Eccleſiaſtico irritantur; Juramentum tamen hujuſmodi ab Eccleſia non irritatur.*

ARTICULUS V.

Quomodo quædam celebriora Juramenta interpretanda ſint.

I. *Prima regula ſervanda, quod juramentum, quantum fieri poteſt, minus obliget ſervata verborum proprietate. Altera, quod cadens ſupra promiſſionem, hujus naturam ſequatur.* II. *Juramentum de non ludendo ſecundum ſe intelligitur de ludo illicito.* III. *Qui jurat ſe ſoluturum debita intra menſem, prorogato tempore de conſenſu creditoris, non tenetur amplius vi juramenti.* IV. *Juramentum*

Digitized by Google

tum Medicorum de non viſitandis poſt tertium diem infirmis, niſi confeſſionem præmiſerint, quomodo intelligendum eſt? V. *Si quis jurat ſe ducturum Bertam divitem, & ſanam, non tenetur eam ducere, ſi incidat in gravem ægritudinem, & paupertatem.* VI. *Qui promittit aliquid Titio cum juramento, non tenetur, ſi ille fiat ingratus, aut frangat fidem datam.* VII. *Si quis juratus promittat aliquid abſenti, poteſt promiſſionem revocare, antequam acceptetur. Pariformiter diſcurrendum de pluribus aliis juramentis, quæ paſſim fiunt.*

ARTIC. VI. 108

Quomodo tollatur juramenti obligatio?

I. *Juramenti obligatio impeditur aut per legem irritantem contractum, aut per legem prohibentem contractus jurati executionem.* II. *Tollitur vero juramenti obligatio aut per ceſſationem cauſæ principalis, aut per mutationem materiæ, aut per irritationem, aut per commutationem, aut per relaxationem. Et eadem eſt ratio de Voto.* III. *Ceſſat juramenti, & voti obligatio, ſi ſuperveniat notabilis mutatio, quæ præviſa non juraſſes, aut voviſſes. Sed quid ſi dubitetur, an ſit hujuſmodi mutatio, quæ ſupervenit?* IV. *Quinam poſſint, & quomodo juramenta, ac vota irritare?* V. *Quid interſit inter irritationem, & diſpenſationem voti, ac relaxationem juramenti?* VI. *Quænam vota, aut juramenta filiorum poſſit Pater irritare? Num etiam id poſſit mater? Quænam ſervorum juramenta poſſit Dominus irritare?* VII. *Quænam poſſit Uxoris juramenta Maritus irritare, aut Uxor Mariti?* VIII. *Superiores Regulares quænam vota, & juramenta ſubditorum irritare poſſint? Pontifex Regularium vota poteſt irritare, ſæcularium vero poteſt ſolum diſpenſare. Quid hac in re poſſint Abbatiſſæ? Quid de novitiis?* IX. *Quinam poſſit juramenta relaxare, ac vota diſpenſare? Et quænam cauſa ad id requiratur?* X. *Voti vinculum eſt fortius vinculo juramenti; unde reſervato voto, verbi gratia caſtitatis, non eatenus reſervatur tale juramentum.* XI. *Qui poteſt vota, & juramenta commutare, non eatenus poteſt diſpenſare in illis; quamvis e converſo qui poteſt diſpenſare, poteſt etiam vota jurata commutare.* XII. *Ipſe vovens, & jurans poteſt votum, & juramentum, ſi non ſint reſervata, commutare in melius, & probabiliter etiam in evidenter æquale; jurans tamen, aut vovens in favorem alterius nequit ea, ſi ſint acceptata, commutare.*

ARTIC. VII. 116

De Perjurio, ac de aſſueto ad jurandum.

I. *Perjurium preſſe ſumptum eſt juramentum, cui deeſt veritas; late vero ſumptum eſt, cui deeſt judicium, & juſtitia, ſeu neceſſitas, & honeſtas. Eſt perjurium peccatum gravius homicidio.* II. *Eſtque pariter peccatum gravius homicidio, nullum tempus velle dicare divino cultui.* III. *Conſuetudo conjungendi juramentum cum mendacio ſub mortali tollenda eſt. Immo mortaliter peccat, qui cum hac conſuetudine inadvertenter jurat cum proximo periculo pejerandi; etiamſi tunc juret verum.* IV. *Quænam remedia adhiberi poſſint ad evellendam jurandi conſuetudinem?* V. *Ut mortaliter peccet, qui aſſuetus juramentis hic, & nunc jurat, debet advertere ad obligationem, quam habet evellendi talem conſuetudinem, aut ad periculum proximum pejerandi. Quonam pacto hæc peccata in confeſſione aperienda? Et quando negari debet abſolutio?*

AR-

ARTIC. VIII. 117

De Adjuratione.

I. *Adjuratio vel eſt Imperativa, ut erga dæmones, vel Obſecrativa, ut erga Deum.* II. *Obſecrativa eſt actus latriæ, ſi fiat invocatione Dei; Eſt actus Duliæ, ſi fiat invocatione Sanctorum; Et Hyperduliæ, ſi Beatæ Virginis. Quando autem fit per alias creaturas, non eſt actus Religionis.* III. *Creaturæ irrationales adjurantur improprie, quatenus obediunt Creatori.* IV. *Per orationem petimus aliquid a Deo; Per Adjurationem petimus aliquid propter Deum.* V. *Differt Adjuratio a juramento; quia per illam adducitur Deus non ut teſtis, ſed ut ejus amore, vel timore aliquid obtineatur. Requirit tamen Adjuratio tres illos juramenti Comites, Veritatem, Juſtitiam, & Judicium.* VI. *Quibus liceat dæmones adjurare adjuratione imperativa? Num etiam laicus poſſit exorcizare publice citra mortale?* VII. *Vis expellendi dæmones per exorciſmos eſt ex opere operato.* VIII. *Privata Adjuratio adverſus dæmones cuilibet eſt licita.* IX. *Quid poſſint, aut non poſſint Exorciſtæ a dæmone interrogare?* X. *Videtur mortale creaturas irrationales exorcizare directe. Indirecte adjurari poſſunt, vel adjuratione deprecativa, prout moventur a Deo, vel imperativa, prout moventur a dæmone.*

QUÆSTIO VIII. 102

De Voto.

ARTIC. I. 120

Quid, & Quotuplex ſit Votum?

I. *Votum eſt promiſſio deliberata facta Deo de meliori bono.* II. *Differt a propoſito,*

119

quippe quod non eſt obligatorium, ſaltem ſub gravi. III. *Si votum fiat cum ſemiplena deliberatione, non obligat. Quid ſi dubitetur, an deliberatio fuerit plena?* IV. *Ad votum ſufficit voluntas implicita illud emittendi; ut in ſuſcipiente Ordines Sacros; Qui ſi nolit vovere caſtitatem, adhuc ad illam obligatur, ſaltem ex ſtatuto Eccleſiæ, & eſt ſacrilegus, ſi adverſus illam peccet.* V. *Qui invalide ſuſcipit Ordines Sacros, ad caſtitatem non tenetur: Secus vero qui invalide in Religione profitetur.* VI. *Soli Deo votum fieri poteſt, Deiparæ vero, & Sanctis, quatenus Deus in iis inhabitat.* VII. *In quo ſenſu votum eſt de meliori bono?* VIII. *Vinculum voti eſt fortius vinculo juramenti promiſſorii.* IX. *Votum invalidum per ratificationem non revalidatur, ſi ejus invaliditas ignoretur. Quid ſi quis dubitet, an voluerit per ratificationem novum votum emittere?* X. *Multipliciter dividitur votum; præſertim in Solemne, & Simplex: Solemne emittitur in ſuſceptione Ordinis Sacri, & in Profeſſione Religioſa, & irritat matrimonium; Quod pariter irritat Votum ſimplex in Societate Jeſu.* XI. *Per votum pœnale, puta non blaſphemandi ſub pœna jejunandi, ut plurimum duo promittuntur Deo; Id tamen pendet ex intentione voventis.*

ARTIC. II. 123

De Materia, & Obligatione Voti.

I. *Quando materia voti partim eſt apta, partim inepta, vovens ad nihil tenetur, ſi utramque materiam vovit per modum unius; ſecus ſi per modum plurium.* II. *Quamdiu differri poſſit voti adimpletio, præſertim ſi ſit de Religione ingredienda?* III. *Num poſſit emitti votum cum intentione, quod ſolum obliget ſub levi in materia gravi, & ſub gravi in materia levi?* IV. *Quandonam materia levis ex circumſtantia evadit gravis?* V. *Num pec-*

Digitized by Google

cet graviter, qui ſæpe violat votum in materia levi? VI. Peccatne mortaliter, qui eodem die violat plurima vota diverſa, quorum ſingula ſunt de re levi? VII. Ceſſat voti obligatio, facta, aut deprehenſa notabili mutatione, quæ ſi fuiſset prævisa, votum non fuiſſet emiſſum.

ARTIC. III. 125

Quonam pacto tolli poſſit obligatio Voti per diſpenſationem?

I. *Poteſt Epiſcopus in omnibus votis ſuorum ſubditorum diſpenſare, niſi expreſſe a Pontifice nonnulla reſerventur; ut de facto quinque reſervantur Pontifici.* II. *In dubio an votum ſit Pontifici reſervatum, poteſt diſpenſare Epiſcopus; ſicut etiam in dubio an egeat diſpenſatione.* III. *Pariter poteſt Epiſcopus in votis Pontifici reſervatis diſpenſare in caſu neceſſitatis, quando periculum gravis damni eſſet in mora.* IV. *Sicut etiam probabiliter id poteſt, ſi votum reſervatum ſit emiſſum ex metu levi; Aut ſi votum caſtitatis ſit ad tempus, aut non ſit perfecta caſtitatis.* V. *Poteſt Epiſcopus diſpenſare in voto pœnali caſtitatis relate ad pœnam, quæ eſt acceſſoria; Et in voto ſuſcipiendi Ordines Sacros.* VI. *Facta a Pontifice commutatione Voti ſibi reſervati, poteſt Epiſcopus diſpenſare in materia ſubrogata.* VII. *Si votum ſit disjunctivum, antequam eligatur pars reſervata, poteſt in illo Epiſcopus diſpenſare.* VIII. *Poteſt etiam diſpenſare in differenda executione voti Religionis; & in voto ingrediendi Ordinem Militarem, dempto Ordine Sancti Joannis Hieroſolymitani.* IX. *Pariter diſpenſare poteſt in votis factis in favorem alterius, ſi nondum ſunt acceptata; Si tamen ſint acceptata, tunc ſolum probabiliter poteſt diſpenſare, quando emiſſa ſunt principaliter in honorem Dei, & ſecundario in favorem alterius.* X. *Itidem vota reſervata, ſi ſint conditionata, (& probabiliter etiam poſt conditionem purificatam) diſpenſari poſſunt ab Epiſcopo.* XI. *Habens poteſtatem commutandi vota, aut in iis diſpenſandi, poteſt illam ſecummet exercere.* XII. *Habens facultatem diſpenſandi in Votis num poſſit eatenus juramenta relaxare?* XIII. *Quanam dicatur cauſa juſta ad diſpenſandum in Votis?*

QUÆSTIO IX. 129

De tertio Decalogi Præcepto.

Diem Sabbati ſanctifices.

ARTICULUS I. 130

De Abſtinentia ab operibus ſervilibus die feſto.

I. *Non eſt ſpeciale peccatum die feſto peccare, & diabolo inſervire; ſed eſt peccatum opera ſervilia exercere. Sunt autem ſervilia opera non ſolum quæ a ſervis communiter exerceri ſolent, ſed etiam quæ ſervis, & liberis ſolent eſſe communia, ita ut uſus, & conſuetudo habeat pro ſervilibus.* II. *Prohibentur ſervilia, etiamſi gratis, & ſine labore exerceantur; & permittuntur liberalia, etiamſi ob ſtipendium, & cum labore fiant.* III. *Permittitur tranſcribere etiam notas muſicas, non tamen lineas his notis ſubjectas ducere. Licitum etiam eſt Typographo characteres ordinare, rationes dati, & accepti facere, & tranſcribere.* IV. *Probabiliter licet etiam delineare, & ſine magno apparatu pingere; Immo etiam acu pingere.* V. *Permittitur etiam probabiliter piſcari, & venari ſine magno apparatu, ac labore.* VI. *Pariter permittuntur prælationes, artes militares, & ars digladiandi.* VII. *Ars ſculptoria cenſetur ſervilis, ſive in ligno, ſive in marmore, aut creta ſculpatur.* VIII. *Licitum eſt iter facere etiam in li-*

lectica, quæ portetur ab hominibus. IX. *Non licet ducere jumenta, aut currus onuſtos, ſi cum magno labore onera iis imponenda ſunt. Qui vero comitantur jumenta onuſta, raro peccant mortaliter; quia raro ultra ſpatium duarum horarum in imponendis oneribus laborant.* X. *Idem dicendum de iis, qui ducunt animalia, quæ in piſtrino molunt, ac de iis, qui exercent opus diſtillandi; aut frumentum cribro eventilatum manibus purgant.* XI. *Num liceat Infidelibus injungere die feſto opera ſervilia?*

ARTIC. II. 132

De Operibus forenſibus vetitis die feſto.

I. *Prohibetur die feſto Mercatus, Judicium forenſe, & Juramentum.* II. *Nomine mercatus veniunt Nundinæ univerſales, & particulares, necnon actus mercandi. Quid tamen permittitur ex conſuetudine?* III. *Nomine Judicii forenſis venit ſtrepitus judicialis; itaut actus judiciales ſint invalidi, niſi neceſſitas, aut pietas aliud ſuadeat.* IV. *Sententia excommunicationis nec irritatur, nec prohibetur; Sicut neque alia ſententia, & actiones, quæ ſtrepitum judicialem non requirunt: Probabilius tamen licita eſt Appellatio.* V. *Nomine Juramenti, quod prohibetur die feſto, venit juramentum judiciale, quod fit pro rebus temporalibus.* VI. *Pluribus de cauſis aut licent opera forenſia, ac ſervilia die feſto, aut non eſt mortale ea exercere; Præſertim ratione neceſſitatis, conſuetudinis, diſpenſationis, aut parvitatis materiæ.* VII. *Quid de ſutoribus laborantibus die feſto?* VIII. *In dubio an detur neceſſitas, aut conſuetudo approbata, petenda eſt diſpenſatio: Secus tamen ſi probabile ſit dari neceſſitatem, aut conſuetudinem, & ſcandalum vitetur.* IX. *Eſt ſufficiens cauſa excuſans timor gravis damni, & amiſſio ingentis lucri.* X. *Num poſſit quis ad otium vitandum laborare, ſaltem ad ſublevandam alicujus gravem neceſſitatem? Num poſſint ea fieri die feſto, quæ ad cultum divinum ſpectant?* XI. *Quænam ſit parvitas materiæ in operibus ſervilibus; quænam in forenſibus, quæ a mortali excuſet?* XII. *Plurimi ex conſuetudine a Doctoribus excuſantur. Quid de barbitonſoribus, & ſutoribus? Quid ſi de conſuetudine dubitetur?* XIII. *Demum excuſat diſpenſatio, quam data juſta cauſa poteſt etiam Vicarius Generalis ex ſpeciali mandato concedere; Immo etiam Parochus; qui poteſt etiam in jejuniis diſpenſare. Prælati Regulares diſpenſare poſſunt cum ſubditis ſuis, non cum famulis ſæcularibus.*

ARTIC. III. 137

De Miſſa die feſto audienda.

I. *Probabiliter ſatisfacit præcepto de miſſa audienda, qui ſucceſſive duas miſſæ partes audit, quamvis ordine inverſo.* II. *Num partem miſſæ notabilem omittat, qui incipit illam audire poſt Evangelium? Aut qui per breve tempus abeſt, dum fit aut Conſecratio, aut Communio?* III. *Quænam dicatur præſentia moralis requiſita ad ſatisfaciendum præcepto audiendi miſſam?* IV. *Non ſatisfacit, qui toto tempore miſſæ confitetur peccata ſua.* V. *Præſentia moralis haberi poteſt aliquando, etiamſi audiens miſſam ſit extra Eccleſiam; & poteſt non haberi, etiamſi ſit intra Eccleſiam. Quid ſi inter feneſtram domus, e qua audiatur Miſſa, & Eccleſiam intercedat via publica?* VI. *Miſſa in Oratoriis privatis Magnatum a quibuſnam familiaribus die feſto audiri poteſt, itaut non teneantur illam in Eccleſia audire?* VII. *Excuſat ab audienda miſſa Impotentia, Cenſura, Conſuetudo, & diſpenſatio. Impotentia habetur ab eo, qui ſine gravi incommodo illam audire non poteſt. Quid*

ſi

ſi lucrum ingens amitteret? VIII. Num excuſetur puella, quæ credit ſe ab adoleſcente laſcivo concupiſcendam, ſi domo egrediatur? IX. Num teneatur privilegiarius miſſam audire tempore Interdicti? Et quid de detento in carcere, ſi facile poteſt facultatem egrediendi obtinere? X. Excuſantur viduæ, & ſimiles, ubi eſt conſuetudo, quod per aliquod tempus domo non egrediantur poſt mortem mariti: Sic etiam nubiles, pauperes, &c. XI. Num peregrinus teneatur miſſam audire, ubi eſt feſtum municipale, ſi per viginti dies circiter ibi ſit commoraturus? XII. Num poſſit quis die Sabbati ire venatum, ſi die dominico non poſſit audire Sacrum?

QUÆSTIO X. 43

De Jejunio.

ARTICULUS I.

A quibus cibis abſtinendum die jejunii? Et an etiam a potu?

I. Quænam animantia, quæ extra aquam vivunt, non prohibeantur? II. Num laridum, & ſagimen inter lacticinia numerentur? Quid de inteſtinis animalium? III. Num lacticinia, quæ ex evidenti totius Eccleſiæ conſuetudine obligatoria prohibentur in Quadrageſima, pariter in aliis vigiliis prohibeantur? IV. Diſpenſatus ad carnes, & non ob virium imbecillitatem, num teneatur ad unicam comeſtionem die jejunii? V. Num diſpenſatus ad carnes, quo die ab iis abſtinet, ad unicam comeſtionem teneatur? VI. Utrum die jejunii liceat vinum bibere in fraudem jejunii ad vires reficiendas? VII. Num liceat comedere, & bibere ob delectationem, & non ad ſatietatem? VIII. Quinam univerſim dicatur potus uſualis, a quo jejunium non frangatur? Num cerviſia, num aqua ſaccharo, & aromatibus condita? Num Chocolata?

ARTICULUS II. 148

De unica Refectione, ac de ejus Hora.

I. Ex conſuetudine, non ex lege ſcripta tenemur die jejunii ad unicam dumtaxat refectionem: Et ex conſuetudine etiam permittitur refectiuncula. II. Qui bis comedit die jejunii, ſi iterum comedat, non peccat amplius; At ſi comederet carnes, peccat toties, quoties iterum illas comedit. III. Qui inculpabiliter bis comedit, num teneatur non amplius comedere? IV. Ut refectio dicatur moraliter unica, quantum temporis intercedere poteſt inter plures refectiones? Num poſſit veſpere comedere, qui mane carnit notabili parte refectionis? V. Hora refectionis, quæ olim erat ad Solis occaſum, & deinde ad Tertiam poſt meridiem, nunc temporis eſt ad meridiem. VI. Quid ſi anticipetur hora comeſtionis ſine cauſa, aut privilegio per horam ante meridiem?

ARTIC. III. 150

De Refectiuncula.

I. Varie opinantur Doctores circa quantitatem cibi in Refectiuncula; Omnium benigniſſima, & uſu recepta opinio eſt, quod ea ſit octo unciarum. II. In pervigilio Nativitatis Domini refectiunculæ poteſt eſſe duplo major; & in iis Regionibus, ubi eſt conſuetudo ſumendi triplo majorem, immo etiam in vigilia Paſchatis, & Pentecoſtes ſervari illa licite poteſt. III. Num poſſit in refectiuncula ſumi exigua pars piſcis majoris? IV. Liceine ſex uncias panis cum duabus unciis liquoris amygdalini coquere, & ſumere pro jentaculo? V. Num liceat ſine cauſa cœnulam ſumere mane, rejecta in Veſperas

Digitized by Google

ras cana? VI. Non licet diluculo jentaculum ſumere, & ad meridiem, ſeu ad Veſperas cænare.

ARTIC. IV. 152

De Obligatione Jejunii, & non cooperandi cum aliis in illius fractione.

I. Jejunium Quadrageſimale non eſt de jure divino, ſed jam inde ab Apoſtolis in Eccleſia preceptum. II. Conſuetudine plura jejunia in Eccleſia introducta ſunt, & plura abrogata. Num Regulares teneantur ad jejunia conſuetudine alicubi introducta? III. Quandonam frangens jejunium, ad quod ex pluribus titulis obligatur, plura peccata committat? IV. Num Franciſcanus ad jejunia ſua Regula obligetur ante vigeſimum primum ætatis annum? V. Lex jejunii obligat etiam ad non cooperandum cum aliis in ejus fractione. VI. Num liceat invitare, ac offerre carnes parato jejunium frangere, non quidem abſolute, ſed ſub conditione, quod velit omnino carnibus veſci? VII. An peccent Caupones miniſtrando omnibus indiſcriminatim carnes diebus eſurialibus? VIII. Licite carnes miniſtrantur Infidelibus die jejunii, ſicut pueris ante rationis uſum.

ARTICULUS V. 155

De Infirmitate, & Paupertate a Jejunio excuſantibus.

I. Excuſant Diſpenſatio, & Impotentia ſæpe orta ex infirmitate, paupertate, labore, ætate. II. Infirmitas excuſans debet eſſe notabilis, puta ſi timeatur ex jejunio capitis vertigo, aut ſtomachi dolor; Aut ſi ex illo impediantur conſueta uniuſcujuſque operationes. III. Pregnantes, & nutrices, etſi valida, ad jejunium non tenentur, ſed tenentur ſecundum ſe a carnibus abſtinere. Qui abſque cæna nequit noctu calefieri ſufficienter, non tenetur mane jentare, ut veſpere cænet. IV. In dubio an jejunium ſit graviter nociturum, ſtandum judicio Medici docti, & timorati; vel petenda eſt diſpenſatio; Quæ probabiliter dari poteſt, etiamſi dubitetur, an detur juſta cauſa ad diſpenſandum. V. Nec Medicus, nec Confeſſarius diſpenſare poteſt in jejuniis, ſed ſolus Superior; etiam Parochus; non tamen Abbatiſſa. VI. Excuſatur pauper, ſi careat ſufficienti cibo. Sed quinam dicitur cibus ſufficiens? VII. Num liceat meſſoribus, ac iter agentibus veſci lacticiniis, ſi deſit ſufficiens aliud alimentum?

ARTICULUS VI. 157

De Labore, & Ætate, quæ a Jejunio excuſant.

I. Excuſantur a jejunio, qui exercent artem de ſe laborioſam, quamvis poſſent commode jejunare. II. Quænam dicatur ars de ſe laborioſa incompoſſibilis cum jejunio? III. Non videntur artes de ſe laborioſæ, Ars Sutoris, qui pannos ſuit, & Ars Barbitonſoris; unde ſolum per accidens excuſari poſſunt. IV. Quænam reputentur exercitia de ſe non laborioſa? Num Cantoris, Advocati, Concionatoris? Et quid de iter agentibus? V. Qui arti laborioſæ operam navant, ſi uno, aut altero die a labore deſiſtant, num teneantur iis diebus jejunare? VI. Quandonam Conjux a jejunio excuſatur, ſi non poſſit aliter debitum reddere? VII. Non licet in fraudem jejunii opus laborioſum aſſumere, aut longum iter. Quomodo liceat aliquando ire venatum, quamvis non ſit compoſſibile jejunium cum ea venatione? VIII. Probabiliter ſenes etiam robuſti ad jejunium non obligantur inchoato anno ſexageſimo; Et fœminæ juxta nonnullos inchoato quin-

qua-

Digitized by Google

quageſimo : Quid ſi dubitetur de tali ætate ?

QUÆSTIO XI. 161

De quarto Decalogi Præcepto

Honorandi Parentes.

ARTICULUS I.

De Obligatione filiorum erga parentes.

I. *Filii Parentibus debent Amorem, Reverentiam, Obedientiam, & Subventionem.* II. *Amor Parentibus debitus conſiſtit in fuga odii, & in exhibitione ſignorum amoris; necnon in dilectione interna, & formali.* III. *Reverentia Parentibus debita quid ferat? Et quando ab ea filii deobligentur?* IV. *Quandonam graviter peccent filii non obtemperando Parentibus?* V. *In iis, quæ pertinent ad vitæ ſtatum, tenentur filii conſulere Parentes, quamvis non teneantur deinde eorum conſilium ſequi.* VI. *Tenentur filii Parentibus ſubvenire tam in neceſſitatibus ſpiritualibus, quam in temporalibus.* VII. *In gravi neceſſitate Parentum tenentur filii abſtinere ab ingreſſu in Religionem; necnon in extrema fratrum, aut ſororum. At egredi e Religione tenentur ſolum in extrema Parentum neceſſitate.* VIII. *Eodem modo Parentes tenentur ab ingreſſu in Religionem abſtinere in gravi neceſſitate filiorum, & in extrema egredi.*

ARTICULUS II. 164

De Obligatione Parentum erga filios.

I. *Tenentur parentes bono ſpirituali, & temporali filiorum multipliciter proſpicere; & ſi ad eorum emendationem eſt neceſſarium, poſſunt percutere etiam in Sacris conſtitutos.* II. *Mater ſolum tenetur lactare, & educare filium uſque ad tertium annum, niſi pater ſit impotens ad alendum filium. In defectum parentum tenentur Avi, deinde Aviæ. Si divites exponant filios Hoſpitali, tenentur huic expenſas compenſare.* III. *Plurimæ cauſæ a Doctoribus aſſignantur, ob quas poteſt Pater filium exhæredare.* IV. *Si filia contra voluntatem Patris nubat indigno, non poteſt exhæredari.* V. *Num Pater filio, quem exhæredare poteſt, teneatur alimenta præſtare ad vitam ſuſtentandam?* VI. *Quid veniat nomine alimentorum, quæ Pater tenetur filio præſtare? Num teneatur etiam alere uxores filiorum, & filiæ ſpuriæ dotem conſtituere?* VII. *Obligatio, quam habent parentes alendi filios, tranſit ad hæredes; Sicut etiam ſi bona parentis donentur Monaſterio, aut addicantur fiſco.* VIII. *Quinam debet filium alere, ſi dubitetur num ſit filius Petri, an Pauli? Et Paterpatratus a Patrene, an a filiis alendus eſt?*

ARTIC. III. 165

De Obligatione Conjugum ad invicem.

I. *Etiam vir debet uxori præter amorem, obedientiam in iis, in quibus eſt ſubjectus, & honorem.* II. *Poteſt vir objurgare, & leviter percutere uxorem, ſi ſit ſpes emendationis; at nequit ſine gravi culpa illam graviter percutere.* III. *Secundum ſe tenetur vir alere uxorem, quamvis illam duxerit indotatam.* IV. *Num teneatur illam alere, quando ob utriuſque culpam ab eo receſſit?* V. *Aliquando tamen uxor tenetur virum alere.* VI. *Majorem debet amorem, reverentiam, & obedientiam uxor viro, quam uxori Vir, quippe qui eſt caput mulieris; unde tenetur uxor virum ſequi: Sed quid ſi pactum intercedat non mutandi locum?*

AR-

Digitized by Google

De Obligatione Dominorum, Superiorum, & Principum relate ad ſubditos, & ad invicem.

I. *Mancipia tenentur cum periculo vitæ dominum defendere.* II. *Servis in bello juſto captis licitum eſt fugere, ſi non dederint fidem non fugiendi.* III. *Quicquid ſervus acquirit, domino acquirit, ſi de conſenſu domini non habeat peculium.* IV. *Famuli non tenentur, ſicut tenentur ſervi, dominum defendere cum vitæ diſcrimine. Num debeatur famulo ſalarium, ſi diu ægrotat?* V. *Num Superiores, Magiſtri, Parentes poſſint moderate ad correctionem verberare etiam in Sacris conſtitutos?* VI. *Quomodo ſe gerere debet Herus erga famulos? Num poſſit illos ægrotantes mittere ad Hoſpitale ſubtrahendo mercedem? Eccleſia Clericis ægrotantibus non denegat diſtributiones.* VII. *Religioſi non tenentur obedire Prælatis ſuis in iis, quæ ſunt aut ſupra regulam, aut præter regulam.* VIII. *Prælati tenentur ad reſidentiam, & ad diſpenſandos reditus Eccleſiaſticos ſuperfluos congruæ ſuſtentationi in uſus pios.* IX. *Parochus quomodo debeat providere de Vicario, ſi non reſideat ex juſta cauſa?* X. *Subditi erga Principes laicos ad quid tenentur?* XI. *Ad quid vero Principes laici erga Vaſſallos?* XII. *Peccat Princeps, & ad reſtitutionem damni ſecuti tenetur, ſi ad Officium Gubernatoris, vel Judicis promoveat ineptos.* XIII. *Peccat etiam plerumque graviter, & contra fidelitatem erga Rempublicam, & contra juſtitiam diſtributivam, ſi ad hæc Officia promoveat dignos, omiſſis dignioribus, ſeu Reipublicæ utilioribus.* XIV. *Officia ſæcularia ſolus Princeps ſupremus poteſt aliquando moderate vendere, idque propter Reipublicæ utilitatem, non ob privatum commodum.*

De obligatione diligendi proximum.

I. *Tenemur proximum diligere etiam actu interno, & formali.* II. *Etiam peccatores diligendi ſunt, ac etiam inimici actu interno, & formali amore proſequendi. Non tenemur tamen per ſe loquendo illos ſalutare, ſi ſcandalum abſit.* III. *Non tenemur actionem coram Judice omittere, ut offenſor ſatisfactionem præbeat pro injuria, & damnis illatis. Quid ſi ſponte exhibeat ipſe ſatisfactionem?* IV. *Quonam ordine proximus diligendus eſt? Diverſus ordo ſervandus in neceſſitate extrema, vel gravi, ac extra neceſſitatem.* V. *Quænam ſint peccata omiſſionis, & commiſſionis, quæ charitati erga proximum adverſantur?* VI. *Explicanda eſt in confeſſione ſpecies mali, quod vis proximo inferre, non tamen ſpecies mali, quam proximo deſideres.* VII. *Adverſantur charitati erga proximum non ſolum Odium, ſed etiam Indignatio, & Ira; qui tamen actus licite cum moderatione debita exerceri poſſunt.* VIII. *Adverſantur etiam Diſcordia, Contentio, Rixa, Seditio, (quæ a Bello, & a Schiſmate differt) & Scandalum.* IX. *Non eſt peccatum contra charitatem ſcandalum acceptum, ſed Scandalum datum.* X. *Scandalum Activum aliud eſt directum, aliud indirectum: Scandalum paſſivum aliud eſt Puſillorum, aliud Pharisaicum.* XI. *Scandalum directum ſemper eſt peccaminoſum; at non ſemper ſcandalum indirectum; quod cum nonnullis limitationibus permitti poteſt.* XII. *Quænam dicantur actiones licitæ, quamvis cum iis materialiter cooperemur cum peccato proximi?* XIII. *Sine cauſa permitti non poteſt ſcandalum acceptum, ne phariſaicum quidem.* XIV. *Ad vitandum ſcandalum Puſillorum omitti aliquando poteſt nonnullorum præceptorum obſervantia.*

xv. *In pluribus caſibus abeſſe poteſt peccatum ſcandali, quamvis coram aliis peccetur.* xvi. *Num aperienda ſit in confeſſione ſpecies peccati, ad quod inducitur proximus, qui ſcandalizatur.*

ARTICULUS VI. 180

De Obligatione ſubveniendi proximo in ſuis neceſſitatibus.

1. *In extrema neceſſitate ſpirituali proximi tenemur illi, etiam cum vitæ diſcrimine, ſuccurrere.* ii. *In neceſſitate non extrema, ſed gravi alicujus particularis non tenemur cum vita periculo ſuccurrere; tenemur tamen in neceſſitate gravi alicujus Communitatis.* iii. *Paſtor, etiam in gravi neceſſitate ſuarum ovium, tenetur opem illis ferre cum vita diſcrimine.* iv. *Non tenemur, ſed poſſumus periculo exponere vitam propriam pro vita temporali proximi.* v. *Divitibus præcipitur facile tribuere eleemoſynam indigentibus.* vi. *In extrema proximi neceſſitate tenemur ad eleemoſynam ex neceſſariis ſtatui proprio, ſed natura ſuperfluis.* vii. *Num ſatis ſit extreme indigenti mutuare?* viii. *Num in gravi neceſſitate proximi teneamur illi ſuccurrere ex neceſſariis ad ſtatum? Tenemur certe ex ſtatui ſuperfluis.* ix. *Ad quid teneamur in communibus pauperum neceſſitatibus?* x. *Beneficiarii magis, quam alii obligantur ad ſuccurrendum pauperibus. Quonam pacto poſſint de redditibus Beneficii diſponere?* xi. *Quandonam teneamur proximum fraternaliter corrigere, & Quomodo? Quid ſi dubitetur, an correctio ſit profutura?* xii. *Num etiam cum gravi incommodo fieri debeat aliquando fraterna correctio? Et num præmitti ea debeat ſemper, antequam delictum denuncietur?*

QUÆSTIO XII. 186

De Octavo Decalogi Præcepto.

Non loqueris falſum teſtimonium.

ARTICULUS I. ibid.

De Forma Juris a Judice ſervanda.

1. *Forma juris, ſeu Legum diſpoſitio a Judice ſervanda eſt, tum in modo procedendi, tum in ferenda ſententia.* ii. *Modus procedendi juxta formam juris eſt triplex, per Accuſationem, per Denunciationem, & per Inquiſitionem: Hæc autem triplex eſt, Generalis, Particularis, & Mixta.* iii. *Ut per Inquiſitionem generalem procedat Judex, non prærequiritur Infamia, nec Accuſatio. Debent tunc manifeſtari delicta, ſi delinquentes laborent infamia.* iv. *Ad Inquiſitionem ſpecialem prærequiritur accuſatio, quæ ſufficienter habetur per infamiam, aut per publicum rumorem.* v. *Infamia habetur per vocem multorum, quin taxetur numerus, ſed arbitrio Judicis relinquendus.* vi. *Num ſufficiant indicia certa, ut poſſit fieri ſpecialis Inquiſitio?* vii. *Quid prærequiritur ad Inquiſitionem Mixtam?* viii. *In quibuſnam caſibus fieri poteſt Inquiſitio ſpecialis, nulla infamia præeunte?* ix. *Quanam forma debet procedere Judex poſt accuſationem, aut denunciationem Rei?* x. *Num licite procedat Judex propter meram querelam, aut denunciationem ſine prævia infamia?*

ARTICULUS II. 190

De Jurisdictione in Judice requiſita.

1. *Requiritur Juriſdictio in Judice, ut valide ſententiam ferat, ſive ea ſit ordinaria, ſive delegata, ſive Arbitraria, ſive Acceſſoria.* ii. *Judices ſæculares*

num

rum poſſint vi conſuetudinis immemorabilis aliquam ſententiam ferre adverſus Eccleſiaſticos? III. *In pluribus caſibus permittitur Judicibus laicis de Clericis cognoſcere.* IV. *Qui patrato delicto aſſumpſit habitum Clericalem, aut Religioſum, poteritne a Judice laico puniri?* V. *Clerici turbantes Rempublicam poſſunt a Judice laico reprimi, capi, & illico Superiori Eccleſiaſtico tradi, ut puniantur.*

ARTICULUS III. 192

De Judice in ferenda ſententia.

I. *Judici non licet in ferenda ſententia ſequi opinionem minus probabilem, omiſſa probabiliore. Cur id liceat Confeſſariis?* II. *In cauſis civilibus, in quibus opiniones circa jus ſunt aeque probabiles, univerſim poteſt judex cauſam adjudicare, cui mavult, favendo tamen Reo, prout fieri poteſt. At ſi opiniones ſunt aeque probabiles circa factum, debes dividi res, aut pretium rei.* III. *In cauſis vero criminalibus, quando opiniones circa factum ſunt aeque probabiles, ſequenda eſt opinio magis favens Reo.* IV. *Judex inferior nequit damnare Reum, ſi ſolum privata ſcientia ſciat illum eſſe reum. Poteſt tamen debitorem hujuſmodi cogere ad ſolvendum.* V. *Judex ſupremus regulariter non poteſt Reum condemnare, niſi citatum, & auditum.* VI. *Num poſſit Judex damnare juridice Reum, ſi privata ſcientia ſciat illum eſſe innocentem? Probabilius id non licet in cauſis capitalibus, ſed ſolum in civilibus, ac levis momenti.* VII. *Quaenam munera accipi poſſunt a Judice, praeciſo juramento de non acceptandis muneribus a partibus, & praeciſis legibus id vetantibus?* VIII. *Pretium acceptum pro ferenda ſententia injuſta, poſt illam non eſt reſtituendum; ſicut reſtitui debet pretium pro ferenda ſententia juſta.* IX. *Leges poſitivae vetantes munerum acceptionem non allicientium ad injuſtitiam probabiliter non obligant ſub mortali; ſecluſo juramento quod a Judicibus praeſtatur de iis non acceptandis.* X. *Dari poſſunt Judici munera ad vexationem injuſtam redimendam. Sed non eſt de facili credendum, quod ea intercedat; nec quod propter munera diligentius merita cauſae ille ſit diſcuſſurus.*

ARTICULUS IV. 196

De Accuſatore.

I. *Accuſatio differt a denunciatione juridica, eo quod haec fieri poſſit ſolis verbis ſine aliis ſolemnitatibus propriis accuſationis; Nec tenetur denunciator crimen probare, & poenam talionis ſubire; Differt etiam a denunciatione paterna, quia haec ordinatur ad emendationem, non ad punitionem Rei. Quaenam dicatur denunciatio Canonica?* II. *Denunciatio paterna in foro Eccleſiaſtico tranſire poteſt in judicialem. Ad paternam denunciationem praecedere debet fraterna correctio, non ad accuſationem.* III. *Licitum eſt accuſare, vel judicialiter denunciare reum propter injurias nobis irrogatas, & propter quodcumque crimen, licet occultum.* IV. *Num praemitti debeat accuſationi correctio fraterna? Num condonare offenſas ſit ſolum conſilium, ita ut licite poſſimus reum accuſare, non ex odio erga illum, ſed ex amore juſtitiae?* V. *Raro in praxi peccatur, ſi ob offenſas occultas nobis irrogatas reum accuſamus, ſi odium omnino abſit.* VI. *Qui omittit accuſationem, vel denunciationem debitam ex charitate, peccat; ſed non tenetur ad reſtitutionem, niſi ad illam teneatur ex juſtitia.* VII. *Plurimi ſunt, qui ab accuſando repelluntur.* VIII. *In nonnullis caſi-*

caſibus non licet reum accuſare, etiam poſito Superioris præcepto.

ARTICULUS V. 198

De Teſtibus, & Notariis.

I. *Quinam teſtes requirantur, & ſufficiant, ut poſſit Reus damnari? Quinam vero jure Canonico, quinam jure civili inhabiles ſunt ad teſtandum?* II. *Nemo tenetur teſtari, niſi a charitate, aut a præcepto ſuperioris ad teſtandum adigatur. Num teneatur ad reſtitutionem, qui contra præceptum ſuperioris renuit teſtari?* III. *In quibus caſibus non datur obligatio teſtandi, etiam poſito præcepto Superioris?* IV. *Non tenemur, ſed poſſumus offerre noſmet ad teſtandum ad vitam innocentis ſalvandam, quamvis inde ſequatur mors delinquentis.* V. *Tenetur retractare teſtimonium falſum etiam cum periculo vitæ, qui ob illud eſt in cauſa, ut alius morti damnetur.* VI. *Qui pecuniam accipit, ut verum teſtetur, non tenetur illam reſtituere; ſed ante patratum crimen tenetur illam reſtituere, ſi acceperit ad deponendum falſum; poſt crimen vero tenetur compenſare damnum illatum.* VII. *Num teneatur teſtificari, poſito judicis præcepto, qui novit crimen ab Accuſatore, aut a Teſte?* VIII. *Si judex legitime interroget, nequit teſtis æquivocare; Secus vero ſi non procedat legitime; Et aliquando ad hanc æquivocationem tenetur.* IX. *Si teſtis ſibi contradicat in eodem examine, ſtandum eſt poſteriori dicto; ſecus vero ſi ſibi contradicat in diverſis examinibus.* X. *Si Notarius aliquid ſcripſerit, & teſtis juret ſe illud non dixiſſe, credendum eſt potius Notario.*

ARTICULUS VI. 201

De Reo.

I. *Reus in judicio non tenetur reſpondere, niſi juridice interrogetur, ita ſcilicet ut præceſſerit vel ſemiplena probatio, vel indicia clara, aut infamia, quæ per duos teſtes probata ſint. Et in nonnullis caſibus juridice interrogatus poteſt æquivocare.* II. *Non ſufficit ad ſemiplenam probationem ſolus accuſator, aut denunciator.* III. *Probabiliter reus juridice interrogatus non tenetur veritatem fateri, ſi inde ſibi immineat grave damnum.* IV. *Quid ſi reo nulla ſit ſpes evadendi mortem, aut aliud grave damnum? Num peccet lethaliter, ſi veritatem non fateatur?* V. *Num ſine mortali poſſit æquivocare, qui juridice interrogatur de re levi?* VI. *Propter opiniones utrinque probabiles ſæpe datur bellum utrinque juſtum; Unde poteſt judex juſte interrogare, quin teneatur reus veritatem fateri.* VII. *Poteſt reus e carcere fugere, quamvis inde ſequatur cuſtodis mors a judice illi infligenda. Nequit tamẽn reus miniſtris juſtitiæ vim inferre, illos percutiendo, &c.* VIII. *Cum moderamine inculpatæ tutelæ poteſt Reus, ejuſque advocatus propalare occulta crimina teſtium ad eorum auctoritatem infringendam; ſed non poteſt iis falſa crimina appingere.*

ARTICULUS VII. 203

De Advocato, ac Procuratore.

I. *Ad reſtitutionem tenetur Advocatus; (ſicut & Procurator) ſi ex ſua negligentia, aut imperitia cauſa amittatur. Sicut etiam ſi cauſam manifeſte injuſtam defendat; aut ſi partem inducat ad tranſactionem in cauſa injuſta; Nec-*

non

non ſi ſecreta cauſa alteri parti prodat. II. *Poteſt Advocatus cauſam minus probabilem, immo & dubiam patrocinari; non tamen cauſam, quæ parum habet probabilitatis, in quam fere nunquam judices inclinant.* III. *Vetitum eſt Advocatis paciſci de quota litis. Id tamen ex natura rei licitum videtur pro foro interno, modo abſit periculum fraudis, & injuſtitiæ.*

FINIS.

IN-

INDEX
RERUM NOTABILIUM,

Quæ in hac Secunda Parte de Præceptis Decalogi continentur.

Prior numerus Quæſtionem; Alter Articulum; Tertius numerum marginalem deſignat.

A

ABbatiſſa quid poſſit relate ad vota Monialium? 7. 6. 8. Nequit in jejuniis diſpenſare. 11. 5. 5

Accuſatio in quo differat a juridica denunciatione? 12. 4. 1. Necnon a denunciatione paterna, & canonica? ibid. Licitumne ſit Reum accuſare etiam ob crimen occultum? 12. 4. 3. Num præmitti debeat accuſationi correctio fraterna? 12. 4. 4. Quinam ab accuſando repelluntur? 12. 4. 7. Clericus quando, & quomodo accuſare poſſit? ibid. In quibus caſibus non eſt licita accuſatio, etiam poſito Superioris præcepto? 12. 4. 8.

Accuſator ſolus, aut denunciator non ſatis eſt ad ſemiplenam probationem. 12. 6. 2.

Adjuratio alia eſt Imperativa erga dæmones, alia Obſecrativa erga Deum. 7. 8. 1. Creaturæ irrationales adjurantur improprie, quatenus obediunt Creatori. 7. 8. 3. In quo differat adjuratio a Juramento? 7. 8. 5. Quibus liceat dæmones adjurare, & publice exorcizare? 7. 8. 6

Adoratione latriæ Chriſtus Dominus adorandus eſt; primario tamen natura divina, & concomitanter humana. 4. 1. 1. Quomodo in praxi ejus Humanitas adoranda? 4. 1. 4. Adoratur Crux adoratione latriæ reſpectiva. 4. 1. 5. Quomodo Euchariſtiæ Sacramentum adorandum ſit? 4. 1. 7. Quomodo Beata Virgo? 4. 1. 5. Quomodo Sancti? 4. 2. 12. Quonam pacto Beati, ac defuncti cum fama Sanctitatis? 4. 2. 6. Septem enumerantur cultus, quibus juxta Eccleſiæ inſtitutionem Sancti adorari poſſunt. 4. 2. 5. V. *Reliquiæ Sanctorum*, *& Imagines Sanctorum*.

Advocatus nequit patrocinari cauſam, quæ parum habet probabilitatis. 12. 7. 2. Vetitum eſt illi paciſci de quota litis, non tamen jure naturali. 12. 7. 3. Ad reſtitutionem tenetur, ſi cauſam injuſtam defendat, aut ſi ex ſua negligentia, aut imperitia cauſa amittatur. Idemque dicas de Procuratore. 12. 7. 1

Ædituus debet pridie feſti templum verrere, & ornare, ne die feſto laboret. 1. 5. 6.

Æquivocatio, & reſtrictio pure mentalis num liceant aliquando? 7. 4. 2

Agni cerei adorantur adoratione latriæ. 4. 3. 3. Non poſſunt pingi, nec vendi. ibid.

Alimentorum nomine, quæ Pater filiis præſtare tenetur, quid veniat? 11. 2. 6. Quibus de cauſis poſſint Parentes filiis alimenta denegare, eoſque exhæredare? 11. 2. 3

Amentes relate ad leges ſervandas num æquiparentur infantibus? 1. 3. 5. Num poſſint illis opera ſervilia injungi die feſto? 1. 3. 6

Attentio requiſita in Horarum recitatione quænam ſit? 3. 4. 5. Et quænam intentio? ibid. Num ſimilis attentio, & intentio requiratur in auditione Miſſæ præceptæ? 3. 4. 8

Attentio requiſita in auditione Miſſæ. 9. 3. 4.

Bene-

Digitized by Google

B

BEneficiarii magis quam alii tenentur ad ſtipem pauperibus erogandam. 11. 5. 10. Quomodo poſſint de reditibus Beneficii diſponere? ibid.

Beneficiarii ad Horas Canonicas tenentur. 3. 1. 1. Quando eximuntur ab hac obligatione? ibid.

Beneficiarius quando tenetur ad reſtitutionem fructuum ob Horarum omiſſionem? 3. 3. 8. Ad reſtitutionem non tenetur, ſi eas omittat ob impotentiam; ſecus vero ſi omittat ex diſpenſatione Epiſcopi. 3. 6. 12

Beneficium quodnam dicatur tenue? 2. 4. 4. Quid ſi dubitetur an ſit tenue? 2. 4. 5.

Blaſphemia quid ſit, & quotuplex? 6. 2. 1. Non datur in ea materiæ parvitas. 6. 2. 2. Ex conſuetudine blaſphemare ſine plena advertentia hic, & nunc, non vacat culpa lethali. 6. 2. 3. Blaſphemia hæreticalis vel tollit a Deo, quod habet, vel per contumeliam tribuit illi, quod non habet. 6. 2. 4. Simplex blaſphemia quadruplex eſt, Enunciativa, Deteſtativa, Irriſoria, & Juratoria. 6. 2. 5. Num ſpecie differant Blaſphemiæ in Deum, & in Sanctos? 6. 2. 6. Num blaſphemet, qui Creaturis irrationabilibus, tempori, pluviæ, ventis maledicit? 6. 1. 7. Diſcutiuntur nonnullæ formulæ frequenter uſurpatæ num ſint blaſphemæ? 6. 1. 8. Quid de illa, Per vitam Dei, aut de alia, Corpo di Dio con voi? 6. 2. 10. Qui hæreticales blaſphemias proferunt, denunciandi ſunt. 6. 2. 11

C

CÆcus obligatus ad Horas num teneatur memoriter recitare pſalmos, quos poteſt? 3. 6. 9

Canonizatio Sanctorum quandonam fuerit inſtituta? 4. 2. 4

Carnes comedere diebus vetitis ad mortem declinandam non licet, ſi id præcipiatur in contemptum noſtræ Religionis. 1. 6. 7

Carnium humanarum comeſtio num liceat aliquando? 1. 6. 9

Carthuſiani num teneantur carnibus veſci in extrema neceſſitate? 1. 6. 10

Caſtitatis votum reſervatum eſt, non vero juramentum ſervandi caſtitatem. 7. 6. 10.

Charitatis præceptum ad quid obliget? 2. 3. 4. Quandonam tenemur elicere actum charitatis? 2. 3. 5

Chorus num poſſit omitti, ſi Communitas ſolum conſtet ex quatuor, vel quinque religioſis? 3. 1. 7. Moniales, quæ abſunt a Choro, num teneantur privatim Horas recitare? ibid.

Chriſti Humanitas quomodo in praxi adoranda? 4. 1. 4

Chriſtus Dominus non orat pro nobis, ſed miſeretur noſtri; orat tamen ejus Humanitas. 4. 1. 3

Clerici quando, & quonam pacto accuſare alios poſſunt in judicio? 12. 4. 7

Clerici turbantes Rempublicam quonam pacto poſſint a laica poteſtate coerceri? 12. 2. 5. In pluribus caſibus poſſunt a laicis Judicibus recognoſci. 12. 2. 3. Num poſſit a laica poteſtate puniri, qui patrato delicto aſſumpſit habitum Clericalem? 12. 2. 4

Comedere, & bibere ob delectationem, ſed non ad ſatietatem, num vacet culpa veniali? 10. 1. 7

Confeſſarius quomodo gerere ſe debeat cum Magis, Maleficis, & Incantatoribus? 5. 5. 7

Conſcientia perplexa num ſemper eximat a culpa operantem cum illa? 1. 2. 14.

Conſuetudo pejerandi ſine advertentia ſub mortali tollenda eſt. 7. 7. 3. Quibus remediis evellatur? 7. 7. 4

Contemptus rei levis præceptæ num ſit mortalis? 1. 2. 12. Quandonam peccatum de ſe veniale ratione contemptus evadit mortale? ibid.

Correctio fraterna qualiter facienda ſit? 11. 5. 11. Quid ſi dubitetur, an ea ſit profutura? ibid. An ea ſemper præmitti debeat, antequam delictum denuncietur? 11. 5. 12

Crux, quæ Chriſtum tetigit, adoratione latriæ adoratur, non tamen Beata Virgo, nec quæcumque alia Chriſtum tetigerunt. 4. 3. 3

Decre-

D

DEcreta Sacræ Congregationis circa cultum erga defunctos cum fama Sanctitatis. 4.2.7

Dæmones quanam arte in anulis, aut in phialis includantur? 5.4.5

Denuncians, aut Accuſator non ſatis eſt ad ſemiplenam probationem. 12.6.3

Diſpenſare num poſſit Deus in præceptis Decalogi, & quomodo? 1.1.5

Diſpenſare qui poteſt generaliter in votis Subditorum, poteſt eandem facultatem ſecummet exercere. 8.2.11

Diſpenſatio obtenta quandonam excuſet a legis trangreſſione? 1.6.12. Diſpenſatione valide, ſed illicite data qui utitur, num peccet venialiter? 1.6.12

Divinatio haberi poteſt & cum expreſſa, & cum tacita Dæmonis invocatione; etiamſi quis proteſtetur ſe nolle Dęmonem invocare. 5.2.2. Utraque multiplex eſt. 5.2.4. Sortilegium divinatorium de ſe eſt mortale. Quid de conſultorio, aut diviſorio? 4.2.5. Num ratione curioſitatis, aut joci poſſit quis a mortali excuſari? 4.2.6. Quandonam liceat ſomnia, & motus animalium obſervare? 4.2.7. Non licet Ægyptias conſulere. 4.2.8

Domicilium in quo differat a quaſi domicilio? 1.3.7

Dubitans an res præcepta levis graviter conducat ad finem, ad quid tenetur? 1.2.10. Quid ſi dubitetur, an puer adeptus ſit uſum rationis? 1.3.4. Quid in dubio num motus fuerint ſecundo primi, an perfecte deliberati? 1.2.6. Quid in dubio an res indigeat diſpenſatione? 1.6.13. Quid ſi dubitetur, an infirmitas ſit gravis, ita ut excuſet ab Horarum recitatione? 3.6.3. Quid in dubio num effectus aliquis ſit ſuperſtitioſus, an naturalis? 5.3.9. Aut ſi dubitetur, num effectus præternaturalis ſit a Deo, an a Dæmone? ibid. Quid ſi dubitetur an Maleficus novo maleficio ſit diſſoluturus prius maleficium, quamvis poſſit illud ſine novo maleficio diſſolvere? 5.5.4. Quid ſi vovens dubitet num habuerit animum ſe obligandi? 6.4.6. Quid ſi dubitetur an voto, ſeu juramento ſupervenerit notabilis rerum mutatio? 7.6.3. Quid in dubio an quis voverit cum plena deliberatione? 8.1.3. Quid ſi quis dubitet an voluerit per ratificationem voti invalidi de novo votum emittere? 8.1.9. Quid in dubio, an detur aliqua conſuetudo laborandi die feſto? 9.2.8. Quid in dubio, an detur cauſa ſufficiens ad non jejunandum, aut ad diſpenſandum in jejunio? 10.5.4. Quid ſi dubitetur, num aliquid ad cibum, an ad potum pertineat? 10.1.8. Quid ſi dubitetur, an pertineat ad carnes? ibid. Quid in dubio, an Ars ſit de ſe laborioſa, & excuſans a jejunio? 10.6.2. In dubio num quis ſit genitus a Petro, an a Paulo, uter tenetur illum alere? 11.2.8. Si dubitetur an correctio fraterna ſit profutura, num ad illam teneamur? 11.5.11.

E

EPiſcopatum non acceptandi juramentum quando obliget? 6.3.8

Epiſcopus poteſt vota omnia ſubditorum diſpenſare, niſi ſint reſervata. 8.3.1. Etiam in dubio an ſint reſervata, & in dubio an indigeant diſpenſatione. 8.3.2. Poteſt, etiam ſi votum caſtitatis ſit pœnale, diſpenſare illud relate ad pœnam. 8.3.5. Necnon in voto ſuſcipiendi Ordines Sacros. ibid. Quid ſi votum caſtitatis ſit emiſſum ex metu levi? 8.3.4. Quid in caſu neceſſitatis? 8.3.3. Quid de votis factis in favorem alterius? 8.3.9. Quid de conditionatis purificata conditione? 8.3.10. Quænam ſit cauſa juſta ad diſpenſandum in votis? 8.3.13

Epiſcopus quandonam poſſit in lege Pontificia diſpenſare? 1.6.13

Error, & dolus quando reddunt irritum contractum, & invalidum juramentum ſuperadditum? 7.3.4

Eſculenta, & poculenta num poſſint a Judice accipi? 12.3.7

Excommunicatus quomodo officium recitare debeat? 3.1.9. Quando fructibus beneficii privetur? ibid.

Exhæredari poteſt filius pluribus de cauſis. 11.2.3. Sed filia non poteſt exhæredari per hoc, quod contra voluntatem Patris nubat indigno. 11.2.4

Exorcizare quiſnam poſſit privatim; quiſnam publice? 7.8.6. Exorciſtæ quid poſſunt a Dęmone interrogare? 7.8.9

Famu-

Digitized by Google

F

Famuli non tenentur cum diſcrimine vitæ dominum defendere; Sed tenentur mancipia. 11. 4. 4. Num debeatur iis ſalarium, ſi diu ægrotent? ibid. Num poſſint ad Hoſpitale mitti, quando ægrotant, ſubtrahendo mercedem? 11. 4. 6.

Faſcinandi vis num ſit naturalis, an ſuperſtitioſa? 5. 4. 6

Feſtis diebus peccare non eſt ſpeciale peccatum. 9. 1. 1. Opera ſervilia, quæ iis diebus prohibentur, quænam ſint? ibid. Num pingere liceat, aut etiam acu pingere? 8. 1. 4. Num liceat venari? 9. 1. 5. Num liceat ducere jumenta, & currus onuſtos? 8. 1. 9. Num liceat Infidelibus injungere die feſto opera ſervilia? 8. 1. 11

Feſtis diebus prohibetur etiam Mercatus, Judicium forenſe, & Juramentum. 9. 2. 1. Quid veniat nomine Mercatus? 9. 2. 2. Judicium forenſe quodnam dicatur? 9. 2. 3. Sententia excommunicationis non prohibetur. 9. 2. 4. Juramentum, quod prohibetur, eſt illud, quod fit in judicio propter res temporales. 9. 2. 5. Quid dicendum de futoribus laborantibus die feſto? 9. 2. 7. Num liceat laborare ad otium vitandum? 9. 2. 10. Quænam hac in re ſit materiæ parvitas? 9. 2. 11. Quinam ex conſuetudine excuſentur? 9. 2. 12. Quid ſi de tali conſuetudine dubitetur? ibid. Poteſt Parochus ex juſta cauſa diſpenſare; & Prælatus Regularis ſolum cum ſubditis ſuis, non vero cum famulis ſæcularibus. 9. 2. 13

Fides eſt virtus Theologalis, vi cujus tria habentur præcepta affirmativa, & duo negativa. 2. 2. 1. Quandonam teneamur fidem confiteri? 2. 2. 3. Quandonam tenemur ſolum fidem non negare? 2. 2. 4. Num ſemper dubius in fide ſit infidelis? 2. 2. 5

Filiæ ſpuriæ num teneatur Pater dotem conſtituere? 11. 2. 6

Filii debent Parentibus Amorem, Reverentiam, Obedientiam, & Subventionem. 11. 1. 1. In quo conſiſtat hic amor debitus? 11. 1. 2. Quando tenentur ab ingreſſu Religionis abſtinere? 11. 1. 7. Quando poſſunt a Patre exhæredari? 11. 2. 3. In iis, quæ pertinent ad vitæ ſtatum, tenentur filii conſulere Parentes, eſto non teneantur eorum conſilium ſequi. 11. 1. 5

Franciſcanus num obligetur ad jejunia ſuæ Regulæ ante vigeſimum primum annum ſuæ ætatis? 10. 4. 4

Frequenter violare votum in materia levi num ſit lethale? 8. 2. 5

H

Hæreſis ſine errore in intellectu, & pertinacia in voluntate non habetur. 2. 2. 7. Quænam ſit iſthæc pertinacia? Ibid. Ad incurrendas pœnas hæreſeos debet ſignum externum manifeſtativum hæreſis internæ eſſe de ſe grave. 2. 2. 8

Homicidium eſt peccatum minus grave, quam perjurium. 7. 7. 1

Horæ Canonicæ cur ita dicantur; & cur etiam vocentur Officium Divinum? 3. 1. 1. Quinam ad eas teneantur? ibid. Num excuſentur damnati ad triremes, incluſi in carcere tetro, maximo mœrore affecti? 3. 1. 10. Quid de Uxoratis? ibid. Quid de captis ab Infidelibus? ibid.

Horæ in virtute Sanctæ Obedientiæ ſtudioſe, ac devote recitandæ ſunt. 3. 4. 1. Num pronunciatio debeat eſſe audibilis? 3. 4. 2. Quanam attentione, & intentione recitari debent? 3. 4. 5. Quonam pacto recitandæ ſint? 3. 4. 1. Quonam tempore? 3. 5. 1. Quonam loco, & quonam ſitu? 3. 5. 5. Excuſant ab iis Infirmitas, Gravis occupatio, Impotentia, & Diſpenſatio. 3. 6. 1.

Horæ quonam idiomate recitari poſſint? 4. 2. 3. Quinam poſſint illas recitare ex alio Breviario, quam ex Romano? 4. 2. 1. Num poſſit aliquando officium pro officio recitari? 4. 2. 4. Poteſt quilibet ſequi ritum Socii, cum quo officium recitat. 4. 2. 8. Rubricæ quænam dicantur præceptivæ, quænam directivæ? 4. 2. 5. Unumne, an ſeptem peccata committat, qui integrum officium omittit? 4. 3. 2. Quænam dicatur pars officii notabilis, cujus omiſſio ſit lethalis? 4. 3. 3

I

IDololatria preſſe dicta quid ferat? 5. 1. 5. Quando ob illam incurruntur cenſuræ in Bulla Cœnæ? 4. 1. 6

Jejunii tempore quænam animantia prohibentur? 10. 1. 1. Num laridum, & ſaginen inter lacticinia numerentur? 10. 1. 2. Num lacticinia vetentur etiam in vigiliis extra Quadrageſimam? 10. 1. 3. Diſpenſatus ad carnes num teneatur jejunare, ſi poſſit? 10. 1. 4. Aut ſi aliquo die a carnibus abſtineat? 10. 1. 5. Num cervilia, aqua ſaccharo, & aromatibus condita, aut chocolata jejunium frangant? 10. 1. 8

Jejunii die ex conſuetudine obligamur ad unicam comeſtionem, & refectiuncula permittitur. 10. 2. 1. Quid requiritur, ut refectio dicatur moraliter unica? 10. 2. 4. Quænam ſit hora refectionis? 10. 2. 5. Refectiunculæ quantitas, & qualitas. 10. 3. 1. Num liceat cœnulam ſumere mane? 10. 3. 2. Quænam excuſent a jejunio? 10. 5. 1. Qualis debeat eſſe infirmitas? 10. 5. 2. Quid in dubio? 10. 5. 4. Quinam dicatur cibus ſufficiens? 12. 5. 6. Prægnantes, & Nutrices non tenentur jejunare, ſed debent a carnibus abſtinere. 10. 5. 3. Parochus poteſt ex cauſa diſpenſare, non tamen Abbatiſſa. 10. 5. 5. Qui per totam Quadrageſimam vult comedere carnes, quot peccata committit? 10. 4. 3. Senes quando excuſantur? 10. 6. 8. Quid de navantibus operam arti laborioſæ? Quid de iter agentibus? 10. 6. 1., & 10. 6. 4.

Ignorantia, ac inadvertentia leviter culpabilis excuſat a gravi culpa tranſgreſſorem præcepti. 1. 6. 1. Ignorantia multiplex eſt, præſertim antecedens, conſequens, & comitans. 1. 6. 2. Quænam ignorantia ſolius pœnæ excuſet ab ea incurrenda? 1. 6. 3. Num ſit ejuſdem ſpeciei peccatum commiſſum ex ignorantia culpabili, & commiſſum ſcienter? 1. 6. 4

Imagines Sacræ quonam pacto adorari poſſunt? 4. 4. 1. Deus, ac tres Divinæ perſonæ ſolum ſub imaginibus ab Eccleſia deputatis adorari poſſunt. 4. 4. 3. Quomodo Deus, & Angeli per corporeas imagines adumbrentur? 4. 4. 4. Quomodo dicatur magis Chriſtus, quam ejus imago adorari? 4. 4. 8. Etiam Nomina Sacra, non ſecus ac imagines, adorantur. 4. 4. 5

Impedimenta ad obſervantiam præcepti, ſi ſint proxima, ſunt removenda. Quid ſi ſint remota? 1. 5. 1. Cur peccet, qui non tollit impedimentum excommunicationis in ordine ad communicandum in Paſchate, non vero in ordine ad audiendum Sacrum die feſto? 1. 5. 5. Num liceat defatigari, ne detur obligatio jejunandi? 1. 5. 2. Num poſſit quis die feſto iter arripere prævidens, quod non poſſit deinde Sacrum audire? 1. 5. 4

Impedimenta apponere executioni præcepti quandonam liceat? 9. 3. 12

Infamia quid ſit? Et quot homines ad infamiam requirantur? 12. 1. 5. Infamia prærequiritur univerſim, ut poſſit Judex per inquiſitionem ſpecialem procedere. 12. 1. 4. Quid ſi procedat per inquiſitionem mixtam? 12. 1. 7

Infidelibus num poſſint injungi opera ſervilia die feſto? 1. 3. 6. Quibus legibus tenentur? 1. 3. 5. Num poſſint iis carnes miniſtrari die jejunii? 9. 4. 8

Infidelium ſectæ variæ ſunt. 2. 2. 6. Quinam dicantur Pagani, quinam Judæi, quinam Hæretici, & ſimiles? ibid. Quænam communicatio cum Hebræis ſit nobis prohibita? 2. 2. 9. Laicis inhibetur de rebus fidei diſputare cum Infidelibus. 2. 2. 11

Infirmitas, ut excuſet ab Horarum recitatione, debet eſſe gravis. 3. 6. 2. Quid ſi de hoc dubitetur? 3. 2. 7

Incantatio in quo differat a Maleficio, & a Magia? 5. 4. 2

Infirmis famulis num debeatur ſalarium? 11. 4. 4. Clericis infirmis Eccleſia non denegat diſtributiones. 11. 4. 6

Interdicti tempore num teneatur Privilegiarius audire Sacrum die feſto? 1. 5. 3.

Iræ actus cum moderatione debita licite exercetur. 11. 4. 7

Judex formam juris, ſeu legum diſpoſitionem ſervare debet tum in modo procedendi, tum in ferenda ſententia. 12. 1. 1. Triplex eſt modus procedendi, per Accuſationem, per Denunciationem, & per Inquiſitionem. 12. 1. 2. Num licite Judex procedat per meram

Digitized by Google

ram querelam, ſine prævia infamia? 11. 1. 10.

Judex in ferenda ſententia non poteſt ſequi opinionem probabilem, relicta probabiliore; quamvis id poſſit Confeſſarius in foro Sacramentali. 12. 3. 1. Quid ſi utraque oppoſita ſententia ſit æque probabilis? 12. 3. 2. Num poſſit damnare juridice reum, quem privata notitia ſcit eſſe innocentem? 12. 3. 6. Num viceverſa poſſit damnare juridice innocentem, ſi ſciat illum privata notitia eſſe reum? 12. 3. 4. Reſtituere debet pretium acceptum pro ferenda ſententia juſta; non vero pro injuſta, patrato ſcelere. 12. 3. 8. Munera vi legum, & juramenti præſtiti accipere non poteſt a partibus. 12. 3. 7. Num poſſint illi dari munera ad redimendam vexationem, vel ut diligentius merita cauſæ diſcutiat. 12. 3. 8

Judex quandonam poſſit reum inauditum damnare? 12. 3. 5

Juramentum eſt Dei in teſtem invocatio; quæ poteſt eſſe expreſſa, & tacita. 7. 1. 1. Jurans per falſos deos vere non jurat. 7. 1. 3. Num ſit formula juratoria, Per fidem meam, & ſimiles? 7. 1. 4. Quid in dubio an aliqua formula ſit juratoria, necne? 7. 1. 5. Ruſtici dicentes paſſim, Per Deum, non ſolent jurare. 7. 1. 9

Juramentum dividitur in Aſſertorium, Promiſſorium, Invocatorium, Execratorium, ſeu Imprecativum, Comminatorium, &c. Omnia autem juramenta cenſentur eſſe ejuſdem ſpeciei. 7. 1. 12.

Juramentum metu extortum obligat pro foro interno. 7. 3. 7. Matrimonium tamen, & votum extorta gravi metu injuſto ab Eccleſia irritantur. 7. 3. 8

Juramenta quædam frequentiora quomodo interpretanda ſint? 7. 5. 1. Quid de juramento Medicorum de monendis infirmis, ut confiteantur? 7. 5. 4

Juramenti obligatio multis viis tolli poteſt. 7. 6. 12. Ceſſat talis obligatio, ſi ſupervenìat notabilis rerum mutatio. 7. 1. 3. Quid ſi de ea dubitetur? ibid. Quinam poſſit juramenta irritare? Quinam relaxare? 8. 1. 4. Quid de juramentis filiorum, Uxoris, & Servorum? 8. 1. 6. Pontifex poteſt juramenta Sæcularium relaxare; Regularium vero etiam irritare. 8. 1. 8. Fortius eſt voti vinculum, quam juramenti. 8. 1. 9. Jurans poteſt juramentum commutare in melius, aut in evidenter æquale, ſi illud non ſit in favorem alterius, aut reſervatum. Idemque dicas de voto. 8. 1. 12. V. *Votum*. V. *Perjurium*.

Juramenti promiſſorii materia quænam ſit? 7. 3. 1. Qui jurat ſe ducturum uxorem, num ad id teneatur? 7. 3. 2. Qui jurat rem bonam ad finem malum, ad illam non tenetur. 7. 3. 3. Secunda Sponſalia jurata, etiam prioribus diſſolutis, non obligant. 7. 3. 4. Promiſſio prodiga jurata num, & ad quid obliget? 7. 3. 5. Juramentum de non acceptando Epiſcopatu quando obliget? 7. 3. 8

Juramenti comites debent eſſe Veritas, Juſtitia, & Judicium. 7. 2. 1. Ad jurandum privatim requiritur certitudo moralis; In judicio requiritur notitia de viſu. 7. 2. 4. Nequit induci aliquis ad jurandum quod eſt materialiter falſum. 7. 2. 8

Jurans ſine animo jurandi, aut ſine intentione ſe obligandi ſecundum ſe peccat lethaliter. 7. 4. 1. Jurans cum æquivocatione, aut cum reſtrictione non pure mentali, num ſemper ſit perjurus? 7. 4. 2. Juramentum, ac votum non obligant, ſi dolus, aut error verſentur circa cauſam finalem, quando dant cauſam contractui. 7. 4. 4. Sicut etiam ſi ſint circa ſubſtantiam rei, aut circa circumſtantias notabiles, quæ in ipſam ſubſtantiam redundant. 7. 4. 3. Error tamen circa qualitates notabiles non invalidat Profeſſionem Religioſam, nec Matrimonium, nec ſuſceptionem Ordinis Sacri, niſi id exprimatur. 7. 3. 5.

Jurans ſe non luſurum ſecundum ſe intelligitur de luſu immoderato. 7. 3. 6

Juriſdictio vel ordinaria, vel delegata requiritur in Judice, ut poſſit ſententiam ferre. 12. 2. 1. Adverſus Eccleſiaſticos num poſſint vi conſuetudinis Laici ferre ſententiam? 12. 2. 2. Quid ſi Clerici Rempublicam turbent? 12. 2. 5

L

Laborioſæ artes excuſantes a jejunio quænam dicantur *t.* 10. 6. 2. Quænam exercitia laborioſa? Num Cantoris, Advocati, Concionatoris *t.* 10. 6. 4. Qui laborioſæ arti operam navat, num teneatur jejunare; ſi uno, aut altero die non laboret *t.* 10. 6. 5

Lege non obligari, non eſt idem ac a lege excuſari. 1. 3. 1

Leges vetantes Judicibus, ne munera accipiant, num obligent ſub mortali *t.* 12. 3. 9.

Locus ſacer quibus actionibus violetur, ita ut actiones hujuſmodi ſint ſacrilegę? 6. 1. 11. Sacrilegum eſt furtum ſacri de ſacro, & ſacri de non ſacro, imo etiam non ſacri de ſacro, ſed quomodo? 6. 1. 12. Quid ſi furtum fiat in Sacriſtia, aut in Clauſtris Religioſorum, vel in Oratoriis domus privatæ *t.* 6. 1. 13

M

Magia ſuperſtitioſa in quo differat a naturali? 5. 4. 1. Differt a vana Obſervatione, a Maleficio, & ab Incantatione. 5. 4. 2

Magiſtri num poſſint ad correctionem moderate verberare in Sacris conſtitutos? 11. 4. 5

Maleficium differt a Magia. 5. 4. 2. Dividitur in Amatorium, & Veneficum. 5. 1. 1. Occurritur illi remediis naturalibus, ſupernaturalibus, & moralibus. 5. 5. 2. Quandonam liceat a Malefico petere Maleficii diſſolutionem? 5. 5. 3.

Mancipia tenentur dominum defendere etiam cum vitæ diſcrimine. 11. 4. 1. Fugere poſſunt, ſi non dederint fidem non fugiendi. 11. 4. 2

Mater tenetur alere, & educare filium uſque ad tertium annum. 11. 2. 2

Materiæ parvitas non ſemper a mortali excuſat. 1. 2. 7. Imperfecta deliberatio, & conſenſus excuſant ſemper. 1. 2. 5. Materia, quæ etiam relate ad finem eſt parva, non eſt capax præcepti graviter obligantis. 1. 2. 9. Quid ſi de hoc dubitetur? 1. 2. 10

Matrimonium licetne ob urgentem metum gravem celebrare, ac conſummare? 1. 7. 8

Medicorum juramentum de monendis infirmis, ut confiteantur, quomodo interpretandum ſit? 7. 5. 4

Metus mortis, aut gravis damni quandonam excuſet a legis tranſgreſſione? 1. 6. 7. Ob metum mortis nequit Sacerdos excommunicatus vitandus abſolvere, poteſt tamen celebrare. 1. 6. 7. Num liceat ob talem metum celebrare matrimonium, illudque conſummare? 1. 7. 8

Miſſæ præcepto num ſatisfaciat, qui audit ſucceſſive duas Miſſę partes ordine inverſo? 5. 3. 1. Quænam ſit pars Miſſæ notabilis? 5. 3. 2. Quænam ſit præſentia moralis requiſita? 5. 3. 3

Miſſa in Oratoriis privatis Magnatum a quibus familiaribus audiri poſſit, itaut præcepto ſatisfiat *t.* 9. 3. 6

Miſſam audire quinam dicatur impotens? 9. 3. 7. Quandonam viduæ, nubiles, & puellæ excuſentur? 9. 3. 10. Num excuſet amiſſio lucri ingentis? 9. 3. 7. Quænam alia excuſent? ibid.

Moniales, quæ abſunt a Choro, num teneantur privatim Horas recitare? 3. 1. 7.

Motus primo primi nullatenus ſunt liberi; at motus ſecundo primi ſunt ſolum ſemiplene deliberati, & ideo univerſim venialiter peccaminoſi, ſi ſint circa objectum pravum. 1. 2. 5. Quid ſi dubitas, num motus fuerint ſecundo primi, an perfecte deliberati? 1. 2. 6

Munera a Judicibus accipi non poſſunt tum vi juramenti præſtiti, tum vi legum id vetantium. 12. 3. 7. Num leges iſtæ obligent ſub mortali? 12. 3. 9

N

Notario potius, quam teſti credendum, ſi hic juret ſe aliquid non dixiſſe. 12. 5. 10

Novitiorum vota non poſſunt a Superioribus irritari. 7. 6. 8. Eorum tamen vota commutari poſſunt in Profeſſionem Religioſam. ibid.

O

Occupatio gravis, quæ excuſat ab Horarum recitatione, quęnam ſit? 3. 6.

Digitized by Google

3. 6. 6. Num aliquando Concionatores, & Confeſſarii excuſentur? ibid.
Odium Dei non patitur materiæ parvitatem. 2.3.6
Officia ſæcularia num poſſint aliquando vendi a Principe ſupremo? 11. 4. 14. Num poſſint,ea conferri dignis omiſſis, dignioribus, ſeu Reipublicæ utilioribus? 11.4.13
Officiales in Republica corporaliter laborantes quando a jejunio excuſentur? 10. 6. 3.
Officium Beatæ Virginis, & defunctorum in Rubrica præſcriptum quando recitandum eſt? 3.2.2
Oratoria privata Magnatum. V. *Miſſa*.
Oratio eſt actus Religionis, quo a Deo petimus decentia. 2. 4. 1. Oratio dominica præſefert debitum orandi modum. ibid. Orationis Juſti effectus triplex eſt, mereri, impetrare, & ſatisfacere. 2. 4. 3. Etiam peccatoris oratio eſt impetratoria, ſi non petantur mala, aut ad malum finem. 2.4.4. Num oratio ex divina promiſſione impetret infallibiliter? 2. 4. 5. Conditiones Orationis ſunt, ut petantur Bona, a Bonis, Bene, & cum perſeverantia. 2.4.4
Oratio vocalis humanæ naturæ conformior eſt, quam mentalis. 2.4.6
Ordinatus in Sacris ſi expreſſe noluit vovere caſtitatem, adhuc ad illam obligatur ex præcepto Eccleſiæ, & eſt ſacrilegus, ſi adverſus illam peccet. 8. 1. 4. Invalide ſuſcipiens Ordines Sacros ad Caſtitatem non tenetur; ſecus vero ſi invalide emittat Profeſſionem Religioſam. 8. 1. 5
Ovorum, & lacticiniorum eſus num prohibeatur etiam in Vigiliis extra Quadrageſimam? 10. 1. 3

P

PArato jejunium frangere num liceat offerre carnes? 10. 4. 6. Num peccent Caupones miniſtrando omnibus carnes die jejunii? 10. 4. 7. Num Infidelibus liceat eas offerre? 10. 4.8
Parentes divites, qui ad infamiam vitandam exponunt infantes Hoſpitali, num teneantur huic expenſas compenſare? 11.2.2
Parentes ad quid teneantur erga filios? 11. 2. 1. Num poſſint aliquando illos etiam in Sacris conſtitutos percutere? ibid. Quænam alimenta illis præſtare debent? 11. 2. 6. Num poſſint illos exhæredare? 11.2.3. Num teneantur alere uxores filiorum, & dotem conſtituere filiæ ſpuriæ? 11. 2. 6. Filius a quonam eſt alendus in dubio num ſit genitus a Petro, an a Paulo? 11.2.8
Parochus quandiu poſſit ſine licentia Epiſcopi non reſidere? 11.3.9
Paterpatratus a Patre ne, an a filiis alendus eſt? 11.2.8
Peccator orando impetrat, ſi non oret inquantum peccator eſt, videlicet aut mala petendo, aut ad malum finem. 2. 4. 4.
Peccatum quando dicitur eſſe ex genere ſuo mortale, & quando veniale? 1. 2. 2. Quomodo poſſit per accidens mortale in veniale tranſire? 1. 2. 4. Quotupliciter poteſt veniale tranſire in mortale? 1. 2. 12. Quomodo peccet, venialiterne, an lethaliter, qui advertit ad malitiam objecti, præſcindendo num ea ſit gravis, an levis? 1. 2. 6.
Peccatum commiſſum ex ignorantia culpabili num ſit ejuſdem ſpeciei, ac commiſſum ſcienter? 1.6.4
Pœnæ ignorantia num excuſet ab ea incurrenda? 1. 6. 3. Quid de pœna non petendi debitum? 1.5.6
Perjurium dicitur Juramentum, cui deſit veritas. 7. 7. 1. Dicitur late perjurium, ſi deſit juſtitia, aut neceſſitas. ibid. Eſt gravius peccatum, quam ſit homicidium. ibid. Pejerandi conſuetudo, quamvis cum inadvertentia, ſub mortali tollenda. 7. 7. 3. Quibus remediis ea evellatur? 7.7.4
Percuſſio Clerici, & Novitii eſt ſacrilega, quamvis non habeant votum caſtitatis; at iſtorum peccatum contra caſtitatem non eſt ſacrilegum. 6. 1. 8
Peregrini quibus legibus teneantur? 1. 3. 7. Num poſſint mane jentaculum ſumere, ſi velint egredi e loco, ubi jejunatur? ibid. Tenentur legibus juris communis, quamvis illæ in Patria ſint abrogatæ. 1. 3.9
Peregrinus num teneatur legibus Municipalibus, ſi per viginti dies ſit alicubi commoraturus? 8. 3. 11
Pœnitentiæ Sacramentum cum periculo mor-

mortis non tenetur ſuſcipere, qui poteſt ſibi per contritionem conſulere. 1. 6. 8.

Pontifex poteſt Sæcularium vota diſpenſare, Regularium vero etiam irritare. 7. 1. 8.

Præceptum ſi nequeat impleri totum, quandonam datur obligatio ponendi partem, quæ poni poteſt? 1. 6. 11

Præcepta Decalogi cur decem enumerentur? 1. 1. 3. Tria prima ſpectant ad primam tabulam, reliqua ad ſecundam. 1. 1. 1. Num, & quomodo poſſit Deus in his præceptis diſpenſare? 1. 1. 5.

Præceptum primum Decalogi quos actus externos, & quos internos Religionis præcipiat? 2. 1. 4

Præcepto num ſatisfiat ſine intentione ponendi opus injunctum? 1. 4. 1. Num requiratur intentio ſatisfaciendi præcepto, quando ponitur opus injunctum? 1. 4. 4. Num ſatisfaciat præcepto jejunii, qui invitus jejunat? 1. 4. 2. Num ſatisfaciat præcepto, qui ponit opus injunctum nolens per illud ſatisfacere? 1. 4. 6

Prælati tenentur ad reſidentiam, & ad diſpenſandos reditus congruæ ſuſtentationi ſuperfluos in uſus pios. 11. 4. 8

Principes laici ad quid teneantur erga Vaſſallos? 11. 4. 11. Promovendo ineptos ad Officium Gubernatoris, vel Judicis peccant, & tenentur ad reſtitutionem. 11. 4. 12. Quid ſi promoveant dignos, omiſſis dignioribus? 11. 4. 13. Num poſſint vendere officia ſæcularia? 11. 4. 14

Procurator. V. *Advocatus*.

Promiſſio prodiga num, & ad quid obliget? 6. 3. 6

Proximo in gravi neceſſitate conſtituto qualiter ſubvenire teneamur? 11. 5. 1. Divitibus præcipitur facile ſtipem indigentibus erogare. 11. 5. 5. Num ſatis ſit extreme indigenti mutuare? 11. 5. 7. In extrema proximi neceſſitate tenemur illi ſubvenire de neceſſariis proprio ſtatui; in gravi vero ex ſtatui ſuperfluis. 11. 5. 8. Ad quid teneamur in communibus proximi neceſſitatibus? 11. 5. 9

Proximum diligere tenemur etiam actu interno, & formali. 11. 5. 1. Quomodo peccatores, & inimicos diligere teneamur? 11. 5. 2. Num teneamur ſalutare inimicos? ibid. Quonam ordine proximus diligendus eſt? 11. 5. 4. Quænam peccata charitati erga proximum adverſantur? 11. 5. 5. Explicanda in confeſſione eſt ſpecies mali, quod vis proximo inferre, non tamen quod illi deſideras. 11. 5. 6. V. *Scandalum*.

Proximum corrigere fraternaliter quando, & quomodo teneamur? 11. 5. 11

Pueri poſt uſum rationis tenentur legibus Eccleſiaſticis, ſed ante pubertatem pœnas Eccleſiaſticas non incurrunt. 1. 3. 2. Num poſſint ante uſum rationis introduci in Monaſteria Monialium? 1. 3. 3

R

Ratificatio voti illud non revalidat, ſi fuerat invalidum. 8. 1. 9. Quid ſi quis dubitet, an voluerit per ratificationem emittere de novo votum? ibid.

Religionis virtus non eſt Theologalis, ſed principem obtinet locum inter Morales. 2. 1. 1. Quinam ſint ejus actus eliciti? Quinam imperati? 2. 1. 3. Ad quos actus externos, & internos Religionis obligemur, & quando? 2. 1. 5. Religionis actus externi quinam ſint? 2. 1. 6.

Religionem ingredi non poſſunt filii in gravi neceſſitate Parentum, aut Sororum; Et in extrema Parentum neceſſitate tenentur egredi. 11. 1. 7. Et ſimiliter Parentes in neceſſitate filiorum. ibid.

Religioſi non tenentur obedire Prælatis ſuis in iis, quæ ſunt aut ſupra, aut præter regulam. 11. 4. 7

Reliquiæ Sanctorum quænam dicantur? 4. 3. 1. Quomodo adorandæ? 4. 3. 2. Qui reliquias furatur, peccat peccato furti, & ſacrilegii. 4. 3. 7

Reſtitutio an ſit iteranda ab eo, qui immemor debiti donat æquivalens creditori? 1. 4. 5

Reſtitutio quando, & quomodo facienda a Beneficiariis omittentibus Horas? 3. 3. 8.

Reſtituere debet Judex pretium pro ferenda ſententia juſta; non vero pro injuſta, patrato ſcelere. 12. 3. 8

Reus

Reus non legitime interrogatus in judicio non tenetur reſpondere. 12. 6. 1. Num poſſit aliquando æquivocare, quamvis interrogetur juridice? ibid. Quid ſi ſibi grave damnum immineat? 12. 6. 3. Num peccet graviter, ſi in re levi interrogatus legitime non reſpondeat? 12. 6. 5. Poteſt reus e carcere fugere; ſed non poteſt Miniſtris juſtitiæ vim inferre. 12. 6. 7

Rubricæ Miſſalis, ac Breviarii quænam dicantur Præceptivæ, quænam Directivæ? 3. 2. 5

S

SAcrilegium, ſeu Sacræ rei læſio dividitur in Perſonale, Locale, & Reale. 6. 1. 1. Tres iſtæ ſpecies probabiliter ſunt atomæ, non ſubalternæ; unde modus ſacrilegii non eſt in confeſſione de neceſſitate explicandus. 6. 1. 2. Quænam Perſona dicitur ſacra? 6. 1. 3. Quadrupliciter per læſionem Perſonæ Sacræ ſacrilegium committitur. 6. 1. 4. Num Novitius peccans contra caſtitatem ſit ſacrilegus? 6. 1. 5. Num ſit ſacrilegus, qui habens votum caſtitatis alios inducit ad peccandum carnaliter? ibid. Fractio cujuſcumque voti eſt ſacrilega. 6. 1. 6. Non omnia peccata perſonæ ſacræ ſunt ſacrilega, ſed quæ ſunt contra caſtitatem. 6. 1. 7

Sacrilegium quando habetur per violationem loci Sacri? 6. 1. 9. Eſt ſacrilegum furtum ſacri de ſacro, Sacri de non ſacro, & non Sacri de ſacro, ſi res non ſacra ſit in Eccleſia cuſtodiæ cauſa, aut illi commodata. 6. 1. 12. Quid de furto in Sacriſtia, aut ſimilibus locis? 6. 1. 13. Quid veniat nomine rei Sacræ? ibid. Sacrilegium non eſt concupiſcere in Eccleſia copulam habendam extra Eccleſiam. 6. 1. 15. Quid de actibus turpibus in Eccleſia patratis? ibid.

Sacrilegium reale multipliciter haberi poteſt; præſertim ſi quis rebus, aut verbis ſacris abutatur. 6. 1. 16. Servilia opera diebus feſtis prohibita quænam ſint? 9. 1. 1. Num liceat infidelibus ea opera injungere? 9. 1. 11

Scandalum multiplex eſt. 11. 4. 8. Non eſt peccatum ſcandalum acceptum, ſed datum. 11. 4. 9. Activum aliud eſt directum. aliud indirectum; Paſſivum vero aliud Puſillorum, aliud Phariſaicum. 11. 4. 10. Scandalum activum indirectum non ſemper eſt peccaminoſum. 11. 4. 11. Quandonam poſſimus materialiter cooperari cum peccato proximi? 11. 4. 12. Num ſit in confeſſione aperienda ſpecies peccati, ad quod inducitur, qui ſcandalizatur? 11. 4. 16

Senes quando a jejunio excuſentur? 10. 6. 8.

Somnia quandonam liceat obſervare? 4. 2. 8.

Spei Theologicæ opponitur tam Præſumptio, quam Deſperatio. 2. 3. 2. Quodnam præceptum ſpei negativum, quodnam poſitivum? ibid.

Superſtitio quid ſit, & quotuplex? 5. 1. 1. Indebito cultu Deus adoratur, ſive adoretur cultu falſo, ſive ſuperfluo. 5. 1. 2. Jejunare diebus dominicis num ſit cultus Dei ſuperſtitioſus? 5. 2. 3.

T

TEntatio alia eſt Probationis, alia Inductionis. 6. 3. 1. Quandonam habetur expreſſa, quando vero tacita Dei tentatio? 6. 3. 2. Prohibentur in lege Euangelica purgationes, quibus in lege veteri miraculis alicujus innocentia innoteſcebat. 6. 3. 4. Num poſſit tentatio Dei a mortali excuſari? 6. 3. 6.

Teſtes quinam requirantur, ut poſſit Reus damnari? 12. 5. 1. Quinam ſint inhabiles ad teſtandum? ibid. Num teneatur ad reſtitutionem, qui contra præceptum Superioris renuit teſtari? 12. 5. 2. Num poſſimus ſponte teſtari ad ſalvandam vitam innocentis, ſi inde alterius mors ſequatur? 12. 5. 4. Non ſemper datur obligatio teſtandi, poſito Superioris præcepto. 12. 5. 3. Judice legitime interrogante, non poteſt teſtis æquivocare. 12. 5. 8. Tenetur tamen aliquando æquivocare. 12. 5. 8. Quid ſi teſtis ſibi contradicat, aut in eodem, aut in diverſo examine? 12. 5. 9. Notario potius, quam teſti credendum eſt, ſi hic juret ſe aliquid non dixiſſe. 12. 5. 10

Theologales virtutes in quo differant a Moralibus? 2. 1. 2

Va-

V

VAna obſervantia in quo differat a Divinatione? 5. 3. 1. Sæpè fit cum tacita Dæmonis invocatione, quamvis proteſtatio fiat in oppoſitum. 5. 3. 2. Quænam obſervationes communiter a Doctoribus reputentur vanæ, & ſuperſtitioſæ? 5. 3. 4. Recenſentur aliæ, quæ non ſunt vanæ, ſed licitæ. 5. 3. 6. Quid de unguento armario? 5. 3. 7.
Vaſſalli erga Principes laicos ad quid teneantur? 11. 4. 10. Et ad quid Principes erga illos? 11. 4. 11.
Vicarii Generales Epiſcoporum non poſſunt ex officio in votis diſpenſare. 7. 6. 10.
Vigiliæ ex conſuetudine quænam ſint? 10. 4. 5.
Vir quid debeat Uxori? 11. 3. 1. Num poſſit illam percutere ad correctionem? 11. 3. 2. Num teneatur illam alere, quando ob utriuſque culpam ab ea receſſit? 11. 3. 4
Virtutes Theologales in quo differant a Moralibus? 2. 1. 2
Unguentum armarium num ſit ſuperſtitioſum? 5. 3. 7
Voti materia ſi partim ſit apta, partim inepta, ad quid vovens obligatur? 8. 2. 1. Quantum differri poſſit voti adimpletio? 8. 2. 2. Num poſſit votum obligare ſub levi in materia gravi? 8. 1. 3. Num graviter peccet, qui ſæpe violat votum in materia levi? 8. 2. 5. Num votum obliget, facta notabili rerum mutatione? 8. 2. 7
Voto jejunandi num ſatisfaciat, qui jejunat, ſed non vult per tale jejunium voto ſatisfacere? 1. 4. 6
Votum extortum gravi metu injuſto ab Eccleſia irritatur; non tamen juramentum. 7. 3. 7. V. *Juramentum*. Vota filiorum, uxoris, ſervorum, ſubditorum a quonam irritari poſſint? 7. 6. 7. Quænam cauſa requiratur ad voti diſpenſationem, & juramenti relaxationem? ibid. Voti vinculum fortius eſt vinculo juramenti. 7. 6. 12. Qui poteſt vota commutare, non poteſt eatenus illa diſpenſare. 7. 6. 11. Poteſt vovens commutare ſibi votum in evidenter melius, & probabiliter in evidenter æquale. 7. 6. 12
Votum pœnale non obligat ad pœnam, quando quis immemor pœnæ votum tranſgreditur. 1. 6. 6
Votum ſine plena deliberatione non obligat. 8. 1. 3. Quid ſi vovens de hoc dubitet? ibid. Votum ſolemne irritat Matrimonium; Sicut etiam votum ſimplex in Societate JESU. 8. 1. 9. In quo ſenſu votum eſt de meliori bono? 8. 1. 7. Votum pœnale unumne, an duo vota complectatur? 8. 1. 11
Votum ut diſpenſetur, quænam cauſa requiritur, & ſufficit? 8. 3. 13. Quiſnam poſſit in votis diſpenſare? V. *Epiſcopus*.
Uxor debet Viro amorem, reverentiam, & obedientiam. 11. 3. 6. Tenetur ſequi Virum. ibid. Quid ſi pactum intercedat non mutandi locum? ibid.

FINIS.

ANT 1742155

Digitized by Google

Digitized by Google